

წმინდა ანდრეასის თეოლოგიის
საქმიანო

საბა
3

საქსან საბა ორბელიანი

მოგზაურობა ევროპაში

სოლომონ იორდანიშვილისეული
პირველი გამოცემის (1940 წ.)
რეპრინტი

ქრისტიანული თეოლოგიისა
და კულტურის ცენტრის გამოცემა
თბილისი
2005

წინამდებარე წიგნი წარმოადგენს სულხან-საბა ორბელიანის სამოგზაურო ჩანაწერთა წიგნის, რომელსაც შემდგომში „მოგზაურობა ევროპაში“ ეწოდა, პირველი გამოცემის (1940 წ.) რეპრინტს.

წიგნი გამოსაცემად გაამზადა
მერაბ ღაღანიძემ

მხატვარი
ვაჟა ორბელაძე

წიგნის ყდის გაფორმებისათვის გამოყენებულია
საბას ავტოგრაფული ხელნაწერი
(A-303)

ISBN 999-0-129-9

© ქრისტიანული თეოლოგიის
და კულტურის ცენტრი, 2005

ს ა რ ჩ ე ვ ი

<i>მერაბ ლაღანიძე.</i>	
ხელახალი გამოცემის წინათქმა	07
<i>სოლომონ იორდანიშვილი.</i>	
საბას „მოგზაურობა ევროპაში“	V
სულხან-საბა ორბელიანი.	
მოგზაურობა ევროპაში	1
დამატება	155
შენიშვნები	177
ლექსიკონი	199
საძიებლები:	
A. პიროვნებანი	207
B. ტოპონიმიკა, ეთნონიმიკა	209
C. ფაუნა	211
D. ფლორა	212
E. მინერალები	212
F. სახელმწიფოებრივი ცხოვრება	213
G. ყოფა-ცხოვრება	214
H. რელიგია	217
I. რიცხვი და თვე	219
J. მუსიკა	223
K. ზომა, ფული და წონა	223
სარჩევი	226
შემჩნეულ შეცდომათა გასწორება	227

**სულხან-საბა ორბელიანის
გარდაცვალების 280 წლისთავის გამო**

საბა მიიცვალა ქრისტეს აქეთ ჩღკე [1725],
იანვარსა კვ [26], მწუხრს, დიდს მოსკოვს,
სესენწკას, ბატონის არჩილ მეფის სასახლეში,
და იმავე საყდარს დაემარხა ბრძანებითა და
მრავლის ხარჯითა და თანაწაყოლითა და
დიდის პატივითა ბატონიშვილის დარეჯანისათა

ხელნაწერი A-75, გვ. 492.

ხელახალი გამოცემის წინათქმა

სულხან-საბა ორბელიანის „მოგზაურობა ევროპაში“ ცალკე წიგნად პირველად — და ერთადერთხელ — 1940 წელს გამოიცა. გამოცემა აკადემიური ხასიათისაა და თან ერთვის გამომცემლის, — შესანიშნავი ფილოლოგისა და ტექსტოლოგის, სოლომონ იორდანიშვილის (1898-1953), — მიერ მომზადებული სამეცნიერო აპარატი: წინათქმა, დანართი, შენიშვნები, ლექსიკონი და საძიებლები. შეიძლება ითქვას, რომ გამოცემის კულტურითა და სისრულით წიგნი დღესაც სანიმუშოდ შეიძლება იქნეს მიჩნეული. ამანაც განაპირობა, რომ გამოქვეყნებიდან 65 წლის შემდეგ გადავწყვიტეთ მისი ხელმეორე, ხელუხლებელი გამოცემა.

გულდასაწყვეტია, რომ არ ხერხდება წიგნის ერთი თავისებურების შენარჩუნება: გამოცემაში თავ-თავის ადგილას ჩართულია ყველა იმ ქალაქისა და ღირშესანიშნავი ადგილის ილუსტრაცია¹, რომელსაც საბა აღწერს ან ახსენებს. საქმე ისაა, რომ ისინი არ-

¹ 1. ნიცა; 2. მარსელი; 3. პეტრეს ეკლესია; 4. ადრიანის სამარხი; 5. ტიტუსის თალი; 6. ულპიის ბაზილიკა ტრაიანის სვეტი; 7. ვერსალი; 8. რომაული ფორუმი; 9. კოლიზეის ნანგრევები; 10. ფლორენცია; 11. ფიზის ტაძარი დახრილი კოშკით; 12. ნეაპოლი; 13. პალერმო; 14. მესინა; 15. კუნძული ალთა; 16. კონსტანტინეპოლი (— ეს ნუსხა, რომელიც 1940 წ. გამოცემას სარჩევის შემდეგ ერთვის შესაბამისი გვერდების მითითებით, ამ, ხელახალ გამოცემაში, ბუნებრივია, მოხსნილია).

ცთუ ხარისხიანადაა დაბეჭდილი, რის გამოც იძულებული აღმოვჩნდით, უარი გვეთქვა მათ გადმობეჭდვაზე, ხოლო ახალი ილუსტრაციების შერჩევა და ამ წიგნში ჩართვა კი, ჩვენი აზრით, დაარღვევდა იორდანიშვილისეული გამოცემის მთლიანობასა და ავთენტიკურობას.

„მოგზაურობის“ პირველი წიგნადი გამოცემის შემდგომ, გასული წლების განმავლობაში, ზოგიერთი რამ დაზუსტდა, აღმოჩნდა ახალი მასალები, საბას თხზულებათა ოთხტომეულის პირველ ტომში (1959) კიდევ ერთხელ გამოქვეყნდა „მოგზაურობა ევროპაში“², სადაც გათვალისწინებულია — იორდანიშვილისეული გამოცემისაგან განსხვავებით, რომელსაც ორი ხელნაწერი უდევს საფუძვლად — კიდევ ოთხი ხელნაწერის ტექსტოლოგიური მონაცემები (ამ, მეორე და ჯერჯერობით უკანასკნელ აკადემიურ გამოცემას თან ერთვის „მოგზაურობის“ შემცველ ხელნაწერთა აღწერილობა და ვარიანტები³, მაგრამ არ გააჩნია არავითარი კომენტარი).

ადვილი შესაძლებელია, დღეს უხერხულად მოგვეჩვენოს სოლომონ იორდანიშვილისეული წინათქმის ზოგიერთი ფრაზა (მაგალითად, მსჯელობა „ვატიკანის მეურნეო-

² სულხან-საბა ორბელიანი, *თხზულებანი ოთხ ტომად*, ტომი I, გამოსაცემად მოამზადეს სოლომონ ყუბანეიშვილმა და რევაზ ბარამიძემ, თბ.: საბჭოთა საქართველო, 1959, გვ. 151-245; „მოგზაურობის“ ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, ვარიანტები, საძიებელი და შენიშვნები დაურთო რევაზ ბარამიძემ, რედაქტორი: ვარლამ დონდუა.

³ იქვე, გვ. 311-315.

ბის⁴ შესახებ, „რომის პაპის სამეურნეო ინტერესების“⁵ ხსენება და იმის თქმა, რომ პაპი იყო „ერთი წარმომადგენელი დასავლეთ ევროპის სავაჭრო კაპიტალისა“⁶), მაგრამ გასული საუკუნის 40-იანი წლების ისტორიულ-პოლიტიკურ გარემოებათა მცოდნე მკითხველს გაუკვირდება არა იმდენად ზემორე მოყვანილ ფორმულირებათა მარქსისტული იერი (— ეპოქისათვის გაღებული სავალდებულო ხარკი!), რამდენადაც ის, თუ — სტალინური იდეოლოგიური ცენზურის პირობებში — როგორი მეცნიერული კეთილსინდისიერებითაა დაწერილი წინასიტყვაობა და შენიშვნები, ანდა როგორ ადეკვატურადაა შერჩეული მასალები დამატებისათვის.

ყოველ შემთხვევაში, თანამედროვე მკითხველს საშუალება ეძლევა კიდევ ერთხელ წაიკითხოს საბას რომაული მომლოცველობისა და ქართლში მისი დაბრუნების აღწერა, — ტექსტი, რომელსაც ჩვენამდე, როგორც ჩანს, არასრული სახით მოუღწევია და რომლის ავტორისეული სათაური ჩვენთვის უცნობია, მაგრამ რომელიც ბრწყინვალედ წარმოგვიჩენს დიდი ქართველი მოღვაწის, სულხან-საბა ორბელიანის, დევნიता და ხიფათით აღსავსე ცხოვრების⁷ ერთ მონაკვეთს, აღბეჭდილს ტკივილით, რომელიც მას ერგო არა მარტო გზად გადაყრილ ურჯულთა და მეკობრეთაგან,

⁴ ქვემორე, გვ. VIII.

⁵ ქვემორე, გვ. IX.

⁶ იქვე.

⁷ იხ. გიორგი ლეონიძე, *სულხან-საბა ორბელიანი*, თბ., 2004.

არამედ თანამემამულეთა მხრივაც სუსხიანი დახვედრისას შინ დაბრუნების შემდეგ. და მაინც, მოგზაურობის აღწერას აშკარად მსჭვალავს დაუფარავი სიხარული ქრისტიანთა სულიერი დედაქალაქის — რომის მოლოცვისა და ეკლესიის მეთაურთან, „ქრისტეს სისხლით მოსყიდულთა ცხოვართა მართალ მწყემსთან“⁸, შეხვედრის გამო.

წიგნი დაუეჭვებლად ადასტურებს საბას დაუცხრომელ ერთგულებას სარწმუნოების, ერთიანი კათოლიკე ეკლესიისა და სამშობლოს წინაშე.

მერაბ ლაღანიძე

იანვარი, 2005

⁸ ქვემოთ, გვ. 157.

ქველი კლასიკური მწერლობა

სულხან-საბა ორბელიანი

1658—1725

19 ბზილისი 40

სადხან-საბა ოგბაძიანი

მოგზაურობა ევროპაში

სოლომონ იორდანიშვილის
რედაქციით, წინასიტყვაობით,
შენიშვნებით და დექსიკონით.

საბას „მოგზაურობა ევროპაში“

I

საბას „მოგზაურობა ევროპაში“ ცალკე წიგნად პირველად დაბეჭდება.*

მოგზაურობის ტექსტს გბეჭდავთ ორ ხელნაწერის მიხედვით: A და B-თი.

A — სტალინის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ლიტერატურის კაბინეტის ხელნაწერი № 30

და B — საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის პალეოგრაფიულ განყოფილებაში დაცული, ყოფილ საისტორიო და საეთნოგრაფიო მუზეუმის ხელნაწერი № 93.

A—ხელნაწერი წარმოადგენს კრებულს, ზომით 21,5×16.

ხელნაწერში მოთავსებულია:

ა) ტყვეობისათვის დიდებული სამეფო მსახურისა ქალაქისა კოსტანტინეპოლისა რუსსა უწოდებენ ახლად რომად, რიცა დაატყვევა მახომედ მეორემან სულთანმან თურქმან მერვემან შ'დ ქრისტესა 1453 ჩუნგ. 1—28 ფ. და.

ბ) სულხან-საბა ორბელიანის ევროპაში მოგზაურობა, შემდგენის ხელწარწერილობით:

სახელითა მამისათა, ძისათა და სულისა წმიდისათა. ფრანცისი დამ წამოსვლა სულხან-საბა ორბელიანისა და იტალიაში შესვლა. ქკს ჩ დ ი ა, ივლისის თხუთმეტს. 28—101 ფ.

* მცირედ შემოკლებული ტექსტი გ. ერისთავმა ასეთის შენიშვნით გამოაქვეყნა 1852 წლის „ცისკრის“ 1—4 ნომერში: დასაწყისი ამ მოგზაურობისა სამწუხაროდ დაკარგული არის, და ჯენევიდან დაჭიწვე დაბეჭდვა. ვიცით ჩვენ რომ არ შეიძლება არავის ჰქონდეს სრული მოგზაურობა და ვთხოვთ უმორჩილესად გამოუგზავნონ რედაქციას დასაბეჭდად.

რ. თ. გ. ერისთ.

კრებული ჩასმულია ტყავგადაკრულ ხის ყდაში. გადაწერილია ქალაქდზე მხედრული ხელით, 1789 წელს. გამამწერი — დავით გოსტაშაბისძე.

გამამწერს შემდეგი მინაწერი დაურთავს კრებულისათვის:

ყოვლად წმიდავ, სულო ღთო. შეიწყალე უღირსი მწერალი ამისი გოსტაშაბისძე დავით, რომელმან აღესწერა წიგნი ესე;

თთუცსა აგვისტოსა, ი, [10] ქრისტეს აქეთ ჩღპთ (1789) ხოლო ქართულსა ქორონიკონსა უოზ (477) (ამოფხეკილია) დაწერილი (ამოფხეკილია).

B — ხელნაწერი დეფექტურია. პირველი გვერდი იწყება ასე: ...ის წამოვედით და ჯენევას თემში შემოვედით...

ხელნაწერში 208 გვერდია.*

ხელნაწერს რვეულთა აღნიშვნა ბქონია ქართულ ანბანით თავსა და ბოლოს: მეცხრე რვეული აღნიშნულია თ-ანით. შემდეგ რვეულების აღნიშვნაც წყდება. აშიებზე აქვს ფანქრით მინაწერები, რომლებიც უმთავრესად მოგზაურობის ქართულ თარიღების არაბულ რიცხვებზე გადაანგარიშებას წარმოადგენენ (მაგ. 2 გვ. იც იენისს — 18 იენისს და სხვ.) 181 გვერდზე ფანქრით შენიშნულია: აქ თავდება ოქსფორდის ხელნაწერი.

ვინაიდან A ხელნაწერში მოგზაურობის უფრო სრული პირია წარმოდგენილი, ჩვენ უპირატესობა მას მივეციით და ტექსტი ძირითადად მის მიხედვით დავებუქდეთ. ხელნაწერი გამოვიყენეთ ზოგიერთ დამახინჯებულ ადგილებს შევსებისა და შემოწმების მიზნით. რადგან ორივე ხელნაწერში წარმოდგენილია საბას შემდეგი დროინდელი პირები (საბას მოგზაურობის ავტოგრაფი ჯერ აღმოჩენილი არ არის,) ტექსტში მართლწერის თვალსაზრისით სიკრულე შეინიშნება. მათ გასწორებას ჩვენ მოვერიდეთ და ამით თვით ტექსტში წარმოვადგინეთ ლექსიკური ვარიანტები, რის გამოც, წიგნი აღარ დავტვირთეთ ვარიანტის მაჩვენებელ დამატებით.

საბას მოგზაურობის პოლიტიკური მიზნები, რომ უფრო ნათლად გაეთვალისწინებინა მკითხველს — ტექსტს დამატების სახით დაუურთეთ ვახტანგ VI-სა და საბას მიმოწერა, როგორც რომის პაპთან (კლემენტო XI), ისე ლუდოვიკო XIV-სა და მის ეპოქის

* პაგინაცია შეწყვეტილი იყო 15 გვერდზე. შემდეგ ჩვენ განგარძეთ 206 გვ-დის.

სხვადასხვა მოხელეებთან (მინისტრი ტურსი, მინისტრი პონშანტ-რანი, რომის კარდინალი და სხვ.).

ხოლო იმისათვის, რომ თვით მოგზაურობის ტექსტი ადვილად აითვისოს საშუალო მკითხველმა, მას მრავალმხრივი შენიშვნები გავუკეთეთ და ძნელად გასაგები სიტყვების ლექსიკონი დავურთეთ.

II

საბას მოგზაურობა ევროპაში გამოწვეული იყო იმ დროის ეკონომიურ და პოლიტიკურ მიზეზებით. ვინაიდან ამ მიზეზების გარკვევა ნათელს მოჰფენს თვით მოგზაურობის მიზანსაც, ამიტომ, უპირველეს ყოვლისა, ჩვენ მათ გარკვევას შევეცდებით.

საბას მოგზაურობა ერთი თვალსაჩინო ეპიზოდთაგანია იმ დიპლომატიურ ურთიერთობისა, რომელსაც აწარმოებდა საქართველო დასავლეთ ევროპის სახელმწიფოებთან მეცამეტე საუკუნიდან დაწყებული მეცხრამეტე საუკუნის დასაწყისამდის, როდესაც იგი რუსულ ცარიზმის სამხედრო-ფეოდალურ ექსპანსიამ შეიწირა.

დასავლეთ ევროპის სახელმწიფოები საქართველოს ახლო ეცნობიან მეცამეტე საუკუნიდან, როდესაც ვითარდება ევროპის სავაჭრო გაცეცლა-გამოცეცლა და იწყება სავაჭრო კაპიტალის დაგროვება. ამასთან დაკავშირებით დაიწყო, დახვეწის მიზნით წარმოებული ევროპელთა პირველი მოგზაურობანი აღმოსავლეთის იმ ქვეყნებში, საიდანაც ევროპას ყველაზე ძვირფასი საქონელი შეჰქონდა.

უკვე მეთოთხმეტე საუკუნეში ევროპის სავაჭრო კაპიტალის ექსპანსიამ ენეციელებისა და გენუელების კოლონიები გააჩაღა შავი ზღვის სანაპიროებზე. მალე მათი ფლოტის ბატონობა შეზღუდიდან კასპიის ზედაც გადასწვდა და ევროპულ ვაჭრობისათვის დიდი მნიშვნელობა მიენიჭა კასპიის ზღვის პირის ბაზარს გილანსა და შირვანში. ამ გარემოებამ კი შემდგომ საუკუნეებში (მე-15-ე, მე-16-ე) განსაკუთრებული მნიშვნელობა მისცა აღმოსავლეთისაკენ კავკასიაზე და კერძოდ საქართველოზე მიმავალ გზებს, მით უმეტეს, რომ მონღოლების შემოსევის შემდეგ (მე-13 საუკ.); მთლად ჩაკვდა დარჩალის ხეობაზე მიმავალი სავაჭრო გზა, რომელიც მეტად ძნელი იყო დიდ სავაჭრო მოძრაობისათვის.

მეთექვსმეტე საუკუნის დასაწყისში ევროპის სავაჭრო კაპიტალიზმმა (იმის გამო, რომ აფრიკის გარშემო საზღვაო გზა გაიკაფა) სპარსეთის სამხრეთ პროვინციაშიაც დაისადგურა. ამ დროს პორ-

ტუგალიგლებმა ორმუხდი დაიპყრეს (1515 წ.). ამასთანავე გამოცოცხლება დაეტყო ჩრდილოეთის ვოლგა-კასპიის ზღვის გზას. მთავარი გადაწყვეტი პუნქტები ამ გზებზე იყვნენ თბილისი (ამიერკავკასიის გზაზე) და დარუბანდი (კასპიის ზღვის სანაპიროზე). ამ გზების საკვანძო პუნქტს კი შემახა წარმოადგენდა.

კავკასიასა და მასზე გამავალ გზებს უფრო მეტი მნიშვნელობა ევროპისათვის მაშინ მიენიჭა, როდესაც ბიზანტიის იმპერიის ნანგრევებზე ოსმალეთი დამკვიდრდა (კონსტანტინეპოლის აღებით 1453 წ.). ამ დროს ოსმალეთმა თვითონ დაიწყო დამპყრობელი პოლიტიკა, მიმართული როგორც დასავლეთ ევროპის კოლონიურ ოლიტიკის, ისე სპარსეთის წინააღმდეგ. ამ გარემოებამ წარმოშვა ნიადაგი დასავლეთ ევროპისა და ოსმალეთის მეტოქე სპარსეთის პოლიტიკურ დაახლოვებისათვის.

დასავლეთ ევროპის სახელმწიფოები (განსაკუთრებით კათოლიკური პაპი, ვაბსბურგთა იმპერია, ვენეცია, პოლონეთი და ესპანეთი) ცდილობდნენ თავიანთ მხარეზე გადაებირებინათ სპარსეთი და მოკავშირედ გაეხადათ ოსმალეთის წინააღმდეგ.

ამავე დროს მეთექვსმეტე საუკუნის მეორე ნახევრიდან კავკასიის საზღვრებს ვოლგის სავაჭრო გზით მოადგა მოსკოვის სახელმწიფო, რომელიც ცდილობდა კასპიის სანაპიროს გზაზე გამოსვლას და მეზობელ ქვეყნების, მათ შორის საქართველოს, თავის მხარეზე გადაბირებას.

ცხადია, ყოველივე ამან უფრო გააძლიერა ევროპის ინტერესი კავკასიისადმი, რომელიც მეთხუთმეტე საუკუნის მეორე ნახევრიდან განუწყვეტლივ შედიოდა ევროპის საერთაშორისო პოლიტიკის უგრეთწოდებულ „აღმოსავლეთის საკითხში“.

დასავლეთ ევროპის ეკონომიურ და პოლიტიკურ გავლენის შეჭრას სპარსეთსა და კავკასიაში განსაკუთრებით ხელს უწყობდნენ სხვადასხვა კათოლიკური მისიები. ეს კი გამოწვეული იყო იმ გარემოებით, რომ საეკლესიო რეფორმაციამ მეთექვსმეტე საუკუნეში კათოლიკურ ეკლესიას ჩამოაშორა მთელი რიგი ქვეყნები დასავლეთ ევროპაში, რამაც საგრძნობლად შეარყია ვატიკანის მეურნეობა. ამ დანაკლისის შევსებას პაპობა ცდილობდა სქიზმატურ (ბერძნულ-მართლმადიდებლურ) აღმოსავლეთის ქვეყნების თავის მხარეზე გადაბირებით. ამ მიზნისათვის მოვლენილი კათოლიკური მისიები (განსაკუთრებით დომინიკანელები, თეატინელები, კაპუცინები და იეზუიტები), კათოლიკურ ქადაგებასთან ერთად, დიდად ზრუნავდნენ

რომის პაპის სამეურნეო ინტერესებზე. ვინაიდან ეს ინტერესები, უპირველეს ყოვლისა, იტალიურ სახელმწიფოებთან იყო დაკავშირებული. ამიტომ მან აღმოსავლეთისაკენ მიმართული პროპაგანდა პირველ რიგში შავი ზღვის სანაპიროებზე გაშალა, შემდეგ საქართველოსა და ბოლოს სპარსეთში, როგორც ოსმალეთის ეკონომიურად და პოლიტიკურად მოწინააღმდეგე სახელმწიფოში. ამით აიხსნება კათოლიკურ მისიების (თეატინელების, იეზუიტების და სხვ.) ორგანიზაცია საქართველოსა და სპარსეთში.

თავის მხრივ საქართველოს მმართველები (ჯანსაყუთრებით კახეთის) ეძებდნენ საგარეო დახმარებას ოსმალეთსა და სპარსეთის წინააღმდეგ. ამ დახმარებისათვის ისინი დასავლეთ ევროპას მიმართავდნენ. ეს გარემოებაც ჰქმნიდა ნაყოფიერ ნიადაგს კათოლიკურ პროპაგანდისათვის. ცნობილია, რომ პაპი ურბანოს VIII-დროს (1623—1644) თეატინელებს დაევაალათ საქართველოში კათოლიკურ სარწმუნოების ქადაგება. მათი წარმომადგენელნი ხანგრძლივად ცხოვრობდნენ საქართველოსა და სპარსეთში. ისინი მკვიდრო კავშირს აბამდნენ როგორც პოლიტიკურ წრეებთან, ისე მდბიო ხალხთან. მათ შორის საქართველოში მოღვაწეობით კარგად ცნობილნი არიან: არქანჯელო ლამბერტი, კრისტეფორე კასტელი, ფრანჩესკო მარია მაჯიო, ხოლო სპარსეთში ალექსანდრე დე როდესი (1599—1660) ფრანგი იეზუიტი, რომელმაც მთაწყო იეზუიტური მისია ისპაანს (1654) და დახსნა იეზუიტური სკოლები. შემეხასა, ნახიკევეანსა თაბრიხსა და სპარსეთის სხვა ადგილებში. ეს მისიები ყოველთვის ემსახურებოდნენ ევროპის კაპიტალის კოლონიურ ინტერესებს. რომის პაპი აღმოსავლურ საქმეებით დაინტერესებული იყო როგორც ერთი წარმომადგენელი დასავლეთ ევროპის სავაჭრო კაპიტალისა. აღსანიშნავია, რომ თეატინელი არქანჯელო ლამბერტი, რომელმაც იმდროისათვის შესანიშნავი აღწერილობა დაგვიტოვა სამეგრელოსი, გარკვევით აღნიშნავს თავის წიგნის მიზანს: ხელი შეუწყოს ყოველგვარ ურთიერთობას, მათ შორის სავაჭრო ურთიერთობასაც იტალიასა და სამეგრელოს შორის. ლამბერტი ხაზგასმით აღნიშნავს რომ ეს სავაჭრო ურთიერთობა ჩაკედა მას შემდეგ, რაც ამ ორ სახელმწიფოთა შორის „ოსმალეთის ტირანია“ აღიმართა;

მეჩვიდმეტე საუკუნის დასაწყისიდან რომისა და საქართველოს ურთიერთობა ისეთ მკვიდრო კავშირში გადადის, რომ კახეთის მეფე თეიმურაზ I—დასავლეთ ევროპაში (1626—29 წლებში) ელჩად აგზავნის ნიკიფორე ირბახს (ერისკაცობაში ნიკოლოზ ომანის-ძე.

ირუბაკიძე-ხოლოყაშვილს), რომელიც ხელს უწყობს ქართულ სტამბის დაარსებას რომში და ეხმარება სტეფანე პაოლინის ქართული-იტალიურ ლექსიკონის შედგენაში (ლექსიკონი გამოიცა 1629 წ. და შემდეგ არა ერთხელ გადაბეჭდა).*

ალსანიშნავია თეატინელთა რიგის იტალიელ ბერის ფრანჩესკო მარია მაჯიოს მოღვაწეობაც, რომელიც საქართველოში დარჩა მწელიწადი და სამშობლოში დაბრუნებისას გამოსცა იტალიურად ქართული ენის გრამატიკა. ამ ურთიერთობის ერთერთი ორგანიზატორი პიეტრო დელა ვალე (1586—1652) მონაწილეობას დებულბს რომში ახალგაზრდა ქართველთათვის კათოლიკურ კოლეგიუმის დაარსებაში. **

ასეთ ურთიერთობის ნიადაგზე გასაგებია, რომ, ოსმალეთისა და სპარსეთისაგან უსახლკროდ შევიწროვებულ, საქართველოს მმართველ წრეების გარკვეულ ჯგუფს, ვახტანგ — საბას მეთაურობით, მეთვრამეტე საუკუნის დასაწყისში სურს ევროპულ სახელმწიფოების დახმარება, რომის პაპის საშუალებით მოიპოვოს. გასაგებია, რომ მათი „გულნი და თვალნი“ მიპყრობილნი იყვნენ საფრანგეთის მეფის ლუდოვიკო XIV-სადმი, რომელშიაც ისინი ხედავდნენ თავიანთ შემწვსა და სარწმუნოების მფარველს.

ჯერ კიდევ ქართლის გამგებლობის პირველსავე ხანებში ვახტანგს, როგორც ჩანს, გარკვეული ევროპული ფორენტაცია აუღია და ცდილობს ლუდოვიკო XIV-ს ასიამოვნოს. იგი მფარველობას უწევს საფრანგეთიდან წამოსულ ქრისტიან დედაკაცს (Marie Petit), რომელიც „გზის შოვნას“ შეხვეწნია სტამბოლამდის. ვახტანგი მის

* ლექსიკონის ტიტული ასე იკითხება: *Dittionario giorgiano e italiano, composto da Stefano Paolini con l'aiuto del M.R.P.D Niceforo Jrbachi, Giorgiano, Monaco de S. Basilio Ad uso de Missionarii della Sagra Congregazione de propadanda Fide. In Roma, Nella Stampa della Sagra Congr. de Propag. Fide. MDCCXXIX. Con Licenza de Superiori* [წიგნი იწყება ანბანით].

გვ. 34.

** ცნობილია რომ ჩვენი ახალგაზრდობა ჯერ კიდევ XVI ს. მიემგზავრებოდა ხოლმე ნეაპოლში სწავლის დასამთავრებლად. ასე მაგალითად, ნეაპოლის უნივერსიტეტში იურიდიულ მეცნიერებებს სწავლობდა ვინმე გელოვანი. (ნეაპოლის უნივერსიტეტი დაარსებულია 1224 წ.)

შესახებ წინგს სწერს სტამბოლს მყოფ საფრანგეთის ელჩს მარკიზ დე ფერიოლეს (*marquis de Ferrio*) და სთხოვს, რომ ერთი წიგნი მან „ამაღლებულს“ ფრანცისის ხელმწიფესაც აახლოს, რათა მის გულისთვის არ გაუწყრნენ მგზავრ დედაკაცს.“ *

ასევე საბა იმ ვედრებაში, რომელიც მან კლემენტოს XI-ს აახ-
ლა 1709 წელს, არ ივიწყებს გამოსთხოვოს, პაპს, ლოცვასთან ერ-
თად, საქმით მოხმარება იმ მართლმადიდებლებისათვის, რომლებიც
„ხილულ მტრებისაგან დიდ ქირში არიან“ (ნახე დამატება, გვ. 157).
როდესაც ეს ქირი იმდენად მოედო საქართველოს, რომ სპარსეთის შაჰ-
მა მუჰამედის უარყოფისათვის ვახტანგს ქირმანში ტყვეობა მიუსაჯა
საბამ მოახერხა და მისიონერ რიშართან ერთად 1713 წლის აგვისტოს
საფრანგეთს გაიპარა. 1714 წელს თავის ხელით წარუდგინა ლუდო-
ვიკო XIV-ს (1638—1715) ის საპასუხო წერილი, რომელიც ვახტან-
გმა გამოატანა. 1714 წლის დასაწყისში მარსელში საბა არ ივიწყ-
ებს მისწეროს მარტის, 11-ს რომის კარდინალს, რომ „საუკეთესო
საშუალება საქართველოში მართლსაწმუნოების (იგულისხმება კა-
თოლიკობა) გამრავლებისათვის არის ის, „რომ ფრანცისის დიდი
მეფე ჩვენი მეფის მოხმარებას ეცადოს. თავის უნდობლად აჯამშია
(იგულისხმება სპარსეთი); და ის თავის ქვეყანას მოვიდეს. მისი საქ-
მე ვიცი, ბუნებით და სიყვარულით ახლოა ამ წმინდას რჯულზედ
და მალე ის გაამრავლებს. ეს ვიცი, თუ უფროსად წმიდა მამა ჩვენი
(იგულისხმება კლემენტოს XI) თავის შვილს ფრანცისის მეფეს ტბიო-
ლად ასწავლის და ფრანცისის მეფე მონიღომებს, ჩვენს მეფეს ეშვე-
ლება“ (ნახე: დამატება. საბას წერილი რომის კარდინალთან 160—
161 გვ.). საბამ ლუდოვიკო XIV-სადმი წარდგენილ მოხსენებაში
აღნიშნა საქართველოს დიდი განსაცდელი, რომ მას ერთიან გამა-
მადიანება მოეღის. მანვე სთხოვა ტყვეობაში მყოფ ვახტანგის გან-
თავისუფლებისათვის ქრთამად საჭირო 300 ათასი ეკიუ (20 ათას
თუმნამდის).

„მხოლოდ ამ ერის ცხოვების გამოა, რომ მე ვიკისრე ეს
დიდი მოგზაურობა, მოველ და ვემზობი ეკლესიის პირმშო შვი-
ლის ფერხთა წინაშე“—სწერდა საბა ლუდოვიკოს.

*. ნახე Documents originaux sur les relations diplo-
matiques de la Géorgie avec la France vers la fin du règne
de Louis XIV, recueillies par M. Brosset jeune. Nouveau jour-
nal asiatique. Mars 1832. 193—521 p.

საბა დაიშედებულია, რომ ეს წერილი მას, წადილს სწევს და ლუდოვიკო XIV დაავალებს ყენის რომ საქართველოში გამოგზავნოს.

„უკეთეს შეპირდებით საჩუქარს სპარსეთის დიდებულთ, მაშინ ამ დაპირების გამო ყენს დაავალებენ, რომ მალე აღასრულოს“—განაგრძობს საბა რჩევას გამოთხოვილ 300 ათას ეკიუს კრთამად მოხმარების შესახებ.

მაგრამ, როგორც ჩანს „ამ ქვეყანაზე დიდმა და ყველაზე გულუხვმა 'მეფემ“, რომელიც თავის სიცოცხლის 'უკანასკნელ' წლებს, ითვლიდა „ვერც ერთი სასარგებლო ვერ გამოიღო“ საქართველოსათვის მაშინაც კი, როდესაც საბა მას მეორედ წარუდგა და წმინდა პაპის გამოგზავნილი წერილი „საქართველოს მეფის ვახტანგის სასარგებლოდ“ გადასცა მას.

აი რასა სწერს, ლუდოვიკოს მორალურ დახმარებით ამოდ დაიშედებული, საბა „მადლის მეფის გულითად ვახირს. მუსუ პონშატრანს“ კონსტანტინეპოლიდან 1715 წ. აპრილის:*

„მე დიად გულით დაუბარებვიარ ჩემს ძმებსაცა და სხვა დიდ კაცებსაცა, რომ ჩემი თავი ეპირება მათ, მაგრამ ვერ წავსულვარ, რომ თქვენსა და მეფის ბრძანებას ევლი. მანდ რომ გვიბრძანეთ: „კონსტანტინეპოლს მიდით, იქ ელჩიანარ და ჩვენც კაცს გამოგიგზავნითო“. ამ ამბების მომლოდინე ვარ და მისიონერებისა. არცად მისიონერები გამოჩნდნენ. ამ საქმემ დიად დამაღონა.“

ამ მოლოდინით და უიმედობის გრძნობით გამოტანჯული საბა მუსუ პონშატრანს“ უკვე კატეგორიულად უყენებს საკითხს:

„ვახტანგის შველის დრო ეს არის. თუ დიდ მეფეს ეპრიანება ყიზილბაშნი ერთ პირზე არ დადებიან, მუსუ რიშარმაც კარგად იცის: და თუ მისი შველა გინდათ მალე უჯობს. თუ არა, ეს ახალი მოსვლა (იგულისხმება ყენის მიერ საქართველოში „გათათრებულ“ იესეს გამოგზავნა მმართველად) ბატონო კათოლიკებისათვის კარგი არ არის, თვარამც თქვენც შეიტყობთ“ **.

* *Documens originaux sur les relations diplomatiques de la Géorgie avec la France vers la fin du règne de Louis XIV, recueillies par M. Brosset jeune (Suite) Nouveau journal asiatique. Mai 1832. მეხუთე წერილი 437—456 გვ.*

** იქვე.

კიდევ დიდხანს მოუხდა დაღონებულ საბას სტამბოლს ჯდომა. სამშობლოდანაც სამწუხარო ცნობები მოსდის ქვეყნის აშლის შესახებ: „ქართველნი შუა გაყოფილან“, ზოგი იასეს მხარეზე დამდგარა, ზოგიც ვახტანგის ძე ბაქართან მოსულა. ის კი, „რაც დიდმა მეფემ თავის უტყუარის პირით წყალობა“ უბრძანა ჯერ არსად ჩანდა. „მესუ პონშანტრანმა“ კონსტანტინეპოლს მყოფ საფრანგეთის ელჩს არა და არ მოსწერა, რომ „იქ რაც ვახტანგს ერგებოდეს“, ის ექნათ“*.

ამასობაში „მეფე-მზე“ ლუდოვიკო ჩაესვენა და მასთან ერთად ეფემერული იმედები ვახტანგის შეელისა.

შერჩა საბას მხოლოდ პაპი კლემენტოს ფეხზე კოცნანი, მისგან ნაბრძანები მრავალი კარგი სიტყვა, თავისის ხელით ნაბოძები ძელი კეშმარიტი, აკატის კრიელოსანი ოქროთი გაკეთებული და ზედ „ცოდვითა შესანდობლად“ წმინდათა ნაწილებიანი ოქროს ხატი, რაც სამშობლოს მოახლოვებულა, სხვა ბარგ-კარავ-მოფენილობასა და სამოც ფლურიან ერთად, გონიოს ბეგმა წაართვა და ენგიჩრებს აწამებინა ისედაც გაწამებული სნეული და მოხუცი კაცი თავის თანამგზავრებით, რომელთა შორისაც იყო ორი კაპუცინი, თბილისს მომავალი და ერთიციეზუიტი შირვანს გამოგზავრებულითუ რა „სიამენი“ დაახვედრა საბას გათათრებულმა იესემ და მის რომში წასვლით უკმაყოფილო სამღვდელობებამ, ამაზე თვით მოგვითხრობს. სიმწარით დაწერილ მოგზაურობის უკანასკნელ ფურცლებზე, რადესაც იგი თბილისს ერთ დავრდომილ კათოლიკე ნათლიდედის მიერ ჩამოთხოვილ ფულით-და ისტუმრებს, სამშობლოში დაბრუნებისას მისთვის ფულის მსესხებელ, ბურსელ ვაქრებს, რომლებიც განჯას აბრეშუმისათვის მიეშურებოდნენ და მის კარზე იყვნენ მომდგარნი.

ასე უნაყოფოდ დასრულდა დიდის ტანჯვით დაწყებული საბას დიპლომატიური მოგზაურობა ევროპაში.

III

სამწუხაროა ის გარემოებაც, რომ საბას დიდი ღვაწლით დავალებულ შემდგომ თაობას არ შერჩა მისი, მოგზაურობის არც დედანი და არც სრული პირი. ამის და მიუხედავად მისი მოგზაურობა

* იქვე გვ. 439

ახლა წინანდებარე წიგნად დაბეჭდილი, დარჩება ერთ თვალსაჩინო ძეგლად ქართულ ლიტერატურის იმ დარგიდან, რომელსაც „მოგზაურობანი“ და „მიმოხილვანი“ ეწოდება.

წიგნი შესრულებულია საბასათვის ჩვეულ ლაკონიურ სტილით, რომელიც ხშირად თბრობის სისადავეს აღწევს. მართალია, მოგზაურობა დატვირთულია მრავალ „სასწაულების“, რომისა და ფლორენციის „სიწმინდეების“, „მონასტრების“, „წმიდათა“ სამარხების და აგრეთვე პაპის, ცხოვრებისა და მის უშუალო განმგებლობაში მყოფ დაწესებულებათა აღწერილობით, რაც შეიძლება საყურადღებოდ იყოს ეკლესიურ მწერლობის თვალსაზრისით; მაგრამ ჩვენ არ უნდა დაგვაიწყდეს, რომ საბა მოგზაური მის წინ აღმართულ, გადასულ საუკუნეთა გიგანტებს და ღია, ფირუზ ცის ქვეშ გაშლილ, აბოლოდორ დამასკელის, ბრამანტეს, ბერნინის, რაფაელ სანციოს და მიქელ ანჯელოს ხელოვნების უძვირფასეს ნაწარმოებებს უყურებს არა ვინკელმანის, არამედ იმ სოციალურ წრის თვალთ, რომელსაც იგი ეკუთვნის თავის იდეოლოგიით და რომლის დაკვეთასაც ასრულებს იგი ამ შემთხვევაში.

ასეც რომ არ იყოს, უხერხული იქნებოდა, როგორც გოთე ამბობს, რომ ამდენი ილაპარაკო რომზე, და არ მოიხსენიო. პაპი, და მერე ის პაპი, რომელიც საბას ეფიცებოდა: „ჩემი სისხლი, რომ შიხოვო ვახტანგისა და შენის ქვეყნის სასარგებლოდ იმასაც დასაქცევად მოგცემო“. საბამ იცის, რომ „ას წელს-სულ იაროს კაცმა მის (რომის) საკვირველებას ვერც გაუვიდეს, ვერც დაასრულოს“. ამიტომაც იგი ცდილობს, რასაც შესძლებს დაწეროს: „ეგება გგონოსთ ქებისათვის ნამეტნაეი დაწერო“, „შენიშნავს იგი და თან განაგრძობს: „უსაცილოდ დაიჯერეთ, რასაც ვწერ ნაკლებია და მასაც თავს გაუსვლელესა და შეუძლებელსა, დაიჯერეთ, ნახევარს მაშინაც ვერ მივწოდები, რომ ვერ შევიძელ დასწავლა და დაწერა ნახევრისა“. (გვ. 30).

ამასთანავე საბას მუდამ თან სდევს როგორც საქართველოს საჭიროება, ისე მისი ლამაზი ბუნება მას უცხოეთშიაც მარად თვალწინ ეხატება.

ხან თუ იგი ჩვეულებრივ ლოცვას ალაგლენს: ჩემს უკან, ღმერთმან ქნას, ჩემს ქვეყანაში უკეთესობა შეიქმნასო, (გვ. 37), ხან ამათუბი მომცრო ეკლესიის სიკეთით მოზიბდული ინატრებს: ვახტანგის კარის ეკლესიად დავნატრე; მე მიმამლობინა მეთქი — (გვ. 42).

„მოგზაურობა“ დატვირთულია აგრეთვე მრავალ-ეთნოგრაფიულ, ისტორიულ, სტატისტიკურ, გეოგრაფიულ და წმიდა აღწერილობით ხასიათის ცნობებით, რომელთაც ხშირად იმისათვის, რომ მკითხველს მეტი სიამოვნება აღუძრას და მხოლოდ გონების თვალთ არ წარმოადგენინოს მის ჩიერ ნახული ესაუთუ ის საგანი საქართველოს სინამდვილიდან აღებულ სახეებს ადარებს. ასე მაგალითად: ზოგ შემთხვევაში თუ ატენურ ღვინოს გაიხსენებს; ზოგჯერ სწულთა ქალწულ მსახურების სამოსი ქართველ ქვრივების მსხვილ მახმანურ ტრეფს მოაგონებს; აქ თუ წამოზღუდული კონცხი მეტეხის კლდეს არის შედარებული, სხვაგან მუხუმი პალეონტოლოგიური საკვირველება ბატონის სალაროს აგონებს თბილისსა და ქართლში ნახულ გაქვავებულ სოკოს, თუ გაქვავებულ ღორის კბილს. არის შემთხვევები, როცა სამშობლოში დატოვებულ ვახტანგის ძღვენზე ზრუნვით აკრელებს მოგზაურობის დღიურს და გულდაწყვეტით შენიშნავს:

მე რით შევიძლებდი სყიდვას, თვარა ვახტანგ მეფისთვის კაი ძღვენი იყო. (გვ. 79).

მოგზაურობის ასეთი მრავალფეროვანება ძალიან მშველის საბას ამ ერთერთ, დღემდის ცალკე წიგნად გამოუცემელ, ძეგლს და საფიქრებელია, მკითხველი ხშირად ნაწყენი დარჩება იმის გამო, რომ ზოგჯერ საბა შენიშნავს: იმ დღეს ამის მეტი ვერა დაეწერა, ლამე გვესწრა; ან და: მრავალი უცხო ვნახე, მაგრამ ვერ დავისწავლე.

301630

ზრანსისიღამ ნამოსვლა სულხან საბა ორბელიანისა
და ივანიაში შესვლა

A²⁸r

ქკს ჩლია იენისის თხუთმეტს. ფრან-
ციცის თემის ბოლოდამ წამოვედით, რომელსა
ჰქვიან ტანტიბ ქალაქი. ათი მილი ვლეთ. დაი-
ლია ფრანცა. ნისი ერქვა, იტალიის ადგილია,
საბიას ბატონის ქალაქია. საბიას ბატონს აქამდინ
დუკა ერქვა. ახლა სიკილია მისცეს ამ შერიგებაზე.
სპანიის მეფისა იყო. დიდი სამეფოა და მეფედ
დაერქვა. საბიას ადგილები დიდი მთები თოვ-
ლიანი მოჩნდა. მაგარი ადგილები, კლდეანი, ღრმა
ხეობიანი. ხუთი მილი სხვა ვლეთ. ერთი მომცრო
ნავსაყუდელი იყო, საბიასავე პატარა ქალაქი, ლაფ-
რანგა ერქვა. მაგარი ციხე იყო, მაგრამ ფრანცი-
სები და ისინი რომ აშლილიყვნენ ფრანცისებს
ზარბაზნით დაეხვრიტათ, ციხე აეღოთ, მაგრამ ვერ
დაექციათ. როსცა შერიგება მომხდარიყო, ისევ მიე-
ცათ. იქ სადილად გავედით, თურმე საბიას მეფეს
ჩვენი ამბები ყველა შეეტყო. იმ ქალაქის ვოივადა
გამოეგზავნა. აქ დაგვხვდა, მაშინვე მოვიდა ჩვენ-
თან, გვიალერსა, საბიას მეფესთან პატივი დაგვიწ-
ყო: ჩემმა მეფემ ამაზე გამომგზავნაო, გაისარჯო,
ნახო. ჩემგან რაც მადლი მოეხსენებოდა, ის შევუთ-
ვალე. წასვლა ხომ არ მოხდებოდა. კაი ღვინოები,

ხილები, ნარინჯი, ლიმონი გამოეგზავნა. მაგრამ
ბალი და ყაისი მისთანა არსად მინახავს. სადილი
A²⁶ V ვკამეთ. წამოვედით. ექვსი ზარბაზანი გაყარეს, ში-
ლინგი გვიყვეს. რაც მართებდათ, პატივი და
აღერსი არ დაგვაკლო. ამათ მეტიც ქნეს, მასთან
მისული არ ვიყავი, მპატიუეს, არ ვეწვივე და ასე
დაგვიხდნენ. ამ საბიას მეფის ქალი იყო სპანიის
მეფის ცოლი, რომ ზეით სიკუდილი დაეწერეთ.
ათი მილი სხვა ვიარეთ. სამი, ოთხი მაგარი ციხე
ჩამოვიარეთ საბიასი, კლდიანი, შავარი. ტყე ძვი-
რად ჩნდა. ზეთის ხე მრავალი, ვენახოვანი, სახნავი
ნაკლები. ქარი პირისპირ გვცემდა, ნავი მართლა
ვერ იარებოდა. მოვედით მონაკო ქალაქსა. ზღვაში
ერთი კლდე შესულიყო. თბილისის მეტეხსავითა.
სამგნით ზღუა ევლო, ცალგნით—ვიწრო შესავალი,
მაგარი ციხე, დიდად და ძლიერად გამაგრებული.
გარემო ორ რიგად ზარბაზანი იღვა. კაი მონასტ-
რები ჩნდა. ის ქალაქი ერთის ხელმწიფისა იყო.
ყმა არ ვისია. ახლა ფრანციცის მეფისათვის ზურგი
მიუყუდებია. მე რომ ფარისს. ვიყავი თვითონ ის
ფრენჭიფეც ვნახე; თვითონ ბერად შემდგარიყო
და ადგილი და ქვეყანა ჯმცროსის ძმისათვის დაე-
ტოვა. ციხე ქალაქი მალაღზე იყო. ჩვენ ზღვის პი-
რად სახლებში ჩამოვედით. კაცი ებოძა, ავეპატიუე-
მე მომეშურებოდა, ადრე წასვლა მინდოდა. ბოდიში
და დაღალულობა შევეუთვალე. მუსუ რიშარ გავგ-
ზავნე. მოვიკითხე. დიდი პატივი ეცა. მაშინვე შეიდი
ზარბაზანი გაყარეს. კარგის პატივით დაგვხდნენ.
იმ თემსა ვიწროობა ეთქმოდა, სულ კლდიან, სახ-
ნავი ძვირად იყო, თვარამ ზეთის ხე, ხილი, ლეღვი,
ლელსუარი მრავალი იყო, ნარინჯი, თურინჯი. კაი

ნავსაყუდელი. მერქმე ერთი წინამძღვარი და დარ- A²⁹ F
ბაისელი გამოგზავნა, ბოდში მოეთხოვა: ჩემს
სახლში მინდა მობძანებულიყო. მეც რაც მართებდა,
შევეთვალე.

ი ვ ე ნ ი ს ს. აღრიან წამოვედით. შვიდი ზარ-
ბაზანი კიდევ გასტყორცეს. რამდენსაც ზარბაზანს
გასტყორციდნენ, იმდენს ჩვენი მენავენი ვაივარელს
დაიძახებდნენ, ზარბაზნის მადლის გარდახდა იყო
ქართულად, ასე მოვა: იღად მეფესა! იღად, ვინც
არ იცით, ალხინეო, სიცოცხლეს კქვიან. კაი სოფ-
ლები და მაგარი ციხეები ჩამოვიარეთ. ათი მილი
ვლეთ. მოვედით, მისივე ქალაქი იყო მცირე და მა-
გარი. საჩვენო ქარი არ იყო. იქ დავდეგით. შემკო-
ბილი ადგილი იყო. ტურფა სამრეკლოები აეშენე-
ბინათ. დიად, მოსაწონი იყო. მანტო ქალაქი ერქვა.
სახლები სულ ცად ქმნილი იყო. ხის სიძვირეს
გვანდა. ტყე არსად იყო. სადაც ხე იყო, სულ ხილ-
ნარი იყო. სამიოდ მონასტერი ვნახეთ, დიად, მოსა-
წონები. ერთში იყო კაი ნაწილები ტრაპეზში და-
ტანებული. ფერადის მარმარილოთა, ფერადის ამა-
რტებით აეგოთ. ქრისტეს გარდამოხსნა გაეკეთე-
ბინათ, ასე ეგონა კაცს, ახლა გარდამოუხსნიათო,
ჯერ სისხლი არ შეშრობოდაო.

ი [ზ] ე ვ ნ ი ს ს. შუალამისას წამოვედით და ჯენე- B¹
ვიას თემში შემოვედით. იმ ქალაქზე ზედ მობმით
იყო კაი შენობაები. მაგრამ ღამე იყო, ვერა
ვნახეთ. რა გათენდა, სენერემ ქალაქს ჩამოვედით.
ჯენოვიასი იყო. ოცდა ოთხი მილი გვევლო. კაი ქა-
ლაქი და დიდი, მაგარი, დიდი ციხეები და დიდ-
რონი მონასტრები, დიდროვანის კაცის სასახლეები A²⁹ F
შოჩნდა. ცოტახანს ნავსაყუდელით უმზირეთ, ვსინ-

ჯეთ. რა ჯენოვიას თემში შევედით, კლდემ იკლო, ტყემ იმატა. ზეთის ხე, ნარინჯი მეტად განმრავლდა, უფრო გაშლილობაც ეთქმოდა. ამას ქვევით, ერთს სოფელში, სადლი ვკამეთ: თორმეტიოდ კვერცხი, ცოტა ახალი ლობიო. მოგვიტანეს ერთი კიბორჩხალა. ექვს ფლურის თხოვა დაგვიწყეს. ძლივ ხუთს მარჩილს დაგვეჯერდენ. ესები ამისთვინ დავსწერე, შეიტყოთ ფრანციცის მეფის ხარჯი, თუ ჩემზე რას გაისარჯა, ან როგორ დამიხვდა. ვლეთ იქილამ. მრავალი მაგარი ციხე და სოფლები ჩამოვიარეთ, მაგრამ დიდს ადგილს ვენახოვანი სულ წამხდარიყო. კედლები აეშენათ, გვერდზე მოესწორებინათ, ზედა ვენახები აეშენათ, მაგრამ სრულობით გაოხრებულყო. |ვიკითხე: რატო წამხდარა მეთქი. მითხრეს: მიწა არ ვარგებულაო. მაგრამ თუ მიწა არ ვარგოყო, იმდენი აუარებელი ვენახი რად ააშენეს? მუგუთის მსგავს[ი] ალაგები იყო. იქილამ ვლეთ ცხრა მილი. მოვედით ქალაქსა ფიორტუმორის. ზღვის პირსა მაღალი გორა იყო, ზედ ქალაქი აშენებულნი, კაი დიდი და შეენიერი. სანახავად კაცს იამებოდა. მრავალი დიდი მონასტერი, კაი წალკოტები ჩნდა. ცოტა ამაზედ დაცილებით, ნახევარი ეჯი, თუ მეტი, იყო ვაკე ადგილი. ზედ ერთი დიდი ქალაქი იყო: ონელი ერქვა. საბიას ბატონისა იყო. აქედამ ექვსი მილი ვვლეთ. მოვედით ქალაქსა დინას. კაი ქალაქი და კაი შენებულობა. სხვის ადგილებისაგან უფრო გაშლილი იყო. იმ ლამეს იქ ვიყავით. ჯენოვიასი იყო და ფრანციცის კონცოლი იჯდა. მოვიდა, თავისს სახლებში დაგვაყენა. კარგა გარიგებული იყო.

B²

A^{30r}

ი [ც] იენისს. ათი მილი ვლეთ. ჩამოვლეთ
ქალაქი არასიო. დიდი ქალაქი [იყო]. იქ შემოგვეყარა
ლუის მეფის ცოლი, ფრანციაული ქალი იყო. დაქვ-
რივებულიყო, შვილი ჰრომს დაეგდო. წმინდა პაპის
თავისის კატარლები გამოეგზავნა. ფრანციას მივი-
დოდა. სამი მილი სხვა ვლეთ. ჩამოვლეთ ქალაქი
არბეწქო. ზღვის პირს დიდი, გაშლილი, ტყიანი ქა-
ლაქი იყო. ზღვაზე დაცილებით, ტყეში იყო მომცრო
ქალაქი, მაგრამ მონასტრები მრავალი, გარშემო
მრავალი სოფლები ჩნდა. დიდრონი შენობაები, დიდ-
როვანი ხეობაები. მას ქვევით—ქალაქი ქალაქზე,
ზღვის პირად: ციხე ციხეზე. სოფლები მრავალი.
მის შენებულობის სიხშირეს კაცი გაოცდებოდა.
ვლეთ და მოვედით ვანია ქალაქსა. მუნითაც ვლეთ.
ორივ ადგილის სავალი ოცდა თერთმეტი მილი
იყო. მოვედით ფინს ქალაქსა, რომელსა საომარს
ქალაქს ეძახიან. მეტად მაგარი და დიდრონი ცი-
ხეები, ხუთი, ექვსი გამაგრებული. ორი ხეობა
ქალაქის თავს შეიყრებოდა, მაგარი და კლდიანი,
ორი ქალაქის ბოლოს. მრავალი კაი მონასტერი.
რაც ქალაქები ჩამოგვევლო, ყველას ეს უმაგრეს და
უკეთესი იყო და უფრო მჭიდროც იყო. ვლეთ და
ჩამოვლეთ ნორი, მომცრო ქალაქი. იყო მრავალი
მონასტერი. და მცირედ მას ქვევით ლიმონილა ქალაქი.
და მას ქვევით დიდი ქალაქი საონა, სად აკეთებენ
უმჯობეს ფარფურსა და ჩინურებს. დიდსა გაშ-
ლილს ადგილზე დიდი ქალაქი ჩნდა. და ზედ
მოქმით ქალაქი და ციხეები, ახლო ახლო, კაცი-
საგან დაუჯერებელი იყო. და ნახვითაც საკვირველი
იყო. რამდენილაც მილი იყო, შემეშალა, მაგრამ
მარჩილიდამ ჯენევიამდე, თუ სწორად ივლი, სამასი

B³A^{30v}B⁴

მილია. ჩვენ პატარას კატარლით ნაპირ-ნაპირ მივი-
ლოდით და უგძე მოხდა: ჯენევიას ველარ შევა-
წიეთ, ღამემ გვისწრა. ჯენევიის ზეიღამ ერთი სო-
ფელი იყო. იქ დავდეგით.

ით ივნისს. დილაზე ჯენევიაში შემოვედით.
ჯენევია ზღვის პირია, გაშლილი, მოგვერდობა. ქა-
ლაქი კარგად ჩანს. დიალ, მაგარი ადგილი და ნა-
მეტნავად გამაგრებული, თავი ქალაქი. ზღუდე
ექვსი ეჯია, მაგრამ სხვა დიდი ზღუდე შორს მოუხ-
ვევს. არსად მინახავს მისთანა შორმოვლებული
ზღუდე. კონსტანტინეპოლიც ექვსი ეჯია, მაგრამ
ჯენევიასთანა შენებულობა და მისის სახლებისთანა
შვენიერი გარეღამ არსად გვინახავს, რაც ვნა-
ხეთ, მეფის სახლებს გარდა. დიალ, შვენიერი სახ-
ლებია. ფრანციცის მხარეს დიდი ლიმენა აქვს და
სამს ადგილს ზღვაში გაღავანი გაუვლიათ ლიმენის
ულელვაობისა თვისცა. და სულ ზარბაზნები აწყვია
სიმაგრისათვის და ფარნები უცხო მოყვანილი! მის
B^b დუკას ორს-წლამდინ | დასმენ, მერმე გამოსცვლიან.
პოპლიკი ეწოდება ამ გამოცვლისათვის. დიდრონი
თავადები სახლობენ. ხან ერთს დასმენ, ხან მეორეს.
დიდი თემი დაშენებული და მდინარე სჭერია მის
A^{31r} ბატონს. მრავალი კაი ქალაქია, მაგრამ ეს ქალაქი
სხვა ქალაქია. კონსტანტინეპოლი იმტოლია, მაგრამ
ამის შენებულობა და სიმდიდრე, სამართალი და
სიმშვიდე იქ არც ერთია, არც სიმაგრე. ჯენევიას
ეკკლესიისა და; მონასტრების საქმემ გამაცვიფრა.
გარეღამ ფრანციცის შენებულობა სჯობდა, მაგრამ
შიგნიღამ ამის შენებულობა. და ან ქეები, ან სიმ-
დიდრე, კანდელი, თუ სასანთლეები, თუ ტრაპეზები
გასაკვირვალი იყო. ვნახე: შავი მარმარილოს ფარ-

დები გაეთალათ და თეთრი მარმარილოს თოკი და
 შავი მარმარილო ვითომ ფარდასავით უკუუკეცილი
 და თეთრს მარმარილოში წვერებ გაყრილი იყო.
 ფოჩები ჩამოეშვა. თუ კაცი არ დაჰკვირდის, შავი
 ატლასის ფარდა ეგონის. ვნახე, თეთრს კედელზე
 დაეხატათ. სანამდინ თვითონ არ მითხრეს, მარმა-
 რილოს გათლილი მთელი ხატები მეგონა. სხვა რამ-
 დენი უანგარიშო უცხოები: რამდენი უცხო კანდე-
 ლი, ზოგი ყალიონის სახე, ზოგი არწივისა, ზოგი
 ანგელოსისა, ან სასანთლე. მათის ვეცხლის სიმძიმესა
 და სიმრავლეს გავკვირდი. საეპისკოპოსო ეკლესიაში
 ტრაპეზში სამი წმიდა მარხია. და ერთს სამწირ-
 ველოში—იოვანე ნათლის მცემელის ნაცარი, ივ-
 ლიანე განდგომილმა რომ დაწვა ისი. მათის ბატო-
 ნის ბეჭედი აჯდა. ნაწილი იყო. ვერ ვნახე, ჯერც
 შევიტყუე რა იყო, მაგრამ ის სამწირველო დიდად
 პატიოსნად იყო შემკობილი. მე ასე მგონია, ასი
 ლიტრა ვერცხლი ნამეტნავი იყო მარტო კანდლები
 და სასანთლეები იმ სამწირველოში სხვას გარდაის.
 ერთს თიატინის მონასტერში მივედი. მრავალი
 უცხო ნაწილები და სიმდიდრეები ვნახეთ, მაგრამ
 ერთის წმიდის ზიარების შარავანდედი ვნახე: ოქ-
 როზედ მინაქრად ვაზი და ყურძენი გამოეყვანათ;
 ერთს სანახავად კმარიყო. ერთს სხვა მონასტერში
 ოთხის წმიდის საფლავი იყო და სხვა ნაწილი მრავ-
 ალი, უანგარიშო. დიდრონი და კაი ქსენონები, მრავ-
 ალი ჭინახულები. შიგ დიდრონი მონასტრები, საკ-
 ვირველად ნაშენები. ერთი დიდი თავადი მოვიდა
 ჩემს სანახავად. დიად, კაცთ მოყვარეს გვანდა, ჭა-
 ბუჟი კაცი იყო. ორჯელ მოვიდა. მან მითხრა: თუ
 გაირჯებო, ერთს ღვთის საკვირველობასა გაჩვე-

B⁶

A^{31v}

B⁷

ნებო. ის ქსენონიც ამის ხელთ იყო და ეს საკვირ-
ველი საქმეცა. ვინც დაიჯერებთ, ეს ჩემის თვალით
მინახავს, ვინც არა და თქვენ იცით. წამიყუანა, შავი
ფარდა რომ დავსწერე, იქი. ჯერ წირვა მომასმე-
ნინა. მერმე, ტრაპეზთან ერთი დაფერილი ფანჯარა
იყო; ის გააღეს. ერთს ბროლის კუბოში, კარგა ოქ-
როთ გაკეთებული იყო, შიგ ერთი ენკრატისი ეს-
ვენა, ქალწული. სასნეულოს მოსამსახურე ყოფილიყო.
კატურინია რქმევოდა. ასის წლის მიცვალებულიყო.
თერთმეტი წელიწადი იყო ნეტარი შექნილიყო.
ჯერ წმინდა არ დაერქმევინათ. მრავლის სასწაულთ-
მოქმედი, ისევე ახალს მიცვალებულს გვანდა, ცოტა
ცხვირის წვერი დაეწივა. კარგა შემკული პატროს-
ნად. მერმე შემიყუანეს: სნეულები დამატარეს. ერთს
მაზმანური ჩოხა ეცვა, თავსაც ისევე მაზმანური თხის
ბალანი ეხურა. ქალი საქმელს უზიდავდა სნეულებს.

A³²R სამჯერ მე ვნახე თვით. საექსე ხონჩა გამოიტანე
სამზარეთლოდამ. სნეულებს მიაართვა. გამომაბრუნეს.

B⁸ ერთს სახლში დამსვეს. ის ქალი ჩემთან შემოიკვა-
ნეს. დაჯდა, მომიკითხა, მიაღერსა. ოცდა ორის
წლისა იყო ქალწული. და მრავალს ხევწნიან ჩოხის
ჩაცმას: მონასტერში დადევო. შორს დაუჭირავს:
მე ძნელს საქმეში როგორ შევიდევო; ქრისტეს აღ-
თქმა დაუდვა, ველარა ვქნა. რასაც შევიძლებ, ასე
ვემსახურები. იმისი ადვილი სამსახური ეს არის. და
მსოფლიური ცხოვრება. ასე სნეულებს მსახურებს.
სულ მძლივ ფეხშიშველა, შიშველს ტანს მსხვილი
მაზმანური, ქართველი ქვრივები. რომ ჩაიცვემდენ, ისე
ქრელი აცვია. თავსაც ის ხურავს. ერთი მსხვილი
საბელი არტყია. ერთი ჯვარცმა გულზე ჰკიდია,
ერთი კრიელოსანი. შვიდი წელიწადი ყოველ დღეს

ეზიარება. ამის მეტი არც წყალი, არც სასმელი, არც საკმელი, ამის პირში არა ჩასულა რა. ამით ზრდის ღთი. თვალტანათაც კაი იყო, ცოტა ფერი აკლია. ღონეც ასეთი აქვს, მახვათ მსახურებს. მრავალი უცხო სასწაული უქნია. ქრისტე და ყოვლად წმიდა მრავალჯერ უნახავს. ეშმაკი მრავალჯერ მტირალი გაუძია. ექვსი ეჯი ზღვაზე გაუვლია. აქ, დიად, გამოწულილვა იციან. მრავალს თავადსა და მოძღურებს უჩხრეკიათ: ეშმაკური არა იყოს რაო, ან ტყუილათ არ ირჯებოდესო. წმიდა პაპას დაუქვრინებია. რასაც ხანს სახლში შეუგდია, სხვადასხვა მცველი დაუწყენებია. სხვადასხვა მოძღვარი დაუყენებია. შეუტყვიათ, რომ ეშმაკური და ტყუილი არა ყოფილა რა, დასტური დაუცემიათ. ერთი დომენიკონის რიგისა მოხუცებული ენკრატისი თავს ადგას. ერთი ასეთი ხუცესი მოძღვარია. მისი პატიოსანი რომ წირვად იდგა, სულ ჩახჩახებდა. ჯდომასა და დგომაში არა უჩნდარა.. ასე თქვეს: თორმეტი ქალწული ასეთები არიან ამის მოწაფენიო. თორმეტივ საკვირველთმოქმედიაო. ორნი უცხო მემარხულენი ყოფილან. პაპა გასწყრომია: კვირაში ორი ჯერის ქამა უბძანებია. ერთისათვის უწყენია, თუ ორს ჯერს სქამს ავად გახდება სადმე. თუ მოუკლო კარგად არის სადმე. მაგრამ პაპის ბრძანებას ვერ გადავლენ. ეს ქალი რომ დავსწერე ზეით, ამასაც კატურინია ქვიან. ისევ იმ კატურინისავეით სნეულთ მსახურებს. ერთხელ მასუკან ჩემთან მოისმინა წირვა, ჩემთან ეზიარა მუსუ რიშარის ხელითა, მაგრამ უცხოდ მრავალი იტირა. დიად, შესუსტდა. ავი ქარები იყო. ჯენევიას ხუთი დღე დავყავით. ორჯელ, სამჯერ მიველ. ვნახე. |ახლაც დაცვითა ჰყავთ ის

B⁹

A^{32v}

B¹⁰

დომენიკონი ენკრატისი. და ის მოძღვარი თუ არა, მისს
სადგომს ვერ ვინ შევა მის დროს. სნეულების საზ-
სახურზე და წირვაზე გამოუშვებენ თუ არა, სულ
დაკლექილს სახლში არის. მერმე მე მიველ, თავა-
დის სახლში. დიად, პატიოსანი სახლი ჰქონდა. კაი
ცოლი ჰყუნდა. წინ გვეგება, დაგვევს, გვიალერ-
სეს. მერმე სახლები დამატარეს. მრავალი უცხოები
ვნახე: ხატები, თუ ან ჯვარები, სხვადასხვა რი-
გად დაწული ოქროს სკივრები, სხვადასხვა რი-
გად გამოყუანილი მოჭრილი ვეცხლის სკივრი, უც-
ხო თვლები, უცხო ჭურჭლები, ძოწის ხეები, დიდ-
რონი, შვლის რქის უფროსები. ზოგი ხეზე შემოხვეუ-
ლი, ზოგი ქვაზე ამოსული, წითელი, ზოგი თეთრი,
ზოგი ქრელი. ძოწები უცხოდ დათლილი. ამარტისა
და [ა]ქატის ცხოვლები. ზოგი ასეთები რამ ვნახე,
არც ფრანციცის მეფის სახლში მინახავს. შიგ სახლში
ერთი მომცრო სამწირველო ჰქონდა, უცხოდ, პა-
ტიოსნად შემკობილი. ჯენევიას ფოლორცები ვიწ-
როვებია. ეტლები არ იხმარება. მოაბაებით დადიან.
არც ბაზარში ქალები იხდენ. რიდებაც ერქვათ ქა-
ლებისა. ფრანციაში მოსამსახურე, დამხდომი, მეღვი-
ნე, მზარეული სულ ქალია. ბაზარში სრულობით
ქალი ზის. დიდ ვაჭრის ცოლები სულ დუქანზე სხე-
დან. დალალი, ამალი, გამსყიდველი, ვაჭარი სულ
ქალია. იტალიაში თუ არ სოფლის დედაკაცი, რომ
ხილი და რაგინდარა მოაქვს გასასყიდლად, თუ არა
ვაჭრად ქალი არ არის.

A^{33r}

B¹¹

კბ თიბათვეს. წამოვედით ჯენევიადამ.
თორმეტი მილი ვიარეთ. სულობით ასე შენობა იყო
გაბმით, სასახლე და წალკოტები, რომ ერთი ქა-
ლაქი ეგონებოდა. ჯენევიას ქალაქისა იყო ის სასა-

ხლებები და წალკოტები, რომ ხანდახან გავლენ, ილ-
 ხენენ. უკუიყრიან. იმის ბოლოს ორი სოფელი იყო.
 მერმე დიდი ამართული კლდეები. არც შენობა, არც
 ტყე, არაფერი. ორიოდე კოშკი იდგა დიდს ადგილს.
 ასე კლდე მისდევდა. ამ კლდეში, შუა ადგილს
 ერთი მომცრო ხევი ჩამოვარდებოდა. იქ მიმართეს
 შენავეებმა. ერთი მომცრო ნავსაყუდელი იყო. ერთი
 მომცრო ციხე იდგა. მცველები იდგენ. სადილად
 გავედით. კოშკს დაცილებით, ზღვის პირს ერთი
 საუდაბნო იყო. კამარას ქვეშე შეისვლებოდა. უცხო
 ნაქშენები იყო. შიგ ერთი ცივი ასეთი წყარო გამო-
 დიოდა, წისქვილის რუს მეტი იყო. უცხო მარმარი-
 ლოს სვეტები, სამალავეები. ერთი კაი მონასტერი.
 მრავალი სახლები. ცოტა რამ წალკოტი. ნარინჯი,
 ლეღვი, ხართუთა. კერპ მსახურობაში ერთი ეპისკო-
 პოსი ორის დიაკვნით იქ წასულან, განშორებულან. იქ
 მდგარან. კერპებს იქავ უწამებიათ. სამისავ გვამი
 ტრაპეზში ესვენა. ეპისკოპოსის სახელი წმიდა ფურ-
 დუსუ[ნ] და დიაკვნისა ერთს წმიდა იოლოდიო
 და მეორეს წმიდა ოგურიო. მაგრამ ერთი წოკო-
 ლანტოს ბერი იდგა, სხვა არაეინ. სამტერო ადგილი
 იყო. ამის ქვეით დიდს ადგილს კლდიანი, ზოგან
 ფიქვნარი იყო. მალლა წვერებზე ადგილადგილ კოშ-
 კები იდგა. სხვა არა იყო რა. ზღვის მხრისა და
 იქით ხომ მრავალი იქნებოდა. კლდის დასასრულზე
 ციხე იდგა, მაგარი და კარგი შენობაცა კაი. პორ-
 ტუფენ ერქვა. ორს სამს ადგილს მაგარი ციხე
 იყო, დიდრონი. ამას ქვეით, ერთს ადგილს, ძოწის
 ზღვა იყო. იმ ცოტას ადგილში გამოდიოდის სოფ-
 ლები, და ის ძოწის ზღვა, ჩვენ რომ ჯენევიას თა-
 ვადმა გვანახა, იმისი იყო. რა ჯენევიას საზღვარი

A³³
 B¹²

B¹³ დაიღია მასას საზღვარია. | მასა სხვა ფრენქიფისაა. თეთრი მარმარილო ამის ალაგში გამოდის. ჩვენი გავლა გონებოდა, დახდომა უნდოდა. ქარი ჩვენი იყო. აღარ მოხდა. იმის საზღვარს ალიკორნის თემი აბია. ის დღე და ღამე სულ ვიარეთ.

ოც დასამს ივნი სს. ალიკორნას მოვედით. გენევიადამ ალიკორნა ას-ოცი მიღია. ალიკორნა დიდი ქალაქი არ არის, მაგრამ კაი ქალაქია. ორმოცი ათასი სულია. რა ალიკორნის საზღვარში | შევედით

A³⁴T დავაკება შეიქმნა. ოდიშის მსგავსი ადგილი, ტყიანი, ბრტყელი. შორს მალალი მთები მოჩნდა. იქით ტყეს დაცილებით, დიდი მინდორი მოჩნდა. ტყე სულ ზეთის ხე იყო. შენობა უფრო არა ჩნდა ტყეში. იყო თუარა, არ ვიცი. ალიკორნა კრანდუკასია. ბერი კაცი, ერთი ვაჟი ჰყავს, ისიც უშვილო. ალიკორნას ქალაქში ურია მრავალია. ძალიც აქვსთ ამისთვის, რომ კრანდუკს მრავალს აძლევენ. ლიმენა თავით თავისით არ არის, კაცსაგან გაკეთებულია. სამპირა ზარბაზანი ძეს. ორი ფანარი მალალი, ნავსაყუდლის კარს აქათ იქით. ქალ[აქ]ის კარზე მარმარილოსი კრანდუკას სახეა და ოთხი ოსმალი ტყვივისა, ხელ

B¹⁴ შეკრული, ჯაქვებით დამბული, ფენის ქვეშე უყრია, დაბორკილული. ოთხიოდ ქართველი მოქალაქე იყვნეს. ერთი ტერტერა, სამნი სხვანი: ერთი სომხის საყდარი მიქეს. ვერა ვნახე.

კდ ივნი სს. ალიკორნიდამ წამოველ. სხვა ქალაქები და გარშემო შენობანი ჰქონდა. ალიკორნას არა ჰქონდა ზღვის პირი. გვერდობი — ტყიანი. აქა იქ კოშკები იდგა. სხვა შენობა არსადა ჩნდა დიდს ადგილს. მერე ისევ დავაკდა ზღვის პირი და ტყიანი შეიქმნა. და მიღმა მოდაბლო გვერდობა და

გვერდოზაზე, სადაც გორა და მაგარი ალაგი იყო, სოფლები იყო. გვანდა, ზღვის პირი მეკობრეთაგან საშიში იყო და ვერავინ დასახლებულიყო. სიმაგრე არა ჰქონდა. და სამხრის მხარეს დიდრონი კუნძულები იყო მრავალი. და ალიკორნის მხარეს, ზღვის პირზე ახლო-ახლო ზედა-ზედ კოშკები და ზარბაზნები, რომ მეკობრეთ შიშით, ნავმა იქ თუ მიაწიოს, მეკობრე ველარა სდევს. ორმოცი მილი ვლეთ. A^{31v}
ერთს კოშკში გავედით. მას ლამეს იქ ვიყავით.

ოცდა ხუთს ივნისს. ვლეთ და ალიკორნის საზღვარიც გათავდა. ერთი ციხე იყო ფომბინოს ფრენქიფისა. და ამის პირის-პირ დიდი კუნძული იყო სამხრის მხარეს. ის კუნძული ნახევარი კრანდუკასი იყო და ნახევარი სპანის მეფისა. ერთი ციხე გამოჩნდა მალლობზე. ასე თქვეს, სპანიის მეფისა არისო. ორი ათასი ზარბაზანი ძესო სამპირად. დიად. დიდი კუნძული იყო. დიდროვანი მთები ჩნდა. ზოგან მოდაბლო, დამზღვლეული ადგილები. მრავალი შენობა ჩნდა. რკინის ლითონი იქ იყო. ალიკორნას მხარეს, ფომბინოს ციხეს ქვევით, ფომბინოს ქალაქი იყო. ერთი დიდი ყურე ხმელეთისა შემოვიდოდა ზღვაში და მაზედ ესახლა. სამგნით ზღვა ჰქონდა, ცალაგნით ხმელეთი, მაგარი, ციხეები. ის ფრენქიფე მომკვდარიყო. ერთის ქალის მეტი არ დარჩომოდნა. ის თემი მის ამარს დარჩომილიყო. იმას დაცილებით ზღვაში შორიშორ [ორე] გორა იყო ამოსული. ორივე ერთმანეთს გვანდნენ. ზედ კოშკები იდგა. ჩვენმა კაფიდანმა ქარის გულისათვის ჩვენი გზა დაავდო. ფომბინოს პირი უნდა ჩაევლო და ისე წარსულიყო. სამხრეთის კუნძულისაკენ წავიდა. ფორტო ლონგონე ერქვა. ერთი ციხე იყო. სპანიის B¹⁵

B¹⁶

მეფისა, მაგარი და კარგი. იქ გავიდა სადილის
საქმელად. სპანიის კაცი, დიად, ფრთხილობდენ.
სანამ ორჯელ, სამჯერ კაცი ავიდა-ჩამოვიდა, წას-
ვლის დრო გარდავიდა. იმ დღეს იქ დავრჩით. შუა-
ლამისას წავედით. ის ღამე ვიარეთ. გათენდა. ვია-
რეთ, კაი ქარი იყო. იმავ მხარეს გავედით. ერთი
ხმელეთის დიდი ყურე შემოსულყო ზღვაში. ორმო-

A³⁵r ცდაათი მილი გვევლო, რომ იმასქ დაუსისწორდით.
დიდროვანი და მაგარი ციხეები იდგა. ფორტე ერ-
კოლე ერქვა, სპანიის მეფისა ყოფილიყო. აწ ამ შერი-
გებაზედ იფრადორს დარჩომოდა. იმ ციხეს ქვეით
რომის საზღვარი იყო, დავაკება და გაშლილი
ადგილი. დიად, დიდროვანი ვაკე და ტყიანი ქვეყ-
ნები ჩნდა უკუწყვეტილი. შორს მაღალი მთები. შე-
ნობა მრავალი მაგარს ადგილებში. ორმოცი მილი
სხვა ვლეთ. დია კაი ქარი გვიქროდა. ერთი ქალაქი
ჩამოვლეთ. კოსტანტინუ ერქვა. კაი ქალაქი მოჩნდა.
შუალამე იყო. ჩივტაევთია ქალაქს მოვედით. ლიმე-
ნაში შევედით. გათენებამდე იქ ვიყავით. გათენდა.
ქალაქში შევედით. მოგვეგებნენ, დავაყენეს. იმ
ქალაქის ვაივადა მოვიდა, გვიალერსა, თავის სახ-
ლში გვაწვია. არ მიველ. იმ დღეს იქ ვიყავით,
მოვისვენეთ. მუსუ რიშარ და სინორ დომინიკოს ხმე-
ლეთით რომს წავიდნენ. ვაივოდამაც ფოსტი გაგზა-
ვნა. მე მეორეს დღესაც იქ დავდექ. ისინი რომს მი-
ვიდნენ. ჩვენ აღრე, მიგველოდნენ. იმ სალამოს ვახ-
შამი ვქამეთ. წავედით. ავი ქარი იყო. ვერ ვიარეთ.
შუადღე გარდავიდა, რომის წყალზე ძლივ მივაწიეთ.
ორმოცი მილი იყო. წყლის შესართავზე წმიდის
პაპის ორი ეტლი დავგიხვდა. ავი დროაო, წყლით
ნუ წამოიყვანთო, ჰაერმა არ აწყინოსო. ივლისსა

და აგვისტოში თუ იმ წყალში დაიძინა კაცმა აწ-
ყენს. მისული ჩაგვსევს ეტლში. ხუთი ეჯი იყო იქი-
დამ რომი. რომს წმიდა პაპს თავისი ძმისწული
კარდინალი ალბან და თავისი ეტლი მოეგებებინა.
ადრე რომ მიგველოდენ, ველარ მივედით. დაცხა.
გვილოდინეს, თქვეს, რომ დღეს თურმე აღარ ძო-
ვაო. ღამისა ორ ჟამამდე გამოვიდა, ძლივ რომის
ქალაქში შევედით. წმიდის| ლაზარეს მონასტერში A^{35v}
დაგვაყენეს. რაც ფრანციცის მეფის რიგი და ულუ-
ფა და წყალობა გვქონდა, ნამეტნავი გაგვირიგეს.
ოცდა ცხრა თიბათვე იყო, რომ რომს შევედით.
წმიდის პეტრეს დღეობას რომაულის ანგარიშით
თერთმეტის დღის წინ გაველო. ოცდა ათს იენისს
ჩვენთვის მოვისვენეთ. კარდინელები უწინ არავის-
თან მივლენ სანახავად,| სანამდისინ სხვანი არ ნახვენ. B¹⁸

ერ თ ს მ კ ა თ ა თ ვ ე ს. ფრანციცის კარდინალი
მოვიდა. კარამდინ არც გამიგება, არც გამიყოლა,
ვითამ ჩემს სანახავად არ მოსულაო. მიაღერსა და
წაბძანდა.

ორ ს მ კ ა თ ა თ ვ ე ს. წმიდის ბასილის ბერების
პეტი მოვიდა და სხვა ეპისკოპოსები და წინამძღვრები
ჩემს სანახავად. შეგვაჭირვეს. მრავალნი მოვიდოდნენ
და გვიალერსებდნენ.

სამ ს მ კ ა თ ა თ ვ ე ს. წმიდა პაპას ეტლი ებოძა.
წადით, ჯერ უწინ ჩემი თავი ნახევო და მერმე მე
მნახეო. წამიყვანეს წმიდის პეტრეს ეკლესიაში.
მისავალზე, შუკის თავს, ერთი მომცრო მინდორია.
ოთხ პირად, მგრგვალად ორმოც-ორმოცი ქვის სვე-
ტია ამართული. თვითო ექვს ადღს უმაღლეა, სამ
კამარად შეკრული, მოსწორებული და ზეიდამ სულ
წმიდათ სახეები ქვისა, გათლილი დგანან. მინდორს
შუა ერთი ოთხკუთხი ქვა, ყაბახს უმაღლეა, მთელი

და ზედ ჯვარი ამართული. შიგ ჯვარის ნაწილი
ზის. ერთი დიდი წყარო შადრევნად იქით ამოუდის,
ერთი აქათ. და ორი წყარო მინდვრის ბოლოს გა-
მოდის, კარგა გაკეთებული. და აღსავალი ხარისხები

B¹⁹ მალალი. და ერთს ქვის სვეტზე წმიდა პეტრე ა ქვისა,
გათლილი და კლიტე უქირავს. მეორეზე წმიდა პავ-
A^{36r} ლე და ხრმალი უქირავს. ეს დამრჩაქ. რომის წყა-
ლზე ხიდი ძვეს. ხიდის თავს წმიდა პეტრე დგას
და აქათ წმიდა პავლე მოციქული. და ხიდზე აქათ
და იქით ათი ანგელოზი. ზოგს ჯვარი, ზოგს ეკლის
გვირგვინი, ასე ათსავ ქრისტეს ვნებაები უქირავთ.
მერმე დიდი შუკა გაიარს და ეს მინდორი და სვე-
ტები და წყაროებია. შუაზე ხიდიდამ მინდვრამდი
სულ ბაზარი გაწყობილი. ხიდის თავს პაპის ციხე და
ზედ თეთრი მარმარილოს ანგელოსი დგა, ხმალს
ქარქაშში აგებს, რომ გრიგოლი დიოლოლოს უნახავს
ისუ. ქამი ყოფილა და განქარვებულა, და მი-
სი სახე თვითან აუმართავს. ავედით ხარისხზე.
როგორ ითქმის კაცის ენით მისი შენებულობის სა-
ქმე. ამას ოლონდ გიწერ. კარის ბქეში ორი წყარო
აქათ გამოდიოდა, ორი იქით. შევედით სასუფევე-
ლის მსგავსს ეკლესიაში. სამასი ბიჯი სიგრძე აქვს,
ორასი ბიჯი განი. [ბიჯი ორის ფეხის გადადგმას
ჰქვიან, რომ ხუთი ტერფი გამოვიდეს] შუა დიდის
გუმბათის სისწორ წმიდის პეტრეს საფლავია. ჩაის-
ვლება და უცხოლ შემკობილია. დღე და ღამე ვერ-
B²⁰ ცხლისა, ოქროს დაფერილი; უცხოლ გაკეთებულსი,
კანდლები ენთება, არა ზეიდამ დაკიდებული, ხის
შტოებსავით გარმოხსმული. დიდს საკურთხეველს
უკან წმიდის პეტრეს სკამია მალა, რომ ზედ პეტრე
მოციქული მჯდარა. ოთხს ღვთისმეტყველის ხელთ

უპყრიეს: გრიგოლი დიოლოს, ამბროსის, წმიდა ჯერასიმეს და წმიდა აგვისტინეს. მარჯვენა მხარეს წმიდა სვიმონ მოციქულის და თადეოს მოციქულის საფლავია ტრაპეზში. | და მარჯვნივ წმიდა პეტრონილა მოწამე, პეტრე მოციქულის ასული, ასაფლავია. მარცხნივ—სხვა მოწამე. იმას ქვეით სხვა. ტრაპეზში გრიგოლი ღვთის მეტყველი ანძიოდორელი ასაფლავია მთელი, და იმის პირდაპირ, მარცხენას მხარეს, გრიგოლი დიოლოლი. გრიგოლი ანძიოდორელს ქვეით სხვა სამწირველოა. იოვანე ოქროპირი ასაფლავია და უცხოდაც შემკულია მისი საფლავი, თუ კანკელი, თუ სამწირველო. ერთი იმისთანა იქ არ არის რა. იმის ქვეით სხვა სამწირველოა. კუთხეში ემბაზი დგა პორფირის ქვისა. მე გავზომე. თვრამეტი მტკაველი სიგრძე აქვს, თორმეტი განი. მისი თავსაბურავი მთელია და ემბაზი ერთი ქვა არის, შეწყობილი არ არის. მარცხენას მხარეს ზეით ორი მოწამ[ეა].

A^{36v}

იმ დღეს ამისმეტი ვერა დავწერე რა, ღამე გვესწრა. წამოვედით.

B²¹

ხუთს მკათათვეს. წმიდა პაპასთან წამიყვანეს. საზაფხულო სახლებში იდგა. რომის შუა გულობას არის. წმიდის პეტრეს ეკლესია რომის თავს არის. უფრო მოდაბლო ადგილია. და პაპის საზაფხულო სასახლე მალა ადგილია. სასახლის ქება მრავალგან სწერიან. და თქვენც იცით, პაპის სასახლე უარესი არავისზე იქნება. რაც სახლი შევიარე სრული წითლის ქამხის ფარდაგები იყო, ოქრომკედის აშიებით ხშირად დაკერებული. და წინ, რიგისრიგისად კარის კაცნი და დარბაისელნი იდგენ და მერმე მღუდელნი და ეპისკოპოსნი. მაშინ კარდინალი არავინ იყო, ამისთვის რომ, ხალვად გვნახა, გამოჩვენებით არა

A³⁷r გენახა. შემეყუანეს. მომცროს| სახლში იჯდა. ერთი კართან გვათაყუანეს, ერთი შუა სახლში და მერმე ფენს გვაკოცნიენს. თავზე მომეხვია. დაჩოქებით ჯდომა წესია, არ დამაჩოქა. ფეხზე დამაყენა. მე ბოლოს ვდგებოდი, გვერდს ახლო მომიყენა. მომიკითხა, მიალერსა. მე მოვახსენე: წმიდავ მამავ, მეთქი, რა შენმა შვილმა, მტკიცე ქრისტიანმა, თავისი საქმე შენზე მოაგდო, მაშინვე გულსავსე შევიქენ, ყველა გამირიგდება მეთქი. მაგრამ სიგვიანე ვახტანგ მეფეს არას არგებს. ავს ალაგს არის მეთქი. მიბრძანა:

B²² ჩემი სისხლი რომ მთხოვეო ვახტანგისა და შენის ქვეყნის სასარგებლოდ, იმასაც დასაქცევლად მოგცემო. მაღლი გარდვიხადე და მოვახსენე: მე ვხედავ, ვახტანგის მოუსვლელობით ქრისტიანობას დააკლდება ჩემს ქვეყანაში და მოსვლით მართმადიდებლობას მოემატება მეთქი. თუარა მე სხვა საქმე არა მაქვსრა. მოხუცებულს სიმეონსავით გეხვეწები: აწ განმიტევე მეთქი. გამიცინა, მიბძანა: მე შენთვის ღმერთს ვეხვეწებო, დიდი დღე მოგცესო, შენით მრავალი საქმე მინდა გავაკეთოო. წამოველ. საკრიპანტი, კარდინალი და პიპის ძმისწული კარდინალი ვნახე. სამს სახლს გარეთ გამომეგებნენ. საკრიპანტმა წინ დამისვა. იმ სხვამ გვერდს მომისვა, მიალერსეს. საკრიპანტი კიბის თავამდინ მომეყუა. ის სხვა ორს სახლს არ გამოსცილდა.

ე ქ ვ ს მ კ ა თ ა თ ვ ე ს. წამიყუანეს. ერთი ყოვლად წმიდის საყდარია რომში, მაღალს გორაზე. რომში ერთი უშვილო დიდებული ყოფილა და სრულ ყოვლად-წმიდას თურმე ეხვეწებოდა: ჩემი საქონელი ვის უნდა დარჩესო. მკათათვე დამდეგს ჩვეინება ნახა: სადაც ხვალ თოვლი იდვას რა ერთზედაცაო, იმდენზე

'ჩემი ეკლესია ააშენეო, შენი საქონელი მაზე დახარ- A^{37v}
 ჯეო. იმ ლამეს პაპასაც ასე ენახა, მის მოძღვარსაცა. B²³
 გაიღვიძეს ცოლ-ქმართ, ერთმანეთ უთხრეს. ორთავე
 ისე ენახა. მოძღვართან მივიდენ, უთხრეს. მასაც ისე
 ენახა. წმინდა პაპასთან მივიდენ, მოახსენეს. მასაც
 ისე ენახა. ეს ამბავიც მოუვიდათ. ამალამ ამ გორაზე
 თოვლი მოსულა, ძესო. თვითონ პაპაც წავიდა.
 თორმეტი სათხრელი იმან იმუშავა. ყოვლად-წმიდის
 ეკლესია აუშენებიათ. ქრისტეს აკვანი იქ არის. ბეთ-
 ლემის ბაგა და ქვაბის ქვები იქ არის. წმიდა ჯერა-
 სიმე მთელი იქ არის. წმიდა პიროს პაპა იქ არის
 მთელი. ოთხი მოწამე ტრაპეზში მთელი სხვა არის.
 იქით წმიდის ეკატირინე მოწამის—ტრაპეზში. ორი
 წმიდა შიგ ასაფლავია და მრავალი ნაწილები. ორი
 დიდი პორფირის სვეტი ექვს-ექვსი ადლი იქნება,
 სისხო სამი ადლი შემოსწვდება. სხვა წინ ერთი
 მთელის მარმარილოს ქვის პირამიდი მინდორზე უდ-
 ვას, ოცდახუთი ადლი მეტი მგონია. ზედ ყოვლად-
 წმიდა დვას. ძირში დიდი წყარო შადრევნად გამოუ-
 დის. ეკლესიაში ოთხი პორფირის სვეტი. კაცი მხარს
 შემოსტევს. ოთხოთხი ადლი სალხინებელს ტრაპეზ-
 თან აქვს და კამარა შეკრული. ზედწმიდების საფ- B²⁴
 ლავია. ოთხი პორფირის სვეტი ტრაპეზის მარცხნივ,
 იმავე ტოლი. ეგრეთვე კამარას ზევით წმიდები ასაფ-
 ლავია, და მარჯვნივ ოთხი პროფირის მსგავსი მარ-
 მარილოს სვეტები იყო. და აგრევე ზედ წმიდათ
 საფლავები და იმას [და] ტრაპეზს შუა ერთი ქრე-
 ლი ამარტის სვეტი იყო. სამი ადლი სიმაღლე ჰქონდა.
 [ერთი ადლი შემოსწვდებოდა სისხოზედ. [ზედ] A^{38r}
 სასანთლე იყო, მაგრამ ის სვეტი ფასდაუღებელი
 იყო. სხვა რამდენი უცხო ქვები და უცხოთ მრავალ

რიგი მარმარილოთ ნაშენი, ან კლდეები, ან იატაკი
 გასაკვირვალნი იყო. სოფიოს კენჭითაც მრავალგან-
 ზოგი გარედამაც სოფიოთ დახატული იყო. მაგრამ
 ერთი დახატული ლაზარეს აღდგინება იყო. ყოველი
 იმ თემის ხელოვანი მხატვარი ცდილობს, რომ მისი
 მსგავსი დახატოს. ვერავის დაუხატავს. ერთი მარ-
 მარილოს ქვა იყო. ოთხი ადლი სიმაღლე, სამი—განი,
 მთელი. ზედ ყოვლად-წმიდის ამალგება მოქრილი,
 უცხო საკვირველად გათლილი იყო. ცოცხლებს გვან-
 და. მრავალი საკვირველება ვნახე იქ. ცაში თუ
 გვერდებში ცა სულ ინდოეთს გაკეთებული იყო. ხათა-
 ბანდი ასე რიგი, რომ ჩვენ არ გვინახავს იმგვარი.
 წმიდის პეტრეს ეკლესიაშიაც მრავალგან იყო. იქი-
 დამ წამიყვანეს. კოსტანტინე მეფეს რომ პირველი
 ეკლესია აუშენებია, შევედით. სვეტები ოთხჯერ ექვსი
 იყო, ხუთ კამარად შეკრული. სვეტები მრთელი არ
 იყო, ნაგები და სქელი. სვეტები სულ თეთრი მარ-
 მარილო, სვეტებიცა და კედლებიცა. შუა კამარის
 სვეტებზე თვითო დიდი თეთრი მარმარილოს მოცი-
 ქული გათლილი იდგა. ტრაპეზს წინ ოთხს სვეტზე
 აგრევ მალლა პეტრეს და პავლეს თავი ესვენა. იქი-
 დამ გამოგვიყუანეს. იმაზე ახლოს იყო პილატეს სახ-
 ლის კიბე, რომ ზედ მაცხოვარს აევლო. სამს ად-
 გილს ქრისტეს სისხლი დასხმოდა. ზედ თანჯარა იყო,
 რომ მუხლი ვერავინ დაადგას. მუხლის თავით აგვიყ-
 ვანეს. თებს ვერავინ დაადგამს. ოცდარვა ხარისხია
 მარმარილოსი. მაგრამ მუხლს გაუცვეთია, ამდენი
 სული იარება ზედეთ. მალლა წმიდან წმიდათა დგას.
 იქიდან ახლო იყო, სადაც კონსტანტინე მონათლუ-
 ლა: დიად, უცხო ნაგებია ფერადის მარმარილოთი.
 რვა სვეტი შუაზე; მგრგვლად პორფირისა. თვითო

B²⁵

A^{28r}

ოთხი ადლი მეტია. კამარა შეკრული. შუაზე ემბაზი. ქუეშეთ ხუთფერი მარმარილო სირჩის ძირსავეთა და ზედ ის ემბაზი, ყმაწვილების სისხლით რომ ავსება უთხრეს. მთელი პროფილის ქვა. სიგძით კაცი გაიმართება, სიმაღლით წელამდინ იქნება. განიც მისი შესაფერი. ორი პორფირის ქვის სვეტი ცალს მხარეს სხვა არის. ტრაპეზთან იმავე ტოლი. იქილამ სხვა მონასტერი იყო წმიდის ლაზარეს ბერებისა. იქ წაგვიყვანეს. რომის ნაპირს არის, თეატროზე ახლო, სადაც წმიდა ეგნატი აწამეს. იქ იოვანე და პავლე, ორნივე ძმანი მოწამენი, მათი სასახლე ყოფილა, იქავ ასაფლავეიან. და იდ შავი მოწამე რომ აწამეს, ისინიც იქ ასაფლავეიან.

B²⁶

შ ვ ი დ ს ი ვ ლ ი ს ს. კათუჩინების მონასტერში წაგვიყვანეს. წმიდა ფილიქსი, ახალი წმიდა, იქ ასაფლავეია. და იქილამ იეზოვიტების მონასტერში მივედი. წმიდა ეგნატი, მათი თავი, იქ ასაფლავეია. და წმიდა ფრანცისკო ქსავერიოსის ხელი იქ არის, ინდოვეთის მოციქულისა. ორივე უცხოდ შემკულია.

A^{39r}

რ ვ ა ს ი ვ ლ ი ს ს. კარმელიტანების მონასტერში წაგვიყვანეს. იმ წელს აკლდამა ეპოვნათ ძველთაგანი. წმიდა მოწამეთ მთელი გვამი ასსამოცი პაპას წაელო. სხვა ხელუხლებელი და წმიდის ტურეზიას ფეხი იქ. იმათ ჰქონდათ.

ა თ ს ა ი ვ ლ ი ს ს. წმიდა პაპას მოვეკითხეთ. ხილი და მოსაკითხი ებოძა. წამიყვანეს საცა რომ წმიდა პეტრე ჯვარს აცვეს. რომის წყალს გაღმა ქალაქი დაილევს. ერთი პირალმართი აიარს, ისე სურსერ მოსდევს. რომი სულ ჩანს იქილამ. იქ ჯვარს აცვეს. ერთი მომცრო მონასტერი დგას. წოკოლანტები დგანან, მაგრამ ერთს ეკკლესიად ისიც ითქმის.

B²⁷

წინ ვაკეზე ერთი დიდი წყარო შადრევანად ამოუ-
 დის და უკან ერთი წყარო იქვე გამოდის. ერთს პაპას
 აუშენებია, მაგრამ თითოსა და თითოს უცხოს ნაშე-
 ნებს ისიც შეედრება. მაღლის ეკლესიის სიმაღლეა.
 ცალპირი კედელი სულ თეთრის მარმარილოსა. განიც
 უნდა ოცდაათი ადგილი ჰქონდეს. მაგრამ რა ხელგე-
 ბაები მოუყვანიათ, კაცს გულს ქირი უკუეყრება.
 სამად შუაზე გამოუდის წყარო. თვითო თვითოს
 საწისქვილოს უფროა. და ორი აქათ იქით ნაპირს
 მარმარილოს ლომების პირიდან. და ხუთივ წვლილს
 აუზებზე ვარდმოდის. ის აუზები ანჭქრევს და ძირს
 ერთი დიდი აუზია სულ თეთრის მარმარილოსი, უცხო
 გვარად მოყუანილი, ღრმა და საცურავედ ზომიერი,
 იმაში ჩამოდის და სად მიდის და სად არა აღარ
 ჩანს. წყალსა და წყაროს შეხედავ და თვალის მოსხ-
 ლეტა დაგზარდება. და უკუ მოიხედავ, რომი სულ
 ჩანს. ვინ იცის რამდენი რიგი უცხო სასახლე, რამ-
 დენი სხვადასხვარიგი მონასტერი, რამდენი სხვა-
 დასხვა რიგი სამრეკლო! მაგრამ რომისა ეს უფრო
 გამიკვირდა: აუარებელი წყაროები გამოდის ზედი-
 ზედ შუკათა შინა, გინა სასახლეებში, ან საყდრებში,
 ან ბაზრებში. საკვირველია. და სადაც პირამიდია წყა-
 რო ძირს სამი ოთხი არ გამოსდიოდეს, არ არის. მაგ-
 რამ უცხოედ ეს მოუყვანიათ: არა წყარო ერთი მეორის
 მსგავსად არ არის, ყველა სხვადასხვა რიგად, უცხო
 რიგ შადრევნებად არის მოყუანილი და სხვადასხვა კარ-
 გი აუზები სხვადასხვა რიგს ცხოველებში, სხვადასხვა
 რიგს თევზებში, სხვადასხვა რიგად კაცებში ამოდის,
 გამოდის, ჩამოდის ზოგან წვიმასავით, ზოგან მკლავის
 სისხლსავით, ზოგან სარკესავით უანგარიშო რიგები-
 თა. ფარსავი სახლი ძვირად არის არ გამოდლიოდეს.

A^{39v}

B²⁸

ათს მკათათვეს. წავედით წმიდა ბრანოს მონასტერში, სადაც დეოკლიტიანეს სახლი ყოფილიყო, აწ ეკკლესიად იყო, თურმე ისევ მაშინდელი ნაშენები. როგორც ყოფილა, ისევ იყო. სიგძე და განი სწორე ჰქონდა: ას-ოთხმოცდა-ათი ბიჯი ზეთი ტერფი უნდა იყოს. ისე განი. სხვა საგრანკოტის ქვის სვეტი იყო | კრელი, წვლილად დაწინწკლული, მთელი. თვითო ათი ადლი უმაღლე და ორი მხარი და ნახევარი სისხო. სხვას ამის მეტს იქაურს არას დაგიწერ. ერთი სხვა პატარა ეკლესია მაჩვენეს, ყოვლად-წმიდის ლავიტორია. ხელოვნობით ის სხვებისაგან უფრო გამიკვირდა, მაგრამ ნაწილების საქმე გასაოცებელი. იმდენი რამ შეეყარა იმ დეოკლიტიანეს სახლში. ერთს დღესაც დეოკლიტიანეს ორმოცი ათასი მოწამე უწამებია. თვითონ სარკმლიდამ უმზერდა სადმე.

A^{40r}

თ ერთ მეტს მკათათვეს. წმიდა პაპას მღუდელი ებოძა. მოვეკითხე და მოსაკითხავი და საქმელები გამოეგზავნა. სადილის უკან წამიყვანეს, მონასტრები დამატარეს. მრავალი უცხო|სანახავეები. მაგრამ ერთი საკერპო ყოფილა, მრავალ ღმერთთ ტაძარს თურმე უხმობდენ. აწ ყოველთ წმიდათ ეკკლესიათ უკურთხებიან. ისევ მაშინდელი ნაშენი, — როგორც ყოფილა, მგრგვალია, მოვარაყიანებული. სამოცდაერთი ბიჯია სიგძე და განი. ერთი ბანი ზეიდან აქვს. მგრგვლად შეკრულია. დიად, მაღალია და დიდი. მის მეტი სასინათლო არა აქვს და დიად ნათელია. შიგნიდან კედლებთან აქვს სვეტი. შუაზე არა აქვს. ერთი კამარა მგრგვალი. ოცდა-რვა ყვითლის მარმარილოს სვეტი აქვს. თვითო რვა ადლი იქნება, მთელი, შეუწყობელი. სისხო ორი მხარი. თორმეტი

B²⁹

პორფირის სვეტი აქვს. თვითო ოთხი ადლი იქნება.
A^{40v} სისხო ოთხი მტკაველი. რვა ყვითლის მარმარილოს
 სვეტი, იმავ პორფირის სვეტების ტოლი. რომ პორ-
 ფირის ქვა აღარ ჰქონიათ, ის უქნიათ. იატაკები
 მრავალგან დიდრონი პორფირის ფიქლები. ათი მტკა-
 ველი მეტი, ნაკლები სხვარიგად. სრულ ფერადის
 მარმარილოთ ნაშენი. მის კარის ბჭე ორმოცდა ხუთი
 ბიჯია, ოთხკუთხი თექვსმეტი სვეტი აქვს მთელი-
 თვითო შვიდი ადლი იქნება. სისხო ორი მხარი.
 მისის კარის ამყოლები ორი ქვა არის. თორმეტი წყრთა
 სიმაღლე უფრო მგონია ჰქონდეს. წინ ცოტა რამ,
 მაგრამ ეს უცხო იყო: ოთხივე ქვა ერთი მთელი იყო.
 გასინჯეთ. მინდორი აქვს შუაზე. ერთი წყარო გა-
B³⁰ მოუდის. მარმარილოს აუზი აქვს. შუა მარმარილოქს
 ოთხი ვეშაპი. შადრევანი რვად ამოდის. შუაზე ერთი
 მომცრო პირამიდი. დიად, უცხოდ გაკეთებული. ექვ-
 სიოდ ადლი იქნებოდა.

თ ო რ მ ე ტ ს მ კ ა თ ა თ ვ ე ს. წავედით. დომი-
 ნაკანთ ჯერენალი მოვიდა ჩვენს სანახავად. მის სანა-
 ხავად მისი მონასტერი ვნახეთ. ასიოდ მამანი იღგ-
 ნენ, მაგრამ მონასტერი დიდი იყო. მისი ეკკლესიაც
 საკერპო ყოფილიყო. ამისი სვეტები მთელი არ იყო,
 ნაგები იყო. მაგრამ მრავალი უცხო ხატები და შე-
 ნებულობა იყო. ან რკინის უცხო ფანჯრები. აქ ქვის
 უცხო გათლილობაები, რომ პაპების სასაფლაო იქ
 იყო და დიად დიდია. ერთი ქალწულ ენკრატისი
 წმიდა კატურინა იქ ესვენა. მათის რიგისა. ქრისტე

A^{41r} გამოსჩენოდა და, როგორც წმიდა|ფრანჩისკოსათ-
 ვის, ხუთი წყლულობა ებოძა. ისე ამისთვის. ისევ
 მთელი, მძინარს გავს. წინ ცოტა მინდორი ჰქონდა.
 კაი წყაროები, გამოდიოდა აუზში შადრევნულად-

წყაროს შუაზე ერთი სპილო იყო ქვისა, გათლილი. და სპილოზედ მომცრო პირამიდი. ექვსიოდ ადლი იქნებოდა. ერთს კარდინალს ერთი საწიგნო სახლი აემუნებინა, დიდი და პატიოსანი. და კედლის ძირის ძირიდან მალლა თავამდი ოთხგნითვე წიგნი ეწყო, უნგარიშო და მრავალი, რომ ვინც მაგისტანა კაცი იყოს, წიგნის სყიდვა არ შეეძლოს, იქ მივიდეს და რაც წიგნი უნდა, იკითხოს. მიაართმიდეს რასაც ხანს იკითხევდა და გარეთ ვერ გაიტანდა. სამადლორდ ასე გაერიგებინათ. წმიდის პეტრეს ჯვარცმის ადგილის სანახავად რომ ვიყავი, გზაზე კედელში ერთი ყოვლად-წმინდის ხატი იყო დახატული. სულ ეჩოქათ, ილოცევდენ. ჩამოვიარეთ, უმრავლესი მოდიოდა. იქ ვერა შევიტყვევით რა. მოვედით, სადგომს. მეორეს დღეს გვიბძანეს: ჩვენ რომ მოვედით, იმ დღეს ერთი ათის წლის უსინათლო დედაკაცისათვის თვალი აეხილა და მეორეს დღეს ერთი ეშმაკეული გაეკურნა. პირით რკინის კავი წამოეგდო და მორჩენილიყო. მრავალს ენახა თვალითა ეს ორივე ზედი ზედა.

B³¹

ც ა მ ე ტ ს მ კ ა თ ა თ ვ ე ს. წავედით. წმიდის ფრანცისკოს პავლინოს მონასტერში ორმოცდა ოთხი მონაზონი იდგა. მონასტერი მალალს ადგილს, მაგრამ უცხო რამ შენებულობა იყო. მრავალი კაი და პატიოსანი ნაწილი და დიდი სიმდიდრე ეკლესიის სამკაულთა. | ერთს ადგილს, შორიდან დაგვანახვეს: წმიდა ფრანჩისკოს ეჩოქნა და ილოცევდა. ახლო მივედით: ზღვა იყო დახატული. წმიდა ფრანჩისკო აღარსად იყო. მეორეს ადგილს შევხედეთ: იოვანე მახარებელი სწერდა: | არწივი წინ უჯდა. ახლო მივედით: ერთი წალკოტი იყო ხევნარი დახატული. მრავ-

A^{11v}

B³²

ვალი უცხო საქმეები იყო იქა. კაის ადგილს კაი წყაროები დიოდა სულ შადრევნად. განაპირებით იყო. კაი წალკოტები ჰქონდა. ამ დღეს მიაბმეს: იტალია ქალაქს ერთი კაფუჩინის ენკრატისია ცოცხალიო. ასე წმიდა, რომ ქრისტე გამოცხადებიაო. ხუთი თავისი წყლულება მიუცემია. ორი ხელს, ორი ფეხს და ძუძუსთან, როგორც წმიდა ფრანცისკო და. წმიდა ეკატერინა დომენიკონსა. მართლა ეს ანბაჟი სწორეა. იმ ქალს ვერონიკა ჰქვია.

თ ხ უ თ მ ე ტ ს მ კ ა თ ა თ ვ ე ს. წამიყუანეს ბურგონია ფრენქიფის წალკოტში. თვითონაც რომშია ქალაქს. დიდი ფრენქიფეა. ეს წალკოტი რომის გალაგანს აბია. ერთი ფოლორცი შუა ჩაივლის. შევედით კარსა. წალკოტები როგორიც ფარიზისა დაესწერე, ესეც მისთანა იყო, მაგრამ ფარიზში ჰანდარი არ მინახავს. აქ რამდენილაც იდგა: შესავალს კარზე, კედლის ძირს, კედელზე აკრული, რომ კედელი სულ მწვანედ ჩნდა. უფროსი ერთი ნარინჯი, თურინჯი და ლიმონი იყო. დიდი ხეივანი გავიარეთ. ერთი კლდე იყო. ის კლდე დევად გაეთალათ, პირადრენილი. თმა, წვერულვაში სპონდიოს ქვისა გამოესხათ, კბილები თეთრის ქვისა და პირში დიდი შადრევნად წყარო ამოსდიოდა. აქეთ იქით სხვა წყაროები სხვას ცხოელის პირით გამოსდიოდა: ვიარეთ ხევენბში. მრავალგან სპონდია ქვები გაეკეთებინათ, სულ შადრევნათ წყარო ამოდიოდა. მერზე დიდი ტბა იყო, კარგა გაკეთებული. შიგ იხვი და ფრინველი იხნდა. სამგან შიგ ხმელეთი, კაცის სასხდომელები კარგ გვარად და გარემო კარგი, მუხნარი, რიგით მდგარი. და ირმები თეთრი და მართალი. ირემი ხბოიანები მრავალი, მაგრამ მოწლო ირმები

იყო. წამოგვიყვანეს სხვა მხარეს. სულ დაფნი და
ბზა იდგა. შუა წვლილი გზები. ხეები კედლებსა-
ვით დათლილი. კაცს მზე არ მიაღებოდა. შუა და
შუა მრავალი უცხო შადრევანი. აგვიყვანეს. ერთი
სასახლე იყო. მართალს გეტყვი, გარედამ მისი მგზავსი
სასახლე არ მინახავს. უცხო გათლილი მარმარი-
ლოები, საცა ძველთაგან ქვა რომში ეპოვნათ, ეშოვ-
ნათ. მრავალი კერპის სახე დატანებული. ერთს აღ-
გილს ერთის მთელის ქვისა იყო მთელი ცხენი - და
კაცი. ცხენი წაქცეოდა და კაცი გარდავარდნას ლა-
მობდა, მაგრამ მრავალი უცხო სხვა იყო. მრავალი
კერპი, ძველი კრონოს, მისი ამხანაგები: ზოგი მარ-
მარილოსი, ზოგი შავის ქვისა, ზოგი პორფირის.
კერპების ღმერთები, ძველი კეისრები მთელი. იმათ
ქაშში გაკეთებული, მრავალგვარი უცხოები. თექვს-
მეტი პორფირის სვეტი იყო ისე აუუღებელი. ზედ
კერპები ამართული, უცხოდ ნაქმარები. სვეტები
მთელი. ზოგი სამი ადლი, ზოგი ნაკლები. მეტი
არ იყო. სხვა უცხო და უცხო მარმარილოს სვე-
ტები. ორი ტაბლა პორფირის ქვისა. სიგძე ორი
ადლი, განი ერთი ადლი, ორი ტაბლა შავი ქვა. ოქ-
როსა და ვეცხლისა. ოქროსა და ვეცხლს გამოსც-
დიან. სარკესავით ელევდა. პარაგონე ქვიან. პორ-
ფირის ქვისაგან უნამეტნავესი იყო. ორი ტაბლა
თვალეები შეწყობილი ყვავილად. იამანი, ამარტი,
ძოწი, ეშმი, ლაჟვარდი და მისთანები დახატული
ეგონა კაცს. ერთი მგელი პორფირის ქვისა, გათ-
ლილი, ორს ყმაწვილს ძუძუს აწოებდა. რომის ქა-
ლაქი იმათ აუშენებიათ. ამგვარები მრავალი რამ
უცხო იყო. ზოგი იმ პარაგონის შავის ქვისა კაცები,
კერპები იყო. თეთრი იამანის პერანგი ეცვა, მთელი

B³⁴

A⁴

გათლილი პერანგსავით. ზოგი ქრელი, მარმარილოს
 სარტყელი ევლო. ერთი—იმ შავის ოსტატი. გაეთა-
 ლათ ქრელი მარმარილოს აუზი და აუზში პორფი-
 რის ქვა გაეწყობთ, სისხლით სავსის | მსგავსად და შიგ
 B³⁵ ის შავი ოსტატი იდგა, ვითამც თავის სისხლში ირჩო-
 ბოდა. სხვა კერპი იყო, ერთის მარმარილოს ქვა,
 უცხოთ რამ გათლილი. ერთს ქვაზე ერთი ქალი გაქცეუ-
 ლა კერპის ღმერთი და კაცი მოსწეოდა და ექირა და ის
 ქალი დაფნის ხედ გარდაქცეულიყო. ენით არ იოქ-
 მის საკვირველება, ძველთაგან ნაქმარები, სხვარიგად
 უცხო მორთულობა. უცხო ნარინჯის წალკოტები,
 უცხო ნაზარდი ალვის ხეები, უცხოდ ნაზარდი დაფ-
 ნები, ჯერნები მრავალი, მათი ნუკრები. სხვადა-
 სხვა რიგი კამარები საქმელითა და სალხინო ადგი-
 ლებით. და წამოვედით. რაც სანახავები ვნახო
 აღიწერება, მაგრამ რასაც შევიძლებ უცხოებს ვეც-
 დები დაეწერო. დაიჯერეთ, რომი ასეთია. ას წელს
 სულ იაროს კაცმა მის საკვირველობას ვერც გაუ-
 A⁴³ ვიდესივერც დაასრულოს. მაგრამ მე რასაც შევიძ-
 ლებ, ჩემს ნახულს მართალს დაეწერ. ეგება გეგო-
 ნოსთ ქებისათვის ნამეტნავი დაეწერო. უსაცილოდ
 დაიჯერეთ, რასაც ვწერ ნაკლებია და მასაც თავს
 გაუსვლელსა და შეუძლებელსა. დაიჯერეთ, ნახევარს
 მაშინაც ვერ მივსწვდები, რომ ვერ შევიძელ დას-
 წავლა და დაწერა ნახევრისა.

თ ე ქ ვ ს მ ე ტ ს მ კ ა თ ა თ ვ ე ს. წავედით წმიდის
 დომენიკოს სხვას მონასტერის სანახავად. მონას-
 ტრისა რა დაგიწერო, ოცდაორი მარმარილოს მთე-
 B³⁶ ლი სვეტი იყო ეკკლესიაში. თვითო ექვსი ადლი
 მგონია. თვითო მთელი ქვა და ორი პორფირის სვე-
 ტი სხვა, სამსამი ადგილი მგონია. საფლავების ქვა-

პორფირისა. და ეს იყოს. რას ვაგრძელებ? რომის
 შენობა ამ წიგნში არ დაეა! იქ ვნახე წმიდა პაპის
 ალექსანდრე მოწამის საფლავი. მასთანვე მლუდელ
 მოწამე წმიდა ეგნატიოს და წმიდა თეოდულოს და
 საბიანე ქალწულ-მოწამისა და სერაფია ქალწულ
 მოწამის საფლავები, მთელი გვამები. და წმიდის
 დომენიკოს დარგული ნარინჯები ისევ იდგა, ესხა.
 მისი ნაღვაწი ადგილები ვნახეთ. იქილამ იმასვე
 აკრავს ალექსი კაცი ღთის მამის სასახლე. მონას-
 ტრად არის. წმიდის ჯერასიმეს მამანი დგანან იმაში.
 წმიდის ალექსის მთელი გვამი ტრაპეზშია და მასთა-
 ნავე წმიდის ვონიფანტე მოწამის გვამი მთელი. იმას
 იქით, სადაც ყოვლად წმიდა გამოეცხადა წმიდა
 ალექსის, ის ისეა გამოყუანილი. და ქვეით ბოლოს იმ
 სახლის კიბე, რომელსაც ქვეშ წმიდა ალექსი იწვა.
 იმ კიბის ნატეხი ალიოდ ფიცარი კიდევ იყო. ორს
 ანგელოზს ექირა მარმარილოთ გათლილისა.

ჩ ვ ი დ მ ე ტ ს მ კ ა თ ა თ ვ ე ს. | პაპამ ერთს ნემსის
 ფრენჭიფეს შვილს კარდინალს. შაფხა დახურა. იქ
 წამიყუანეს. ეს კარდინალი ამ თხუთმეტს მკათათვეს
 შემოსულიყო. მე იმ ბუსიმონიას წალკოტში ვიყავ.
 დიდის დიდებით შემოსულიყო. | ორასი ეტლი უფრო
 შემოყოლოდა. ზოგი წინ მიმგებებელი, ზოგი თანმო-
 ყოლილი. მე ვერ ვნახე. და ამ შაფხის დახურვაზე
 წამიყუანეს. ეპისკოპოსი იყო. სხვა კურთხევა აღარ
 იქნებოდა. მივედით პაპის სასახლეში. დიად მრავალი
 ჯარი მისულიყო. გზა გაჭირდა. ერთი კარდი-
 ნალი მივიდოდა. ჩვენ ვერ ვიცნობდით. იმან გვიკი-
 თხა, გვიცნა. თან წამიყუანა. ტკბილად მომეპყრა.
 შემიყუანა პაპის დიდს სახლში. მალლა პაპის საჯდომი
 საყდარი დაედგათ. ხუთს ხარისხს. ტახტზედ წით-

A^{43v}

B³⁷

ლის. მძიმე ხარით შემოსილი და უცხო ფარდაგები დაეკიდათ. და ქვეითს ხარისხზე, მიღმა მოშორებით, ორგანიზაცია კარდინალების სკამები გაეკეთებინათ. შუა რვა. აქათ იქით კარგის ფარდაგებით გარდაფენილი იყო. შემოიყუანა. ოთხიოდ კარდინელი იჯდა, და ჩემი მცნობი კარდინალი საკრიპანტი. მესალმენ კარდინალები. უკან ზემო თავს დამაყენეს, დაიწყეს კარდინალებმა შემოდენა. რიგის რიგისად შემოვიდიან. პირველ პაპის ტახტს თავი მოუდრეკიან. მერმე აქათ და იქით კარდინალებსა და თავთავის ადგილს დასხდიან. თვითო ისფერი მაზარა

B³⁸ ესხათ, რომ ადგილზე ხუთს ადლს მეტს მიათრევენ. ეს მისი ბოლო მოსამსახურეს ექირათ. მოსამსახურეთაც ისფერი ეცვათ სულ ყველასა, განიერი სამოსლები ანაფორასავით. და თავთავეთს კარდინალს წინ დაუხსდენ ფეხთან. სკამები იყო მათთვისაც. რა კარდინალები შემოვიდენ, ოცდათექვსმეტი იყუნენ და დასხდნენ. პაპის გამოსვლის დრო შეიქნა. დაიწყეს დიდებულთ გამოდენა. მერმე პაპის შინა კაცნი თორმეტიოდ, ისფრით შემოსულნი. ფართო სამოსლები ეცვათ. მხარზე წითელი საამხრეები. ისინი გამოვიდენ. მერმე ჯვარის მტვირთველს ჯვარი ექირა. მასუკან დაიწყეს ეპისკოპოსებმა გამოდენა და პაპის ტახტს აქეთ იქით დადგენ ჩამომწკრივებით. ზოგი ჩვენს უკანამდი მოვიდა და ის ისფრისანი მოსამსახურენი წინ პაპის ტახტს დაუდგენ. მერმე წმიდა პაპა გამოვიდა შემოსილი. წითელი ნაკერი ფილონი ესხა და ყვითელი სტავრის მიტრა ეხურა. გვირგვინი არ ეხურა. ორს კარდინალს აქათ იქით მისი შესამოსი ექირათ. აღიყუანეს მაღლა, დასვეს და კარდინალები ერთი აქათ მოუჯდა

დაბალს სკამზე ერთი იქით. ერთმა იმ წინა მოსამსახურეთაგანმა თაყუანი სცა და გამობრუნდა. კარდინალს ანიშნა, ადგა უფროსი კარდინალი, აქ დაბლა რომ თავს იჯდა, ლეკანოზს ეძახიან, მიათრევედა იმ გრძელს მაზარას, პაპას თაყუანი სცა და ხელს აკოცა. ჩამობრუნდა და დაჯდა ისევ რიგზე. ყოველი კარდინალი თვითო თვითო მივიდა და ხელს აკოცეს და გამობრუნდნენ, დასხდნენ. მერმე იმ წინა მოსამსახურეთ ყველამ მუხლი მოუდრიკა და ერთმა წიგნის მაღლის ხმით ავაჯით კითხვა დაიწყო. იმ ახლის კარდინალის მოსვლა, ვინ იყო, ვისი შვილი და ქება მისი. და პაპის დივტილა თქვა. ეს რომ გაათავა ისევ ყველამ მუხლი მოუდრიკეს და გვერდს რომ ორი კარდინალი უჯდა ისინი ადგნენ, ჩამოვიდნენ ტახტიდამ. გაბრუნდნენ, პაპას თაყუანისცეს. გამობრუნდნენ. კარდინალებს აქათ იქით თაყუანისცეს. ის პაპის მოსამსახურენი წინ გაუძღვენ. ახლის კარდინალის შემოსაყუანად გავიდნენ. შემოუძღვენ შუა. ახალი კარდინალი მოვიდოდა. მაღალი კარგი სანახავი კაციც იყო და აქათ იქით სხვა ორი კარდინალები მოსდევდნენ. კარდინალები სულ სკამებზე ისხდნენ, იმან აქათ იქით თაყუანი სცა. ის ორივე კარდინალები წინ წავიდნენ. იქავ ავიდნენ, პაპას თავი მოუდრიკეს. თავის ადგილს დასხდნენ. ეს კარდინალი წაიყენეს. პაპას მდაბლა თავი მოუდრიკა. მერმე ტახტის პირს უფრო დიდად თავი მოუდრიკა. მერმე ტახტზე ავიდა, მუხლი მოუდრიკა და ფეხზე აკოცა. ადგა მერმე ხელს აკოცა! მერმე ორთავ ერთმანეთს ამბორს უყვეს. მერმე კურთხევანი მოართვეს წმიდა პაპას და კარდინალს თავის მაზარის კუნკულები (აქვთ განიერი), ის დახურეს. პაპის წინ დიდ-

B³⁹

A^{44v}

B⁴⁰

33

ხან პირდამხობით იყო. აღემართა, კურთხევანი
 წაუკითხა. მოიტანეს, ერთი წითელი შაფხა, დახურა
 პაპამ. გამობრუნდა. ჩამოუარა რაც კარდინალი იყო,
 ყველასთან მოვიდა: ესენი ადგენ, თვითო თვითომ
 ამბორს უყვეს და მოულოცეს. გარშემო სულ ასე
 შემოუარა. და ის ორი კარდინელი თანდასდევდენ
 და იმათაც კარდინალებს ამბორს უყვეს. მერმე პაპას
 წინ ჯვარი მიასვენეს. ადგა, თაყუანი სცა. დაჯდა.
 მერმე წამოდგა, კარდინალებმა თავი მოუღრიკეს.
 სხვათ სულ დაიჩოქეს. პაპამ ჯვარი დასწერა ყველ-
 გნით და იმავე რიგით წაუძღვნენ, როგორც გამოიყუ-
 ანეს. მე წამიყვანეს პაპის კარის ეკლესიაში. მრავალი
 ჯარიც იყო. შემიყვანეს, ზემო დამსვეს. დალალულიც
 ვიყავ დიდხან დგომითა. ცოტა ხანი გამოვიდა. გალო-
 ბის ხმა მოვიდა. ოციოდ მაგალობელი შემოვიდენ. კარ-
 დინალები სულ რიგით თან შემოჰყვნენ. პაპის ტახტს

B⁴¹

A⁴⁸T

მოცილებით | ისევ გაღმა-გამოღმა დასხდენ, რო-
 გორც იქ ისხდენ. მერმე ის ახალი კარდინალი შემოიყუ-
 ანეს. კარდინალებს თაყუანისცა. მიიყუანეს ტრაპეზს
 წინ, პირქვე დაამხვეს. დიდ ხან ისე იყო. მერმე ად-
 გა უფროსი კარდინალი, დეკანოზს რომ უძახდენ,
 და საკურთხეველში შევიდა. კურთხევანი წაუკითხა.
 გამობრუნდა. დაჯდა. ადგა ახალი კარდინალი, გა-
 მობრუნდა, ყველას თაყუანი სცა და წამოვიდა. მე-
 რმე თავის რიგით ყველანი წამოვიდენ.

ი თ მ კ ა თ ა თ ვ ე ს . წავედით ერთის ეკლესიის
 სანახავად, სადაც იყო ქრისტე რომ სვეტზე დააბეს
 და სცემდეს. ეკლესია კაი და შვენიერი და სოფი-
 ით დახატული. სხვა რათლა დაგიწერო. იქ ვნახეთ
 ქრისტეს სვეტი, რაზედაც დაებათ. ქრელი მარმარი-
 ლოა მომწვანო-მოშაო. ორი ადგილი ვერ იქნე-
 ბოდა. სხვა იყო სამი ეკალი ეკლის გვირგვინისა

და ერთი თითი ნათლის მცემლისა. სხვა წვრილმანი რაღათ გიწერო ის სახლი იყო წმიდის ეპრაქსიას მამისა. და წმიდა ეპრაქსიას ნაწილი უმრავლესი იქ იყო. და მისის ძმისა, ისიც წმიდა. სხვა ადგილს. წმიდა ზენონ და ვალენტინე მოწამე. ლუსკუ-მა მათი ნაწილი მთელი. ქრისტეს სვეტის ძიქრს — წმიდა პასკალო. პაპის საფლავში ჩაგვიყუანეს ქუე-შეთ. სამარტვილეში ორიათას სამას მოწამის მთე-ლი გვამი იყო. იქილამ წაგვიყუანეს ერთს საყდარ-ში. ევსები იქ ესაფლავა. კარი ვერ გავალბინეთ. წამოვედით. სხვაგან წამიყუანეს. ერთი პატარა ეკკლე-სია იყო, შვენიერად აგებული. ტრაპეზში წმიდა ბიზიან ქალწულ მოწამე და მისი და წმიდა დემეტ-რია და დედა მათი წმიდა პრახა ემარხა ერთს ალბასტრის | ლუსკუმში. ათი ათას და ერთი მოწა-მეთ ნაწილი სულ იმაში იღვა. ერთი ხუცესი იღვა. ის ემსახურებოდა, მაგრამ ეკკლესიის კარი სულ ღია იყო მლოცავის მიდენითა. შვენიერად აშენებული იყო, მაგრამ პატარა. იმას იქით ერთი საკერპო გვა-ჩვენეს, უცხო, მაღალი და დიდი. ათი კამარა ჰქო-ნდა გარეშემო. ყველაში კერპები ყოფილიყო. უცხო რამ ნაშენი იყო, დიდი.

B⁴²

A^{45v}

კ მ კ ა თ ა თ ე ს. წავედით კარდინალის სანახავად. დიად ტკბილად და მოწლედ მოგვეპყრა. ალერსს უკან თავისი სახლები დამატარა. უწინ საწიგნე მაჩვენა. მრავალი უცხოდაუცხო წიგნები სასულიერო, თუ სახორციელო, მერმე სხვა საფილოსოფოსო. საწიგ-ნეში შემიყუანა. პლატონ, არისტოტელი და მათი ამხანაგები დახატული. რასაც სახისა ყოფილა, და მათი წიგნები. ოთხი ხუთი ამისთანა სახლი წიგნისა სავესე მაჩვენა. წამიყუანა მაღლა სხუა სახლები მაჩ-

B¹³ ვენა, მაგრამ რა ენა იტყვის! ერთს სახლში სულ ფარფურის უცხო ჭურჭლები და უცხო სახეები: ზოგი წმიდათა, ზოგი უწმიდურთა. ერთს სახლში სულ ჩინური. ჩინეთის მეფე რას სახისაა. მათი კაცნი და ქალნი როგორ მოიხრთვიან. მათი ქვეყნის ცხოველები, სულ ჩინურისა მთელი. სხვა სახლი—მათი მხატრობა როგორი რიგია და რას ოსტატობისა. სხვა სახლში სულ მარმარილოს სახეები, დათლილი. ზოგი წმიდათა, ზოგი მსოფლიო. სხვა სახლში ქრისტეს საქმეები. სულ ყველა ვერ გავსინჯე. მარტო შობას და-

A^{16r} ვეცქირე. თვითონ კარდინალი დამდეგდა. თქვენც მოგეხსენებათ დიდ კაცს მოკრძალვა უნდა, მაგრამ კარდინალის სიდიდე არ გინახავთ და რით შეიტყობთ. იმ შობასი იყო, სულ მრთელი ცოცხალსავით. მარიამ სად ძე მიაწვინა ბავაში, და ზროხები: ზოგი ხბოიანი, ზოგი სხვარიგი. მალლა ანგელოსნი მფრინაენი. დიდება მალალი დაწერილი ექირათ. იოსებთ მწყემსთ როგორ ელაპარაკებოდა, ან ანგელოსნი მწყემსთ როგორ ეტყოდეს. მწყემსნი ზოგი ცხვარს სწველვიდა, ზოგი უვლიდა, ზოგი მგელს ძაღლს უტევდა, ზოგი ზურნაკს უკრევდა, ზოგი ქრისტეს შობისაკენ მირბოდენ. კრავი მიყვანდათ შესაწირავად. როგორ დაიწერება. სხვაგან მოგვთმოსვლა. იმავე ერთს მხარეს, როგორ მოვიდენ. შეროდე როგორ ნახეს, მწიგნობარნი რომ შეყარნა როგორ წამოვიდენ და თაყუანი სცეს. სულ ცოცხალსავით იყო. და რამდენი უცხო. თვითოსა და თვითოსა უცხოს აიღის, მაჩვენის. ერთი ჯვარცმის ხატი მაჩვენა ორი მტკაველი თუ იყო. ზედ ჯვარცმა და, აქ კარგა გასინჯე, რაც ჯვარი იმაზე დაეტეოდა, ქრისტეს გვამს გარდა, ჯვარზე, არა თუ ადგილზე, შავშავად რაღაც აჩნდა. ერთი სათვალე მოი-

ტანა. ჩაეხედეთ. მართლა სწორე დაწერილი იყო. მე ხომ სხვას ასოს მეტს არას ვიცნობდი. სამის თავისა სახარებისა, რაც პასექიდამ ამაღლებამდე სწერია, სულ ეწერა. თუ არა, ამისი მოწამე თანა მაქვს დიად, რომ მომეწონა და გამიკვირდა ერთი იმისთანა პატარა ხატი მიბოძა. სოლომონის ქება ქებათა სწერია. ეს ნახეთ და იმასაც შეიტყობთ და დაიჯერებთ. რამდენი უნგარიშო სხვა გვაჩვენა. სხვას სახლში რამდენი უცხო ფრინველი. უფროსი ერთი ცოცხლის მსგავსი. თავისის ფრთით, ბურტყლით. სანამდი ხელს არ ახლებდი ვერ შეიტყვი, A^{46v}
 ცოცხალი არ არისო. ერთი სკივრი თავის ხელით გამოიღო და მაჩვენა. აქატი, იამანები და ეშმი. და ამგვარი თვალები დათლილი. ქლიავი, სხალი, ვაშლი B^{46r}
 კომში და მისთანები გარეშემო ეკრა. არ დაიჯერებდი, მართალი ხილი არ ასხიაო. მაგრამ არც სანთლისა იყო, არც შაქრისა, არც ძვლისა, არც გაჯისა. ამ ძვირფასი თვლებისა იყო, ძნელად გასათალი. რამდენი უცხო, ვინ მოსთვლის, თავის ხელით ნამუშა-
 კები: ზოგი ღვინჭილა სხვადასხვა გვარი, ზოგი თავი და უცხო კენჭები. ყვავილოვნად დაეწყო. ამა-
 ზედ ნუ გაიცინებთ. მისთანა არც ღვინჭილა და არც კენჭი გინახავთ და შეწყობა უფრო არა. ჩემს უკან, ღმერთმან ქნას, ჩემს ქვეყანაში უკეთესობა შეიქნას. სხვას სახლში შეგვიყვანა. რომ ცოტა ვთქვა, ათასი კიდევ მეტი კერპი: ზოგი რვალისა, ზოგი იამანისა, ზოგი მარმარილოსი. უწინდელი კერპთმსახურთ ღმერთები გვაჩვენა. რამდენი უცხო სახლი. მაგრამ სხვას სახლში რაც უცხო სულიერი, ზოგი ფრანცია-
 შიცი ვნახე: თევზის უცხო რქები, მარტო რქისა რქე-
 ბი, მაგრამ ამის სახლში ერთი თევზის წიბო ვნახე:

ოთხი ადლი სიგძე მეტი იყო, მკლავის უსხო-
ბატონის სალაროში ღორის კბილსავით რომ კბილია,
ორი მისთანა, მაგრამ იმტოლი ვერ იყო. კაცის

B⁴⁶

თავი გაქვავებული, სოკო გაქვავებული. ეს ქართლ-
შიაც მინახავს. მეც უთხარ ბატონის სალაროში
რომ ღორის თავია გაქვავებული, მისი ამბავი. ერ-
თის ქვის გათლილი კაცის თავი თავის ხელით აი-
ლო. ბალიშზე იდვა. მაჩვენა მართალს მოგახსენებთ,
არ ეთქვა ქვა გათლილიაო, ხელითაც მკეროდა, არ
დავიჯერებდი, მკვდრის თავისავით იყო სწორე, რაც

A⁴⁷T

მკვდრის თავი გინახავს. | გარედამ გათლა არ მიკვირს
მე: ფერი ძვლისა და შიგნიდამ სატვინე. და როგორც
მკვდრის თავი გინახავს, ისე იყო. ეს მიკვირს.
სხვა სახლში შეგვიყვანა. ძოწის ხეები, სხვაგან თე-
თრი, სხვაგან შავი, სხვაგან წითელი. ძოწი ჯენევას
დიდებულის კაცის სახლშიაც წითელი და კრელი
კარგები ვნახე. მერმე მის ადგილში გამოდიოდა.
მაგრამ შავი არ მენახა. და მეტად დიდრონი. აქ
უცხოები ვნახე: უცხო სადავები, უცხო ლოთოროთქი-
ნები. ამგვარები უცხო, უანგარიშო. ჩვენებური გა-
რეული თხის რქებიც იყო, სხვას გარდა, და ჯიხ-
ვის რქები და მრავალი უცხო რამ. სხვა სახლი ცის
მზომელობის. სახლი—სულ კაცის გვამი დახატული
შიგნით გარედამ. სახლი—სულ ნადირები დახატული.
სახლი—სულ უცხო თუ რაც თევზი, ისევ გველი და

B⁴⁷

ვეშაპი. სახლი—ხეთა და ბალახთა დახატული. სახ-
ლი—სხვადასხვა რიგი მოუგონარი და შეუტყობარი.
მრავალი ძველი ჯაჭვი, ხრმალი, ფარები ქარგადანი
თუ სხვა რიგები. ლახტები და უცხო საომრები. და
ვის ქამისა კეისრებისა, მათი სახეები. გათავე-
ბისა დროს ერთი კარი გაალო, შეგვიყვანა. რაც

ნივთი, ხილი, რამდენი რიგი ყურძენი, მარწყვი სხვა-
 დასხვა რიგი ვაშლი, სხვადასხვა რიგი სხალი,
 ნარინჯი, თურინჯი, რას ვაგრძელებ, ყოვლი ხილი
 ახალის მოწყვეტილის მსგავსი, ზოგი ფოთლიანი
 ეწყო. ხელთ მოგვცა, გაგვასინჯა. მაგრამ არ ვიცი
 რისა იყო. მთელი ქათამი გაბტყენილი, კაკაბი გაბ-
 ტყენილი, ახალი ინდოური, ქათამი გაბტყენილი, ერთს
 მხარეს ღორის ქონი დაყრილი, შიგნით—მართალი, A^{47v}
 მოხარშული ხორცი | ზოგი რა ნაკვეთი. სხვადასხვა
 ასოები ზელთ გვეჭირა. არას გზით არ შეიტყობოდა
 სხვა რამ არისო. დაიჯერეთ, ასე იყო. სამიოდ
 უცხოები მეც მიბოძა. ეგება ნახოთ. ღამე გვესწრა,
 და კარამდი მომყუა. მიბრძანა: ვიცი მართლა ვერა გა-
 სინჯე რაო. როდესაც გეპრიანება, მობრძანდიო.
 თავის კაცს დაარიგა: გულნებიერად აჩვენეო. მაგ-
 რამ მისის სახლის უცხოები მოსათელელად განგრ-
 ძედების.

ქ ა მ კ ა თ ა თ ვ ე ს. წავედით იეზოვიტების მონას-
 ტერში. მათი დღეობა იყო. რაც რომში თავი და
 უკეთესი მგალობელი იყო, სულ იქ შეყრილიყო. სამს
 მხარეს ორლანო იყო გამართული მალლა და სამ- B⁴⁸
 საე მხარეს მგალობლები გალობდენ. ტრაპეზს აქათ
 იქით და დასავლეთის კარს ზედათ დიდი საყდარიც
 იყო, მაგრამ ერთს საუცხოოდ ესეც კმარიყო. ხან
 თვით ორლანოს დაუკრავდნენ და ხან სამსაჟ ერთად.
 მგალობელნიცა ხან თვითო თვითო იტყოდა, ხან
 თვითო მხარე და ხან სამივე მხარე ერთად. იმ სიშორ
 იდგენ, და ეს არ ეგონა კაცს სულ ერთს ხმაზე არ
 გალობენო, რომ არ გარდააქცევდნენ, არცა წაასწ-
 რებდნენ. მაგრამ ეკკლესიის შემკობამ, ფარდაგმა თუ
 კანდელმა, თუ სასანთლემ, თუ სანაწილეებმა გამა-

ცვიფრა. ერთს პატარას ეკლესიაში უწინ წირვა
 მომასმენინეს. ერთი მღუდელი სწირევდა და ოთხი-
 ოდ ძლივ ვეტიენით. დაიჯერეთ, სხვას გარდა, სა-
 მოცდა თექვსმეტი ვეცხლის წმინდანი იყო შექმნი-
 A^{48r} ლი. თავეთი ნაწილი ეჭირათ, თვარა ეკკლესიისა
 რით აღირაცხოდა. ოღონ, ეს მგონია, ვეცხლი
 რაც ვნახე, უნდა ათასი ლიტრა ნამეტნავი ყოფილი-
 ყო. საკვირველი ჯარი იყო. რიგი მოდიოდა და რი-
 გი მიდიოდა. რომში ძვირად დარჩა მაგისტანა თავ-
 ნაჩენი კაცი და ქალი, ყველა არ მოვიდა. მწუხრი-
 დან გეორგეს საღამომდი ის მონასტერი სულ სავსე
 ყოფილა. არცავინ იცის რამდენი ათასი წირვა იქნა.
 B⁴⁹ შუა ღამეს უქან დღემდი უფროსი ერთი მწირავი
 იქ მოვიდა. იქ წირეს. მრავალი უცხო შესამოსი და
 ბარძიმი ვნახე. მრავალი უცხო სიმდიდრე. სამი დი-
 დი ტრაპეზი იყო. სხვას ტრაპეზებს გარდა, ერთი
 აღმოსავლეთ, ერთი ჩრდილოთ და ერთი სამხრით.
 სამხრის ტრაპეზი წმიდის ფრანჩისკოს ქსავერიოსის
 ხელი იყო, ინდოეთის მოციქულისა. და ჩრდილოს
 ტრაპეზში მათი უფროსი წმიდა ეგნატი მთელი იყო.
 მისი დღეობა იყო. ის ტრაპეზი და მხარე ორ მილი-
 ონად იყო გაკეთებული. და ერთს დუქას ერქვა:
 ჩემის ფასით აღმოსავლეთის ტრაპეზიც ასრე გააკე-
 თეთო, მაგრამ ჩვენის ქვეყნის კაცისაგან ის გაკეთე-
 ბაც სანატრელი იყო, რომელსაც მოშლას უპირობ-
 დენ.

კ ბ მ კ ა თ ა თ ვ ე ს. ერთი მათი მარიაშობის თვე
 იყო და წმიდის პეტრეს ჯაჭვის თაყვანის ცემა. წაგ-
 ვიყუანეს. იმის საყდარი დიდი ეკკლესია იყო. და
 კარგა შემკობილი. რვა სვეტი გრანიტისა ჰქონდა,
 ოცდა ორი თეთრი მარმარილოსი. თვითო ხუთი

ადლი უმაღლესი. და მასვე თეთრი მარმარილოსი, უცხოდ გათლილი და მრავალი სხვა რამე. დიდსქტრა-
 პეზს ქვეშ—შვიდნი ძმანი | მაკაბელნი და დედა მათი A^{88v}
 და ელიაზარ, მათი მოძღვეარი, დამარხული. და B⁶⁰
 სხვა ნაწილები, კარგა გაკეთებული. ზეიღამ მარცხე-
 ნას მხარეს, ტრაპეზზე პეტრესს ჯაჭვი კოლოფიღამ
 ამოიღეს. გვამთხვიეს. ყელზე მოგვახვიეს. ესრეთ საკ-
 ვირველი ეს ქნილა. წმიდა პეტრე ერთხელ ჯაჭვით
 იერუსალიმს დააბეს, ერთხელ რომს. ის იერუსალე-
 მელი ჯაჭვი ევდუქსია დედოფლისათვის მიურთმევეით
 იერუსალიმს და ევდუქსიას აქ რომს თავისა ქალისა-
 თვის გამოუგზავნია. ქალს თავის ხელით პაპისათვის
 საჩუენებლად მიუტანია. და წმიდა პაპას გაუსინ-
 ჯავს და რომაულიც მოუტანინებია. ორივე ერთად
 უნახამს. ერთად რომ დაუდვია, ერთმანერთს გარ-
 დაბმია. ეს ჯაჭვი ვნახე. იქიღამ სხვა, ახლა წმიდა
 ფრანჩისკოს პავლაელის მომცრო ეკკლესია იყო. იქ
 მიგვიყუანეს, მაგრამ მარტო ტრაპეზზე ოთხმოცდა
 თექვსმეტი ასეთი ვეცხლის სასანთლე იდგა, მოგე-
 წონებოდა. სხვას სამკაულს გარდა, ერთის წმი-
 დის ზიარების შარავანდედი იყო, უცხოდ რამ გაკე-
 თებული. ეკკლესიის საქმე არ დაიწერება. რაც უც-
 ხო ვნახე, იმას ვწერ. იქიღამ მიგვიყუანეს სხვა მო-
 ნასტერში. დიდი და კაი მონასტერი იყო, ოცდა
 ოთხი ფერადი მარმარილოს სვეტი ჰქონდა. თვითო
 ექვსი ადლი, მაგრამ ძირი და გვერდები სულ მარ-
 მარილო იყო ფერადი. და ტრაპეზს ქუეშ სამარ- B⁵¹
 ტვილე უცხო გაკეთებული, სულ მარმარილოსი. ერთი
 მისთანა არ მინახავს. იქ ემარხა: დიდი წმიდა სილი-
 ბისტრო პაპა; მთელი; წმიდა მარტიანე პაპა მო-
 წამე, მთელი; წმიდა ფლაბიანე პაპა მოწამე, წმიდა

სტეფანოს პაპა მოწამე, წმიდა სუტურო, პაპა მოწამე, წმიდა სტერია ქალწულ-მოწამე, წმიდა კირისკოს ქალწულ-მოწამე, წმიდა მავროს პაპა, წმიდა პაპა, მავროს, ლარგოს, ლარდოს | მოწამენი; წმიდა ჩიჩინია მოწამე, წმიდა ანასტასი პაპა, წმინდა ინოკენტი პაპა, წმიდა კვირინე ეპისკოპოსი მოწამე, წმიდა არტემი მოწამე, წმიდა ჩიჩინო მოწამე, წმიდა პოლიონე მოწამე, წმიდა თეოდორე მოწამე, წმიდა ნიკარტოს მოწამე, წმიდა ქრისენტი მოწამე, წმიდა ასატუროს ქალწულ-მოწამე, წმიდა პაღინოს ქალწულ-მოწამე, წმიდა მემია ქალწულ-მოწამე, წმიდა ივლიანა ქალწულ-მოწამე, წმიდა თეოფისტა ქალწულ-მოწამე, წმიდა სოფია ქალწულ-მოწამე, ბერძნების სასო და აია სოფიოს თაეი, რომ ამბზე ააშენა იუსტინიანე. წმიდა კირიაკი, წმიდა იუსტინა და მრავალი სხვა ურიცხვი წმიდა. მარტინე პაპას რომ ქვა მოაბეს და რომის წყალში ჩააგდეს, ის ქვა და ერთი სვეტი მალალი, სულ მოწამეთ სისხლით სავსე. წმიდის სილიბისტროს პალატი, სადაც არიოზის გული-სათვის შეკრიბა მამანი მის ამბავზე, თვარა ის რომს არ იყო. ალექსანდრელი | იყო. და წმიდის სილიბისტროს ნაჯდომი ადგილი. ესეები იქ ვნახეთ. იქიდან მიგვიყუანეს ერთს დომენიკაანთ დედათ მონასტერში. ეკლესია მომცრო იყო, მაგრამ საკვირველად საკვირველი შემკული იყო. სულ ფერადი მარმარილო. ამის მეტი რა გითხრა. ვახტანგის კარის ეკლესიად დავნატრე: მე მიმაძღნობინა მეთქი. მის ტრაპეზზე წმიდის ზიარების კოლოფს ექვსი ლაჟვარდის სვეტი ჰქონდა. თვითო ნახევარ ადლი სიმაღლე და ცალი ცერი და შუათითი თუ შეეტეოდა. მაგრამ მრავალი უცხო ქვეები და თვლები: აკატი და მისთანები,

დათლილი, დიდრონი. ზოგი მტკაველზედ ნაკლები იყო. მაგრამ თვითო მტკაველი ორი წითელი ქვა იყო. წვლილად ქრელი, არევით რაც ფერია. დიდ ხანს დახატული მეგონა. იმ სიუცხოე ერთი ვერა ჯნახერა. ვიკითხე იმ ქვას რას ეძახდენ | დავაშავე, ველარ მივხუდი. მრავლის უცხოების ნახვით აღარ გვაცალეს საკითხავად. იქ ტრაპეზზე ერთის წმიდის ეკატერინას სახე იყო. თეთრი მარმარილო, გათლილი ოთხს ანგელოზს ღრუბელზე მჯდომი მიჰყუანდათ. ერთი ქვა მთელი და დიდი ხუთი ადლი უნდა ყოფილიყო. ამას კაცი არ იტყოდა, აგერ არი გამომელაპარაკებო. შუა დღეს უკან წაგვიყუანეს წმიდა ჩიჩილას სახლში, რომ ჩვენით წმიდა ვიკილა ქალწულმონაწამეა. ამავე სახლში, სადაც ყოფილიყო, იქვე ეწამებინათ, და ეკკლესიად აეშენებინათ. ოლონ ზეიდამ ხით იყო დახურვილი თვარამ, ან კედლები, ან საკურთხეველი, ან სვეტები იყო და სამარტვილევ კარგა შემკული. ტრაპეზის ძირში როგორც წმიდა კიკილია მხედარი პირქვე გდებულიყო, ერთი თეთრი მარმარილო ისე გაეთალათ და ისე პირქვე მწოლარი იყო. სწორედ მწოლარი მხედარი გეგონებოდა. ზეიდამ ორი ანგელოსი. ვეცხლისა მურასა გვირგვინი ეჭირათ. და აქათ იქით ორი ოქროს კანდელი იყო, თვითო ორი ლიტრა მგონია. და ასი კანდელი დღე და ღამე გაუწყვეტლად ენთება მის სათლავზე. მაგრამ კანდლები სულ დათფერილი. ბროწეული შუა გახეთქილი რომ იყოს, სულ ყველა ისე იყო. ოთხი პორფირის სვეტი—ტრაპეზის სალხინებელზე და ოცდა ორის ფერადის მარმარილოს მაღალი სვეტი ეკკლესიაში. და აქათ იქით სხვა უცხო ქვების სვეტები იყო. ჩამიყუანეს სამარტვილეში. მარცხენას მხარეს ერთი

A⁴⁹ v

B⁵³

'თეთრი' მარმარილოს აუზი იდგა. ზედ იმაზედ წმი-
 დის ანესა ქალწულ-მოწამისა ტაბლა იდგა, რაზედაც
 საკმელს სკამდა. და იმ აუზში იყო ნაწილი წმიდის
 B⁵⁴ დონატოს მოწამისა. ერთი კბილი იაკობ ზებედეს
 A⁵⁰ დისა. ნაწილი წმიდის|კოზმან მკურნალის. ნაწილი
 წმიდის დალმატის. წმიდის სტეფანეს პირველ მოწა-
 მის მკლავის ნატეხი, სამოსლის ნახევი. წმიდის
 'კიკილას სისხლიანი ტილო. ალექსი კაცისა ღვთისა
 მკლავის ნატეხი და სხვაც მრავალი. შუა სამარტვი-
 ლეში, ტრაპეზის ძირში, წმიდა კიკილა და მისი ქმა-
 რი ტიბერცია და მისი მაზლი ვალლენციონოს.
 წმიდა კიკილას ქმარი არ უნდოდა, ძალად დიდს
 კაცს შერთეს. ქორწილის ღამეს უთხრა: ნუ მომიდ-
 გებიო, თვარემ ჩემთან ანგელოსია, დაგარჩობსო. ასე
 ეგონა ქმარს სხვა კაცი ყვარობსო. უთხრა: მაჩვენე
 ის ანგელოსიო და მეცა ქრისტიანი შევიქნებიო. კი-
 კილამ უთხრა: სამ არ მოინათლები ვერა ნახამო.
 გაგზავნა წმიდა ორბანოს პაპასთან. პაპამ ასწავლა,
 მონათლა. მოვიდა. კიკილა ილოცევდა. ანგელოსი
 გვერდს უდგა. მერმე იმან თავისი ძმა მოაქცია. იმა-
 ნაც ნახა ანგელოსი და ყველა ეწამნენ. წმიდა ორბა-
 ნოსცა ეწამა. ერთად მარხიან. სხვა მხარეს, ჩრდი-
 ლოსაკენ სხვა აუზი იდგა. წმიდა იოსებ მარიამის
 ქმრის ხელსახოცი, თომა მოციქულის ნაწილი, მარიამ
 მაგდანელის ქურჭლის ნატეხი, წმიდის ბასილის ნა-
 წილი, წმიდის სილიბისტროს ნაწილი, ყოვლად წმი-
 B⁵⁵ დის|სარტყლის ნაქერი, ლავრენტი დიაკვნის სკა-
 რას ნატეხი, სტეფანე პირველ მოწამის გვერდი,
 მაქსიმე, ბენი, ანასტასი მოწამეთ ნაწილი, ანსერმოს
 ეპისკოპოსის ნაწილი, წმიდის ბენარდეს ლურსმნის
 სარტყლის ნატეხი, რემიჯიო ეპისკოპოსის ნაწილი.

ესეები იყო და პონტიანოს მოწამის და სხვა მრავალი. უკან მხარეს შავი მარმარილოს აუზი იყო. A⁵⁰V
 იმაში წმიდის გიორგის ნაწილი, ევფემიას ნაწილი, მაკაბელთ ნაწილი, ივლიანე მოწამის ნაწილი, კვიპრიანეს ნაწილი, ანდრიას ჯვარის პატარა ნაჭერი, კიკილას სისხლი, ყოვლად წმიდის სამოსლის ნაჭერი იყო. იქილამ შეგვიყუანეს წმიდის კიკილას აბანოში. სამწირველო იყო. იქ ეწამებინათ. ერთს ორმოში ქვაბი იდგა, რაშიაც ზეთით აღუღებულში ჩაედლოთ ეს. დაგვიდამდა. მართლა ვერ გავსინჯეთ. დედათ მონასტერი იყო. ვერც ქალწული ვნახეთ. ღამემ აგვაჩქარა. გამოვედით. წმიდით პაპის მონასტერი ვნახეთ, დიად ჩქარა. ერთი დიდი მონასტერი აუშენებია. თორმეტი პატრი დგა. ხუთასი კაცი და ქალია. ვინ უძღური და ბერი უპატრონო, ვისი შვილნი გაუარშივდებიან, ჭკუაც არ ექნებათ, უნდა მიიყუანონ. ვისი ობოლია და საწყალი იქ მიყუანონ. ქალების სადგომი, საწოლი და საჭირო სხვადასხვა კარი აქვს. ბერი კაცებისა სხვა, ყმაწვილებისა და უქკოებისა სხვა. მაგრამ უცხოდ გარიგებულია, არ დაიწერებოდა. სმა-ქამა, ტანთსაცვამი, ქვეშაგები სულ წმიდის პაპისა არის.

B⁵⁶

ქ გ მ კ ა თ ა თ ვ ე ს. წავედით წმინდის ფრანჩისკოს მონასტერში. მათი მონასტერი—დიდი და კარგი, მაგრამ გლახანი არიან. მონასტერი კარგი აქვთ, მაგრამ თეთრით გაგლესილი და აქა იქ კარგი ხატები და კარგ ჯვარები. სხვა უცხო არა არის რა. იქილამ წმიდის ურსულას დედათ მონასტერში მივედით. ოცდა რვა ქალწული იდგა. ჩვენ რომ ფრანჩადამ ქალწულები გამოგვეყენენ ოთხნი, ისინიც იქ იდგენ. მომცრო ეკკლესია ჰქონდათ, მაგრამ შეენიერი. იქი-

1 დამ წავედით წმიდის აგვისტინეს [მონასტერში].
 A^{51v} სხვა რიგი მამანი | არიან, კათუჩინებსავით შემოსი-
 ლნი, ოღონ შავი აცვიათ და სარტყელი ტყავისა,
 თვარა ყოველფერ კათუჩინსავით აცვიათ, ფეხშიშვე-
 ლი. მათს მონასტერში მივედით. შუა რომშია. ჯერ
 წალკოტში შეგვიყუანეს. შანდაკი წალკოტი ჰქონ-
 დათ; ქალაქს შიგნით, ძნელია. დიდი ადგილი კაი
 შადრევენები და უცხო წყაროები. სამოცი იდგენ ეკ-
 ლესიაში. შეგვიყუანეს. მომცრობა ეთქმოდა. | ოცდა
 B⁵⁷ ათი ადლი იქნებოდა, მაგრამ მისს შენებულობის
 საქმე არ ითქმის, არც მოიგონება. ოღონ ამას დაგი-
 წერ: ტრაპეზს წინ ერთი მთელი ქვა — ცამეტი მტკა-
 ველი, ჩემის ხელით გავზომე, სიგძე და ერთი ად-
 ლი უფრო იქნებოდა სიმაღლე. მთელი აკატი იყო.
 თუ აკატს იკითხავთ აინალურიც აკატია. და
 სადაც კრელი იამანი იშოვება აკატია. წითელი,
 თეთრით და ყვითელით კრელი იყო. და შვიდი აქათ
 იქით თვითო ადლი მეტი იმავ აკატის ქვა მთელ
 მთელი. და სხვა ფერი მარმარილოს აშიები, უცხოოდ
 მოყუანილი იყო. სხვები ძირს იყო და ორი პარა-
 გონის ქვა თითო: ც მარჩილად. ერთი მოწამე მარც-
 ხენას მხარეს ტრაპეზის ძირში იწვა. ხელთავ პარა-
 გონე შავი ქვა. გრანიტის ქვა ქუემ შემოეგდო. სწო-
 რად მძინარეს გვანდა. თოთხმეტი წლის ვაჟი წამე-
 ბულიყო. წმიდა კონკორდიო უცხოოდ და პატიოს-
 ნად, ოღონ ხორცი შესქნობოდა. საღამო ჟამი იყო.
 ქალაქს გარეთ გაგვიყუანეს. მოგვატარეს მეორე კა-
 რამდი, მაგრამ რამდენი უცხო ახ პირამიდიანი წყა-
 რო ან მონასტრის კარები ენახეთ; ვინ დასთვლის.
 გალავანს გარეთ ერთს კედელში მრავალი ძვალი
 ეყარა კაციისა. მითხრეს: ვინც უმოძღრო მოკვდება,
 B⁵⁸ | ვირზე დააკვრენ, აქ ჩააგდებენო.

კდ მკათათვეს. წაგვიყვანეს ისევ წმიდის
 კიკილას მონასტერში. წირვა | მოგვასმენინეს. იქერთი A^{61v}
 ფრენჭიჟის ქალი ქვრივი იყო. კარდინალის დედამ
 გვნახა, მიაღერსა. მერმე მახარა: ხუთი ჩემი ქალი
 ქრისტეს შეეწირნენო, ქალწულებად დადგენო და
 ორი ძმისწულიო. და ჩემი ვაჟი კარდინალია. მეც
 მათ ავბაძდიო, ეს სოფელი გაუშვიო და აქ დავდეგო.
 მობერო დედაკაცი იყო, ლამაზი ყოფილიყო. მერმე
 წმიდის ბენედიქტეს ქალწულებმა გვნახეს. ესენი
 თეთრით იყვნენ მოსილნი. ხორცს არ სჭამდენ. ორ-
 მოცდა ათნი იღვენ. მერმე სხვა სანაწილე გააღეს.
 გვაჩვენეს. გასაოცარი ნაწილი იყო. მოციქულების
 ყველას ნაწილი. წმიდის ანდრიას ფეხი, იოვანე
 მახარობელის ჩოხის ნაჭერი, იაკობის ჩოხის ნაჭერი,
 წმინდის ფილიპეს მკლავი, თომას ორი თითი და
 თავის ნატეხი. ყველასი ცოცოტა რამ. დიდი ანტო-
 ნის თავი. წმიდის საბას თავი. ზოგისა თავი, ზო-
 გისა რა, უანგარიშო, უცხოდ გაკეთებულები. წმი-
 დის ბენარდეს მაშია, წმიდის აპოლონიას რომ კბი-
 ლები დაგლიჯეს, ის გაზი. მრავალი ურიცხვი და B⁴⁹
 ცხრა ასი მთელი მოწამის გვამი. იმ ეკკლესიის ძირში
 ემარხა. ის ეკკლესია ხით იყო დაბურვილი. მერმე
 გავსინჯე, მაგრამ მრავალი განსაკვირვალე ქვა იყო
 და უცხოდ ნაქმარი გვერდები: ზოგი სოფიოთ დახა-
 ტული, ზოგი ბერძულის ხელითა. ძველთაგან სულ
 ბერძული სახეები იყო, მაგრამ საცა მონათელა ვისიმე
 ეხატა, სულ თავზე დასხმითი იყო. თურმე ფრანგებს
 ახლა არ შემოუღიათ, ძველთაგანვე სცოდნიათ.
 სვეტები სულ გრანიტის ქვა იყო ორმოცამდი. თვი-
 თო ექვსი ადლი. ამავე დღეს, შუადღის უკან, წაგ-
 ვიუჟანეს სხვა იეზოვიტების მონასტერში. დიდი მო-

A^{52r}: ნასტერი იყო. ას სამოცდა თექვსმეტი მამანი იდგენი. აგვიძღვა მათი წინამძღვარი. შეგვიყუანა ერთს კაი დაფენილს სახლში. რაც ზღვის უცხო თევზი იყო და დიდი ცხოელი, ის გვაჩვენა: კროკოდილო და ვეშპის ძელები. ერთის... ზურგის მძივის ძვალი გავზომე ვეშპისა იონა რომ ჩანთქა. ცალიერი სიმგვრგლე ორს მტკაველს გოჯი აკლდა. აქათ იქით ფხას გარდა, მისი ყბა მალლა ეკრა. ერთი მხარე სიგძე მეტი ჰქონდა, ხორცს გარდა, წინ წაშვერილი. ამ გვარები მრავალი უცხო. სხვა კარი გაალო და ზღვის მომცრო ცხოველები სულ მთელ მთელი იყო. სხვა კარი გაალო უცხო და უცხო სადაფი, პინა და მისთანაები.

B⁶⁰ სხვაში სხედასხვა რიგი |ლოფორთქინის მსგავსი დიდროვანი, უცხო და უცხო. სხვაში თევზის რქები და კბილები მრავალ რიგი. სხვაში ირმის, მარტო რქისა, შელისა, ჯიხვისა, არჩვისა, კამეჩისა, გარეგუელი თხისა და მრავალი უცხო ნადირისა. ზოგი ორი ადლი სიგრძე, ზოგი მეტი, უანგარიშო ამგვარები. რქები დიდროანის ხარის, რქები საკვირველად დიდი. სხვაში: კოსტანტინეპოლის კაცი როგორ მოირთვის, ქალი როგორ. იტაური მაშია საქალო, საკაცო. ურუმელი კოვზები, მათი უბის ქისა და რაც მათს ქვეყანას იშობებოდა და წესია, ის იყო. ბერძულის ბერების ქულები, მათი რაგინდარაები. სხვას კარში არაბისა, სხვაში აბაშისა, სხვაში ინდისა და მათი უცხოები. სხვაში—ჩინისა ამგვარები. სხვა კარი გაალო: ინდოური ცხოველები, ნადირები, ომაინი ხმელი და ამგვარები. სხვაში—ქიქები. ზეთები იდგა. შიგ ჩაეგდო, ისე ეწყო— უცხო და უცხო გვეელები, უცხო და უცხო მსვენნი და ხელიკები, ღრინკალები, საკურველები. ძალლის ლეკვს რვა ფეხი ჰქონდა; სხვა პირუტყვის

შვილი, თერთმეტი ფეხი ჰქონდა: უცხო ქიები. ამგვარები ჰქონდათ. სხვას სახლში ერთის | თვის ყმაწვილი მოწყვეტილი, ორის თვისა, სამის თვისა, ოთხის თვისა, ხუთის თვისა—და მერქმე მართალი ყმაწვილი. სხვა სახლში კაცის მუშია და რაც ფრინველია, ყველას ძვალნი: გაშიშვლებული. მაიმუნისა, ნანანასისა და წვლის ნადირების ძვლები. სხვა კარში—თევზის კბილი და სპილოს ძვლის დათლილი ხეები, ყვავილები სხვადასხვა რიგი. ერთი ჯაჭვი იყო სპილოს ძვლისა, მთელი, შეუწებავი. ერთი მხარი ვერ იყო; წვლილი, ერთმანეთში გამოთლილი და ზედ ჯვარი ეკიდა მისივე. ქრისტე ჯვარცმული და მრავალი ამგვარი, უცხოები. მთელი ქიქები პირ ვიწრო და შიგ ქრისტე და წმიდები და ყუავილები და აგრევე შიგ სხუადასხვა რიგი კაცები და ომები და გარეშემო სპილოს ძვლის ყვავილები. პირ ვიწროს ქიქებში როგორ შედევს! სხვაში უცხო ფიტებთა ფლისა, უცხოდ ნაქმარი. უცხო კვერცხები, ზოგი გრძელი, ზოგი აყიროს მგზავსი, ქათმისაგან დადებულნი, საცა რამ ამგვარი უცხოები იყო. სხვაგან სპილოს ძვლის დათლილი კაცი და დედაკაცები. ზოგი კერპი ღმერთები. სხვაგან უცხო მარმარილოს სახეები, დათლილი: სხვაგან პაპების და მეფების სახეები და მათი საქმე. სხვას კარს შიგნით უცხო ქეები დატანებული: იამანები, აკატები ქრელი. ზოგი კაცის სახე. გამოყუანილი; ზოგი ფრინველისა, ხეთა და ყვავილთა, თავის აგებულობით ქმნილი, საკვირველები. კაცი გაოცდებოდა. სხვას კარში სარკით იყო მორთული. აქათ იქით—ერთი მწვანის წალკოტი სანამ თვალი მისწვდებოდა. გარდააბრუნა: სულ რაც ხილი იყო; ხილები გამოჩნდა. ისევე გარდააბრუნა: სულ სხვადა-

A^{52v}

B⁶¹

B⁶²

A^{53r}

სხვა რიგი შექრიელი გამოჩნდა. ისევ გარდააბრუნა: სხვა რამ გამოჩნდა. სანამ თვალნი მისწვდებოდა, რამდენჯერ გააბრუნებინა, იმდენი სხვა გამოიკვალა. მერმე ერთი კლიტე დაძრა. სულ იმაში გამოედინა შადრევნები. სხვა კარში ყიზილბაშის მორთვა, ქაშისის ქურქელი, ყუმური ქურქელი და მათი საქმე. სხვაგან ჩინის მორთვა და ჩინური იარაღი, ნასაქმი სხვარიგი. სხვაგან ალაბასტრის დათლილი ქურქლები. სხვაგან ცუდი თიხის ქურქლები. სხვაგან ისრები, ხმლები, ფარები. სხვაგან უცხო ხატები. სხვაგან ძოწები, შავი, თეთრი, ყვითელი, წითელი. სხვადასხვა რიგი ხეები, სხვადასხვა რიგი საქმეები, უანგარიშო. წამოგვიყვანეს. ერთს სახლში შეგვიყუანეს. ერთი მართალი ორღანო, რაც სხვა გვინახავს ორღანო, იყო. ზეიღამ მქედლები რაცაღას მუშაობდენ. კარი გააღო ამ პატრმა. ორღანოს საბერველს ბერვა დაუწყო. ერთი ჩხირი დაძრა. ერთი ბულბული რომ ყეფდეს, ისე დაიწყო ძახილი და ხანდახან, ბულბულის ხმის გამოცვლაზე, გუგული დაიძახებდა კუკუსა.

B⁵³ დაიჯერეთ მართალია. მერმე ორღანოს სათითურებმა უხელოდ ძვრა შექნეს. სამი-ოთხი ხმა ისე დაუკრეს. სხვას მხარეს სხვა გააღეს. ერთი პატარა ორღანო იყო. სამი კაცი იჯდა და ორი დედაკაცი. ერთი ქახრაკი ააბრუნა პატრმა. კაცებმაც და ქალებმაც ძრვა და მიხედ-მოხედვა დაიწყეს. ორღანო უკრებდა, კაცები თამაშობდენ და ქალებს სირჩა ეჭირათ, ვითომ ღვინოს სვემდენ, პირზე მიიღებდენ. სხვა კარი გააღო. ერთი ქახრაკი დაძრა. სამი კაცი იჯდა. ერთმა სოინარი აიღო. კვრა დაუწყო. ორთ ეძინებოდა. სხვას ადგილს ისევ ერთი შავი კაცი იყო, ძალღის პირით. თვალსა და ყბას იძრევდა. ნაღარას

უკრევდა. გამოგვიყუანა. ერთი | კარი გააღო. სარკის A^{55V}
 ჩაღრი იყო. დავით წინასწარმეტყველო მეფურად
 მოკაზმული იჯდა. ქნარს უკრევდა. ხმა ისმოდა. მი-
 იხნდავდა, მოიხნდავდა; თავს მოგვიდრეკდა. წინ ორი
 კაცი უჯდა, ერთი სანთურს უკრევდა, ერთი იმათს
 ტრუმბედას. მაგრამ სარკეში მრავალგან ჩნდა ეს
 კაცი. მრავალი საკვირველება ვნახე, მაგრამ ამის-
 მეტი ვერ დავისწავლე. მერმე მათი საწიგნე დამა-
 ტარეს. მერმე სააქიმოში ეს ვნახე. ოცი ასეთი პორ-
 ფირის ქვის ქურქელი იდგა, თვითო საპალნე მეტი;
 ზოგში ცოტად ნაკლები ჩავიდოდა, თრიაქფარუხით
 სავსე. იმას ზეით სხვა ქურქლის ანგარიში არ მიქ-
 ნია. მრავალი უცხო წამალი, მაგრამ რათ დაქმეწერა. B⁶⁴
 ვნახე ვარდის წყლის სახადი. ერთის ცეცხლით შეიღი
 რიგი სხვადასხვა გამოიხდებოდა. ვნახე სხვა არა-
 ყებისა, ერთის ცეცხლით ხუთი რიგი გამოიხდებოდა.
 ვნახე სხვა ძვირფასის არაყებისა, ერთის ცეცხლით
 სამოცდა ექვსი რიგი სხვადასხვა გამოიხდებოდა.
 ან ხელსაფქვავეი, ან ზეთების სახდელი, უცხო რი-
 გები, არ ითქმის.

კ ღ მ კ ა თ ა თ ვ ე ს. წაგვიყუანეს წმიდის პეტრეს
 საყდარში. ძირს ჩავედით. წმიდის პეტრეს საფლავი
 ვნახეთ. ზედ ჟამი ვაწირვიანე. მაგრამ მისი თქმა და
 გაკეთება კაცისაგან სათქმელად შეუძლებელია. მერმე
 მალლა გუმბათში აგვიყუანეს, შიგ ქოთანში. რომის
 ქვეყანა და ზღვა სულ ჩანს, შიგ სპილენძის ქოთანში
 ლ:—კაცი დაეტევა დგომითა. შეიდასი ფეხი კიბე
 აიარს, რაც დავათვლევინე. ჩვიდმეტი გუმბათია.
 სხვა არა მოისაზრება რა. მრავალი რიგი სახლები.
 შიგ უანგარიშო მრავალი ოსტატი მუშაობდა. იქ ვნა-
 ხეთ სოფიოს კენჭის კეთება, იმის ქვას როგორ ამტვ- A^{54T}

B⁵⁶

რევენ, როგორ აწყობენ, როგორ ხატვენ. ცალი გუმბათი სულ სოფიოთი არის დახატული, იქიდან შეგვიყუანეს. პაპის სამწიგნობროში, მაგრამ ერთი უცხო მას არა შეედრება რა. თავად დიდრონი და გრძელი სახლებია. | მერმე, რომელიც კრება არის დახატული, მაშინდელი წიგნები. იმის ძირს წმიდაების კრებისა, თუ მწვალებლებისა ხავეის ხელით დაწერილი. სადაც იოვანე ოქროპირის წიგნებია, თავის ხელით დაწერილი. იმას ზეით ის დახატული. ისე წმიდა ბასილი, გრიგოლი ღვთისმეტყველი, წმიდა ჯერასიმე, წმიდა ათანასე, წმიდა ეფრემ, წმიდა იოვანე დამასკელი. რაც წმიდაა, მისი სახე, და მისი ხელით დაწერილი წიგნები. მწვალებლების წიგნებისხვა ყოვლისა რჯულისა და ყოვლისა ენისა წიგნები იყო. მრავალი ვეძებე ქართული წიგნები, ვერ ვიპოვე, არსად ჩნდა. მაგრამ პაპის სახლები საკვირველება იყო. პაპის სახლების. გარდა ის თერთმეტი ათასი სენაკია თავისის ფარდით, სკამით, ტაბლით, ყოვლის ფრით გარიგებული. მაგრამ ან შიგნით წალკოტი, ან გარეთ როგორ იქნება? ასეთი წყაროები იყო შიგ წალკოტში, თითო ორს წისქვილს დააბრუნებდა. რამდენი რიგი უცხო შადრევანი, ან სახლებში, ან კედლებში, ან სვეტებში, ან წალკოტებში. ვინ მოსთვლის? რამდენი უცხო სვეტები, რამდენი უცხო ქვა!

B⁵⁶

ქე მკათათვეს. წამიყუანეს. ერთი დომენიკანის დედათ მონასტერი იყო, წმიდის დომენიკოს დღეობაც იყო. მონასტერი მომცრო იყო. მაგრამ ჯარს ძლივ მიუყვდით. გარედამ წითლის ქამხის ფარდებით იყო მოფარდაგული. და ქამხას როგორც აქეს.

A⁵⁴ V

სულ ისე იყო ოქრომკედლით შეკრული ორორის ძაფით.

მაგრამ შიგნიდამ სულობით. ცის მეტი კედელი აღარ
 ჩნდა რა იყო. მაგრამ სულ ასე ხალასად ნაკერი ფარ-
 დაგები ეკიდა, უცხოლ, მძიმედ ნაქმართ. შვიდს აღ-
 გილს ტრაპეზი იყო, სულ მყარი ვეცხლი. და სხვა
 სასანთლე და კანდელი და წმიდა ნაწილთ კოლოფი
 არ იანგარიშებოდა. მაგრამ ხუთასი ლიტრა მეტი
 მგონია. მრავალი უცხო ნაწილებთ. მაგრამ ჯარისა-
 გან ვერა გავიგეთ რა, წამოვედით. ფრანგულის ანგა-
 რიშით ხუთი აგვისტო იყო. უწინ რომ ყოვლად
 წმიდის მონასტერი დავწერე, თოვლის მოსვლა, ის
 დღეობა იყო. იმ დღესაც პაპას არ შეეძლო, ვერ
 მოვიდა, თვარა არ დააკლდება. და ზოგი კარდი-
 ნალი წირვაზე ყოფილიყო. და ჩვენ შუა დღეს უკან,
 მწუხრზე მივედით. თვრამეტი კარდინალი იყო,
 სხვას ეპისკოპოსსა და ხუცეს გარდა. დიდი ეკლე-
 სიაც არის. მაგრამ ჯარისაგან ძვრაც არ იყო. მარჯ-
 ვენა მხრის ტრაპეზზე მალლა ლუკა მახარებელისა-
 გან დახატული იყო. და ერთს დიდს კუბოში ესვენა.
 სიონთა ღვთის მშობლის ტოლია. ძე მარცხნივ უზის.
 თქვენც დაიჯერებთ, პატიოსნად შემკული იქნება. ის
 კუბოც, დიად, კარგად იყო შემკული. ხუთნი კაცის
 ტოლ-ტოლი ანგელოსნი იყუნენ. ის კუბო იმით ექი-
 რათ. და ორი მომცრო გვირგვინი ექირათ, სულ
 ვეცხლით დაფერილი. და ზეიდამ მარლა: თოვლი
 რომ მოვიდა, და წმიდა პაპა რომ სთხრის, და ვინ
 ააშენა, ისინი სულ ვეცხლი. ტრაპეზზე შვიდნი წმი-
 დანი კაცის ტოლ-ტოლი, სულ ვეცხლი. თავეთი ნა-
 წილი ხელთ უჭირავთ ოცდა ცხრამეტი: ზოგი ხელი,
 ზოგი ფეხი | ზოგი სხვა ასო, სულ ვეცხლით გაკეთე-
 ბული, იმ ერთს ტრაპეზზე ესვენა. და სასანთლე და
 კანდელი ვინ იცის, თვარა სხვა მხრისას არას ესწერ.

B⁶⁷

A^{55r}

ეკლესია სულ წითლის ქამხით, მძიმე ყვითლის აშიით ახლო-ახლო ჩაკერებული; მოფარდაგებული იყო, სვეტები და კედლები. ექვსს ადგილს მგალობლები იყვნენ. ოთხს ადგილს ორღანო იკვროდა. სხვა საკრავი ურიცხვი. მაგრამ მგალობლების სიტკბოთ კაცს ცნობა წაუვიდის. ხან ერთი იტყოდა წვლილსა, ხან ორნი შეაწყობდნენ. ხან ერთი წვლილი და ერთი ბოხი, ხან ოთხნი: ორი ბოხი და ორი წვლილი. ხან სულ ყველა ერთპირად იტყოდა. მაგრამ ასე შეწყობილი იყვნენ კაცი გაკვირდებოდა. კაი ჯვარები ოქროსა. საცეცხლურები ოქროსა. შესამოსები ძვირფასები. ეს ვნახე. ლოცვა დიდხან იყო.

კ ვ მ კ ა თ ა თ ვ ე ს. წავედი თ ან დ რ ი ა მ ო ც ი ქულის მონასტერში. იქაც თიატინები იდგნენ ორმოცდა თექვსმეტი. მაგრამ ერთი ეკლესია, ან სიდიდით, ან სიკეთით, ან დახატულობით და სიმდიდრით კიდევ უფრო და გაწყობილობით, არ მინახავს. მრავალი უცხოთ გაკეთებული ნაწილი იყო. ერთი ტრაპეზის საბურავი იყო, ზედ ოქრომკედით შეკერილი. ჯერ იმ სიუცხოვე არა მინახავს რა, არ დაიწერება. რა განიშნო? და მრავალი გამოყვანილს ოქროს გვანდა. იქილამ წაგვიყუანეს. სამი გზა ერთად შეიყრება. შუაზე ორი ეკლესიაა, ორივე ერთმანეთის მსგავსია. მაგრამ შიგნით გარეთ უცხოდ და საკვირველად აშენებული. წინ გრძელი მინდორი. მთელი ქვისა, მალალი, პირამიდი. და კაი. შადრევნები. დია უქუსაყარი ადგილია ქალაქის კარზე. ახლა შიგნილამ ქალაქში.

A^{56v}

B⁵⁷

კ ვ მ კ ა თ ა თ ვ ე ს წავედი თ ბ ა რ თ ლ ო მ ე მ ო ც ი ქულის მონასტერში. წოკოლანტებს აქვს. რომის წყალი ორად განიყოფა. შიგ შუაზე ორმოცდა თხუთმეტი

წოკოლანტი დგას. ეკლესია კარგია, მაგრამ სხვებსა-
 ვით შემკული არ არის. ამისათვის რომ კათუჩინი
 და წოკოლანტი უფრო გლახანი არიან. და დიდს
 ტრაპეზსა ჰქონდა ოთხი სვეტი პორფირისა და სალ-
 ხინებელი შეკრული. და ტრაპეზს ქვეშ მთელი პორ-
 ფირის დიდი ლუსკუმა. შიგ ბართლომე მოციქულის
 გვანი და ტყავი ნაწილი. ზოგი გაყოფილია. მარჯ-
 ვენა მხარეს, ტრაპეზს ქვეშ წმიდა პავლინოს ეპის-
 კოპოსი და წმიდა ადალიბერდოს ეპისკოპოსი მო-
 წამე და ორი მისი დიაკონი მოწამე ესაფლავა. მარც-
 ხენას მხარეს, ტრაპეზში წმიდა თეოდორე რომაე-
 ლი ესაფლავა და-თომა მოციქული. სპილენძის ტაშ-
 ტით მოეტანათ. მისი ტოლი ზეიღამ ხუროდა. ერთი
 შიგავ ლუსკუმაში იყო, ერთი ზეზე. და ერთი ქრის-
 ტეს გვირგვინის ეკალი ჰქონდათ. იმის პირდაპირ
 სხვა მონასტერი იყო. იმავ წყალშუა. ერთი რიგი
 პატრები არიან შავით მოსილნი. სწულთ სამსახურია
 მათი წესი. სამოციოდ იდგენ; მაგრამ მონასტერი
 მომცრო ჰქონდათ და კარგა შემკული. და ქსენონი
 მისთანა ვერსად ვნახე. მომცრო იყო. ას ორმოცი
 კაცისა. და მისთანა შემკული ეკლესიაც ძნელია. კაი
 ხატები, მარმარილოს სვეტები და ხარხებები. ორ-
 ლანო ქსენონში, დიად, კარგა იყო მორთული. იმ მო-
 ნასტრის ტრაპეზში ემარხა იოანე გლახაკი და მარი-
 ნოს, მისი ცოლი, მართა და მისი ორი ყმანი წერი-
 ლები, ოთხივ მოწამე და წმიდა ერკონოს მოწამე
 მთელეები. იქიღამ წამოვედით წმიდის პელაგიასმო-
 ნასტერში. კარგა შემკული მონასტერი იყო, მაგრამ
 წმიდა არავენ ესაფლავა. ერთს მხარეს ერთი მეფე ესა-
 ფლავა. პირდაპირ—დედოფალი მისი მეუღლე. ერთს
 საფლავზე ეწერა აჩრდილი, მეორეზე აღარც აჩრდი-

B⁷⁰

A^{56T}

ლი. იქიდან წმიდის ევსტატეს სასახლეში მოვედით. მონასტრად იყო, მაგრამ ეკკლესია მაგდენად შემკული არ იყო. ახლამ პაპას თავისი ძმისწული კარდინალი-სათვის უბრძანებია, უნდა დიდი ეკკლესია ააშენოს და შეამკოს. წმიდის ევსტატეს და მისი ცოლის თეოდოს-ტესი და მათი შვილების: ალაპი და ალაპისტოს ერთს ლუსკუმაში არიან. და ზეით წმიდის ევსტატის თავია, კარგა შემკული, და ერთი მკლავი და წმიდის ევსტატეს შუბი ნაომარი.

კ³ მ^კ ა^თ ა^თ ე^ვ ე^ს. წავედით იმავე დიდს მონას-ტერში, პაპის სამადლო რომ არის. იმ ღამეს ვერ გავსინჯეთ, მაგრამ ერთი ეკკლესია იყო, ჯვარის სახედ აეშენებინათ. წინ ქალწულების სადგომი: მარჯ-
B⁷¹ ნივ—დედაკაცების სადგომი. მარცხნივ—ყრმათა სად-გომი და დასავლეთით კაცების სადგომი. ათას ორასი სული იყო. ამაების სადგომი ასე იყო მორთული თავთავეთი გარიგებულობა: ძირს სასარცხლო, მერმე სადგომი, იმას ზეით წირვის მოსასმენი, იმას ზეით სნეულთ საწოლი. და სნეულს, ვისაც ფეხზე ადგომა შეეძლო, იქიდან ცოტა წამოდგეს, ეკკლესიაში წირვა მოისმინოს. ვისაც არ შეეძლოს, იქავ სამწირველო აქეს. იმას ზეით სასაქმე. რაც მოხელეა იქ საქ-მობდენ ოთხნივ, ზოგი ცალცაქე. სხვადასხვა კარი სხვადასხვა მოძღვარი. სხვადასხვა გამრი-
A⁸⁶ v გები. სხვადასხვა ტრაპეზი. სხვადასხვა სამზარეუ-ლო. სხვადასხვა წალკოტები. სხვადასხვა წყარო. საქმობდენ იქ მატყლსა და სელსა და კანათს სჩეჩ-დენ. სამ-ოთხ რიგად აწმიდებდენ, ასთევდენ, ქსოვ-დენ. ტილოს აშიებს ქსოვდენ. მატყლს სჩეჩდენ, რეცხდენ, ასორსალებდენ, ასთევდენ, ქსელევდენ, ქსოვდენ, სთელევდენ და ღებევდენ კაი შალებს,

სკლატებსა და მისთანათ. მქედლები; მეწულე, მემა-
 შიე, ფეიქრები და ყოველი მოხელე ხურო—ესენი
 იყვნენ. რაც ობოლი და უპატრონო საწყალი იყო,
 იქ იზღებოდა. სანამ ათის წლისა შეიქნებოდა, წიგნს
 ასწავლიდენ. მერმე ვის რა უნდოდა, იმ სახლში
 შეიყვანდენ. იქ იყო სტამბა წიგნისა, ფარდაგის
 ქსოვა, მხატრობა, ამისთანები. წიგნის კრვა. რო-
 მელს რა სახელო უნდოდა, იქ ასწავლიდენ. ორ-
 მოციოდ გიჟი და დედმამის უარშიო იყო. თვითოს
 ფეხში ზორკილი ეყარა, დაბმულნი იყვნენ. ქახრაკს
 ასთევდენ ბამბასა. და სამს ადგილს კარი დაკლე-
 ტილი ჰქონდათ. ერთი მლუღელი მათი მასწავლებე-
 ლი და მოძღვარი იყო. თვითო სალოცავი წიგნი და
 თვითო კრაელოსანი ჰქონდათ. სამწირველო იქავ. და
 დღისით წირვას არ დააკლებდენ, ალოცებდენ, ასთ-
 ვევიებდენ. მათს საყდრის სასმელ-საქმელს მისცემ-
 დენ. აღსარება-ზიარებას არ აკლებდენ და კვირაში,
 რამდენიც აქიმს გაერიგიებინა; ცემას არ დააკლებ-
 დენ. და ღამით თვითო სენაკში, რკინის ფანჯრე-
 ბით, შეაგდებდენ. ქვეშაგები მზა და დაუკლეტდენ
 კარებსა. იქ ვნახე საიას რომ სჯანდრევდენ. ორი
 ქვა ერთმანეთზე მობმული. სამი მხარი სიგჟე, სამი
 მტკაველი განი და ოთხგნითვე სამასი მტკაველი, ნახე
 რა იქნება! ორი ბიჭი გაურჯელად ხან წინ წასწევდა,
 ხან უკან და იმით სჯანდრევდენ. იქ ვნახე რკინის
 საფეიქროსავით გამართული, პაიკებს ქსოვდენ წინ-
 დურსა. თვითო კაცი დღეში ერთს წყვილს მოქსოვ-
 და. საკვირველება იყო. წინდის ჩხირით რომ შეიქმო-
 დენ, ისე ქსოვდენ. საფეიქრო იმგვარად იყო, თუ
 არ ნახავს კაცი, არ მიიხდომება. წამოვედით იქიდან
 წოკოლანტების მონასტერში. ვნახეთ ერთს მონასტ-

B⁷²

A⁸⁷ r

B⁷³

რად ისიც საქმეელი იყო: მაგრამ ერთი მომცრო
 სამწირველო ვნახეთ, ხით გაკეთებული. დიად მოგ-
 ვეწონა. წმიდის ფრანჩისკოს სადგომი ყოფილიყო.
 წირვა მოვისმინეთ. ერთმა პატრმა ერთი კლიტე
 მოაბრუნა. ეს ხეები სულ და ფიცრები გამობრუნდა,
 და სულ ვეცხლით მოქედილი ნაწილები გამოჩნდა.
 ორმოცი სანაწილე. თვითოში მრავალი ნაწილი იყო.
 რახან წირვა გათავდა, ისევ კლიტე მოაბრუნა. ნაწი-
 ლები შიგნით შევიდა. ისევ ფიცრები გამოჩნდა. იქი-
 დამ წამოვედით. ერთს მონასტერში შეგვიყუანეს.
 მართალს გეტყვი, ეკკლესიის საკადრისი ეკკლესიაც
 იყო. უნახავად გავხე და მერმე დიად, რომ მომეწონა.
 მითხრეს: ეს ეკკლესია და ამისი მონასტერი და სას-
 ნეულო სულ მებაღებმა და მეხილეებმა ააშენეს და
 გაარიგესო. ვინც იმათი ავად გახდება, იქ დაწვება-
 ვინც მოკვდება იქ დაიძარხება. მაგრამ ეს მიკვირს
 იმისთანა კაცებმა იმდენი უცხოს მარმარილოს სვე-
 ტები, სხვადასხვა ძვირფასი ქვები სად იშოვეს!
 მე მოჩუენება რამ მგონია: კარდინალი საკრიფანდი
 ათი დღით უწინვე მობძანდა ჩემ სანახავად. და დღეს
 პაპის ძმის წული კარდინელი მობძანდა, სალამო
 A⁸⁷ v ეამი. გვიალერსა. კარდინალი რომ წავიდა, მაშინვე
 კარების უფროსი მწერალი მოვიდა. პაპის თავი ვეზი-
 რია. დიდს ხანს დაჯდა. მრავალი რამ იკითხა. კარ-
 დინალებისა და კარების საქმე სულ მის ხელთ არის.
 B⁷⁴ ის რომ გარეთ გავიდა, სახლიდამ კარში არ გამი-
 ტანა. პაპის ძმისწული ერის კაცი ალექსანდრე მო-
 ვიდა. უწინ მე მინდოდა ნახეა. არ მომიხდა. მოვიდა,
 მომიკითხა, ახლო დამისვა. მითხრა: მე ჩემის თავით
 არ მოესრულვარო, პაპის მაგივრად შენდა სანახა-
 ვად მოველო. მიბძანა: რაც გეპრიანებოდეს, ერთს

მოსამსახურეს მიზოდებდე და მიბძანებდეო. ყმაწვი-
ლი კაცი იყო, კაი შვილი.

კ თ მ კ ა თ ა თ ე ს. წავედით, ღომინაკანი კარ-
დინალი ვნახეთ. და მერმე წმიდის დიდის ანტონის
მონასტერში მივედით. მისი მამანი ვნახეთ. კარგი
და დიდი მონასტერი იყო, მაგრამ უცხო არა იყო
რა. წმიდის ანტონის ცოტარამ ნაწილი იყო. და
მთელი ფრანციცის ღოფინოს თემში ასაფლავია.
ჩვენ ვერ ვნახეთ. იმ დღეს იფრიდორი დესპანი სა-
სეირნოდ გამოვიდა. მზის დასვლა იყო. ასი ეტლი
უფრო გამოყვა. ცნენოსანს გარდა, დიად, დიდი ჯარი
მოსდევდა. მე წმიდის ანტონის მონასტერში მივი-
დოდი. არ მოვიცადე. მონასტერში შეველ.

ლ მ კ ა თ ა თ ე ს. მათის ანგარიშით ათი მარია-
მობის თვე იყო. წმიდის ლავრენტის დიაკვნის
დღეობა იყო. უწინ წაგვიყუანეს სანახავად და იმისი
სახლები და საყდარი ვნახეთ. წირვა იქ მოვისმინ-
ეთ. იქ იზღებოდენ ბერძნისა და სომხის შეილები
პაპის სამადლოდ ვინც გაპარული მოვიდოდა, ან
დაკირებული ყმაწვილი კაცები. ჩვენობას ორმოცი
იყვნენ. მერმე შუა დღეს უკან წმიდის ლავრენტის
მონასტერში წაგვიყუანეს. ქალაქს გარეთ ერთს ეჯ-
ზეა. კაი და დიდი მონასტერი. კაი სვეტები, უცხო
ქვების გრანიტისა. თვითო და თვითო მთელი ორ-
მოცამდი, ხუთ ხუთი ადლი, ზოგი ოთხი ადლი. სალხი-
ნებელზე ოთხი პორფირის სვეტი, თვითო სამი ადლი.
ქვეშ სამარტვილე. შიგ წმიდა ლავრენტი დიდი ხნის
წამებული ესაფლავა. მერმე რომ წმიდა სტეფანე
მიასვენეს, პირველ მოწამე, წმიდა პაპამ წმიდა
ლავრენტისთან ბძანა მისი დამარხვა. რომ მიასვენ-
ნეს და ლუსკუმას ასწიეს, წმიდა ლავრენტი თვითონ

B¹⁶

A⁵⁶

B⁷⁶

მიწვა ცალს მხარეს და უკეთესი ადგილი წმიდა
 სტეფანეს დაუგდო. იქ ესაფლავა კიდევ წმიდა მო-
 წამე იუსტინე. მარჯვენას მხარეს ესაფლავა წმიდა
 კვირიაკი დედაკაცი. ზედ გრიგოლი დეოლოლის სამ-
 წირველო აეშენებინა. უცხოთ ფერადის მარმარილოთ
 იყო შემკული. თვითონ მაზე ხშირად ეამს სწირევდას
 თურმე. მონასტრის ძირი უცხოდ იყო კენჭებით
 მოფენილი. მისთანა ვერსად ვნახე. კარგა შემკულიც
 იყო. ზეით კაი ნაწილები, მრავალი. იქილამ წამო-
 ვედლით. იმ დღეს იყო მისი დღეობაცა. წმიდა სო-
 სანა ქალწულ მოწამეს საფლავზე დედათ მონასტე-
 რი იყო. მაგრამ დედათ მონასტრების მორთვა და
 სიმდიდრე არ დაიჯერება. იქ ესაფლავა წმიდა სო-
 სანა. მამა მისი გაბინიო მეფის ძმა ყოფილა. ორივე
 უწამებიათ. წმიდა ფილიჩიტა დედაკაცი თავის
 შვილი შვილით, მოწამენი მთელნი. ეკკლესიის ქებას
 ვერ დაგიწერ. უცხოდ შემკული იყო. კარგა ადგი-
 ლი ჰქონდა. იქით ერთი წყარო იყო. სამ თვალად
 გამოდიოდა. თვითო თვითოს წისქვილისათვის მეტი.
 შუაზე მოსე იდგა, კლდეს რომ კვერთხი ჰკრა და
 გამოეცა წყალი. და აქათ იქით ისრაილნი როგორ
 სვემდენ, ან რჩომას | როგორ ასმევდენ. საკვირვე-
 ლობა იყო. ორმოცამდი ზარბაზანი გააგდეს. მაგრამ
 შიგნით რომ დედანი გალობდენ, ფანჯრებს შიგნით,
 მისთანა არა გაიგონებოდა რა. ყური მის უამეს ვერას
 ისმენდა. წმიდის პაპის მოსაკითხავი მესამეს დღესა და
 მეოთხეს არ დაგვაკლდის. მაგრამ ამ დღეს მრავალი
 უცხო შაქრიელი და შარბათები ებოძათ.

A^{88v}

ლა მკათათვეს. წმიდა პაპას ებძანა. ვიახე-
 ლით, ფეხს ვაკოცეთ. მომიკითხა. მე მეორეს დღეს
 შენს ნახვას არ დავიკლებო. მაგრამ, შენც ხედავ, არ

შემძლიაო, მრავალი კაი სიტყვა მიბძანა. თავისის
 ხელით მიბოძა ძელი|ქეშმარიტი, კარგა გაკეთებუ-
 ლი. აკატის კრიელოსანი და ოქროთ გაკეთებულნი
 და ზედ ოქროს ხატი, ცოდვათ შესანდობლად,
 ნაწილები წმიდათა. მიბძანა: მიხარიან რომში დიდი
 ხმა დაგვივარდაო, კარგა იქცევით და ქვეიანადო.
 მრავალი მიაღერსა. ნაწილებსა და ჩემს საჯდომს
 ეტლს გამოგიგზავნიო და ისე წადი ეტლით, წმიდა
 შვიდი ეკლესია მოილოცეო, ცოდვათ შესანდობე-
 ლი. ეს შვიდი ეკლესია: პირველი წმიდის პეტრესია,
 მეორე წმიდის პავლესია, მესამე, თოვლის მოსვლა
 რომ დავწერე, ის წმიდით ღვთისმშობლისა, მეოთხე
 რომ დავსწერე იოვანე მახარებელისა, კოსტანტინეს
 აშენებული, მეხუთე წმიდა ლავრენტი დიაკონისა,
 რომ დავსწერე, მეექვსე ჯვარის ეკლესია და მეშვი-
 დე წმიდის სევასტიანე მოწამის საფლავი, ესენი
 ქვეითად უნდა მოიაროს ორმოცს ეამზე ერთმა კაცმა
 მხურვალის გულითა და ყველგან ლოცვა თქვას. და
 როგორათაუც გულით ილოცავს, იმგვარად მიეტევება.
 მე თავათ ბერი კაცი ვიყავი და სნეული და ავი
 დრო იყო, სიცხე. პაპამ დასტური არ დამცა ქვეი-
 თობისა. შენდობა მიბძანა: მე ისევ შენდობა მომი-
 ცემიაო. ჩემის ეტლით წადიო. სადილს უკან წავე-
 დით, პაპის ძმისწული იყო, ერთი ქალწული, მის სა-
 ნახავად. ვი|ც ეპისკოპოსი იქნება, დაბალის კაცის
 შვილი ვერ დაჯდება. თვარა ნახეთ პაპა როგორი
 დიდის კაცის შვილი იქნება. მაგრამ დაბალიც რომ
 დაჯდეს, თუ პაპას და, ან ძმისწული, ან დისწული
 ჰყავს, დიდი კაცი შეირთავს. ეს პაპა დიდის კაცის
 შვილიც არის. მეთორმეტე კლემენტე იყო და ერთი
 ძმისწული ჰყვანდა. მართალს გეტყვი, ლამაზიც იყო და

B⁷⁷

A⁵⁹ r

B⁷⁸

სანახავად სადედოფლო და დიდურად ნაქმარი, რომ მისთანა მის ნახვამდი ვერა ვნახე რა საფრანგეთში. და მრავლის დიდს კაცს მეფედ მოენდომებინა. იმას ეს ეთქვა: თუ ბიძა პაპად არ დამჯდომოდანო, ვინც მეფეები მითხოვდენ, მეც შევირთევედიო, მაგრამ აწ ბიძა ჩემს არ ეკადრებაო. ქვეყანა მე შექიროს, ან მაშინ შევირთო ქმარიო. და წმიდის ტურეზიას ენკრატიისი შექნილიყო. ახლა დაეწყო შენება ერთის მონასტრისა. და მათი ეკკლესია სხვებსავით გარეგებული ვერ იყო. ოღონ წმიდის ზიარების კიდობანზე ექესი უცხო სვეტი იყო. თვითო წყრთა უცხოს ქვისა. და თვითონ, დიად, პატროსანი ქალი. და თვითონ უფროსად არ დამდგარიყო. ერთი პატროსანი მოხუცებული ქალი იყო. ზეით ის დასვა, ქვე-

B⁷⁹ v

შეთ თვითონ მოუჯდა. ფანჯარიდამ გვნახა, როგორც სხვათა. იქილამ წავედით. წმიდის ანუსიას საფლავზე. ქალაქს გარეთ ორს ეჯზე იყო. ღამეც გვესწრა. ორმოცდახუთი კიბე ჩავიდოდა ღრმად, სულ მარმარილო. მისი სახლი ყოფილიყო. თორმეტის წლისა იქივ ეწამებინათ. მაგრამ საკვირველად იყო ის მონასტერი შემკული. დიდი ეკკლესია, უცხო ქვის სვეტები ორ რიგად, ზედ ქვე სვეტები მოყვანილი. იატაკი უცხოდ შემკული. დიდს ტრაპეზში წმიდა ანესა ემარხა. ზედ მისი ხატი იყო ამართული.

A⁸⁹ v

მაგრამის მეუცხოვა, თეთრი აკატის ქვა გაეთალათ და პერანგისავით ჩაეცმიათ. როგორ ქნეს, ეს მიკვირს! ოთხი პორფირის სვეტი; თვითო სამი ადლი იყო. მაგრამ რომში მისთანა პორფირი არ მინახავ. სარკესავით ჩნდა. ზეილამ იმ სალხინებლის კამარაც სულ პორფირის ქვით იყო. წმიდა მერანციანა ქალწულ მოწამეც იქ ესაფლავა. აქილამ ზედავ ება

ერთი წალკოტი, გაივლიდა. ერთი საკერპო ყოფი-
 ლიყო, ღვინის ღმერთისა, მაშინდელივ ნაშენი.
 შრგვალი იყო და შუა მოვლით ოროლი სვეტი ჰქონ-
 და მოვლებული. ორმოცი სულ კრელი მარმარილო
 და გრანიტის ქვა. მერმე იმაზე კამარა. და უმაღ-
 ლეს შიგნით გუმბათი. და სულ კენჭით დახატული:
 ღვინის ღმერთი და ყურძენი, მისი კრება და მოსთვ-
 ლობა და წინება და მარნები, სმა და სიმთვრალე.
 შუაზე მდგარიყო იმ ღვთის საფლავად და აელოთ,
 კიდურში დაედგათ. ერთი პორფირის ქვა მთელი,
 ამოჭრილი, თორმეტი მტკაველი სიგრძე, შვიდი
 განი, ექვსი სიმაღლე და თავსახურავი ისევ მთელი.
 მაგრამ სიდიდე რა იქნება! გარშემო სულ უცხოოდ
 მოჭრილი იმ ღვინის ღმერთის საქმეები. ის ერთს
 კუთხეში დაედგათ უცხოობისათვის და ის საკერპო
 კოსტანტინე მეფის ქალს წმიდის კოსტანტიას ეკ-
 კლესიად მოექცია. თვითონ სნეულება დამართებო-
 და. წმიდას ანესას შეხვეწოდა. მოერჩინა. ამისთვის
 ის საკერპო ეკლესიად მოექცია. თვითონ იქ დამ-
 დგარიყო. დედათ მონასტერი აეშენებინა და იქ
 დამდგარიყო. და წმიდა შექნილიყო. და წმიდა ატ-
 ტიკა ქალწულ-მოწამე და წმიდა არტემია ქალწულ
 მოწამე იმ შუაზე ესაფლავა. ზედ ტრაპეზი იყო. სა-
 წირავია იქიცა. მაგრამ წმიდის ანესას საფლავზე
 მრავალი კანდელი ენთებოდა, სულ ბროწეულის
 სახე. მაგრამ ერთი ხუცესი მსახურებდა და ორსავე A^{60r}
 ადგილსა სახუცო იყო, მონასტერი არ იყო.

ა მ ა რ ი ა მ ო ზ ი ს თ ვ ე ს. წავედით წმიდის სევას-
 ტიანეს მონასტერში, აღმოსავლის მხარეს, ძველს
 რომს იქით ერთს ეჯზე კიდევ უშორ იყო, მივედით, B⁸¹
 შევედით მონასტერში. დიდი და კარგი, მაგრამ

სხვებისთანა შენებულობა არ იყო. შუა დიდს ტრაპეზს ქვეშ წმიდა სტეფანე პაპა მოწამე ესაფლავა. მარცხენას მხარს ტრაპეზში წმიდა სევასტიანე და ძირს წმიდის სევასტიანეს სახე, მარმარილო გათლილი; ისრები შიგ ეჩარა, მკვდარი. ასე ეგონა, აწ მოუკლავთო. მარჯვენას მხარეს ტრაპეზზე ესვენა. რომილამ რომ პეტრე გაიპარა, წინ ქრისტე შემოეყარა. ჯვარი ეკიდა, რომს მივიდოდა. პეტრემ ჰკითხა: უფალო, სად მიხვალო? ქრისტემ უბძანა: მეორედ კაცთათვის რომში მინდა ჯვარს ვეცვაო. პეტრე გონებას მოეგო. ქრისტე აღარსად იყო და ორივე ფეხი ქვაზე აჩნდა. იმ ქვაზედ ფეხები აჩნია ქრისტესი. წმიდა პეტრე და პავლე უწინ იქ საფლავებულან სამას წელიწადს დაბლა სამარტვილეში, და თვითო მათი კბილი იქვე დაუსვენებიათ, იმ ტრაპეზზე იყო. სხვადასხვაგან დაუმარხავთ. წმიდის ორბანოს პაპის მოწამის თავი, ანდრია მოციქულის მკლავი, წმიდის მოწამის ლუკას თავი, წმიდის როკოს მკლავი, წმიდა კალინიკე პაპის მოწამის თავი, წმიდის ქრისტეფორეს მკლავი, წმიდა ვალენტინა ქალწულ მოწამის თავი, წმიდის სებასტიანეს მკლავი, წმიდა რომპაპის სტეფანეს თავი, წმიდის სევასტიანეს მინაქრის სვეტის ნატეხი, და ორი დიდი სკივრი მრავალი ნაწილი. ასსამოცდა ექვსი ათასი წმიდის ნაწილი ძესო. აქედამ წაგვიყანეს. წმიდა პეტრე პავლეს საფლავი ვნახეთ. გამოგვაბრუნეს.

A^{60v} სხვა კარი გააღეს. ჩაგვიყუანეს სანთლებითა ძველის რომის დრონი რომ ყოფილა, ქრისტეანენი იმაში დამალულან და წმიდა პაპები. და ვისცა აწამებდენ იქ დამარხვდენ, მოიპარიან. სიარული მოგვეწყინა. აქათ და იქით. ზოგან ოთხი საფლავი იყო ერთმა-

ნეთზე, ზოგან სამი, ზოგან ერთი. მრავალი გამოცხადებინათ, სხვაგან დაემარხათ. და უანგარიშო და კაცთშეუგებელი შიგავ არის. ვისიც სახელი სცოდნიათ, საფლავის ქვაზე სწერია. ვისიც სახელი არა სცოდნიათ, ერთ ხურმის ფოთელი ქვაზე მოჭრილია და ერთის ქიქით თავისი სისხლი თავით უდგას. ზოგს და ზოგს მარტო ხურმის ფოთელი აქვს. მრავალი კარია მიწით ამოვსილი. თუ სანთელი გაუქრა, კაცი გზას ველარ გაიგებს. შიგ საყდრები არის. სახლები უანგარიშო. იქიდან წამოვედით, გზაზე, სადაც ქრისტე პეტრეს შემოჰყროდა, იმ ადგილს ერთი მომცრო ეკლესია აეშენებინათ. და იმ ქვის მაგიერ, ერთს მარმარილოს ქვაზე ქრისტეს ფეხის სახე გამოეყვანათ, იმ ქვის ზომაზე და ის დაედვათ და ზედ რკინით გარდაეკედათ ნიშნად. და აქათ ქრისტე ჯვარაკიდებული, ეკლის გვირგვინიანი, ნაცემი, დასისხლებული იმ დღესათვის იდგა. და იქით პეტრე დახატული იყო. ის დღე გეგონებოდა რომ გენახა. სადილს უკან წავედით წმიდის ფილიპე ხუცის საფლავზე. ას თექვსმეტი წელიწადია რომ მიცვლილა. რომელიც პირველ საკვირველთ მოქმედი გსმენიათ, ისე საკვირველთ მოქმედია. სიცოცხლეში კაცის ცოდვის სიმყრალე თურმე აწუხებდა. და მრავალი უცხო სასწაული უქნია და დღესაცა იქს. ორმოციოდ ხუცესი იდგა. მისი ხუცები უფრო სხვარივად იქცევიან. მაგრამ, რომ შეველ მის მონასტერში, გაკვირვება დამეცა. ან ეკლესიის სიკეთე და შემკობა, ან ნაშენობა, ან სიმდიდრე და კანდელი და სისანთლე ნაწილი მგონია შვიდასილიტრა ვეცხლი იყო; თოთხმეტი მთელი კაცის ტოლტოლი ვერცხლის წმიდაები. მაგრამ ყველას ვე-

B⁸³

A⁶¹r

რას თავს გაუაღ და ამას იტყვი: ყველას ასე სწერს, თურმე ტყუისო. სხვა სხვარიგი და წვლილი უანგარიშო. ამას დაგიწერ: წმიდა გრიგოლი საკვირველთ მოქმედის თავი და წმიდა ეგნატი ღმერთშემოსილისა, ისევე ბერძნულის გვირგვინით, ბისონით, ომფორით. **B⁸⁴** ნაწილები კაცის ტოლები და წმიდა სფირიდონ საკვირველთ მოქმედის მარჯვენა მკლავი იქ იყო. უცხოოდ მორთული მონასტერი, მომცრო. გაუწყობელი წალკოტი. შვიდი, რვა შადრევანი. მაგრამ უცხო ქვეები და აკატები, ან პარაგონეს ქვეები. გამიკვირდა. თეთრი იამანები, ზედ თავისის ბუნებით ხეები. ყვავილები შავად ამოსული. თვითო მტკაველი მეტი და ნაკლები. მრავალი სხვა ფერი. გავოცდი. იმ წმიდის ფილიპეს საწირავი ადგილი, სენაკი, საწოლი, ლოგინი, ქვეშაგები, წიგნები სულობით ნაწილად ჰქონდათ, პატივით. მისი გული უცხოთ მოქედილი და მორთული. ამისთანები მრავალი. ძელი ცხოვრებისა და სხვა მრავალი. აქილამ წმიდის როკოს მონასტერში მივედით. წმიდა როკო ფრანცას ასაფლავია. მაგრამ ერთს ეკლესიად ისიც ღირს იყო. უცხოოდ შემკული იყო. ქსენონებიც იყო.

ბ მ ა რ ი ა მ ო ბ ი ს თ ვ ე ს. წავედით. იოვანე მახარებელის მონასტერი რომ დავსწერეთ, კოსტანტინე მეფის აშენებული, წმიდის პაპის ეკკლესია და სადგომი ის არის. პაპა მისი ეპისკოპოსია. პირველ რომში აშენებული ქრისტიანობაში ეკკლესია ის არის. და მერმე რომ წმიდის პეტრეს საფლავი აუწუნებიათ, რომელიც პაპა იქ დამდგარიყო, ის თავისი **B⁸⁸** სასახლე ოქოლთათვის დაუგდია. რაც რომში ობო- **A⁸¹** **v** ლი ქალწა, უპატრონო და, თუ ვისმე პატრონს შენახვა არ შეეძლო, იქ მიიყვანს. რვაასის ქალის აღ-

გილია. ხან მოემატება, ხან დააკლდება. ჩემობას
ოთხასი იყო. პატარას მოიყუანენ, ყოვლს საქმეს
ასწავლიან: წიგნსა, სჯულის საქმეს, მერმე ხელოვ-
ნობას. ენკრატისები ადგანან, მოძღვრები და მწირ-
ველები. ყოვლის ზერით გარიგებულა. სასმენე-
ლად, სასიცოცხლოდ. რომელიც მოინდომებს ქმარს
შეირთავს. სასაქმოს სულ პაპა მისცემს: სასმელს,
საქმელს, ტანსაცვამს. და რასაც ასაქმებენ ოთხი მო-
ნასტრისაა, ერთი თავეთი. რახან გავლენ ას მარ-
ჩილს მზითევს გაატანს. ოცს წლამდინ ვერ გათხოვ-
დება. ოცის წელიწადისა რომ შეიქნება, თვითონ
რაც უნდა იქს. ას მარჩილს მისცემენ. იქ ვერავინ
შევა. პაპის ბძანება გვექონდა და მისი კაცი: და
მისი კაცი დაგვიძლოდა. კარები დაგვიღეს. სამზა-
რეულო, სამუშაო, საცხადოდ ყველა გვაჩვენეს.
თვარა, როგორც სხვა დედანთ მონასტერი ისეა, ვე-
რავინ ნახავს. ვინც თავის დისა და შვილის სანა-
ხავად მივა, ფანჯრიდამ ნახვენ. ჩვენის გულისათ-
ვის ივალობეს. მაგრამ გავკვირდი. მრავალი კაი ხელ-
საქმარი ვნახე, მათი გაკეთებული. ზეით რომ ვაქეთ
ობლების მონასტერ'ი დავწერე, მათს ტანისამოს
ესენი დაჰკერვენ და რეცხენ. ვისაც ქმარი მოუნდე-
ბა, მათგანს შერთვენ. იქილამ წამოვედით. წმიდის
კლემენტოს რომპაპის მონასტერი ვნახეთ. ძველი
და დიდი ხნისა იყო. წმიდა ეგნატი მოწამე, იოვანე
მახარებელის მოწაფე, იქ ესაფლავა. ახლა ეს წმიდა
პაპა აკეთებდა, რადგან ამასაც კლემენტოზ ერქვა.
რაც ძველი იყო, აახლებდა. კაი მონასტერი. სო-
ფიოთი დახატული. კაი მარმარილოს სვეტები. კარ-
დინალების სასხლომი სულ თეთრი მარმარილო,
ჟცხო გათლილი. იქილამ წამოვედით. წმიდის ფრან-

B⁸⁸

A⁸²T ჩისკო რომაელის სმონასტერში მოვედით. წმიდა ფრანჩისკო ქმრიანი ქალი ყოფილა. ასეთი წმიდა ყოფილა, რა ლოცვად დადგის, ანგელოსები უგალობდნენ. ახლაც უცხო საკვირველთ მოქმედია. ის ეკლესიაც უცხოდ იყო შემკული და დიდად. და გარეთ და შიგნით საკვირველად გაკეთებული. მრავალი უცხო ქვები და თავისთავით იამანები ენახე ბუნებით დახატული. და მისი საფლავი შუა ტრაპეზს წინ, უცხოდ შემკული. და ლუსკუმა სულ ვეცხლისა, დაფერილი. და ზედ მისი სახე ვეცხლისა გამოყვანილი, მძიმედ დაფერილი. ცალს მხარეს პეტრე, სვიმონ მოგვი რომ ჩამოუგდო, ქვაზე ეჩოქა, ის მუხლები ზედ აჩნია, ქვები ეტანა. მრავალი უცხო ხატი და მარმარილო მოჭრილი სხვა იყო. მაგრამ

B⁸⁷ ერთს სამწიროველოში ექვსიოდ სასანთლე იყო ხისათვითო ანგელოსს ექირა. ყოვლის უცხოსაგან ის უკეთ მომეწონა. უცხო რამ გაეკეთებინათ. იქიღამ წამოვედით. წმიდის მარტინას საფლავზე მიგვიყუანეს. ქალწულ-მოწამე იყო. ეკლესია ჯვარის სახე იყო. და ყველა, ამას ცდილა, მე უკეთესი ავაშენოო, მე უფროსი ხარჯი ვქნაო. და მეც მიკვირს: სად გამოვიდა ამდენი უცხო ოსტატი. სხვას იქაურს უცხოვებს არას დაგიწერ. სამარტვილეში ჩაგვიყუანეს. როგორც ზეთ საყდარი იყო აშენებული, ქვეითაც ისე იყო. მაგრამ, როგორც შავს ქვას, ცუდს ბროლი სჯობს, ისე ზეთს ქვეშეთი სჯობდა. ოცდა ხუთი უცხო სვეტები ფერადი მარმარილოსი. მაგრამ უფროსი ერთი ლურჯი იყო. შიგავ ეპოვათ ეს ქვები. და რამდენი უცხო აკატის ქვა, დიდრონი, ან იასპი, ან ლაევარდი იყო, არ ითქმის. ოთხს მხარეს: ერთში ესაფლავეა წმიდა საბიანა ქალწულ-მოწამე, მეორეში

A⁶² V.

დეოროთია ქალწულ-მოწამე, მესამეში | თეოდორა
 ქალწულ-მოწამე, მეოთხეში ეფემია ქალწულ-მოწამე.
 იმას წინ, საკურთხეველის ძირში, წმიდა მარტინა.
 ქალწულ-მოწამე და კონკორდი კაცი მოწამე და ეპი-
 ფანე კაცი მოწამე. სამნივ ერთად. ამათს საფლავზე
 სულ იასპი და აკატი და ლაქვარდი იყო შემკობი-
 ლი. მალლა ერთი ხატი იყო ყოვლად-წმიდისა.
 ქრისტე ექირა და მარტინას წინ ერქვა. და ზეით
 კიდევ ის სამნი მოწამენი იდგენ, თეთრის აკატისა,
 მთელი, გათლილი. გასინჯეთ რა სასჯელი უნდა, ან
 რა ფასისა იქნება. სადილს უკან წავედით. წმიდის
 პეტრეს ეკკლესიას იქით ერთი ეჯი ნამეტნავი იყო.
 სხვა კარმელიტანების მონასტერში წმიდა გრიგო-
 ლი დიოლოლის სასახლე. და დიდად ჰყვარებოდა ის
 ადგილი. მისი ნაჯდომი სკამი და ადგილი—ეკკლე-
 სიაში. დიდი ეკკლესიაც იყო. აქათ იქით ექვს-ექვსი
 სვეტი ნაგები ჰქონდა. ძირი უცხოვდ შეწყობილი.
 კენკები უცხოვს ქვისაგან, ზოგი სოფიოთ, გვერდები
 ზოგი დახატული ძველად ბერძენთაგან. სალხინებელზე
 ძირს. ოთხი პორფირის სვეტი, თვითო სამი ადლი.
 და ზეით კამარაში სალხინებელში ოცდარვა პორფი-
 რის სვეტი. თვითო ნახევარ ადლი. და იმას ზეით
 რვა პორფირის სვეტი იმავ ტოლი. ერთი ტრაპეზს
 წინ, ორი სახარების საკითხავს წინ, ერთი სამოცი-
 ქულოს წასაკითხავს წინ, ერთი მარჯვნივ. სხვას
 ტრაპეზს წინ-და ერთი მარცხნივ. პორფირის ქვები
 იყო. სიგრძე თვითო თორმეტი მტკაველი, განი
 ექვსი მტკაველი. მაგრამ სხვა ქვები მისი უმცროსი
 პორფირი, თუ ალაბასტრი, თუ აკატი ურიცხვი.
 მარმარილოსა და გრანიტის სვეტები. პარაკონეს
 ქვები. ამგვარები. და იქიც ჩაისვლებოდა ეკკლესიას

B⁸⁸

B⁸⁹

ქუეშ, როგორც წმიდა სევასტიანეს საფლავზე იყო დარანი და ჩასავალი. ჩაგვიძღვენ სანთლებითა. უანგარიშო მოწამეთ | საფლავები და ნაწილები. სულ ფეხით ზედ ვიარებოდით. შვიდასი მთელი გვამი სახელწოდებული ამოელოთ, ტრაპეზს ქუეშ მიელოთ. ზოგი სხვაგან მიეცა წმიდა პაპას და სხვა ისევ იყო. ჯერ გზებიც არ გაეხსნათ. წმიდა კელესტინე პაპა მოწამეც იქ ეპოვნათ და მრავალი სხვა. წმიდა გრიგოლი დეოლოლი. თურმე ამისთვი ეწყობოდა იმ ადგილს. შიგ სხვა მრავალი უანგარიშოა, მაგრამ მოქედილი და შემკობილი ნაწილიც უცხო. მრავალი გვაჩვენეს. უცხო ბროლის სასანთლებები, უცხო ბროლის ჯვარები, ამგვარები მრავალი რამ.

დ მ ა რ ი ა მ ო ბ ი ს თ ვ ე ს. წავედით, იოანე მახარებელი სადაც აღუღებულს ფისში ჩაეგდო ნერონს. გზის შუა გულზე ერთი მომცრო, მგრგვალი სამწირველო იყო. ოთხი, ხუთი კაცი თუ დაეტეოდა. და ტრაპეზს ქვეშ ის ქვაბი იყო. სხვა არა რა. ოლონ ტრაპეზი მარმარილოსი იყო და კანდელებით შემკული. იმ გზის იქით სხვა იოვანე მახარობლის ეკკლესია იყო, დიდი და ძველი. სვეტებიც კაი ჰქონდა. წამოვედით. ერთი საკერპო ყოფილიყო. | სიმართლის ღმერთს ეძახდენ თურმე. ერთი დიდი ქვა იყო. კაცის თავი, პირღია. იმაში ვინც ხელს შეჰყოფსო, თუ მტყუანიაო მოუჭირებს და მოსტეხს. ამაზე ღმერთს ეძახდენ. თურმე ის ქვა იქავ იდვა. და ის საკერპო ეკკლესიად მოექციათ, მართლის ღვთის დედისად. კაი ეკკლესია იყო. იმ კერპისას თურმე ასე იტყოდნ. ერთს კაცს ცოლი გაუბოზდა. შეეტყო და შესწამაო. დედა კაცმა შორს დაიჭირა. ქმარმა უთხრა: თუ მართალი ხარო, სიმართლის ღმერთს პირში

ხელი ჩაუყავო. დედაკაცს რა ღონე ჰქონდა. ორის დღის უკან პირობა მისცაო. თავის მუსაიზი იპოვნა, უთხრა: ჩემა ქმარმა ასე მომიღვა, სიმართლის ღმერთთან მიგიყვანო. თუ ხელს ჩაუდებ ხომ მომტეხსო. იმ კაცმა უთხრა: ნუ გენალღლებაო, მე სხვა გლახურად მოვირთვი, თავს მოჭიგიებო, გზაზე დაგხედებიო და გიქურად გაკოცებო. შენ სიმართლის ღმერთს ასე უთხარიო: რაც შენ რომ ნახე, ის კაცი, რომ მაკოცაო და შენს გარდა თუ ვიციოდე ვისთანმე ჩემიმც ხელი მოუჭამიაო. და ამით შტარჩებირ. ისე ქნა დედაკაცმანო და მას უკან პირი აღარაფის მოუჭირაო. მაგრამ ის კერპი იქავ საყდრის კარის ბჭეში ძეს.

A⁶³¹

იოვანე მახარებლის ქვების აღგილს ახლაც ერთი იმ გვარი დარანი| გამოჩენილიყო, მოწამეთა რომ დავწერე. ოთხიოდ ზანდუკი სავსე ნაწილი პაპასთან წაელოთ. და სხვა კარი ისევ დაგებურათ. არავინ იცის რა არის, რა არა შიგა. ოღონ ეს იციან, ისიც სამარტვილვა დიდი. იქილამ სხვას საკერპოში მიგვიყუანეს. გარშემო სულ სვეტები ყოფილიყო ზეილამ კამარა. მზის ღმერთს ეძახდენ თურმე და აწ სიმართლის მზის დედის ეკკლესიად ეკურთხებიანათ. მომცრო ეკკლესია იყო. იქილამ მოვედით მარიამ მეგვიპტელის ეკკლესიაში. მომცრობა ეთქმოდა, მაგრამ ძველი და კარგა ნაშენები იყო. სომხები ვინც მივლენ, იქ დადგებიან. იქ სმენ და სჭამენ. ვინც მოკვდება, იქ დაემარხებიან. გრიგოლი პართეველია დახატული და მისი სატანჯველები.

B⁹¹

ე მ ა რ ი ა მ ო ბ ი ს თ ვ ე ს. პაპის მქადაგებელი ვნახეთ, წავედით. და იქილამ გამოვბრუნდით, წმიდა გრიგოლი დეოლოლის სახლი ვნახეთ. მონასტრად

იყო. მრავალი კაი სვეტები იყო და ძირი უცხო მოფენილი, ხათაბანდად. ზეიღამ ხით იყო დახურული. იქ ვნახეთ ტრაპეზს ქუეშ მრავალი ნაწილი წმიდათა. სხვას ტრაპეზს ქუეშ — წმიდა მოწამე პანტელეიმონ, სხვას სამწირველოში — წმიდა სილივია, წმიდის გრიგოლის დედა დამარხული. წმიდის გრიგოლის ტაბლან რომი გლახებს პურს აქმევდა და ანგელოსი დაუჯდაო, წმიდის გრიგოლის საწოლი და სალოცავი სახლი. წმიდა გრიგოლის რომ ყოველად წმიდის ხატი გამოელაპარაკა, ის ხატი. იქიღამ გამოვიარეთ, სადაც წმიდა პეტრე და პავლე საპყრობილეში ება, ის ვნახეთ. ერთმა წარმართმა პავლეს ხელი უწია და პირი ქვას მოახვედრა. სახეზედ გამოჩნდა ის ქვა. წმიდა პეტრე და პავლე რომ იმ ხაროში იყვნენ, რასაც წყლით ნათელს სცემდეს, ის წყალი.

A⁶⁴r

B⁹²

გ მ ა რ ი ა მ ო ბ ი ს თ ე ე ს. წავედით წმიდის ბალბინა ქალწულ-მოწამის მონასტერში. მისი საფლავი იქ იყო. და წმიდა კვირინე, შამა მისი, მოწამე, და სხვა. წმიდა ორბანოს პაპა მოწამე, და წმიდა ფილიქსიმონ მოწამე, და წმიდა ალაპისტოს მოწამე, წმიდა მანვოს მოწამე, წმიდა იხნვარა მოწამე, წმიდა ბიკენტი მოწამე და ხუთი სხვა მოწამე; მთელი სახლები არ იციან. და ერთი დარანის კარი იყო, შიგ მრავალი მოწამე. ჯერ კარი არ გაეღოთ.

Մ მ ა რ ი ა მ ო ბ ი ს თ ე ე ს. წავედით მონასტერში რომ რომის დარბაისლის შვილებს ზრდიდენ. ყოვლს ზნეობას ბერები ასწავლიდენ. ის დღე მიცვალების უკან კვირა დღე იყო ყოველის. იმ დღეს იქ შეიყრებიან კარდინალები და ეპისკოპოსები და დიდრონი თავადები ყმაწვილების სანახავად, რომ ვის რა უსწავლია ნახონ. ადრიან მივედით. წინას დღეს

კიდევ მოვიდენ ორი დიდებული შვილი. და მაწვი-
 ეს იქა, მათის წინამძღვრის მაგიერ. შევედით. წინა-
 მძღვარი კარზედ დამხვდა. სულ მონასტერი, გზა,
 სახლი, თუ სამწირველოები სულ წითლის ქამხით
 შოფთარდაგათ არშიებითა. დიდად შეემკოთ. ერთი
 დიდი სახლი მიეფარდაგათ მძიმედ. ზედათ თავს
 ოთხ რიგად ხარისხად მგალობელთა და საკრავთ
 მკერელთ სასხდომი იყო, შუა სამი მგალობელი იჯდა,
 შალა ცხრა ჭიანურის მკერელი. იმას ქვეით ცხრა
 კიდევ მომცრო ჭიანურის მკერელი. იმას დაბლა მგა-
 ლობელს აქათ იქით ოთხი დიდს ჭიანურს უკრევდა,
 ერთი წინწილსა და ერთი ხუთძალსავეით, გრძელი A 64
 რამ საკრავი იყო. ერთი მხარეს ტარი უფრო ჰქონდა,
 სიგძე შეიდიოდ ალყა ება, და ხელს ახლო მრავა-
 ლი ალყა. დაბლა შუა საქადაგო, მალალი საფსალმუ-
 ნე იყო. დაეღვათ ხუთი სკამი კარდინალისათვის
 აქათ და ხუთი იქით. კარდინალებს უკან ცოტა რამ
 გზა დაეგდოთ, გასასვლელი. ეპისკოპოსების სკამები
 იდგა სულ სიმგრველებზე ორმოცამდი. და მათს უკან
 ზედა სამპირად წინამძღვრებისა. და კედლებში, მა-
 ლაღდაბლობით ოთხ პირად, სულ თავადებისა სად-
 გომი. შევედით. ერთ კაის ადგილს დასხდენ. ჩვენ
 დაგვაყენეს. მოვიდენ მგალობელნი, დამკვრელნი.
 თავის ადგილს დასხდენ. მოვიდენ კარდინალნი და
 ეპისკოპოსნი. ყველანი თავის ადგილს დასხდენ. აგ-
 რევ თქვადნი. და დაუწყეს კერა, მაგრამ კაცის B 3
 ყური შეიშლებოდა, ის სამი მგალობელი შეუხმობ-
 ლად თვითო თვითო გალობდა. ერთი წვრილ ხმა,
 ერთი საშუალი, ერთი ბოხი. მაგრამ მოსაწონი იყო.
 რა ერთი ხელი იგალობეს, ერთი ყმაწვილი წამოა-
 ყენეს: კარდინალებს ყვაველი ჩამოურიგა: თვითო

აბრეშუმისა, თვითო მართალი ყვავილი. აქათ იქით
 თაყუანი სცა და შედგა საფსალმუნებე და ყოვლად
 წმიდის მიცვალება ლათინურად იქადაგა. გაათავა-
 აგრევე მგალობელთ ყოვლად წმიდის გალობა იგა-
 ლობეს. რა დაასრულეს, მერმე მეორე ყმაწვილი წა-
 მოდგა. ეს უფრო იყო. იმან აგრევე კარდინალებს
 აქათ და იქით თაყუანი სცა, ავიდა საფსალმუნებუ
 და ყოვლად წმიდის ამალღებაზე იქადაგა: მერმე
 ისევე მგალობელთ დაიწყეს გალობა. და მესამეზე
 ერთი პატარა ყმაწვილი შედგა. იმან ყოვლად წმი-
 დის მარჯვენით ღვთის დადგომისათვის ბერძნულად
 იქადაგა, ბერძნის შვილიც იყო. წამოვედით. სადილს
 უკან პაპის სამადლოდ რომ ბერძნის, სომხის და
 არაბის შვილები და სხვათა იზდებიან, იქ მივედით.
 ისევე კარდინალები მოვიდენ და ეპისკოპოსები, მაგ-
 რამ სიმდიდრე იმ უწინდელებისა უფრო ჩნდა. და-
 სხდენ. ჯერ ერთი ყმაწვილი შედგა, იქადაგა და რა
 გათავა, ამათში მგალობელი არაეინ იყო. | გათაებას
 უკან. პირდაპირ ცამეტი ყმაწვილი კაცი ისხდენ. შუა
 უფროსად ერთი ეთიოპელი შავი იჯდა. ადგა კა-
 რდინალებს თაყუანი სცა და ღვთისმეტყველება
 დაიწყო. და სხვამ სიტყვა უგო. დიდ ხანს ილაპარა-
 კეს. მერმე ეთიოპმა მათის ენით ყოვლად წმიდაზე
 ქების ლექსები თქვა, მისგან გამოთქმული. და თქვა:
 მე ეთიოპი ვარო, ამადა ამათგან, ამ ადგილისაო; სა-
 ხელი თავისი. და კარდინალებს თაყუანი სცა დიდად-
 სამმა პატარა ყმაწვილმა ისევე ყვავილები ჩამოური-
 გეს და ყოვლად წმიდის ამალღების ხატები. კარდი-
 ნალებს ოროლი მიართვეს და სხვათ თითო. მერმე
 სხვა ადგა. აგრევე დაიწყო მეტყველება და ყოვლად
 წმიდაზე ლექსი თქვა. და თქვა: მე ლათინი ვარო

A^{65r}

B⁹⁵

და დაჯდა. სივამ თაყუახი სცა და ლექსი თქვა აგ-
რევ: და მე რუსი ვარო. დაჯდა. სხვამ: მე ბერძენი
ვარო. და სხვამ: მე მეგვიპტელი ვარო. სხვამ: მე
ნემსა ვარო. სხვამ: მე ბოშნალი ვარო. სხვამ: მე
არაბი ვარო. სხვამ მე სომეხი ვარო. სხვამ: მე სპა-
რსი ვარო. სხვამ მე ებრაელი ვარო. სხვამ: მე თუ-
რქი ვარო. სხვამ: მე ასური ვარო. ასრე ყველამ
თვითო თვითო სხვადასხვა რიგისა ენა და ლექსი და
სიტყუა იუბნეს. მათმა ეპისკოპოსმა კიდეც მიხუმრა:
ქართველი გვაკლია, ყმაწვილები გამოგზაენეო, ასე
ქასწავლიო და იქავ გამოგვზაენიო. მაგრამ ეს არც
ხუმრობა იყო. მართლა მთხოვა პაპის ბრძანებითა.
მერმე ის სამი ყმაწვილი წამოდგენ. იმათ იდავეს
დიდ ხან და არ მესმოდა რას ამბობდენ, მაგრამ კაი
რამ იყო. გაათავეს და წამოგედით.

B⁹⁶

თ მ ა რ ი ა მ ო ბ ი ს თ ვ ე ს. წავედით. ერთს კარ-
დინალს ერთი მონასტერი აეშენებინა. ეკლესია
პატარა იყო, ორი მღვდელი იდგა. რაც ღარიბი
და გამოვარდნილი ლოტრანი, თუ სომეხი, თუ ასუ-
რი, რაც მწვალელები. მოვიდის, იქ შეინახევდენ.
ასმევდიან, აკმევდიან, ჩაცმით, დახურვით, სჯული
ასწავლიან და გაუშვიან. ორმოცდა ერთი წელიწადი
იყო რომ აშენებულ იყო. სამი ათას-ოთხას ოთხმო-
ცდა თორმეტი სული მოუქცევიათ და ქრისტესათ-
ვის შეეწირათ. ჩემობას სამოცამდი იყო, მაგრამ
ყველა ვერ ვნახე. ზოგი გარეთ იყო.

A^{65v}

ი მ ა რ ი ა მ ო ბ ი ს თ ვ ე ს. წავედით წმიდის ათა-
ნასე ალექსანდრელის მონასტერში. სულ ბერძნები
იდგენ. მონასტერიც კაი და პატროსანი და კარგა
შემკული ჰქონდათ. ოღონ სვეტები და უცხო ქვეები
არა იყო რა, მაგრამ თეთრის მარმარილოთ ნაგები.

მრავალი კარგი ნაწილები. ტრაპეზი კარგა მორთუ-
ლი. ზიარების კოლოფი უცხოთ გაკეთებული და
ბერძული კანკელი. ბერძულად წირეს, მაგრამ, დი-
B⁹⁷ ალ გაკრძალვით და კარგა წირეს. იმათი რიგი კა-
რგა მომეწონა. ასე კარგა იქცეოდენ. კაი წალკოტი
ჰქონდათ რომში. კაი უცხო შადრევენები. იქილამ წა-
მოვედით წმიდის ბენედიქტეს მამათ სანახავად. ვნა-
ხეთ და მრავალი უცხო ხატები, სულ სირმით. ნაკე-
რი, ვნახე. და იმათი ტილო, რომ არ დაიწვის ცუც-
ხლში. მისი ძაფები მაჩუქეს. ტილო კი არ ჰქონდათ.
კაი ნაწილები.

იარკამო ბისთვეს. წმიდა პაპას წმიდის
კლემენტო მოწამის თავი ებოძა, ნაწილი მთელი და
ეტლი თავისი შვიდს ეკკლესიაში სალოცავად.

იბარკამო ბისთვეს. წავედით. შმიდს ეკკ-
ლესის სანახავად. უწინ სალამო ეამს წმიდის პეტრეს
ეკკლესიაში მივედით. მეორეს დღეს აღრიან წმიდის
პავლეს ეკკლესიაში წავედით. ძველის რომილამ ეჯი
და ნახევარი იქნებოდა. რომის წყალზე ახლა დიდი
ეკკლესია იყო, მაგრამ აგურით ნაშენი იყო და ზეი-

A⁶⁶ რ დამაც ხით დახურვილი. ოთხმოცდაათი თვითო
ქვის სვეტი ჰქონდა. თვითო ექვს ადლს უმაღლე,
ზოგი რვა ადლიც იყო. ორ მხარეს უფრო სისხო.
ზოგი გრანიტი, ზოგი სხვა ქვა. ოცდა ოთხი სვეტი.
ტრაპეზებზე პორფილი იყო, მაგრამ მომცროები.
ოთხოთხი ადლი იქნებოდა. ტრაპეზი სულ სოფი-
ოთ დახატული. და ზოგი გარეთი წვეთს წაებდინა.

B⁹⁸ ძველი ეკკლესია იყო. სულ ბერძნის დახატული. სამი
ნაბიჯი სიგრძე სდ განი. ნახევარი წმიდა პეტრეს
გვამი და ნახევარი წმიდის პავლესი. ერთს პეტრეს
ეკკლესიაში და ნახევარი წმიდის პავლეს ეკკლესია-

ში. და თავები ორისაე წმიდის იოანე მახარებელის
 ეკლესიაში, წმიდის მრციქულთ საფლავში, შუას აღ-
 გილს წმიდის პეტრესავეით. მაგრამ წმიდის პეტრეს
 ეკლესიაში ღრმად ჩასავალია და აქ ხარისხედად
 ასავალი. და მერმე ქვეით ჩავა. ეს მაღლა დამირ-
 ხული წმიდის პეტრეს ეკლესიაში წმიდა პეტრე მარ-
 ჯვნივ არის და წმიდა პავლე მარცხნივ. და წმი-
 დის პავლეს ეკლესიაში—წმიდა პავლე მარჯვნივ და
 წმიდა პეტრე—მარცხნივ. მარცხენას მხარს სხვა
 ტრაპეზია შემკული. და იქ ერთი ჯვარცმა ასვენია.
 ერთი დიდი ქერივი ყოფილა, სახელად წმიდა ფე-
 ჩიტა რქმეფია. და იმას გამოლაპარაკებია, იმ ენკრა-
 ტისს, ქრისტე. მრავალ გზის გამოსცხადებია. იატაკი
 უფროსი ერთი სოფიოთ და ფერადის მარმარილოთ
 არის. იქილამ წავედით. მართ ერთი ეუჯი ვლეთ. მი-
 ვედით, სად წმიდა ვიჯენსი და ანასტასი ეწამები-
 ნათ. კაი ადგილი. კაი ეკლესია იყო. მრავალი ნა-
 წილი. ქრისტეს შობის მჩვრის ნაქერო. სად ქრის-
 ტე მიაწვინეს, მის ადგილის ნაკვეთი. ძელის ნაწილი.
 ქრისტე მკუდარი რომ ჩარსავზე დაასვენეს, მისი **B⁹⁹**
 ნაქერი. ქრისტეს საფლავის ქვის ნატეხი. ყოვლად
 წმიდის სამოსლის ნაკვეთი. ნათლის მცემლის სამო- **A⁶⁶γ**
 სლის ნაკვეთი. წმიდის პეტრეს კბილი. მოციქულე-
 ბის ყველასაგან ნაწილი. წმიდის კლემენტის მოწამის
 ნაწილი და მრავალი სხვისა იყო. და წმიდა ფოსიოს
 და კოსტა მოწამე. იმას იქით სხვა ეკლესია იყო,
 ზედავ ახლო, ზეცის კიბეს ეძახიან. რომ წმიდა ბე-
 ნარდეს ჩვენება უნახავს, იქ ჟამს სწირევდა. სალხი-
 ნებლიდამ სულნი ზეცას. აღყვანდენ. და წმიდა ზე-
 ნონ და ათას სამას ოთხი მოწამე იქ ესაფლავა.
 იმას იქილამ, სადაც წმიდის პავლეს თავი მოჰკვეთეს,

ისიც ზედავ იყო. კაი ეკკლესია. და სადაც წმიდა
 პავლე მდგარიყო და ქვაზე თავი მოეკვეთა, იმაზე
 რკინის ფანჯარა ევლო. და თავი სამს ადგილს და-
 ცემულიყო. ერთს ადგილს პირველ რძე ამოსული-
 ყო. იქილამ შემხტალიყო, სამი ადლი ვერ იყო,
 სხვაგან დაცემულიყო. იქ სისხლი ამოსულიყო. იქი-
 ლამ შემხტალიყო, ოთხი ადლი მეტია, იქ დაცემუ-
 ლიყო. იქ წყალი ამოსულიყო. ახლა სამგანვე წყალი
 დგა კაი სასმელი. სხვადასხვა გემო აქვს. არსად გა-
 დის. სამი ტრაპეზი იყო, კარგა. მორთული. ორი
 პორფირის სვეტი. რვა ფერადი მარმარილოსი და
 ორი გრანიტისა. იქილამ წავედით. ერთს ადგილს
 წმიდა პაპას ერთი მღვდელი დაეხვედრებინა. ერთს
 B¹⁰⁰ დარანში ჩაგვიძღვა. რაც წმიდათ მოწამეთ დარანი
 გვენახა, უდიდე და უმრავლესი იყო. სულ ცადაქნი-
 ლი ქვითკირი. ზოგან და უფროს ერთი გაგლესილი
 გაჯითა. და სულ დახატული ეკკლესია, თუ გზები.
 მოწამე მრავალი ყოფილიყო. ებძანა რაც მოინდო-
 მოს, მიართვითო. მრავალი ვიარეთ. მაგრამ სახე-
 ლიანს მოწამეს ვერსად შევხვდით. წმიდა ნაწილი
 მრავალი იყო. მაგრამ მოწამის ნიშანი ეს არის:
 A⁶⁷ I. ერთს ქიქით თავით სისხლი უღვას და ზედ ზოგზე სა-
 ხელი სწერია. ან არა ხურმის ფოთელი, ან ჩიტი,
 ან ჯვარი ზის. ერთი. პატარა ყმაწვილი ვიპოვეთ,
 მოწამე ნიშნიანი, მოვთხარეთ. სულ დამიწებულიყო.
 მეორე იმავე ტოლი მოვთხარეთ. ისიც დამიწებულიყო.
 შვიდი ეკკლესია. ბევრი საქმე უნდა. ხუთი სულ მი-
 წიანი წამოვიდე. ორი მოწამის სისხლი ქიქა ზედავ
 აჩნდა ახალს სისხლსავით. და ერთის მოწამის ერქე-
 ბში ვიპოვეთ, მის საფლავში. მოწამე კი ამოელოთ.
 ის დარჩომილიყო. სამი ბაზმა მათი გვერდით ნან-

თები. თიხის ჯვარის მონასტერი ამ დღის მეტათ არ მენახა. დიალ კაი მონასტერი და უცხო კარგა გარიგებული. სულ სოფიოთ ძირი მოფენილი. და ელენე დედოფლის დაბლა სამწირველო, როგორც იერულსალიმს არის. დიალ, მოსაწონი იყო. რომელსაც ეკლესიაში მივედი, უფრო და უფრო გვეუცხოვა. B¹⁰¹

ი გ მ ა რ ი ა მ ო ბ ი ს თ ვ ე ს. კარდინალი საკრიპანტი ვნახე. და სადილს უკან ორი ეპისკოპოსი მოვიდნენ ჩემს სადგომს და წამიყუანეს. წავედით. ერთს კაცის სახლში შემიყუანეს. ერთი მარმარილოს საფლავი მაჩვენეს. კარგა გათლილი და სარქვლით. შიგ ერთის კაცის ძვლები ყოფილიყო და ძველი თეთრი და მისთანები. ერთი სხვილი ტილოს ხეში რომ იქნება მისთანა იყო. ორის კაცის სიგძე ვერ იყო. განიც ადლი ექნებოდა. ისიც იმაში დებულყო. დაუწყეს სანთელს ღვინთება. გალიფეს, მოუკიდეს ცეცხლი. სანთელი სულ ამოიწო. ის ტილო გარეცხილსავეთ დარჩა. მერმე ნაკვერცხალი დაუყარეს. პატარა საბერველით უბერეს. აეგზნო ნაკვერცხალი და გარეცხილს გვანდა. ცეცხლმა ვერ დააკლო რა. ათასი მარჩილი ეძლია ფრანჩისის კარდინალს და არ მიეცა. მე რით შევიძლებდი სყიდვას, თვარა ვახტანგ მეფისათვის კაი ძღვენი იყო. ის ფრანჩავისაგან არის. ამიანტოს| ჰქვიან. წიგნებში ქვად არა სწერია. ხედ სწერია. ის ქვაც მინახავს. ყვენს გამოეგზავნა ვახტანგ მეფისათვის. ამისი ხელსახოცი ეგება მიშოვნო სადმეო. A⁶⁷ V

ი დ მ ა რ ი ა მ ო ბ ი ს თ ვ ე ს. ოცდა ხუთი მარიამობის თვე იყო. წმიდის ბართლომე მოციქულის დღეობაც იყო და წმიდის ლოდოვიკოსის დღეობა- B¹⁰²

ცა, ფრანცისის მეფისა. ამათი გვარი წმიდა შექნი-
 ლა. მის ეკკლესიაში წაგვიყუანეს. წირვაზე ოცდა-
 თოთხმეტი კარდინალი იყო, სხვას ეპისკოპოსსა
 და ჯარის გარდა. ნახეთ რა იქნება. გზაც გაგ-
 ვიჭირდა; თავად შუკაში ეტლებისაგან, მერმე ეკკ-
 ლესიაში ჯარისაგან. ფრანცისებმა გვიცნეს; მოგვე-
 გებნეს. სხვა კარიდამ მალლა აგვიყუანეს იქ დაგვსვეს.
 სულ ჩნდა ყველა. ეკკლესია არა და ეკკლესიას გა-
 რეთ ფილორცებიც სულობით მოეფარდაგათ. და
 ეკკლესია წითლის ქამხით, სულ ყვითლის ოქრო
 მკედის. აშიებითა. დიდი ტრაპეზი მთელი ვეცხლი
 იყო, უცხოთ გამოყუანილი. და წმიდა ლოდოვიკოს,
 წმიდა დიონოსე არიოპაგელი, წმიდა დამიანე და
 წმიდა კარლოს ვერცხლისა შექნილი, მთელები. ორს
 სამეფო გვირგვინი, ორს საეპისკოპოსო მიტრა, პა-
 ტიოსნის თვალებითა. მათი ჯვარებიცა და გულ-
 საკიდი ხატები, დიად, კაი თვალები იყო. შიგ მათი
 ნაწილები ისხდა ცოცოტა და სხვა ნაწილებიც. კა-
 რგა გაკეთებული. დაბლა წმიდის ლოდოვიკოს სამწი-
 რველო იყო. ისიც, დიად, პატიოსნად შემკული. რაც
 რომში კაი მგალობელი იყო, იქ შეკრებულ იყო.
 B¹⁰³ მაგრამ სულ ყველა ერთად იდგა; საკურთხეველის
 პირდაპირ წირვას ხედვედა. წინ მწუხრზედაც და
 მეცხრე ჟამის ლოცვაზედაც სამჯერვე მიველ: ახლო
 იყო. მგალობლების ქება უწინვე დამიწერია, მაგრამ
 ეს გამიკვირდა. ნალარა და ქანარა სხვას საკრავებში
 A⁶⁸ გაერივათ. ასე უკრევედენ. კიანურსა და წინწილას
 აწყობდენ და მგალობლების ხმას კარგა აბანებდენ.
 იე მ ა რ ი ა მ ო ბ ი ს ო ვ ე ს. წმიდა პაპას ებძანა
 ჩემი წირვა მოისმინონო და ჩემგან ეზიარნენო. წაფე-
 დით. მისი წირვა მოვისმინეთ. პატარა სამწირველო

ჰქონდა შინა, იქ წარს და გვაზიარა ვინც ვიყავით.
მერმე ლიტხნია თქვეს. შეგვეყუანა თავის სადგომში.
დაბძინდა. მიბძანა წმიდის ღვთისმშობლის სახლის
ნახვა. გინდა მიმიწერიო, რომ ჩემს სასახლეში დაგა-
ყენონო და რაც პატივი კრანდუკას, რაც სხვისათ-
ვის უქნიათ, ის პატივი დაგაგონ და რაც საჩვენებელ-
ია ყველაგაჩვენონო. მაღლი გარდავიხადე. და მიბ-
ძანა: დღეს დაგვიანდა, ვიკითხო, გლახები სადი-
ლად სხედანო, და სამშაბათს მოდიო, იმათ გაჩე-
ნებო. დღეს წადი, ჩემი სასახლე ნახეო. წმიდის
პეტრეს ეკკლესიასთან ამას წინათ რომ პაპის სასახ-
ლებში შესვლა დავსწერე, მაშინ საწიგნე და მოსამ-
სახურეთ სახლები ვნახეთ, თვარა პაპის სასახლეები
არ გვინახავს. წავედით. შევედით. ან სახლები, ან
სხვადასხვა რიგი ფარდაგები, ან ხატები უანგა-
რიშო და კაცის გუნების მიუწოდომელი იყო. არც B¹⁰⁴
დაიწერება მაგრამ ხატების მეტი სხვა საუცხოვო
არა იყო რა. სამიოდ დიდი სახლი ფერადის მარ-
მარილოთი იყო აგებული, როგორც ეკკლესიებისა
დამიწერია. და კარის ეკკლესია დიდი და კარგა
შემკული. და ორი სხვა მომცრო სამწირველო იყო.
როდესაც პაპა თავისთვის ეამს სწირევდა, მრავალი
უცხო სახლები დაგვატარეს. მაგრამ ვინ გაუვიდოდა.
მერმე ერთს გძელს სახლში ჩაგვიყუანეს. უნდა ორასი
აღლი უფრო ყოფილიყო. ათი აღლი განი იქნებოდა.
პაპის სასეირნო ადგილი. ცალ მხარეს გველის | სახე A⁶⁹
მოქსოვილი ფარდაგები ეკრა, ცალ მხარეს წარმართ-
თა ამბები. ცა უცხოოდ შემკული, იმის იქით თავს
ფარდია, თავი ახდილი. აგრევე პაპის სავალი ადგილი.
იმავე სიგძე. და ზედ დიდი წყარო შადრევენად ამოყ-
ვანილი საშსართულს სახლს. ზეით. იმას აქათ და

იქით წალკოტები. ერთი მიგზიბო სასახლეში და ერთი გარეთ, დიდი სასახლის გვერდით. შიგნით სასახლეებში რომ წალკოტები იყო, ამ ვძელის სახლებს იქით თავს, წალკოტის თავს, სამპირი სასახლე იყო, სამპირი თალარი. ზეით კი ვერ ავედით. და იმ სახლეებში ძველი კეისრების სახეები და წარმართებისა მრავალი უცხო და ფიცრისა გაკეთებული. რომის ეკკლესია წმიდის პეტრესი და პაპის სახლები საზამთრო და საზაფხულო და წალკოტები, როგორც იყო, სულ მისი ანდაზები. და რომის პირამიდების სახეები. ერთი პირამიდი მთელ ერთის ქვისა თეთრის მარმარილოსი ოცს ადლზე მეტი იყო. და სისქე სამი მხარი. ჩვენ რომ მონასტერში ვიდექით იქ ეპოვნათ და პაპას წაეღებინა. ამართვას უპირობდენ. მისი ქანრაკები, როგორ უნდა აემართათ, ან როგორ გაეკეთებინათ, სულ იქ ვნახეთ. მერმე იქილამ ჩაგვიყუანეს ერთს ეზოში. რაც ძველი კერპების ღმერთები ყოფილიყო სხვადასხვა რიგი, იქ იყო. მერმე წალკოტები და შადრევნები გვაჩვენეს, დია, უცხო და კარგები. მაგრამ ფრანცისის მეფისთანა ვერ იყო. ოლონ ნარინჯის სიმრავლე ამისი ურიცხვი იყო. და წყაროები დიდრონი. და ერთს აუზში ხომალდი იყო.

და იმ ხომალდის შადრევანი არ დაითვლებოდა. და უანგარიშო სხვადასხვარიგი იყო. ეს იქ ვერ ვნახე. მერმე სადაც საომარი საქურველი აწყვიდა ის გვაჩვენეს. მაგრამ ერთის დიდის მეფისათვის სანატრელი საუნჯე იყო. პოლოტიკი, თორნი და ზუჩი და შესაქურავი. თოფი, თუ ტაბანჩა, თურგანი, თუ მისი იარაღი და წამალი. ხმლები, შუბები, აფთები უანგარიშო იყო.

3105

A 697

B 106

ი ვ მ ა რ ი ა მ ო ბ ი ს თ ვ ე ს. კრანდუკას ელჩთან წავედით. წინა დღეს იქ მოსულიყო ჩემს დასა-

პატივებლად. კრანლუკას ბრძანება მოსვლოდა, თუ
აქა წამოვიდეს შემატყობინეო. მე სადგომს არ
დავხვდი. პაპის წირვაზე ვიყავ. მერმე იქ მოვიდა,
პაპის კარზე. სალამი მომცა. სადგომს გიახელო. კრან-
ლუკას მაპატივებელი ვარო. ვერცარა იქ უმუსაიბე.
სადგომს მიველ-ეტლთან მომეგება. ამიყუანა. ღი-
დად მიალერსა. ქართული ამბები და წმიდებისა
შკითხა. ეტლში თითონ ჩამსვა. ღიღხან გამომყვა
ეტლთან. ამას ღიდ მეფეებს არ უზამდა. ამისთვის
ვსწერ, სტუმრის პატივი ასე უნდა. მერმე კარდი-
ნალი ლატრიმურ მოვიდა. მეორედ მნახა.

ი ზ მ ა რ ი ა მ ო ბ ი ს თ ვ ე ს. წმიდას პაპას-
თან წავედით. მის პატარა სამწირველოში ხუცესმა
წირა ჟამი. პაპა მარჯვენას მხარეს მოფარებით იჯ-
და. მე ვერ ვხედვედი. ჩემის მეტი ეკკლესიაში არა-
ვინ იღვა. მისი ძმისწული უფროსი კარზე ეჩოქა.
ღიღ, კაი ვაქკაცი იყო. ამის მეტად არ მენახა.
წირვას უკან მოვიდა. მიალერსა უკაცრავად ვიყავო,
ვერ გიახელო. ღიღხან დაჯდა ჩემთან. ქვეით მომიჯდა.
მერმე დაგვიძახა. მივედით. კიბით ჩასავალი იყო.
ხელი მომკიდა ღიღხანს. მითხრა: გაირჯებიო, მაგ-
რამ ეს საქმე გრიგოლი დიოლოლის დაწესებული
არისო. მასუკან სულ ყოვლის დღეს ასე უნდა იქნა-
სო. საკრიპანტი კარდინალი მისდევდა, მერმე მისი
ძმისწული კარდინალი, მერმე მისი ძმისწული კარლო
და მერმე მისი ძმა ალექსანდრე, მერმე დავით და
მერმე პაპის მოსამსახურენი. ჩავედით ერთს მომც-
როს სახლში. პაპის წესია, ყოველ დღე თორმეტი
გლახა იჯდა. ვერ შევიტყვევ როგორ მომხდარიყო.
ტაბლა უცხო ყვაველებით შეემკოთ. თავს პაპა იღვა.
არდაგი მოირტყა. იმისთან მე დამაყენა, მერმე საკ-

B¹⁰¹

A⁶⁹

რიბანტი კარდინალი. არდაგი ერტყა. მერმე პაპის
 ძმისწული კარდინალი, მერმე ალექსანდრე და ორი
 სხვა არდაგებიდა. სხვათ მოატანინა საქმელი. უწინ
 პაპას მოართვიან. პაპა ორს გლახას მიაართმევდის.
 მერმე კარდინალებმა იმ სხვათ ჩაურვიან. მერმე
 პაპამ ტაბლა აკურთხა. ყველამ დავიჩოქეთ. ჯვარი
 B¹⁰⁸ დაგვწერა. გლახებმა ჭამა დაუწყეს. ხუთი რიგი საქმე-
 ლი მოიტანეს. დიად, საბატოურად სკამდენ გლახები.
 დიდი ხანი გამოვიდა. მერმე ხილი მოიტანეს. პურ-
 საც პაპა უჭრიდა, ხორცსაც იმ ზეითებსა. და ქვეი-
 თებსა სხვანი. და ღვინოსაც პაპა მიაართმევდა. ის
 ზეით გლახა ყმაწვილი კაციც იყო და გვანდა საქ-
 ციელიანი იყო. რამდენჯერ პაპა ღვინოს მიაართმევდა,
 ადგის, თაყუანისცის, დაჯდის, დალიის და კიქა
 პაპას არ მისცის. მაგრამ არა ქნის, აალებინის, ხე-
 ლით გამოართვის. მერმე ბოლოს ჩაბძანდა და იქი-
 დამ ღვინო ყვალას ჩამოურიგა. მერმე ხილის ჭამის
 დრო რომ მოვიდა. ერთმა ხუცესმა პურები შემოი-
 ტანა, პაპას მოართვა, დაიჩოქა. პაპამ ლოცვა წაუ-
 კითხა, აიანა ასხურა. გლახები ააყენა ფეხზე და ის
 პური თითო თითოს ჩამოურიგეს, იმათ წინ დაიწ-
 ყეს. მერმე ხილი ჭამეს. მასუკან შაქრისქადა ჩამოუ-
 რიგეს. ისიც წინ დაიწყეს. სხვა საქმელები აიღეს.
 მერმე პაპამ ტაბლა აკურთხა. ხელი დაიბანა. არ-
 დაგი შემოიხსნეს. ისევ ბოლოს ჩაბძანდა. თვითო
 ნახევარი მარჩილი და თვითო ამინაშატი უბოძა,
 თავის ხელით ჩამოურიგა. მერმე გლახები ადგენ. ყვე-
 ლამ ფეხზე აკოცეს. წამოვიდნენ. მე ისევ თან წამი-
 ტანა. ჩემთვის უღირსი სიტყვა მიბძანა: რაც განდა
 მთხოვეო. მაღლი გარდავიხადე. ჩემი სათხოვარი ყვე-
 ლა უთხოვრად | აღმისრულდა-მეთქი. მომეხვია. მაკო-

A^{70r}

B¹⁰⁹

ცა. ფეხზე ვაკოცე. გზის საქმეები დაგქარივა. გამო-
 მისტუმრა. მიბძანა: ასე მალე არ გაგიშვებდიო, მაგ-
 რამ ვახტანგ მეფის უკითხავად წამოსულხარო, რომ
 დამეპირე იმას გულს დააკლდებო და წადი მისი
 საქმე მოიქირვეო. ას სამოცი იქაური სკუთი ებოძა,
 სამასი მარჩილია, გზის ხარჯად. გამო სერთის წმი-
 დის მართას დედათ მონასტერი მაჩვენეს. მომტრო
 ეკლესია იყო, მაგრამ უცხოდ შემკული იყო. სულ
 მოწერილი მარმარილოთ იყო აშენებული. კედელი,
 სვეტი, თუ ხატის ყდები. უცხოთ გამიკვირდა. ენკ-
 რატისები გალობდენ, მაგრამ მათი გალობა საკვირ-
 ველი რამ არის. ამავე საღამოს წავედით სულის
 წმიდის მონასტერში. პაპის სამადლოა. ერთის ეპის-
 კოპოსის ხელით არის. შიგა დგას. დიდის ფრენკი-
 ფის შვილია. მიმიძღვა, დამარონინა. უპატრონო ექვს-
 ასი სნეული იწვა კაცი. და იმ კაცების სახლი ზედ
 გზაზე იყო. ვინც ავი დედაკაცი დაორსულდება
 შვილს ვერ წაიხდენს. იქ გზაზე ერთი ქახრაკია. იმაში
 რბილად აგია. შიგ ყმაწვილს შეაწვევენ. მოაბრუნე-
 ბენ, ზარს დაჰკერენ. ქალები წაველენ. | ის ავად-
 მყოფის მომღელი წაიყუანს ამ ყმაწვილს. სხვა ქახ-
 რაკია. იმაში ჩააწვენს. მოაბრუნებს. დედაკაცებში
 ვაიყუანს, რომ დედაკაცი უცეს ვერ ნახავს. სალაპა-
 რაკოდ და კაცი დედაკაცსა. იქ თორმეტი ძიძა იყო.
 ცამეტს ჩჩვილს ყმაწვილს ზრდიდენ. რომ ყმაწვილი
 სამის ოთხის კვირისა შეიქნება, გარეთ მისცემენ
 სხვას ძიძასა. თევში მარჩილი აქვსთ. და ოთხს წე-
 ლიწადზე ამათვე მოაბარებს. თუ ქალია ქალებში
 გაურევენ, თუ ვაჟია, ზოგს გარეთ ოსტატს მიიბა-
 რებენ, ზოგს იქვე შემოიყუანენ, იქ ზრდიან. ჩემო-
 ბას შვიდასთ ქალი შინ იყო მონასტერში და ორმოც-

A^{70v}
 B¹¹⁰

და-ათი ვაქი და ცამეტი ჩჩვილი. სამი იმ ღამეს მოეყვანათ, მე რომ მიველ. და რვასი ქალაქში ებარა. ეს სულ პაპის სასმელ-საქმლითა და ტანსაცმითა, წამლითა, აქიმით, ჯარათი. იქ აკეთებდენ ქალღუბი საქალოს ხელობასა და კაცები საკაცოსა. მათი მოძღვრები და გამდლელები გაუყრელად იქ უდგს. წალკოტები, შადრევენები გარიგებული. თუ ქალი მონაზონად შედგა, თუ ქმარი შეერთო მათ ას მარჩილს ზითვად მისცემენ. და ბუშს ბუშსა, შეერთვენ, მართალს მართალსა.

B¹¹¹ მეორეს დღეს ქათმიის ყიულობისას ი¹³ მარიამობის თვეს წამოვედით რომიდამ. რომით წამოსვლას ავი ჰაერი აქვს. ასე თქვეს: ამ ორმოცს მილის გავლამდი ვინც დაიძინებთო, სიკვდილის საშიშიაო. სამს თვეს ზაფხულს ასრეაო. ვიარეთ გრძელი გზა. შენობა შორიშორ იყო. ჰაერის აობისათვის სოფლები შორიშორ. ერთს სოფელში სადილისათვის ჩამოვხედით. მომცრო და ღარიბისოფელი იყო. ფრანგულის ანგარიშით ოცდაცხრა იყო, ნათლის მცემლის თავის კვეთა. იმ სოფლის კაცთ პატარა რამ ნაწილი ნათლის-მცემლისა ჰქონდათ. დიდებას გამოასვენეს. პირველ ერთი ქრისტეს ჯვარცმა მოჰქონდათ, მერმე ორმოცი თეთრით შემოსილი კაცი, სულ თეთრის კელაპტრით, ოროლი და ოროლი მოდიოდა. მერმე ერთი ნათლის მცემლის დროშა და მას უკან სხვა ჯვარცმა და ორმოცი შავით შემოსილი კაცი სანთლებითა და ხელთ ჯვარები ეჭირათ. და მერმე ფარნები მალალი. და ერთს შემოსილს მლუდელს ხელთ ნაწილი ვერცხლისა. კუბოთ ეჭირა, აქათ იქით შემოსილი დიაკვნები. და მერმე კაცის ჯარჯი მოსდევდა. მერმე ქალნი საკრავებითა

B¹¹²

და გალობითა. ერთს პატარა სოფელში მისთანა
საქმე მომეწონა. ორმოცი მილი ვლეთ და ღამე გვე-
სწრა ოსტრიკოს მოვედით.

იწ მარია მობისთვეს. აღრიან ავდექით.
ვლეთ. ავი ჰაერიც გათავდა. შენობა შენობაზე შეი-
ქნა. ვენახი ზეზე, ქუეშ სახნავი, ციხე ციხეზე. სო-
ფელი გაბმით. საკრიპანტი კარდინალის ქალაქი გა-
მოვლეთ. მაგარი და კაი ქალაქი იყო. ნარმა ერქვა.

იწ მილი სხვა ვლეთ და მოვედით ქალაქსა. თერ-
ნას. მოდილო ქალაქი იყო.

იწ მილი სხვა ვლეთ და მოვედით ქალაქსა სპო-
ლეტოს. მ: მონასტერი იყო. ეპისკოპოსი იჯდა. მის
ადგილს კაცთ სიკეთე ეტყობოდათ: ამდენს მონას-
ტერს ინახევდენ. კაფუჩინების მონასტერში დავდე-
ვით. იმ ღამეს ერთს იქაურს თავადს სამი რივი
მოსაკითხავი გამოეგზავნა.

კ მარია მობისთვეს. | დილაზე ერთს თავა- A^{71v}
დის ცოლს თავისი ეტლი გამოეგზავნა: უცხო სტუ-
მარი ბრძანდებიო, ქალაქი ამით გამოიარეო. იწ
მილი ვლეთ. ორიოდ კაი ქალაქები გამოვლეთ და
მოვედით ქალაქსა ფოლინიოს. დიდი და კარგი ქა-
ლაქი იყო, ეფისკოპოსი იჯდა. | იქაც კაფუჩინები B¹¹
სას დავდექით. წმიდის სახლის ის გზა იქიდან გაბრუნ-
დებოდა.

კ ა მარია მობისთვეს. წავედით. რა ცოტა
ხანი ვლეთ, ზეთის ხე მოაკლდა. მთის ადგილს ავე-
დით. სხალნარი დიდგორი რომ არის, ამგვარი ად-
გილები იყო. მერმე დაღმა დავეკიდენით. ერთი ხე-
ვი ჩაივლიდა. ხევის თავს ციხე იყო. არც აქათ იყო
გასავლელი, არც იქით. შიგნიდან გრძლად სოფელი
დაკროდა. ბოლოსაც ციხე იყო. ვა ლ ჩ ი მ ა რ ა ერქვა.

იღ მილი ვლეთ იმ დღეს იქ. ერთის კაცისას ცოტა
რამ ვქამეთ. იმ სახლში ერთი ქალი იყო. დედა
მისი ასეთი უცხო მოყუარე ყოფილიყო, რომ მომ-
კუდარიყო, რაც საფრანგეთში კაფუჩინის მონასტე-
რია, პატრს თვითო ჟამი ეწირა და უმწირველს
ას ასი მამაოჩვენო ეთქვა. ეს ქალიც დედის საქცი-
ელს ცდილობდა. იღ მილი სხვა ვლეთ. ერთს კაპი-
ლიონში მივედით. იქ დავდეგით.

114
72
ქბ მარიამობისთვის. თმილი ვლეთ. კაი
ადგილები. შენობა შენობაზე. ვენახოვანი. ზოგან
ბაბილო. ჩავლეთ ქალაქი ტოლეტინო. ეპისკოპოსი
იჯდა. ეს ქალაქები, სულ თემი სულობით პაპისა იყო.
მეტხრამეტე მილზე მივედით ქალაქს მახერთოს.
ეპისკოპოსი და ვოივადა იჯდა. იქ სადილი ვქამეთ.
ერთი წოკოლანტის მონასტერი იყო გზაზე, დიად,
მოსაწონი და კარგა შემკული. ლორენტოს ვოივადაც
იქ იყო. მოვიდა. გენახა. ბოდიში მოითხოა. ფოსტა
გაგზავნა ჩვენის დახვედრისათვის. კაი ადგილები.
ზეთის ხე მრავალი. შენობა ხშირი, მობმით. იღ
მილი სხვა ვლეთ. მივედით ქალაქსა რალანატოსა.
დიდი და კაი ქალაქი იყო. იქიდამ ნორეტოს ქალაქი.
სამი მილი იყო. მივედით იმ ღამეს ლორენტას.
სხვაგან დადგომა მინდოდა. არ მომეშენენ. წმიდის
პაპის სასახლეში დამაყენეს. ღია კარგა გვიმასპინ-
ძლეს.

ქგ მარიამობისთვის. წავგიძღვენ წმიდა
სახლის სანახავად. მისი საქმე კაცისაგან შეუტყო-
ბარია, ბუთასი წელიწადია, რომ ნაზარეთით წამო-
სულა. რა იერუსალიმს თათარი მისჯრია, ეს მაშინვე
ანგელოზს აუღია. ზღვის პირია. ზღვა სამოცი
მილია განი. ზღვას გაღმა დამდგარა. მერმე შეცი-

ლეზულან და ლორენტო ოხერი ყოფილა. ერთის
 კაცის მიწაში დამდგარა. მერე ორნი ძმანი შეცი- B¹¹⁵
 ლეზულან და იქილამ ამდგარა. ერთის ცხენის გაქე-
 ნებაზე ჯვარედინი გზა ყოფილა. იქ დამდგარა, რომ
 გზა ყოვლის კაცისა არის. მერმე გარშემო მოჰკრიღის
 მარმარილოს კედელი მიუდგამსთ. შიგნით ქვა და
 ტალახია. ხუთი ადლი განი ექნება, ცხრამდი სიგძე-
 იქილამ ვერც ქვას, ვერც ტალახს ვერავინ წაიღებს.
 ზეით ხით ყოფილა დაბურვილი, ის მოუშლიათ; კა-
 მარა შეუკრავთ კანდლებისათვის, თვარა ისევ არის,
 როგორც ყოფილა. წინ აღმოსავლისაკენ ბუხარია.
 ბუხარს ზეით სარკმელი გაუკეთებიათ. და ლუკა
 მახარობელს ლიბანის სარგოსაგან ყოვლად წმიდა
 გაუთლია. ძე ხელთ უქირავს. ის დაუსვენებიათ. და A⁷²⁷
 წინ ტრაპეზი ქვისა გაუკეთებიათ გარშემოსავლებად.
 და ტილოზე დახატული ლუკა მახარებელისაგან და-
 ხატული ჯვარცმა, ისევ ნაზარეთით თან მოჰყოლია.
 და ყოვლად წმიდის მარიამის წამოსასტამი, მოწი-
 თლო შალი, მთელი. და ჯამ-ნალბაქი — უფრო ყო-
 ფილა; მაგრამ სართულის ქცევაში დაკარგულა. სამი
 ჯამი და ერთი ნალბაქი, რაშიაც იესო ქრისტე და
 დედამისი სტამდენ. მისის ნავის მეტს ვერავინ რას B¹¹⁶
 წაიღებს. ნაგავსაც მოპარვით ვერ წაიღებენ, თუ
 მცველებმა არ მისცეს. იმ სახლზე გარედამ ერთი
 დიდი და საშინელი ეკკლესია აუშენებიათ. ხუთი
 სამწირველო აღმოსავლისაკენ აქვს, სამი აქათ. და
 და სამი იქით სხვა და ექვსი სამხრით და ექვსი
 ჩრდილოთ. თორმეტი დიდი სვეტი აქვს. და გუმ-
 ბათი სახლის სისწორად აქვს. წმიდა სახლში სამო-
 ცდათორმეტი დიდი კანდელი ჰკიდია. ხუთი დიდხ
 ოქროსი და მომცრო ოქროსი და ვერცხლისა სხვა

მაგრამ ის ხუთი მე ასე მგონია ხუთ-ხუთი ლიტრა
ოქრო უფრო იყოს. ორი ოქროს დიდი სასანთლეა.
ასე მგონია ათ-ათი ლიტრა უფრო იყოს. და სხვა
უანგარიშო, კარები — და, აღმოსავლის მხარეს, ბუ-
ხარი სულ მთლივ ვერცხლით მოქედილი, დაფე-
რილი, კარგა გამოყუანილი. სხვა სასანთლები და
ან ანგელოსები ოქროსი და ვერცხლისა. უანგარიშო,
ათასი ლიტრა ვეცხლი მეტი მგონია. მაგრამ ის
117 ყოვლად წმიდის ხატი რომ შეუმკვიათ, როგორ
ითქმის! დედასა და ძესა ორთავ გვირგვინი აღმა-
სისა. ყოვლად წმიდას ოთხი რიგი ქამარი სულ
აღმასისა არტყია. სამი ასეთი ზურმუხტი ზის, რომ
ფასი არ დაიდება. და სხვა რამდენი, ან თვალი, ან
მარგალიტი, ან აღმასის ჯვარები, ან ზურმუ-
A 73 ხტის ჯვარები, უანგარიშო. იმ ხატის|სისწორ მა-
ღლა კედელში ორი წითელი იაგუნდი ზის. ხახუ-
ლის ღვთის მშობლის თვალს უფროსი არის და
უკეთესიცა. და ყვითელი და თეთრი იაგუნდი, დიდ-
როვანი, ურიცხვი. მერმე იმის სალაროში შემიყვა-
ნეს. რაც იქ ეკლესიაში ტრაპეზები დაესწერე, იმის
ბარძიმ-ფეშხუმი და კანდელი და სასანთლე იმ
ტრაპეზზე ეწყო. და სხვა სამკაულმა გამოაცა. უან-
გარიშო გვირგვინები. უფროსი ერთი აღმასისა,
სხვა ზურმუხტისა, იაგუნდისა, სხვა მინანქარი, სხვა
ოქროსი. რკინის გვირგვინიც ვნახე, უცხოოდ რამ გაკე-
თებული. რამდენი უცხო რიგი ქამრები. სულ გულქან-
ნდად. უანგარიშო სხვადასხვა რიგი ყელის ჯაჭვები,
B 118 უცხოოდ ნაქმარები. საყურეეები | ძვირფასები და ურიც-
ხვი. სხვადასხვა რიგები ლილები, უანგარიშო, სულ
აღმასისა. სხვადასხვა რიგი ნაქმარი ჯვარები
აღმასისა, იაგუნდისა და ზურმუხტისა. მრავალი

ბეჭდები ფასდაუდებელი და უანგარიშო. ყელსაბამები სხვა და სხვარივი. გულები უცხო რიგებად გაკეთებული. შუბლის საკრავები, უცხოოდ რამ ნაქმარები. ალმასის ხატები, საკვირველები. ზოგი მურასა, ზოგი თვალზე მოკრილი, ზოგი თავის ბუნებით ნაქმარი. ხომალდები, გულქანდები. გულქანდა ალმასისა. ზოგი მურასა, ზოგი ოქროსი, ზოგი ვეცხლისა. დიდროვანი ლალები, იაგუნდები, ალმასები, დიდი მარგალიტი ერთი და სხუა მარგალიტები მრავალი. დიდროანი ზურმუხტები და ერთი დიდი ლოდი ზურმუხტის ქანიდამ გამოღებული. მრავალი დიდრონი ზურმუხტი ეკრათ. ორთავა არწივები, ზოგი ალმასისა, ზოგი იაგუნდისა. გულქანდა გულქანდად. ქარვისა და ძოწისქანდლები, სასანთლეები ჯვარები, ხატები უცხო და უცხოები. სკიპტრები სამეფო, მურასაები. ვეცხლის რვა დიდი სასანთლე. თვითო ხუთი ლიტრა უფრო იყო. ქალაქების სახე ვეცხლისა, ციხეები. ქალები ვეცხლისა. ვაეები, ანგელოსები. ხილი და ყვავილები უცხოდ ნაქმარი ვეცხლი მინაქრად. კირიელისონები მურასა ოქროსი. მუშაბალი უცხო თვლების, დათლილი ძოწისა, ქარვისა, აკატისა. მრავალი ყელსაბამები, სალტეები, უცხოები. ყოველი რამ უანგარიშო იყო. მომარგალიტული შესამოსლები, ალმასით, გულქანდად შემოსილები. სხვადასხვა რიგები ნაკერი და ნაქსოვი. რაღა ვთქვა: ფარდაგები ალმასით, გულქანდა. სადედოფლო სამოსლები ალმასისა, სულ გულქანდა. ბარძიმი, ფეშხუმი. სასანთლეები. ზოგი ალმასითა და თვალითა, ზოგი მინაქარი, ზოგი ოქრო და ვეცხლი. უანგარიშო ტაშტი, წურწუმა. ზოგი ოქროსა, ზოგი ვერცხლისა, ზოგი ლაევარ-

A⁷²

B¹⁹

დისა, მურასად გაკეთებული, ბროლისა, ძოწისა, აკატისა ამისთანები გულქანდა უცხოები. კანდლები, უცხო მურასები, აღმასით და თვალებით. მარგალიტით გაკეთებული — ყვავილები. წმინდის ზიარების შარავანდები, ზოგი აღმასისა, ზოგი იაგუნდისა და ზურმუხტისა; ზოგი მინაქარი, ოქრო და ვეცხლი. რამდენი წმიდის ზიარების ბარძიმი აკატისა, ლაჟუარდისა, მურასა ოქროსი და ვეცხლისა. ესეები სულ მეფე-დედოფალთაგან შემოწირული. და ვის ან ზღვაში გაკირებოდა, ან ხმელზე; მათის ხეწნით სასწაულისათვის ძღვენი. და ვის თვალი სტკივებოდა, ვის თენი, ვის სხვა ასო. აღმასით გულქანდა, ზოგი სხვილი თვალებით გულქანდა. ზოგი დიდრონი აღმასი. ამას გარდა, უცხო ერთი ხატი ვნახე, ბუმბულით დახატული; რომ კაცი არ დაიჯერებდა, ხელოვანს მხატვარს არ დაუხატავსო. ერთი მარგალიტი ვნახე უცხო რამ. თვით ბუნებით. ნაწმი ყოვლად წმიდა იჯდა, ძე ხელთ ეკირა. ისეთი მარგალიტი იყო. გოჯის ოდენი, ეს ასე მოსულიყო მარგალიტის ლითონში. ერთ ხანად ველარ ეპოვნათ. შემოხვეწოდენ ლარეტის ღვთის მშობელსა: ერთს წელიწადს რაც უკეთესი ვიპოოთ შენ შემოგწიროთო. წლამდი ვერა ეპოვათ რა. წელიწადზე ეს მარგალიტი ეპოვათ. მაშინვე იქ გაეგზავნათ. იმ წელიწადს ამდენი მარგალიტი ეპოვათ, ვერ ასლოდენ და ვერც ფასი დაედვათ. ამდენი საქონელი ამისთანა სასწაულებს შეუყრია. მრავალი უცხო ვნახე, მაგრამ ვერ დავისწავლე. მისი ჯაბახანა ვნახე. კაი და მრავალი იარალი. მარანი ვნახე დიდი და მძლავრი. ერთის ბუწინის პირი წახსნეს. ერთის პირი-დამ ხაში რიგი ღვინო წამოასხეს, სამფერი. სამსავ სხვადასხვა გემო ჰქონდა.

B¹²⁰

A⁷⁴

B¹²¹

გ

კ^ე მარია მობისთვეს. ლოტერიადამ წმინ-
ვედით. იმავე გზაზე მოვედით ტოლეთინო ქალაქსა.
ახალი წმიდა ნიკოლაოსის მკლავები იქ იყო. ამ წმი-
და ნიკოლაოსის დედმამა უშვილო ყოფილან. წმი-
დის ნიკოლაოსის ვედრებით ეს მისცემია და აგვი-
სტინიანთ მონაზონი შექნილა. მერმე წმიდა შექნილა.
ახლა თუ იტალიაში ერთი რამ ავი განსაცდელი
მოუვა, მკლავი სულ გასისხლიანდება. მაგრამ ჩვენ
ვერ ვნახეთ, საქმე იმგვარად მოგვიხდა. მისი| ეოივა- A⁷⁴
და იქ არ იყო.

კ^ვ მარია მობისთვეს. ლ^ბ მილი ვლეთ.
მოვედით სოფელსა ვაზანოლის.

კ^ზ მარია მობისთვეს. ზ^რ მილი ვლეთ. მოვე-
დით მასვე ქალაქსა უოლინიოს. სადილს უკან თ^რ B¹¹
მილი ვლეთ. ორი კაი ქალაქი გამოვლეთ და მოვე-
დით ასიის ქალაქსა. იქაც დიდი ეპისკოპოსი იჯდა
და ვაივადაც. იქ ემარხა წმიდა ფრანცისკო.

კ^ც მარია მობისთვეს. უწინ მიგვიყვანეს წო-
კოლანტების მონასტერში. იქ ყოფილიყო მამის მი-
სის სახლი. და გვაჩვენეს სადაც წმიდა ფრანჩისკო
შობილიყო, ან მამა სადაც დაეტევებინა. ისე იყო
გამოსახული. იქილამ ჩავვიყვანეს წმიდის კლაროს
საფლავზე. დედათ მონასტერი იყო. იქ ვნახეთ წმი-
დის კლაროს საფლავი. წმიდა ფრანცისკოს რომ
ჯვარცმა გამოვეგზავნა, ის ჯვარცმა ბერძნისაგან იყო
დახატული. წმიდის ფრანჩისკოს სარტყელი, მისის
სამოსლის ნაჭერი, წმიდა კლაროს სამოსლის ნაჭერი,
მრავალი ნაწილი სხვა. გ^წ წმიდა ლუკა მახარებლის
დახატული ხატი და ჯვარი. მოსეს კვერთხის ნაჭე-
რი. წმიდა პეტრე-პავლეს თითი. მერმე წავვიყვანეს
წმიდის ფრანცისკოს საფლავზე რომ| შენობა იყო. B¹²

დიდი, დიდი საყდარი და სამი ზედაზედ ძირს აკლ-
 დამასავით. წმიდა ფრანჩისკო და მისი ამხანაგები
 ათი - თორმეტნი ესაფლავა. მაგრამ წმიდა ფრან-
 ცისკო ფეხზე დგას. მრავალი უცხო ნაწილი, რკვ
 კომენტვალნი დგას. მრავალი უცხო კანდელი, სასან-
 თლე. დიდი მორკმა ვნახეთ. იქილამ წავედით ერთს
 ეჯზე. დაბლა მინდორზე ყოვლად წმიდის მონას-
 ტერი იდგა. მეტად დიდი ეკლესია იყო. წმიდა
 ფრანცისკოს რომ იანვარში ვარდი მოეკრიფა და
 მენდობა ეწოვნა, იქ იყო ის ადგილი. | შუა ეკლესი-
 აში იყო მომცრო სამწირველო და მარცხნივ წმი-
 და ფრანცისკოს საწოლი, სადაც მიცვლილიყო
 და სადაც ანგელოსმა ქრისტესთან მიიყვანა და მა-
 რიამ და ქრისტე ეჩვენა. იქილამ თ: მილი ვლეთ
 და მოვედით პერუჯა ქალაქსა. დიდი ქალაქი. კმ
 მილი მისი გარშემო. მაღალს მთაზე პაპის სასახლე.
 კეისარიც მრავალჯერ მჯდარა. იქ ორმოცდა თორ-
 მეთი მონასტერია მის ვალაგანს გარეთ. კაცნი კარ-
 გა საქციელ და დიდად მქცევნი.

კ თ მარია ამობის თვეს. მისი ვაივადა მო-
 ვიდა. კარდინალის რიგში რომ მისცემენ. გვნახა. თან
 გამომიტანა. მიმიძლვა დიდს ეკლესიაში. ყოვლად
 წმიდის ბეჭედი მაჩვენა. ეს ბეჭედი ურიათ ტაძარში
 ყოფილა, ვისაც ქორწილს უზემდენ ამით დასწინ-
 დევდენ. მარიამიც იოსებს ამ ბეჭდით დაეწინდეს.
 თუ არ მეფეს, ან კარდინალს, ან ასე უცხო სტუ-
 მართან ერთად მოსულთ, არავის არ აჩვენებენ.
 შვიდის კლიტით არის დაკეტილი. ერთი ვაივადას
 აქვს, ერთი მდივან ბეგსა, ერთი მოურავსა, ერთი
 ეპისკოპოსს, ერთი დეკანოზს და ორი სხვათა თა-
 ვადთა. ერთად უნდა, შეიყარნენ და ისე გააღონ,

მალლა გუმბათში ოთხს ანგელოსს უქირავს ერთი
დიდი ვეცხლის ღრუბელი. და მრავალი სერაბინი
გარშემო სულ დაფერილი. და იმ ღრუბელზე ერთი
ოქროს კუბო დგა კარგა შემკული. და იმ კუბოში
ჰკიდია თეთრი იამანი მთელი, გათლილი. და მაზე
რასაც ბეჭედს მოუსმენ, ვისაც აქვს, ცოლქმარი
რომ მოძულონი იყუნენ, შეაცვა, შეუყვარდებათ.

თვალის ტკივილს უშველის. მრავალს სასწაულს იქს.
იქიდან წმიდის ბენედიქტეს მონასტერში წაგვიყუა-
ნეს. უცხო რამ მონასტერი იყო. გამაკვირვა მისმა B¹²⁵
შენებულობამაქ. მერმე ვაივადა იქივ სადგომამდი მო- A⁷⁶▼
მყვა. მერმე იმ ლამეს წამიყვანა თავის სასახლეში.
პაპის სადგომში იდგა. ის ქალაქი სულ შეიყარა.
წვიმის სიმრავლე იყო. დიდებაზე გამოვიდენ. რაც
დიდი კაცი, ან ხუცესი თუ ბერი იყო, ან ჩინებული
კაცი სულ თეთრი ეცვათ. თვალის მეტი არა უჩნ-
დათ რა ქალებს; პირჩამოფარებულნი სულ ფეხსი-
შველანი, თავზე ეკლის გვირგვინები ებურათ. ხელთ
დიდრონი სანთელი. ზოგს დიდი ჯვრები ეკიდა მძი-
მეს ძელისა. ზოგი მათრახითა და შოლტით იცემდა
ბეჭებზე, რომ ვნახეთ, სისხლმა ამოატანა. ამგვარად
მრავალი ილოცეს ეკლესიის კარს. შესტირეს
ღმერთს. მეორეს დღეს დარი დადგა.

ლ მარიამობის თვეს. პერუჯიდან წამო-
ვედით. 7 ე მილი ვლეთ. გზაზე ერთი დიდი ტბა
იყო. თევზი ისხდა. გარშემო კაი სოფელი, ქალაქები
იყო. იმ ტბიდან ცხრა ათასი სკუტი შეუა წელიწად-
ში პაპას. ერთი სკუტი ოთხი აბაზია. ამ სალა-
მოს პაპის თქმი დაილია. კრანდუქას თემში შევე-
დით. კაპუჩია ერქვა.

ლ მარიამობის თვეს. ვლეთ 17 მილი.
კაი ადგილები. ზეთის ხეოანი, ვენახოვანი. ხშირად

შენობა. ქალაქები მრავალი ერთს ქალაქში სადილი
ექმნეთ, არცთუ ერქვა. ძველი ქალაქი ყოფილხყო,
დიდი. და უფროსი ერთი გათლილის ქვით ნაგები.
ერთი დიდი ეკლესია იდგა. დასავლის მხარეს კა-
რისაკენ სამოცდა თექვსმეტი ქვის სვეტი ჰქონდა.
ეკლესიაზე სამრეკლო აეგოთ, ხუთ სართულად სამ-
რეკლო მოუყვანიათ. ორმოცი სვეტი სამრეკლოს
76^r ჰქონდა. შიგნით კი არ მინახავს როგორი იყო,
რომ გამესინჯა. იქიდან იქ მილი ვლეთ. მოვედით
სოფელს.

ა ენკენისთვეს: იქ მილი ვლეთ. ოთხი კაი
ქალაქი გამოვიარეთ სოფელს გარდა, შიგ. ასე ახლოს
ქალაქები გამიკვირდა. უფროსი ერთი გათლილის
ქვის. კუთხე და კარი-ფანჯარა, მრავალგან სვე-
ტებიც ქვისა იყო სახლისა. ერთის სახლისა დავთ-
ვალე. თორმეტი დიდი ქვის სვეტი. ძირს ფლორენ-
ცა იყო. თოთხმეტი ზევით ქვისა მთელი. იქიდან მი-
ლი სხვა ვლეთ სულ აღმართ - დაღმართი. მოვედით
ქალაქსა ფლორენცას. ფლორენცა ყვავილს ჰქვიან.
და მართლა ქალაქის ყვავილი იყო. არც მეტად დი-
დია, მაგრამ დიად შვენიერი ქალაქი. უფროსი ერ-
თი გათლილი ქვა, განიერი ფოლორცები. დიდი მდი-
ნარე ჩამოუდის.

ბ ეკენისთვეს. იოანე გავლენტო მონაზონთ
პეტი ებოძა კრანდუქსა. თავის მონასტერში წავვი-
ძლუა. იქ დაგვაყენა. ეს წმიდა იოვანე ერის კაცი
ყოფილიყო. დიდი კაცი და მდიდარი. ერთს მის ამ-
ხანაგს მისი ძმა შემოკდომია, მის დახელებას ცდი-
ლა. ერთს ადგილს მიმავალა. შეუტყვია, ჯარით წინ
დასხდომია. პარასკევი დღე ყოფილა. იმ კაცს, რომ
უნახავს, შებმა არ შეეძლო და გარდაეხვეწა. ეტლი

დამ გამოსულა და დაუჩოქია. შეგვცოდნო მრავალი-
 სიკუდოლს მემართლები, მაგრამ დღეს ქრისტეს ჯვარ-
 ცმის დღეა, ამას აპატიეო. ეს რომ უნახავს, გარდ-
 მოქრილა ცხენიდამ, ყელს მოხვევია, ქრისტეს ჯვა-
 ცმის წინ დაუჩოქია. მე შენი მცნება აღვასრულეო.
 ვინც შემცოდა, შეუნდო. აწ ამას გეხვეწები: ჩემო-
 დენი შენთვის არავის შეუცოდებიაო და შენც მე
 შემინდო. ჯვარიდან ქრისტეს თავი მოუდრეკია. რა
 ეს უნახავს თავისი სიმდიდრე გლახისათვის გაუყვია.
 ბონაზუნად შემდგარა. მათის რიგის მამანი არიან.
 და კაი მოწყობილობა ჰქონდა. მდიდარს მონასტერს
 გვანდა. კარგრიგად დაგვაყენა. ცოტა მოვისუენეთ.
 მოვიდა. წავგიძლუა. შუა ქალაქში ერთი დიდი ეკლეს-
 სია იყო. დიდობითაც დიდი იყო, მაგრამ გარედამ
 ნაშენი მისთანა არც ფრანციაში მინახავს, არც იტა-
 ლიაში. ეკლესია, თუ სამრეკლო გარედამ, თავით
 ბოლომდი, სრულობით ფერადი მარმარილო იყო. B¹²⁹
 შეწყობილი. ზოგი სულ წმიდანი მოქრილნი. შევედით
 შიგნით. შუაზე, დიდს გუმბათს სისწორს, ერთი ეზო-
 სავით მოვლებული იყო, საკურველად ნაშენი. სიმრ-
 ველზე ოთხჯერ ექვსი კამარად იყო, სამად გაყო-
 ფილი. შუა სვეტი სამი ფერადი მარმარილო იყო.
 აქეთ იქით ხუთ ხუთი სვეტი და შუა შუა კარებსა-
 ვით ჰქონდა, სხვა კანდელისა და სასანთლის სიმრავ-
 ლე, ურიცხვი. იქიდან სხვა ეკლესიაში მიგვიძღვა.
 დიდი ეკლესია არ იყო, მაგრამ შიგნიდან ერთი ამის
 უკეთესად შენებული და შემკული ვერ ვნახე. გარე-
 დამ გათლილი შავის ქვით იყო. ის ეკლესია მარიამ
 ყოვლად წმიდის იყო. ერთი რიგი მამანი არიან. მა-
 რიამის მსახურნი ქვიანთ. ასიოდ ის მონაზონნი იდ-
 გენ გარეთ. კაი მინდორი ჰქონდა. გარშემო სულ

გათლილის ქვის სვეტები, კამარა შოვლებული. შუა
 მომცრო კოშკი. ზედ კრანდუკა ცხენზე მჯდარი,
 A^{77r} ტყვივისა შექნილი. ოთხსავე ყურესმანდლორი. შადრევე-
 ნები ამოყუანილი. მაგრამ უცხო რიგი შადრევენები
 იყო. იქიდან სხვას გზაზე წამოგვიყუანეს. მრავალი
 B¹³⁰ კაი სასახლე, სრულობით თლილი ქვა. და კარები
 სულ რკინისა. სასანთლეები და რკინის უცხო ფარ-
 ნები ლამპრებისათვის. ერთს ადგილს ვნახეთ ერთის
 მთელის ქვის ცხენოსანი კაცი, გათლილი. სხვა ქვე-
 თითი შესქიდებოდა. ქვეითს ხანჯალი შეეცა. და ცხე-
 ნი წაბოჩებოდა. და ქვეითს გარდმოსწდომოდა.
 თავსა სჭრიდა.

გ ე ნ კ ე ნ ი ს თ ვ ე ს. ჩვენის მონასტრის უფროსმა
 ჯერ თავის მონასტერში ჩამიყუანა. წირვა მოგვა-
 სმენინა. დიად, კაი ეკკლესია იყო. როგორიც ეკკლე-
 სიები რომში ვნახეთ, ერთი ისიც იყო. ფერადის მარ-
 მარილოთ შიგნიდან ნაშენი. სადილს უკან კრანდუ-
 კასთან წაგვიყუანა. დიდურად და მდიდრულად ვნა-
 ხეთ. კაი და დიდი სასახლე, სრულობით გათლილი
 ქვისა, ოთხ-ხუთ სართულად. შესაეალს კარს რა შე-
 ივლიდი, ერთი მალნიტის ლოდი იდგა. მეტად დიდი,
 ათი საპალნე უნდა ყოფილიყო. თვითან დაბალს სა-
 ხლებში იდგა. დარბაისელნი მოგვეგებნენ. შეგვიძ-
 ლვენ. სამი-ოთხი სახლი შევიარეთ. ერთს სახლში
 B¹³¹ დაგვხვდა. მოვიდოდა. თავის საჯდომს სახლს არა
 გვანდა. მომცრო კაცი იყო. შავი ტანისამოსი ეცა.
 სანამ არ მითხრეს, ვერ ვიცან. უღვაშები ესხა სულ
 მთლივ. იმ ჟამად იქ ვერავისი ვნახე. მიაღერსა, ტკბი-
 ლად დამხვდა. ფეხზე ვილაპარაკეთ. ერთს სახლს გა-
 რეთ გამომყუა. წამოვედით მისი შვილის სანახავად.
 მის მეტი შვილი არა ჰყავს. ისიც უშვილოა. თავი

ზელთ არა აქვს. ას ორმოცი ბიჯი კიბეი ზმარონინეს. A⁷⁷Г.
 დიდ ხან კარზე ვიდექით. მერმე შეგვიყუანეს. ისიც
 თეხზე დამხუდა. ტკბილად მიაღერსა, შინაურად. და
 გამოყოლით არც ბიჯი წამოუდგამს. მომცრო მსუ-
 ქანი კაცი იყო. თვალად არა სჭირდა რა. წამიყუანეს
 მისის წალკოტის სანახავად. წალკოტების ქება, ამ-
 ბები ფრანციცისა დამიწერია, მაგრამ ამისი ეს სჯო-
 ბდა. სულ ნარინჯი, თურიხჯი იყო აუარებელი, ლო-
 ბესავით. თუ ქურქელში ნადგამი, თუ თალარსავით
 დახურვილი, ერთს რიგზე სხრტესავით გარდაეგრი-
 ხათ — გარდმოეგრინათ. აღლნახევიარი თუ იყო სიმა-
 ლლე. გრძლად დიდს ადგილს და სულ ხშირად ნა-
 რინჯ თურიხჯი ესხა. ის დიად მომეწონა. კარგ გვა- B¹³²
 რად იყო. წამიყუანეს, ხევენებს აქათ და იქით — ორ რი-
 გი ალვის ხე. თვითო სწორედ ასული და თვითო
 გაფანჯული იდგა. და წინ დაბალი ბზა ედგა. აქათ
 და იქით დახურვილი დაფნი ალვის ხეებზე. და მის-
 თანა იყო, შიგ გზა გაიარდა, მზე არ დაადგებოდა.
 დაბლა შუაზე სხვა ავზი იყო, დიდი. და შიგ ავზში
 ერთი კაი ნარინჯისა და ყვავილეების წალკოტი იდგა.
 კარგა მოდიდო იყო. და შუაზე სხვა ავზი იყო. დუ
 ჯვარედინად გათლილი ქვა იდგა. ავზი თევზით სა-
 ესე იყო. და ჯვარედინს ქვაზე მარმარილოთ აგებული
 კაცის სიმაღლე იყო. ორი კაცი მხარს შემოსტევდა.
 ზედ ერთის კაცის სიმაღლე გრანიტის ქვა იდგა. იმავე
 სისხო. და ზედ იმ ქვაზე ერთ მარმარილოს ქვის ტა-
 შტი იდგა. იმათის ადლით ოცდა თევქსმეტი ადლი
 იყო მთელი. იმათი ადლი სამი მტკაველი და ოთხი
 პითის დადებაა. ეს ქვა გამიკვირდა. იმ ტაშტში
 ერთი დიდი ლოდი იდგა. საქმგნით სამი კაცი ვათ-
 ლილი მჯდომარე და ხელთ სხვადასხვა ცხოველები B¹³³
A⁷⁸Г.

ექირათ. და იმ შუა ლოდზე ერთი ფეხზე მდგარი. ამ დიდს აუზს აქედამაც ხიდი ჰქონდა გასავალი დიქიდამაც ბრტყელი ხიდი. და აქათ იქით მაღალი რკინის ხარიხა ევლო. ხარიხას ვარ ერთის გზის ოღენი სრულ ჩაწყობილი კენჭი ევლო. და მისავალს ხეივანზედაც აქათ იქით სრულ ისევ იმ სიგანე ჩაწყობილი კენჭები იყო. ზეით ამ ხეივანში ერთი კენჭებით ჩაწყობილი ვარდის სახე იყო. იმას ზეით ერთი კლიტე იყო. და აუზის ხიდს აქათაც კარი ჰქონდა, იქითაც. რკინის ფანჯარის კარს აქათ იქით პატარა სახლი იყო. კაცი შევიდოდა. დგომითაც გამართოდა. ერთი კაცი შევიდა იმაში. რაცალა კლიტე მოაბრუნა. ჯერ იმ შუა აუზში იმ კაცებსა და იმ ცხოველებში ამოედინა შადრევნები. მერმე იმ დიდს ქვის ტაშტის გარშემო მრავალი წვლილი, მაღალი შადრევანი ამოედინა. მერმე ხიდზე ზედ ახლო-ახლო ათ პირად ორასამდი შადრევანი ამოედინა. მერმე რაც ხარიხა იყო, ან ხიდზე, ან ხიდის გარშემოსულ ახლო ახლო შადრევნები ამოედინა, მაგრამ თითოში ხუთ ხუთი. მერმე რაც კენჭი დაფენილი იყო ჩაწყობით, ვინ იცის რამდენი ათასი, შადრევანი ზოგი აღმა, ზოგი განზე ამოედინა. ეს სულ დიოდა. უმზერდით. მერმე ხეივანში რომ ვარდივით კენჭი ჩაწყობილი ვთქვი, იმას ზეით კლიტე მოაბრუნეს. იმ კენჭებში უანგარიშო შადრევანი ამოედინა. მერმე ის დასწყდა. შუაზე ერთი მაღალი შადრევანი ამოედინა. და რახანს იდინა სულ თოფის შილინგივით ხმა იყო ზედაზედ მერმე ის მოშალეს ერთი თასმის ფავარა ჩაურქეს. სადკენაც უნდოდა, ვისაც ხელთ ექირა, ეს დიდი შადრევანი იქით მიუშვის. ვისი გაწუწვა უნდოდის, გაწუწვის. ორმოცს ადლზე სადაც

B¹³⁴

A^{78v}

უნდის, იქ შეასხის. მერმე ის თასმა ამოაძრო. სხვა
 რკინის ფავარა დადვა. ამოუშვეს შადრევანი, წვი-
 მა რომ მოდიოდეს, იმ გვარად. და ზეიდამ იღინა,
 ჰაერში რომ თოვლი ჩამოდიოდეს, ისე ჩნდა. ძირს
 ყველა წყალი იყო, მაგრამ ჰაერში ამგვარად ჩნდა.
 მერმე ხომკაკალა რომ მოდიოდეს, იმ გვარად გა-
 მოჩნდა. მერმე წავგიყვანეს სხვა მხარეს. უცხო
 ფრინველების და პირუტყვების სანახავად. სირაქლე-
 ნები იყო და თეთრი ფარშამანგი, თეთრი ხოხბები
 მრავალი, მაგრა წვერილი იყო. ეთიოპური ცხვრები
 იყო. დიდრონი რქები ჰქონდა, მოდრეკილი ყბაშდის-
 ფარაოს ქათმებს ეძახდენ. უცხორამ ფრინველი იყო.
 ათი თხუთმეტი თუთი იყო: ზოგი წითელი, ზოგი
 მწვანე, ზოგი კრელი, ზოგი თეთრი სხვადასხვა
 რიგი, მაგრამ წითელი უფრო მრავალი იყო. ვარხვი,
 იხვები, კარაპები, მაჩვები. მკითხეს: გინახავსო? მე
 უთხარ: მრავალია მეთქი, და ეუცხოვათ. ასე უცხო
 ნადირის მოყუარე არიან. ჯერნის რქები იყო და იმის-
 თანა სხვა რქები იყო, ჯერნისას გვანდა, და ორის
 ჯერნის რქის სიგრძე იყო, და მოგრეხილი. მითხრეს:
 ერთი რიგი ნადირთაო, ეს ფეხზე ასწიაო. მერმე სა-
 აქიმოს სახლში შემეყუანეს. მრავალი უცხო რამ იყო.
 მაგრამ მე რომ არ მენახა, ერთი რისალაც რქა იყო.
 ჯერნის რქის მსგავსი, მაჯის სიმსხო. ერთი მხარი
 და ნახევარი იქნებოდა, შავი და მოხრილი, ჯერნის
 რქასავით დაკდეული. სხვა კორკოდოლო და მარტო-
 რქის რქა და მაგისტანები მრავალი. ერთი გველი
 იყო, ორი მხარი სიგძე და მკლავის სისხო. კბილები
 ორ რიგად ესხა. ასე თქვეს ინდოურია. მრავალი რამ
 ამ გვარი. მაგრამ ერთი ხომალდი გაეკეთებინათ: ნა-
 ვით, აფრით, ანძითა და თოკებითა. დიდი ხელოვნება
 ეხმარათ. მრავალი უცხო ფარფური და წამლები და
 ქვეები ვნახეთ.

B¹³⁵

B¹³⁶

A^{79r}

დ ენკენისთვის. წვედით კრანდუკას
 სასათლაოში. დიდი ეკკლესია და კარგა გარიგებული
 იყო. და მარცხენას მხარეს მათის სასათლაოს უარი
 შევიდოდა. კარგა შემკული სათლავეები იყო, ხელმწი-
 ფურად შემკული. მერმე კრანდუკა რომ ეკკლესიას
 B¹³⁷ აშენებს, იქ შემოიყვანეს: მრავალი ფერადი მარმა-
 რილოს სვეტი იყო, კარგები. მაგრამ ორი შავი პა-
 რაგონე ქვის სვეტი იყო. გამაკვირვა. ოთხ-ოთხი
 ადლი უმაღლე იყო. ორი კაცი მხარს თუ შემოსტევე-
 და. ის საკურთხევისათვის უნდოდათ. ას და
 თერთმეტი წელიწადია აგებენ. საკურთხევისათვის
 სრულ ხელი არ უხლიათ, და ნახევრამდი სხვა ძლივ
 აშენებულა. არც მწვე მომცროა. კაი მოზდილი ეკ-
 კლესიაა, მაგრამ შიგნით სვეტი არა აქვს. მრავ-
 ლგან ზურმუხტი, ლაქვარდი და ძოწი უხმარებიათ.
 ყვაილებშია. და სხვა სრულობით აკატი, ფერადი
 ეშმი შეუწყვიათ ყვაილად, ნადირად, თუ ფრინვე-
 ლად, რომ კაცს დახატული ეგონებოდა. ამ საქმემ
 დიდად გამაკვირვა. რვა კუთხე ეკკლესიაა. თვარა ფე-
 რადი მარმარილო, გრანიტის ქვა, ალაბასტრი, პორ-
 ფირი და პარაგონის ქვები ნახმარია, მაგრამ ასე
 რიგად, რომ არ ჩაიგდება. ან სათლავეებია და ან ხა-
 B¹³⁸ ტებს| უკან არის ნახმარი. ერთი ახალი ვაჟი კაცი
 იყო მისი ოსტატი. ოცის წლისა თუ იყო, ან ცო-
 ტადმეტი, ან ნაკლები, მაგრამ გვარიანს რასმე
 გვანდა. ტრაპეზად. ერთი წითელი ქრელი იამანი
 იყო, სამ ადლ ნახევარი, ორი ადლი განი მთელი.
 და რამდენი უცხო ქვები სხვა იყო, ვინ მოსთვლის!
 A⁷⁹ ორი სასათული გაეკეთებინათ| ქვისა და შივ თვა-
 ლები მოეყვანათ. მაღლობზე დაედვათ. ზედ კრან-
 დუკას სახეები იდგა. გარშემო ალმასი, ზურმუხტი

და იაგუხდი ისხდა. და აქათ იქით პირს სხვა დათ-
 ლილი თვალეები: ზოგი, სეილალი, ზოგი სრავი,
 ზოგი თილია, ზებერჯა და მისთანანი. და ექესი
 მისთანა სასთაული სხვა უნდა გაკეთებულყო. ტრა-
 პეზისა და საკურთხეველის შემკობა ამას იქით რო-
 გორი მოვა, ის თქვენ გასინჯეთ. იმისი სასთაულებზე
 გვირგვინები იღვა გულქანდად. კაი თვალეები შეწყო-
 ბით ჩასხმული ნახევარს ზეით სრულად. და საკურთ-
 ხეველი სამი კედელი იყო. მის ძირს ჩაგვიყუანეს.
 კამარა შეკრული დიდი ეკკლესია იყო. ის ზედ მოეყვა-
 ნათ. დაბალი კამარა შეეკრაით. ხელს ვერ შეაწვდენდა **B¹³⁹**
 კაცი. იქ ერთი ქრისტე ჯვარცმული და ცალგნით ყო-
 ლად წმიდა, ცალგნით იოვანე მახარებელი, მარმარი-
 ლოსი, გათლილი იყო. სწორად ცოცხლები გეგონებო-
 და. იქილამ დომინაკაანთ მონასტერში მოვედით. და
 ერთ მონასტრად სიდიდით, თუ სიმდიდრით, თუ მორ-
 ქმით, ისიც კარგი იყო. მონასტრების ქება ხომ არ
 დაიწერება, ვერც კაცის გუნება მისწვდება. სამოცდა
 თოთხმეტი დედათ მონასტერია ფლორენციაში, მამათ
 მონასტერსა და ეკკლესიას გარდა. მერმე იმავე დიდს
 ეკკლესიაში მივედით. დღეობა იყო წმიდის ზენონისა.
 მისი თავი და სხვა ნაწილები ვნახეთ.

ე ე ნ კ ე ნ ი ს თ ვ ე ს. წავედით ერთს სხვას მონას-
 ტერში. წმიდა ანტონინე მთელი იქ. იყო დამარხუ-
 ლი: იქ ვილოცეთ. გამოგებრუნდით. სამადლოთ რომ
 ქალებს ზრდიან მონასტერში, ვის უნდა მონაზონად
 შედგება, ვის უნდა გათხოვდება. იმათგან, რომე-
 ლიც გასათხოვარი იყვნენ, გამოესხათ და მოდიო-
 დნენ. |პირველად ერთი ვეცხლის ჯვარცმა მოჰქონ- **B¹⁴⁰**
 დათ. ზედ გრძელი ოსფორივით დრამა ეკიდა საუფ-
 ლოები, შეკერული. და ექესი კაცის უმაღლე **A^{50r}**

სასანთლე ვეცხლისა აქათ და იქით. მერმე ერთი ხის ჯვარცმა მოჰქონდათ. და ორასამღი შავით შემოსილი კაცი, თვალეზი უჩნდათ, სხვა არა რა, ოროლი და ოროლი. თვითო დიდი თეთრი კელაპტარი ხელთ ეჭირათ. მერმე სხვა ჯვარცმა მოვიდოდა და ოთხასამღი აგრევე თეთრით შემოსილი, თვალის მეტი არა უჩნდა რა, სრულ ოროლი. მერმე სხვა ჯვარცმა მოვიდოდა. და სრულ მამანი და ძმანი, ორასი უფრო იყო. ოროლი მოდიოდენ: ზოგი იეზოვტი, ზოგი ბენედიკტენი, ზოგი სხვა რიგი. სრულ ყველა ერთ ხმად გალობდენ. მერმე შემოსილი დიაკვნები. და ერთი დიდი დროშა ყოვლად წმიდის მარიამისა მოჰქონდათ. მერმე ის საქორწილო ქალები. ორმოცდათორმეტნი იყვნენ. ოროლი აგრევე, სანთლებით.

B¹⁴¹ სულ იისფრები ეცვათ და თეთრი წმიდა ტილოს ლეჩაქები ებურათ. ერთნაირად იყუნენ დართულნი. მერმე შემოსილნი მღუდლები მოდიოდენ, დიდროვანის სანთლებითა და ფილონებითა. მერმე ერთი კუბო იყო, გაეკეთებინათ მოაბაზე. და ზედ ყოვლად წმიდა იდგა, მორთული. კაცის თვალი მის უკეთეს ვერას ნახევდა. ხელ გაპყრობით მლოცავი, ცოცხალი ეგონებოდა. მღუდლებს მხარზე ედევათ მოაბა. მას უკან ჯარი მოდიოდა: ქალი და კაცი, რომ შუკაში არ ეტეოდა. ჩვენ ეტლით ვიდექით და გამოგვიარეს. უმზერდით. კაცს ენაბა, იტყოდა ქრისტიანები არიანო, თვარა ამ ქალებზე ამდენს რაო ირჯებიანო. ის ქალები წაიყუანეს, ერთს სასახლეში დააყენეს, მოძღვრით, გამდლით, მასწავლებლითა. იქიდან ვინ ვის ითხოვდა, ზითვეს ზოგს ას მარჩილს, ზოგს. მეტს მისცემდენ და ქორწილს უზემდენ. ამავე დღეს წმიდის პაპის ჯანიშინი მობძანდა, გვნახა. დია კაის

კაცს აკებდნენ ყოველი სული. ყმაწვილი კაცი იყო. ასე ამბობდნენ: კარდინალობას | მისცემენო. ფლო-
რენცას მთავარ ეპისკოპოსი მოვიდა. და ერთი სხვა
ეპისკოპოსი მოვიდა. მაგრამ ასეთი კაცი იყო, გუ-
ლები დაგვტაცა, ზედ მიიკრა.

A^{80v}
B¹⁴²

ვ ე ნ კ ე ნ ი ს თ ვ ე ს. სხვა კაი მონასტრები მოვი-
ლოკეთ, დიად შემკული.

ზ ე ნ კ ე ნ ი ს თ ვ ე ს. წაგვიყუანეს ერთს ყოვლად
წმიდის მონასტერში. დიად დიდი და კარგა შემკული
მონასტერი იყო. ერთი წმიდა ლუკა მახარებელის
დახატული ხარება იყო. მის სანახავად, თუ არ დიდს
მეფეს და მის ძმასა და შვილს, არ აჩვენებდნენ. ასე
მოაჩყდა ის ქალაქი, რომ მისი გახსნა შეიტყუეს,
გზა ველარ ვიშოვეთ. სამჯერ კარზე მივედით. ჯერ
შევედით. მერმე კრანდუკას მეთოთეებმა ძლივ გზა
გვიშოვეს. მე შემათრივეს. ვერც მოენე, ვერავინ შე-
ნობყუა. გარედამ ვეცხლით მოქედილი, კარგად დაუ-
ფერავად და კაი ძვლები, დიდრონი ისხდა. ის ჩა-
მოუშვეს ძირისაკენ, ჩავიდა. მართ ორი ადლი განი
ჰქონდა და სიგძე უფროსი. მერმე ოქროთი დაფე-
რილი კარი იყო და მრავალი კაი და ძვირფასი
თვალი იჯდა. მაგრამ ერთი ლურჯი იაგუნდი იჯდა
ერთის შუათანა ვაშლის ტოლი. მართლა კაი ფერი
და წყალი ჰქონდა. ხუთი დიდი წითელი თვალი სხვა
იჯდა. არც ლალი იყო, არც იაგუნდი, მაგრამ კარ-
გი რომ თვალები იყო, ცუდი არა იყო რა. ხუთი
ყვითელი იაგუნდი, დიდრონი. გამიკვირდა, კაი
წყლისა და ფერისა. სხვაც მრავალი ზურმუხტი, სხვა
თვალი. მერმე ის კარი ჩამოუშვეს, მერმე ბროლის
კარი ჰქონდა. ისიც ჩამოუშვეს. ყოვლად წმიდა და
გაბრიელ დახატული. მაგრამ ძველობა, მაგდენი

B¹⁴²

რომ მართებდა, არ აჩნდა. გაბრიელ წინ მდგომი მარ-
 რიამ მალლა იხედებოდა. მერმე ისევ დახურეს და
 დაკლიტეს. წამოვედით. იმ დღეს ჯარის კრილო-
 ბით ერთი დედაკაცი და ერთი ყმაწვილი მომკუ-
 A⁸¹ რ დარიყო. | კრანდუკას საუნჯის სანახავად წაგვიყუა-
 ნეს. თავად სახლები ასე რიგად მორთული იყო,
 კაცი ამას იტყოდა: სამეფო სასახლე უნდა იყოსო-
 რ პირად, გრძლად, ერთი ცხენი დაილაღებოდა,
 სულ გათლილი ქვის სვეტი. მერმე მაზე საოსტატო
 სახლები და იმას ზეით საუნჯის სახლები. ცოტა
 რამ გვაჩვენეს, მაგრამ საჩვენებლად კმარიყო. გარ-
 შემო სულ დერეფანი და ძირს ვინ იცის რამდენი
 B¹⁴⁴ ასი კერპი, ან ძველი მეფეთ სახეები იყო, გათლილი-
 ზოგი მარმარილოსი, ზოგი ალაბასტრის, ზოგი პორ-
 ფირისა, ზოგი პარაგონისა, საკვირველები. დახატუ-
 ლი ხატები: ზოგი მეფეთა, ზოგი კრანდუკას გვარი-
 სა, ზოგი პაპებისა, ზოგი კარდინალებისა, ზოგი
 ხვანთქრებისა და ოსმალოებისა, ვისიც ამისთანები-
 ერთს სახლში შეგვიძღვენ. რაც საფრანგეთში ხე-
 ლოვანი მხატვარი. კაცი, თუ ქალი გამოსტლიყო,
 თავეთის ხელით თავეთის სახე დახატული იყო. იქი-
 დამ სხვა სახლში შეგვიყუანეს. მრავალი უცხო ფარ-
 ფური, დიდი ბადიები, დიდი ლანგრები, დიდრო-
 ვანი ქვები, სხვა ჯამები, თეთშები და ფიალა, ჩვენ
 რომ სქელს ბალამს. ჩინურს უძახით, ისინი ეგვიპ-
 ტურს ჭურჭელს ეძახიან. დიალ, კაი და დიდრონი
 ჭურჭლები იყო. იქიდან—სხვა სახლში უკეთესები და
 უძრავლესი. მერმე იქით წაგვიყუანეს. ხუთიოდ სახლი
 გვაჩვენეს. მაგრამ რახ იტყვის კაცის ენა: თავგაუს-
 ვლელი სრულებით მურასა გულქანდა, ისე ოქროთ,
 ბროლი, იამანი, ეშმი; აკატი, მოელ-მთელი დათ-

ლილი ხომალდები, ქურქლები, ფრინველები, ჯამები, ტაშტები, ალთაფები ლაჟვარდისა, მთელები. ასეთები | ვნახე, მეფისაში იმ სიდიდე ქიქის ქურქელი B¹⁴⁵
 ვერ ვნახე. ერთი მარგალიტი ვნახე, თავი ვეცხლი-
 საგან მოვბათ და ტანი მწოლარე ლომის მსგავსი
 იყო. ერთი სხვა მისი უფროსი მარგალიტი იყო. მაგ-
 რამ ფერად ისი სჯობდა. ტრედის კვერცხის ოდენი
 ვერ იყო და უსწოროც იყო. მაგრამ | ზურმუხტები და A^{81V}
 ყვითელი იაგუნდები დიდრონი და კარგ ფერები ვნახე.
 ერთი ინდილალის ქრისტეს სახე გაეთალათ და ინდი-
 ლალის ფიალა. და მაგისტანები, უცხოები მრავალი.
 და უცხო რიგი ხატები: ზოგი ძვლისა, ზოგი ფერა-
 დის თვალებისა, შეწყობილი ვნახე. კაბა ლაჟვარ-
 დისა ეცვა, წამოსასხამი პორფირისა, პერანგი თეთ-
 რის იამანისა, მთელი გათლილი. ამ გვარად მრავალი
 ტანისამოსი ფერად ფერადად და ქალების ლე-
 ჩაქი თეთრის იამანისა. ვნახე: სკივრები, ფერადი
 იამანები და თვალები ხილის მსგავსად დათლილი,
 სხალი ვაშლი, ყურძენი, გაპობილი ბროწეული,
 ქლიავი, ბალი თავეთის ფოთლით, შტოდ შეწყობი-
 ლი. ვნახე: სკივრები, ყვავილები დათლილი, მთელს
 ყვავილისათვის გამოყუანილი. ვნახე: სკივრები, თვა-
 ლები დათლილი, მხატვარსავით ყვავილი, ფრინველი
 დახატული. ვნახე: ტაბლები, ფრინველი, სულ
 თვალები | შეწყობილი, დახატულსავით. ვნახე: ქა- B¹⁴⁶
 ლაქები, ზღვები, ხომალდები, ციხეები, ომები
 სულ თვალი დათლილი, შეწყობილი დახატულსავით.
 ვნახე: ხატი ხარებისა, შობისა, მოვით მოსვლა. მარ-
 ტო ყოვლად წმიდა ფერადის თვალებით შეწყობი-
 ლი, როგორც ვეცხლით გამოყუანილი, მართალს
 ცოცხლებსავით. ვნახე: წვლილის კენჭებით დახა-

ტული ხატები, კაცის სახეები, თევზის სახეები. ვნახე: სახლი სადაფებით აშენებული და სხვადასხვაარიგი ხე და ყვავილი გამოყვანილი, არა თუ გათლილის სადაფით, მთელ მთელის სადაფით. ვნახე: ქარვის ჯვარები, ხატები, სკივრები, ტაშტები მთელი, ფიალები მთელი, კათხები მთელი და სხვა. შეწყობილი ქარვის ხომლი, ოცდა ოთხი სათელი აენტებოდა. და ქუეშ სულ ხატები წმიდათ სახეები ჩნდა, ქარვის მთელი კოლოფები, საათის ბუდეები, შეწყობილი, სასანთლები, თევზის კბილის უცხო ჯვარცმები, პილოს ძვლის უცხო და უცხო გარდამოხსნები, უცხო და უცხო ხეები, ყვავილები, ხატები, ჯაქვები, ქვეყნის ზომაები. ამგვარები მრავალი უცხო. ვნახე თავის ბუნებით ფერადი ხეები, შეწყობილი, ყვავილები და ფრინველები. ერთს უცხოდ იქ ესეც უცხოდ ჩნდა. ვნახე უდის ხე, ხუთს აღლამდი სიგრძელა აქა-იქ შტო მოკლეები ჰქონდა. სისხოც წვივის სისხო იყო. იამანის გათლილი ხატებრ ფერად-ფერადი ეშმისა და მისთანაები. ფირუზის გათლილი ხატები, პორფირის ქვებისა, წმიდა ხელად ნაქმარი. სხვა მინაქარი და ოქროსი და ან მაგვარი, უანგარიშო. იქილამ ჩავვიყუანეს საოსტატო სახლებში, საცა ამაეებს აკეთებდენ. ქვას როგორ ხერხევდენ, როგორ ყვავილებსა და ხილებს სჭრიდენ, როგორ წყალს აძლევდენ, ხეს როგორ სთლიდენ, რკინას როგორ აკეთებდენ, ძვალს როგორ სთლიდენ, იამანს როგორ სჭრიდენ, ესეები გვაჩვენეს: როგორ აწყობდენ, როგორ აკეთებდენ. ერთს სახლში შეგვიყუანეს. ეკლესიის ქება რომ დაეწერე, მისი ტრაპეზი და ზიარების კიდობანი, იქ იდგა. ზოგი გაეკეთებინათ, ზოგს აკეთებდენ, ზოგის ნიშანი იყო, ისე უნდა გაე-

A⁸²r

B¹⁴⁷

კეთებინათ. მრავალი კაი თვალი, ზურმუხტი დიდ-
რონი, ყვითელი და ლურჯი იაგუნდი ისხდა. თვარა
ფერადი აკატი, იამანი და ეშმი სულ ის იყო, შეწ-
ყობილი. ზოგი საუფლო, ზოგი ყვავილად, ზოგი
ძველისძველის სჯულისა სახედ. მოციქულები მთელ-
მთელი სხვადასხვას ქვისა. სხვის ქვის პერანგი, სხვის
ქვის სამოსელი, სხვის ქვის წამოსასხამი, სულ პატიო-
სანი ქვებისა, რომ გეგონებოდა ფარჩის ტანისამოსი B¹¹⁸
ეცვა. და თავთავეთი სატანჯველი ხელთ ეჭირათ.
მაგრამ ამის მეტი სხვა სალარო არა გვინახავს რა.
და სრულობით ასე ამბობენ: კრანდუკას ეკკლესია და
სალარო არას მეფეს არა ჰქონდეს. მაგრამ ეკკლესია
ნახევარზე გათავებული არ არის. და სალარო ამის
მეტი არ გვინახავს, მაგრამ რაც ვნახე ერთის მეფი-
სათვის დიდი საქონელია, თუ გასინჯავთ).

U ენკენისთვეს. ისევ კრანდუკამ გენაზა. გა-
მოგვესალმა. ერთს კარს გარეთ გამოშეკუა. ალიკორ-
ნამდი ნავი და რასაც ხანს ალიკორნას ვიდევით
ხარჯი დაგვიწერა და გამოგვისტუმრა. იქილამ წაგ-
ვიყუანეს ახალ წმიდა მარიამ მაგდანელის საფ-
ლაზე. დედათ მონასტერი იყო. კაი ეკკლესია, ფე-
რადის მარმარილოთი აშენებული. ეს მარიამ მაგ-
დანელი ფლორენცაული თავადის ქალი ყოფილა.
მარიამ მაგდანელის ლოცვით მისცემია. მისი სახე-
ლი დაურქმევია. ქმარი აღარ უნდომებია. წმიდის
ტერეზიას რიგის ქალწული შექნილა. მრავალი უცხო
სასწაული უქნია. ქრისტე მრავალგზით გამოცხადე-
ბია. ას და ათის წლისა მიცვლილი იყო. ოღონ ხორ-
ცი მოშავებოდა, თვარა არც ცხვირი, არცა რა არა
წახდომოდა რა. ისევ მთელი, მძინარესავით ბროლის
კუბ.ოში, ოქროთ მკედლილში, ესვენა. უცხო და ძვირ-

A^{82v}

B¹¹⁹

ფასი მურასა გვირგვინი ეხურა. კაი ძვირფასი ბეჭედი
 ეცვა. კაი ჯვარცმა მურასა გულზე ესვენა. ჰირი,
 ხელები და ფეხები უჩნდა. სხვა კაის ზარბაზებით შე-
 მოსილი იყო. იმათმა ენკარტისებმა გვნახეს. გვია-
 ლერსეს. იქილამ წამოვედით. კრანდუკას სამხეცოში
 შეგვიყუანეს. ოთხი ლომი იყო. ერთი ხეადი, დიად
 დიდი. სამი უმცროსი ძუ. ხუთი ვეფხვი იყო. ორი
 დათვი. ოთხი შველი. ორი მგლის დიდის ქოფაქის
 შვილი, მგლებს უფრო გვანდა და შავი იყო. ოთხი
 ტურა იყო. ყაჯირი არწივი. ამისთანაები. დიდრონი
 ქოფაქები. მართ იმ ძუ ლომებს უფრო იყო. დიად
 დიდრონი იყვნენ. ლომებსაც ეტყობოდა, საძალოდ
 ნაქმარი რამ იყო. მათი ადგილიც კარგა გარიგებუ-
 ლი იყო. მერმე სამადლო ადგილი გვაჩვენეს. ერთი
 ქსენონი. სხვებიც იყო, მაგრამ ჩვენ ეს ერთი ვნახეთ.
 ათასის სნეულის ლოგინი იყო. მაგრამ ჩვენობას
 ოთხას სამოცდა ექვსი სნეული იწუა. ვაჟკაცი
 ცალკე, ბერი კაცი. ცალკე და ყმაწვილები ცალკე,
 ქალები ცალკე, ბერები ცალკე, დედაკაცები ცალკე,
 საპატიო კაცების ლოგინი სხვაგან იყო. კარგი მორ-
 თული ორის მეტი არა ვინ იყო. მისი სააქიმო და
 საჯარო გვაჩვენეს. მაგრამ სააქიმომ გამაკვირვა. მე
 ასე მგონია, ასი ქვევრი თვითო საპალნისა სულ
 მალამო იყო სხვის გარდა, მე ხომ მეტი მგონია,
 სხვას წამლებს გარდა. თორმეტი კაფუჩინები მსახუ-
 რებდა. ხუცები არ ვიცი რამდენი და ასი მონაზო-
 ნი ქალწული, რომელიც ავანტყოფთა მომვლელთა-
 განი არიან. იმ ქსენონზე მათი მონასტერი ახლო
 იყო. და რიგით გამოვიდიან. და მსახურებდიან. ერ-
 თი ეპისკოპოსის ადგილს მყოფი ხუცესი იყო მათი
 თავი. იმავე ქსენონში ჰქონდა კაი სასახლე, კარგა

A⁸³ r

გარიგებული, მომცრო სამწირველო თავისთვის. კლიტეები მას ებარა. და მრავალი მოსწავლე სხვა იყო. ზოგი აქიმის შეგირდი, ზოგი ჯარასი, რომ ტანსა და ფეხსაცმელს, საკმელს მონასტერი აძლევდა. და სწეულებს ისინი მსახურებდნენ. და სასწავლოსაც ასწავლიდნენ: წიგნსა, ფილოსოფოსობასა, აქიმობასა, ჯარაობასა, სიმდაბლესა, სწეულთ მოვლასა, წამლის კეთებასა, მზარეულობასა და მის რიგებასა, რაც იქ სამსახურია. თორმეტი კაფუჩინი ექვს-ექვსი უძილოდ არ გაეყარნენ: აღსარება, ზიარება, ნუგეშანის ცემა, მოთმინება ამას ასწავლიდნენ და უჭადაგებდნენ. უსასოდ არავინ იყო. ორი მკუდარი ესვენა იმ დღეს დახოცილიყვნენ. ფლორენცა მართლა გასინჯვით ვერ ვნახეთ, ხანი არ დაგვცალდა.

B¹⁵¹

ა თ ე ნ კ ე ნ ი ს თ ვ ე ს დილა-ზე ჩვენის მონასტრის ეკლესიაში შეგვიყუანეს. ზეიდ რომ წმიდა იოვანე დავწერე, მტერს რომ მიუტევა და ჯვარცმამთავი მოუდრიკა, ის ჯვარცმა გვაჩუენეს დიდის საქმითა, გალობითა და სანთლებითა. მაღალი ჯვარი იყო, დახატული ბერძნის რიგით. თავი ისევ მოდრეკით ჰქონდა. წმიდის იოვანეს ნაწილიც გვაჩვენეს. ორივე კარგა შემკული. წამოვედით | ნავით ალიკორნისაკენ. მრავალი კაი ქალაქები და სოფლები ჩამოვლეთ. მრავალი შენობა შენობაზედა, მონასტერი მრავალი. ზოგან ზეთის ხე აკლდა. ოცდაექვსი მილი ვლეთ. ერთს კაპილიონში დავდექით.

A^{62V}

ი ე ნ კ ე ნ ი ს თ ვ ე ს ვლეთ და კაი შენობაები კაი ქალაქები ჩამოვლეთ. დავაკება ადგილი იყო, ოდიშის მსგავსი. შენობა შენობაზე. სრულ ბაბილო და ზეთის ხე. ხე მრავალი. აქათ იქით მრავალი კაი

შენობა ჩნდა. ვლეთ ი^ზ მილი. მოვედით ქალაქსა
ფისას. ზემო ფლორენცის ამბავში ერთი ეს დაგვჩა:
შუა ქალაქში მდინარე დიდი ჩამოდის. ოთხს ადგილს
ხიდი ძეს, ხუთ-ხუთ, ექვს-ექვსი კამარა. მაგრამ ერთი
ხიდი ვაკეთ იყო დახურვილი. კამარის სიმგრავულე
B¹⁵² ძლივ შეეცყობოდა. | განიერი კამარები ჰქონდა. ასე
ოსტატობით აეშენებინათ. და კრანდუკას სასახლე
მდინარეს იქით ქალაქს გაცილებით იყო. მისი ციხე
თავს ადგა. სულ ქალაქი ხელქუეშ ჰქონდა და წალ-
კოტი ქვეშით. და იმ სასახლიდამ ციხეში ასე შევი-
დოდა კრანდუკა, ვერავინ შეიტყობდა. გზა გვირა-
ბით ჰქონდა. და მდინარეს აქეთ ქალაქში კრანდუ-
კას საუნჯე იყო, ორი მილის სიშორესა. ასე მოე-
რთო კრანდუკას. სასახლიდამ სრულობით ბაზარი
წამოეყვანა, ერთს ხიდზე გამოეტარებინა, სალარო-
სათვის შემოეყარა ზედ ბაზრის თავზე. ასე გზა მოე-
რთოთ: უნდა ეტლით მოვიდოდა, თუ უნდოდა ქვეი-
თად საუნჯეში შევიდოდა.

ფისას მოვედით. ფლორენცასავით მდინარე
შუა ჩაუდიოდა. ოლონ კრანდუკა ფლორენცას იჯდა,
თვარა ქალაქი ის უარესი არ იყო. სხვაგან ვერსად
ვნახე, და ფისას მრავალი სასახლე გათლილის მარ-
მარილოსი იყო. ბაზრების სვეტები უფროსი ერთი
გათლილი იყო. მთავარ ეპისკოპოსი იჯდა. მისი ეკ-
კლესია ვნახე დიდი ჯვარის სახედ აშენებული. გარე-
B¹⁵³ დამ და შიგნიდამ სრულობით მარმარილო იყო.
იატაკი თავით შიგნიდამ სამოცდა თორმეტი. თითო
ქვის მაღალი სვეტი ძირს ჰქონდა. ორსართულად
A^{84r} იყო დახურვილი. და ზეითი ვერ დავთვალე უფრო
მოკლე და უმრავლესი სვეტები იყო. ორმოცდა თექვს-
მეტი მარმარილოს სვეტი დიდის კარისაკენ ჰქონდა

გარედამ. და გარშემო ზოგი მარმარილოსი, ზოგი
 პორფირის სვეტები; მრავალი, ვერ დავთვალე. ერთი
 იქაური წმიდა ესაფლავა. სახელად წმიდა რანიგრო
 ერქვა. შიგნით შევიდოდით, ისე გვეუცხოვის, გარეთ
 გამოვიდით, შიგნით შესვლა აღარ მოგვიინდის. მრავალი
 დიდროვანი ვეცხლის სასანთლე კანდლები,
 ხომლები, ჯვარები, ხატები ძვირფასები. და ტრაპეზი
 სულ მთელი ვეცხლი. ზეიდან ზიარების კიდობანი,
 ვეკობ სამოცი ლიტრა იყო. იქით ერთი სასაფლაო
 აეშენებინათ, ნოეს კიდობნის ზომაზე, სრულ
 მარმარილოთ. სამასი წყრთა სიგძე, მისი განი და
 სიმაღლე. უცხო მარმარილოს სვეტი ორას ოცდარვა
 ჰქონდა. სიწლოდ წვივის სისხო და სიმაღლე ხუთი
 ადლი. უცხო რიგებად დათლილი. დიად მომეწონა.
 იქ ვისაც დამარხვენ ახალი მკუდარი ოცდა ოთხს
 ეამაზე დაფხეკილი ძვლები შეიქნება. იერუსალიმი-
 დამ მექეცის აგარაკის მიწა მოუტანიათ და ის ჩაუყ-
 რიათ. იმისგან არის. იქიდან გამოვედით. სანათლოს
 ეძახდენ, ერთს ეკკლესიაში შეგვიყუანეს იქავ. ისიც
 სრულობით მარმარილოთ ნაგები იყო. შიგნით და
 გარეთ ოცდა-ათი სვეტი მარმარილოსი სანათლავს
 ჰქონდა. შუა დიდი ემბაზი იყო, შეწყობილი პორ-
 ფირისა. იქით ერთი საქადაგო იყო. ცხრა სვეტზე
 იდგა. სამი პორფირი, სამი მარმარილო და სამი გრანიტი.
 ზედ საქადაგო თეთრი ალაბასტრი იყო. საუფლოები
 უცხო მოჭრილი. და კიბე პორფირისა ჰქონდა.
 გარედამ ოცი მარმარილოს სვეტი ძირს ჰქონდა.
 სამოცი მისი უმცროსი იმას ზეით გუმბათად მოე-
 ყუანათ. დიად სასიამოვნო სანახავი იყო. იქიდან
 გამოვეაბრუნეს. უკან სამრეკლო ედგა. ისიც სრუ-
 ლობით მარმარილო იყო, რვა სართულად აშენე-

B¹⁵⁴

A⁸⁴ ბული| მაგრამ რვა რიგი სრულ ახლო-ახლო თეთრი მარმარილოს სვეტი მოეყუნათ. თითო რიგზე რამოც-ორმოცი. და სამრეკლო ასე წახრით აეშენებინათ, კაცი შეშინდებოდა, ავე წაიქცევდო. ეს ამდენი შენობა ამ ოსტატობით მოეყვანათ. იქაც მრავალი რამ უცხო იყო. მაგრამ მგზავრი ვიყავით. არ გვეცალა სანახავად. და ავდარიც ძალიან იყო. თვარემ ერთის ეკლესიის ქება თქვეს, იმაში ერთი საკვირველიაო, მისი ტრაპეზიო ოთხმოცი ათას სკუთად გაკეთებულია.

აღიკორნიდამ
მოსვლა

რ ა ე ნ კ ე ნ ი ს თ ვ ე ს ფ ი -
სადამ წამოვედით. ფისას წყალი აღიკორნას ზეით ხუთს ეჯზე ზღვას შეეყრება. რადგან ეს ასე სიშორე გაუსინჯავთ, აღიკორნიდამ ზღვა გაუჭრიათ. კრანდუკას ოცს მიღზე ერთი რუ მოუტანია. ფისას ქალაქის ბოლოს ფისას მდინარისათვის შეურთავს. იმ მდინარიდამ ნაგები თუნდა მდინარით წავლენ, თუ უნდათ ზღვის რუთ წავლენ. კარები აქვს შებმული. თუ უნდათ ასწევენ, თუ უნდათ ჩამოუშვებენ. ასე არის მორთული. ნავს ასწევენ კახრაკითა და კარზედ გარდაათრევენ. და კაცი იქიდამ მოუვლიან, ჩახხლებიან და აღიკორნას ისე წავლენ. ან სამი კაცი შეებმის, ან ორი. თუ მძიმეა ოთხი. ჩვენც მეტიოდ კაცი ვიყავით ჩვენის ბარგითა და ნუზლითა. სამი კაცი მიგვათრევდა, ხან ნიჩბით. იმ ზღვის რუზედ ადგილ-ადგილ ხიდები იღვა. ოცი მილი შეიდს ეჯზე ცოტარამ ნაკლები იქნება. ოცდა ერთი მილი შეიდი ეჯია. ასე დიდი ადგილი გაეჭრათ. ამისთანა შენობაებს ცდილობდენ და ძნელს გაადვილებენ. მოვედით აღიკორნას. უწინ რომ დავწერე: აღიკორნის გარეთ შენობა არა ჩნდა, ზღვა-ზღვა მოვიდოდი. მაგრამ ხმელეთისაკენ.

კაი შენობაები ეოფილა. ალიკორნას გარ სრულ ზღვა
აელა. კაცის ხელით არის გაკეთებული. ხიდები ძეს
ზოგან ხიდით შეისვლება, ზოგან ნავეებით შიგ ქალაქ-
შია. დიად კაი ქალაქია. ბერძნის საყდარს მივედით. A⁸⁵F
ბერძნები ვერავენ ვნახეთ. სომხის საყდარს მივედით.
დიად კაი ეკლესია იყო. კარგა აშენებული, შვე-
ნიერი. არას აღვიღს სომხებს მისიანა შევნიერი
ეკლესია არა აქვსთ. სხვებიც მრავალი უცხოები
იყო. მაგრამ რადგან ვერ ვნახე, აღარც დავწერე-
საქმემ არ მოგვიხდინა ნახვა. არა თუ ჩემი საქმით,
სოფლის საქმით.

ოც და ხუთს ენკენისთვეს ალიკორნი-
დამ წამოვედით. ალიკორნელი ფრანცისის მეფის კონ-
ტული მრავალს გაისარჯა ჩვენზედ. დია კაი კაცი
იყო. ფრანცისის ნაფში ჩაგვსხა. ჩვენ მალთას გვინ-
დოდა მოსვლა და ის ხომალდი სიკილიის ქვეყნისა-
კენ მივიდოდა, მისინა ქალაქს. და იქ უნდა მივსუ-
ლიყავით და იქილამ სხვა ნაფით მალთას წაესული-
ყავით. ორასი მილი გაგვიმრუდდა. კაცის თავს შვილი
მარჩილი გამოგვართვა, თავის სასმელ-საქმელით,
კარგა ხელის შეწყობით. სხვა მეხომალდე კაცის თავს
სამოც მარჩილს გვთხოვდა, უსაქმელოდ.

ქვე ენკენისთვეს ქარმა პირს დავვიწყო
ცემა. ველარ ვიარეთ. ალიკორნიდამ მისიანამდი ექვს-
ასი მილი იყო. B¹⁶⁷

კ⁸ზ ენკენისთვეს ქარმა გავვაბრუნა.
ზეით რომ სპანიის მეფის ციხე დავწერე, იმ ლიმე-
ნაშივე მივედით.

ოცდა რვა ენკენისთვე იქ ვიდექით.

კ⁷თ ენკენისთვეს გამოვედით, კიდევ ქარი
პირს გვცემდა. მერმე ისიც ჩავარდა. უქაროდ
დავრჩით.

ოცდა ათი ენკენისთვე ცუდად ვიდექით.

ა ლ ე ი ნ ო ბ ი ს თ ვ ე ს ა სალამოს ცოტარამ მრუ-
დი ქარი იდგა. ვიარეთ. აღგვიღელდა დიდად.

სამს ლეინობისთვემდე დღე და ღამე სულ დიდი-
ღელვა იყო. დიალაც გაგვიქირდა. სამს ლეინობის-
თვეს წირვის დროს ღმერთმან შეგვიბრალა: კაი ქარი
აღვა. ვლეთ. ხან ქარი მრუდი, ხან არც სულ.

ექვსს ლეინობისთვეს მისინას მიმართეს, შიახ-
ლოვდენ. გამობრუნდა ქარი. სხვას ქალაქს მიშართეს..
სიკილია დიდი სამეფოს კუნძულია. შეიდასი მილია.
მისი გარშემო კაი აღგილი. პალერმო ქალაქს მიმარ-
თეს: ქალაქი დიდი და ზღვის პირი ვაკე. კაი აღგი-
ლები, მაგრამ მთა გორი, ხშირი და უნაყოფო, უცხო-
კლდიანი.

ზ ლ ე ი ნ ო ბ ი ს თ ვ ე ს შუადღეს უკან, ფრან-
ციხის კონცული იჯდა, ის გამოვიდა. ხომალდში
გენახა: წაგვიყუანა ეტლითა. ქალაქში შეგვიყუანა.
A⁸⁵ V მრავალი დიდი და კაი ქალაქი ვნახეთ, მაგრამ ერთს.
B¹³⁸ ქალაქად დიად მომეწონა. უფროსი ერთს გალავა-
ნიცა და სახლებიც თლილი ქვა იყო. ქალაქის შუა
გულზედ ერთი ერთი მგვრგვალი ალაგი რვა კუთხედ-
გაეკეთებინათ. ოთხს კუთხეს თვითო მარმარილოს
სახე იყო; და ოთხს კუთხეს ოთხგნითვე გზა შევი-
დოდა. ქალაქს ოთხს მხარეს თვითო კარი ჰქონდა.
ასე სწორად იყო ეს გზები, შუადამ ოთხივე კარი
ჩნდა—სულ ბაზარი. იმ მგვრგვალს ადგილთან ზედ
მარჯვნივ, ერთი წყარო იყო. სამი ხარისხი აივ-
ლიდა. გარ მარმარილოსი რვა კაცი იდგა. მერმე
ცხრა ხარისხი აივლიდა. ოთხგნითვე ოთხ-ოთხი მარ-
მარილოს კაცი იდგა. ზოგს ისევ, ან ქალი, ან კაცი
უდგა. ზოგს სხვა პირუტყვი და ან კაცი. და იმ სხვას-
მხარეს კაცამდი განზე სამი კაცი სხვა იყო. ერთი

შუაზე იწვა. აქათ იქით იდგა იმ ხარისხებს გარშემო მარმარილოს სპილო, მარტორქა, ლომი, ირემი და რაც უცხო ნადირებია გარ იდგენ. მერმე მალლა ვაქე იყო, კალოს ოდენი. შუაზე დიდი ავაზი შეკრული. შუა მალალი ქვა, კარგა ყვავილოვნად გათლილი. ზედ ერთი ტაშტივით მარმარილო. ოთხი ფრინველი გარშემო ისხდენ. და შუა მალალი ქვა და აგრევე ტაშტი და ოთხი იხვი იჯდა. და შუა მალალი ქვა და ზედ კაცი მარმარილოსი. თავში დიდი წყარო გამოსდიოდა და რაც ან კაცი ან პირუტყვი ვთქვით, ყველას პირში შადრევეანი გამოსდიოდა. საშს ადგილს მათის მეფის სახე იყო: ერთი მარმარილოსი და ორი ტყვივისა, სხვისა და სხვისა.

B¹⁵⁹

ჯერ მიგვიყუანეს თიატინის ეკკლესიაში. დიდი ეკკლესია იყო. და ოცდა რვა მარმარილოს სვეტი ჰქონდა თვითო მთელი. თვითო ექვსი ადლი სიმაღლე. მგონია შავი მოკრელო მარმარილო იყო. და ათი ყვითლის მარმარილოს სვეტი. თვითო ორადღნახე-ვარი იყო. ზეიდამ და გვერდები უცხოოდ დახატული. უცხო კანდლები, დიდრონი, უცხო სასანთლები.

მერმე მიგვიყუანეს იეზოვიტების ეკკლესიაში. ეს უდიდესი ეკკლესია იყო. მგრამ სვეტები, კედლისა იყო. აქათ იქით ათ-ათი კამარა იყო. მაგრამ სვეტებზე სულ ფერადი მარმარილო ეხმარათ და კედლებზედაც. მაგრამ როგორ ეხმარათ. ფრინველში დაეთალათ ვინ გველის მკამელია, გველი ერჩის, ვინ ჩიტისა ჩიტი ეჭირა, რომ მართლა ფრინველის მსგავსად, სად ხილის მსგავსი, ხილის ფერი მარმარილო და ფოთოლი და ყვავილები. სულ ყვავილებისა და ხილის მსგავსი კედლებსა ზედა. დაეთის ფსალმუნები. კაცი თეთრის მარმარილოსი და სხვადასხვა ფერის მარმარილოსი. მრავლი უცხო საქმე

A^{86r}

B¹⁶⁰ ვნახეთ. ცა კარგა დახატული. იატაკები, იმისი ცა და სხვებისაც, სრულობით ფერადი მარმარილო შეწყობილი. დიდრონი კანდლები და სასანთლეები, მრავალი უცხო მარმარილოს ხატები.

იქიდან მივედით საეპისკოპოსო ეკლესიაში. ეკლესიის გარეთ დიდი მინდორი, სულ ქვაფენილი. გაღეთ შემოზღუდვილი და ზედ პაპებისა და წმიდების სახე მარმარილოსი ამართული. შუაზე მომცრო შადრევანი. შუა მარიამ ყოვლად წმიდა მარმარილოსი. შევედით. ცხრა სვეტი აქათ, ცხრა იქით. სვეტებით თვითოზე ოთხ ოთხი მარმარილოს სვეტი იყო ერთად შეყრილი. დიად, საამოვნო იყო. საკურთხევლები — უცხოდ შემკული სრულ ფერადის მარმარილოთ შეწყობილი: ზოგი ხილის მსგავსად, ზოგი ყუაველის სახედ. თვარა ხატები უმრავლესი. ერთი — წმიდის ზიარების კიდობანი სულობით ლაქვარდის ქვით იყო აშენებული. ოთხი ადლი სიმაღლე აგრევე სიმგრგვე, რომ მთელი ლაქვარდის სვეტი თვითო სამ-სამი მტკაველი. და სხვა სულობით ლაქვარდისა იყო. ნაწებთ კანდლები, სასანთლეები დიდრონი. თვითო ათის ლიტრის ვეცხლისა, ნაკლები ზოგი. ღამე გვესწრა. მართლა ვერა ვნახეთ რა. ამ ქალაქის მეფის ქალს ლო.

¹⁶¹ ზოლა რქმეოდა. ჩენის ენით ვარდუად გამოქითარგმნება. ქალაქს ზეით ერთი კლდიანი მთაა, იქ დამდგარა ქალწულად და მრავალი მოღვაწეობა უქნია. წმიდა შექნილა. იქ მიცვლილა. ნაწილი ცოტარამ საეპისკოპოსო ეკლესიაში იყო და საფლავი. იმ მთაში. კაი მონასტერსა აქებდენ, დიდად სასწაულთ მოქმედსა. ჩვენ ვერ ვნახეთ. პალერმოდან ნახევარეჯი იყო, მაღალს კლდიანში. გვერდში ერთი სხვა ქალაქი იყო და იქ მთავარ ეპისკოპოსი იჯდა. და ^{A⁸⁶v} პლაერმოს ეპისკოპოსი იჯდა. ამ კუნძულს შიგნითაც

დგილებს აქებდენ: ტყიანსა. და სახნავ. სათესსა.
ივარა. რაც ჩვენ მთა გორი. დავინახეთ სულობით
ქაყოფო იყო და კლდიანი.

თ' ღვინობისთვის აღრე კაი ქარი მოვიდა.
ვთის სახელზე წამოვედით მისინასკენ. მალთას
ისულა გვინდოდა. ამ ქალაქიდან ორასი მილი იყო.
აგრამ ხომალდი ვერ ვიშოეთ. ას ორმოცდა ათი
ილი პალერმოდამ მისინა იყო და მისინი დამაც ორასი
ილი მალთა. გზა დაგვიგრძელდა. მისინას მივედით.
აშინვე ფრანცისის კონტული მოვიდა. დიად გაი-
არჯა. ტკბილად და კარგა შეგვეყარა. წავიდა წმი-
დის ბასილის მონასტერში. ბასილიანი მონაზნები
დგენ. მათი უფროსი და ერთი სხვა მოიყუანა. B¹⁶²
შავიყუანა. იქ დაგვაყენა. დიდი და კარგი ქალაქი იყო.
თი თორმეტი მაგარი ციხე იყო ნაშენი, რომ ერთი
ახლი ეგონებოდა. და ის დიად მომეწონა. სამეფოს
ბაზამდი სულ ასე იყო. არ გაიცნობოდა მეფის
ასახლე რომელი იყო, დაბლის კაცისა რომელი.
უფროსი ერთი გათლილი ქვისა.

ი' ღვინობისთვის კონტულს ეტლი გამოეგ-
იანა. ქალაქის სანახავად წავვიყუანეს. ჯერ მიველ კონ-
ტულის სახლში. კაის გარიგებით ცოლშვილი მოგვა-
ება. კარგა დაგვხვდა. მერმე წავვიყუანეს ერთ მო-
ასტერში მოგვიყუანეს. დიდი ეკკლესია იყო. კ'ვ
ვეტი ჰქონდა. მარმარილოსი, მაგრამ მთელი არც
ერთი იყო, შეწყობილი იყო, მთელს გვანდა. სოფიოთ
დახატული საკურთხეველი. ერთი ყოვლად წმიდის
ატ' გვაჩვენეს, კარგა შემკული, დიდი იყო, კაცის
იმაღლე, მრავალი პატიოსანი თვალი იჯდა ვეცხლით
ოქვილი. იმისი ასე თქვეს: წმიდა პავლე მოციქული
ომ მოვიდა აქ პირველად და ჭრისტე ქადაგაო

მაშინვე მოიქცენ ჩვენი მამანიო და ერთი მხატვარი
B¹⁶³ და კაცები გაგზავნეს წმიდა მარიამ ღვთისმშობელს;
შეეხვეწნენო: ერთი შენი საფარველი გვიბოძეო.
ეს ხატი მაშინ დახატესო და სამიოდ სტრიქონი
წიგნი ღვთისმშობელმა დაწერაო: მე ვარ თქვენი
მფარველიო. მასუკან ამ ქალაქში არც უამი გაჩე-
ნილა, არცარა მაგისტანა, საძნელო დამართებიაო.
A⁸⁷ ის წიგნი პაპის სალაროშია|. მე მართალი არ ვიცი,
ამათ ასე თქვეს. იმ ხატის სასვენის სულ ფერადი
მარმარილოთ ყუავილით შეემკოთ. ღია კარგა შეწყო-
ბილი იყო. მრავალი კაი წყაროები შადრევნად ამო-
სული იყო.

ნაღვიწიკთვეს ბასილიანთ თავეთი ნაწი-
ლები გვაჩვენეს. ჯვარის ნაწილი, დიდი და კარგა გაკე-
თებული, ორს ოქროს ანგელოსს ეკირა. წმიდა იო-
ვანე ოქროპირის თავი, თვალებს ზევით კარგა შემკუ-
ლი, წმიდის ბასილის ნაწილი უცხოთ და კარგა შემკუ-
ლი, კაი გვირგვინი და ომფორი სულ მურასა: მთლად
წმიდა ბასილი გამოყუანათ ვეცხლისა და გულში
ნაწილი უჯდა. წმიდა აგათას მკლავი, წმიდის ქრი-
სტეფორეს ცერი, წმიდის ბასილის ძმის წმიდის დე-
მეტრიას ნაწილი, წმიდის ბარბარას ბეჭი, იმათის
რიგისაგან წმიდის თომას თავი, სამის მოწამის სხვა
B¹⁶⁴ თავი, ორის თავეთის რიგისა წმიდისა სხვა თავი,
მრავალი სხვა ნაწილი გვაჩვენეს. კაის ხელის შეწყო-
ბით ვყვანდით. ზღვის სრუტი მომცრო იყო. გაღმა
იტალიის ბოლო იყო, მაგარი ადგილი. კალაბრია ერქ-
ვა. კლდიანი, ტყიანი. მრავალი ციხე-სოფლები. ანაპო-
ლის ქვეყნის თემი იყო. ახლა ეს სიკილია საოიას ღუკი-
სათვის მიეცათ. საოიას ღუკის ამბავს რომ ამბობდნენ:
დაუდერავი კაცი ყოფილა. ორჯელ-სამჯერ იფრა-

ღორს მისდგომია, ორჯელ-სამჯერ ფრანცისის მე-
 ფესა. ამ შერიგებაზე ეს ასე მიუტყემიათ. ჩვენ რომ
 მოვედით. ორის კვირით გაგვასწრა. ისევ საოიაში
 წავიდა. მოსულ იყო ამ სიკილიისათვის ოთხასი ათა-
 სი სკუთი გამოერთმევიანა. ამ მისინელთ ერთი აღმა-
 სით გაკეთებული გვირგვინი მიუროთმევიათ და ოცდა
 ათი ზარბაზანი მისინისათვის გამოერთმია. სხვას ქა-
 ლაქებს სხვა ძღვენი. თემი ემდუროდა. მაგრამ პა-
 პას ერთს რაცადას საქმეზე სიკილიის მონასტრების
 დაკლეთა ებძანა. მეფეს ეს სწყენოდა. შეეყარა თავისი
 მრჩეველები და არა მონასტერი არ დაეკლეთინა.
 კათუჩინებს არ დაეჯერებინათ, ყველას დაეკლიათ,
 სადაც კათუჩინი იყო, ის მოეხსენებინათ: სულს საქმე- A^{87v}
 ზე პაპის მორჩილი ვართო და ხორციელზე თქვენო. B¹⁶⁵
 კათუჩინებს გასწყრომოდა. ვერავინ მივიდოდა. და
 მრავალი გაეყარა, რომს წასულიყვნენ. ზოგნი საპ-
 ყრობილეში დაება ოცდა ორს დღესა.

ი გ ღ ე ი ნ ო ბ ი ს თ ე ე ს წ ა ვ ე დ ი თ . კ ო ნ ც უ ლ ს
 ე ტ ლ ი გ ა მ ო ე გ ზ ა ვ ნ ა . კ ა ი მ ო ნ ა ს ტ ე რ ი ვ ნ ა ხ ე თ . დ ი ა ლ
 შ ე ვ ნ ი ე რ ი დ ა ტ რ ა ა პ ე ზ ი ს უ ლ შ ე წ ყ ო ბ ი ლ ი . ყ ვ ა ვ ი ლ ა დ
 დ ა ფ რ ი ნ ვ ე ლ ა დ ლ ა ე უ ა რ დ ი , მ ა რ ჯ ა ნ ი დ ა ფ ე რ ა დ ი
 ი ა მ ა ნ ი ი ყ ო . მ ე რ მ ე ა ქ ი დ ა მ ს ხ ვ ა ს დ ე დ ა თ მ ო ნ ა ს ტ ე რ შ ი
 მ ი ვ ე დ ი თ . დ ი ა ლ , უ ც ხ ო მ ო ნ ა ს ტ ე რ ი ი ყ ო . ე კ კ ლ ე -
 ს ი ა მ თ ლ ი ვ მ ა ლ ლ ა კ ა მ ა რ ი ს ფ ე ბ ა მ დ ი ი მ ტ რ ა ა პ ე ზ ს ა -
 ვ ი თ ძ ო წ ი , ფ ე რ ა დ ი ი ა მ ა ნ ი დ ა ლ ა ე ვ ა რ დ ი დ ა ა კ ა ტ ი
 ი ყ ო . ზ ო გ ი ყ უ ა ვ ი ლ ი , ზ ო გ ი ფ რ ი ნ ვ ე ლ ი დ ა ზ ო გ ი
 ნ ა დ ი რ ი . დ ი ა ლ , უ ც ხ ო დ ა ძ ე ი რ ფ ა ს ი ი ყ ო . ო ც დ ა ო თ ხ ი
 ფ ე რ ა დ ი მ ა რ მ ა რ ი ლ ო ს ს ე ვ ე ტ ი ჰ ქ ო ნ დ ა . თ ვ ი თ ო ო თ ხ ი
 ა დ ლ ი კ ე დ ე ლ ზ ე ა ყ რ დ ნ ო ბ ი ლ ი . მ რ ა ვ ა ლ ი უ ც ხ ო ნ ა -
 წ ი ლ ე ბ ი ც ი ყ ო , ო რ გ ა ნ გ ე . მ ე რ მ ე ა გ ვ ი ყ უ ა ნ ე ს ა ლ ლ ა
 ი ე ზ ო ვ ი ტ ე ბ ის მ ო ნ ა ს ტ ე რ შ ი . დ ი დ ი ე კ კ ლ ე ს ი ა კ ა რ გ ი

B¹⁶⁶

იყო, მაგრამ სხვებისთანა ვერ იყო. მონასტერი უცხოდ გარიგებულნი და უცხოთ ნაშენი. მრავალი უცხო ხატები, ზოგი მარმარილოსი, ზოგი ჩინურისა და ფარფურისა. ერთი პატარა ეკკლესია იყო: იმაში მრავალი უცხო ნაწილი იყო: სამოცდა თორმეტი ზოგი თავი, ზოგი მკლავი, ზოგი სხვა ასო იყო წმიდანებისა. მოციქულთ ნაწილებიც იყო. ცოცოტა წმიდათ ტანისამოსები. მათს წალკოტს ლობეთ სრულ ნარინჯი და თურინჯი ევლო, როგორც ფრანცისულს წალკოტში ბზა დაგვიწერია, ისე სრულებით ნარინჯი, თურინჯი ჰქონდა. დიადსასიამოვნო იყო. მრავალი წყარო და უცხო შადრევნები. რომს გარდა ამდენი წყარო ერთს ქალაქში არ გვინახავს. ჩვენ რომ წმიდის ბასილის მონასტერში ვიდევით, ადგილად, დიად, კაი ადგილი იყო, მაგრამ ეკკლესიაცა და მონასტერიც სხვები სჯობდა. ქალაქზედაც შორ იყო. მაგრამ აღმოსავლეთისაკენ ზღვა ჰქონდა და დასავლეთისაკენ მთა და გარშემო სულ ნარინჯის წალკოტი. დიად, კარგა მოწყობილი იყო. კაი, აცნი. კარგა შეგვიწყეს ხელი. დია კარგა გვეპყრობოდენ. რვა დღე ისარჯნენ.

ი ვ ო ქ ტ ო მ ბ ე რ ს . წამოვედით. მისინას და
A⁸⁸1. კალაბრიას შუა ერთი ზღვის სრუტი იყო. გაღმა კალაბრია იყო. რომ დაიღვეა იტალია და ბოლო
B¹⁸⁷ კალაბრია — ანაპოლის თემი. | ერთი კაი ქალაქი ჩნდა. რჯა ერქვა. სხვა — მრავალი მთები, კლდიანი. მრავალი ციხეები მოჩნდა. დიად, მაგარს ადგილს გვანდა. იმ სრუტის განი იყო მილი ოცი. სიგრძე — საშ. მოცი მილი. ვლეთ და კაი ქალაქები და ციხეებო ჩამოვლეთ. პალერმოდან რომ წამოვედით მისინას ღამით ზღვაში, ერთი მთა დარჩა, ვერ ვნახეთ.

ეტნის ცეცხლი ამოდიოდა. შუა ზღვაში იყო ცალკე კუნძულად.

იზ ღვინობის თვეს. სხვა ეტნის მთა გამოჩნდა. შუა დიდი კვამლი გამოდიოდა: ცეცხლი არა ჩნდა ნახევრამდი. ის მთა სულ დათოვლილი იყო. და იმას ქვეით ხეები ხილნარი და დაბალზე შენობა იყო. ასე თქვეს: თოვლი მუდამა სძესო. სხვაგან თოვლი არსად იყო. და ის ცეცხლი ისე ამოდის. ორმოცს წელიწადს უწინ იმ მთას ერთს ადგილს პირი გაეღო. ერთი ცეცხლი გამოსულიყო. დიდი ადგილი ზღუამდი ზღვაზე ჩამოსულიყო. სამს მილზე ზღვა გაეშრო სულ შავს წიდასავით ქვით ავესო და ის პირი ისევ დაბურვილიყო. მრავალი საკვირველება იმ ცეცხლის გამოსვლაზე. წმიდათაგანი სასწაულები. ადგილი ხირხატი, ქვიანი, ნახიდურის და აღმართების მსგავსი იყო. დია კაი ქალაქები. ციხეები. მრავლად ლელესულელი, ხურმა, ზეთის ხე — მრავალი ინდოური, ქათამი მრავალი ჰყვანდათ.

B¹⁶⁸

იზ ღვინობის თვეს. ღამიან ვიარეთ მომცროს ნავით. მივიდოდით. სადილად ერთს ღამენაზე მივედით. კლდე იყო შეკაფულივით, დიალ, დიდსა და გრძლად მიგრეხილი-მოგრეხილი. მეთევზენი ნადირობდენ. ასეთი ღვინო იყო ატენურის ღვინის მსგავსი. სხვაგან არ გვენახა. იმ ადგილებში სულ კაი ღვინო იყო. სალამოს გუსტას მოვედით. კაი ქალაქი ყოფილიყო. ოცდა ორს წელიწადს უწინ ძვრას დაექცია. სრულობით გაესწორებინა. მრავალი სული დაეხოცა. მერმე აეშენებინათ მაგრამ სხვის ნაშენობისთანა ვერ იყო. კუნძული იყო. გარს ზღვა შემოვლიდა. ერთგნით ხიდი იდგა. ოთხი ხუთი დიდი მაგარი ციხე იყო. მივედით იქ. კაფუჩინები

მოგვეგებნენ: თავის მონასტერში დაგვაცენეს. კარგა მოგვეპყრნენ.

კ¹ ლვინობის თვეს წავიდნენ. ორი უფროსი
A^{88v} B¹⁶⁹ კაცი მოიყუანეს. ნავით წაგვიყუანეს. ზღვას გაღმა
შაქრის ლერწამი გვაჩვენეს|. მრავალი იღვა, ერთს
წელიწადს ერთს მხარეს, მეორეს წელიწადს, წვე-
რების დარგვა თურმე უნდა, მეორეს მხარეს დარ-
გვენ. აქვე წახდებოა. მერმე მიგვიყუანეს სადაც შა-
ქარს ხლიდენ დეკემბერს, იანვარს და თებერვალშია.
და გიორგობის თვეს ძლივ დამწიფდება ლერწამი.
როგორ ფქვემდენ ლერწამსა და როგორ ხარშევდენ,
სად გასწურავდენ და სად მოადულებდენ, და თეთრს
შაქარს როგორ აკეთებდენ, ესეები გვაჩვენეს.
მაგრამ ეს ქვეყანა აღმოსავლის მხარეს იმ ძრვას
დიდრონი ქალაქები დაექცია, მრავალი სოფლები.
ას სამოცი ათასი სული მომკვუდარიყო. სხვას
წასახდენებს გარდაის. სამოცი მარტოკა კაფუჩინი
მომკუდარიყო.

კ² გ ლვინობის თვეს ვლეთ თვრამეტი მილი.
და რაც ჩამოვლეთ ქუეყანა უნაყოფო, კლდიანი,
უცხო, უშენოებო. ავი დარი შეგვექნა. სირაკუზას
მისვლა გვინდოდა, იქ დამდგარ ვიყავით. ცოტად
უკუ იღარა. მენავეებმა გასწიეს. სირაკუზა ჩამოვიარ-
ეთ მიღმად და დავინახეთ. კაი ქალაქი მოჩანდა.
ორგნითვე ნავსაყუდელი შემოვლებული. ოთხი-
ხუთი დიდი და მაგარი ციხე. მაგარი გალავანი. მაგ-
რამ მიწის ძვრის წახდენას ძალა ექნა აღმოსავლის
B¹⁷⁰ მხარისათვის. სირაკუზას თემი| დიად წაებდინა, მისი
გარეშემო. სირაკუზას ზეიღამ კაი ხეობა მოსდგემდა.
მთანე ტყიანნი, მინდვრისნნი. ასე თქვეს: მიწა ძვირად
არისო. მაგრამ სადაც არისო; სიკილიაში მიწა ცოტა

მრავალს მისცემსო. მრავალი შენობა ჩნდა. კაის აღვილს გვანდა. რა გამოვსცილდით, აგვიღელდა. თორმეტი მილი სრულობით ღელვაში ვიარეთ. ერთს ლიმენაში მოვედით. იქ დავდევით.

ქდ ღვინობისთვეს კაი დარი გათენდა. კვირა იყო. წირვის მოსმენა გვინდოდა. ერთი მომცრო სამწირველეო იყო. ერთი ხუცესი იღვა. ჩვენმა მწირველებმა წირვა მოინდომეს. იმან უთხრა ვრთის... სეფისკვერის მეტი არა მაქვსო, იმას ვერ მოგცემო. სადილობისას მრავალი სული მოვა იქ წირვინს მოსამბენელადო. თუ გინდა მოიცადეთ, მოისმინეთო, თუ ^{A⁸⁹r} არა, რა გვწნაო. სხვაგან კაცი გავგზავნეთ ეკლესიაში. ვერც იქ ვიშოვეთ სეფისკვერი. მენავეებს კაი ქარი ჰქონდა. გამოიზიეს. იმ დღეს უწირავი დავრჩით. ვიარეთ. ქვეყანა დავაკდა. შენობას მოემატა. ტყე, ნაყოფი განმრავლდა. კაი ქალაქები, სოფლები მოჩნდა. ჩამოვიარეთ. ერთს ლიმენაში გამოვედით ამისთვის, რომ ქარი წინა აღმდგვი შეგვექენა. იქ ^{B¹⁷²} ერთი ჩალის ქოხი იყო. შიშით ვერავინ დადგებოდა. ბარბაროზთ მეკობრეთაგან შიში იყო. დავდექით. მალლიდამ ჩამოვიდენ. გენახეს. ჩამოვიდნენ ქალები, კაცები, ხუცები გენახეს. ერთი მესტვირე მოვიდა. ერთის გუდით შეიდს სტვირს უკრევდა. ორს სათითები ჰქონდა, ხუთს არა. ზილი და ბოხი შეეწყო. ორღანოს მსგავსი იყო. სამიოდ ჟამი ვიძინეთ. კაი ქარი ამოვიდა. წამოვედით. საშიში ადგილი იყო. ყველა გვიშლიდა ცოტას. ნავით წასვლას. თავად ავი საღელავი ადგილი იყო. მერმე—ეთიოპისა და ოსმალის მეკობრე მრავალი. მალთისელთ მტერნი არიან. შეგვიბრალა ლმერთმან. გათენდა. მალთა გამოჩნდა.

ორმოცი მილი დარჩომილიყო. არც არა მეკობრე,
არც არა ღელვა.

ოცდა ხუთს ღვინობის თევს
მაღთას მახლას ოთხი ქამი დარჩომილიყო, მაღთას მი-
მხვლა ვედით. მაღთას ამბავი რომ დავსწერო,
ძნელია, როგორც არის, მის დაწერა.

მაღთა კუნძულია—მგლიტონი. რომ წმიდა პავლე
მოციქულს ხელზე გველმა უკბინა, მრავალი გველია
და მასუკან კაცს ველარ უკბენს. მრავალი ხუთოც
იპოება. მასუკან მთელი გველი, გაქვევებული გველის

B¹⁷² თვალი, ენაები, თავი გაქვევებული მრავალი. კურ-
ნებაც შეუძლია. მაღთა სამოცი მილია სიმგრგვლე
და შიგ სამოცი სოფელია. მაღთას ქალაქი აღმო-
სავლეთის მხარეს არის, ზღვის პირს. უწინ ზეით
ყოფილა. ხვანთქარი სამჯერ თითონ მიხდომია.
ერთხელ კიდევ აუღია, მაგრამ გამოუქცევიათ. მიმ-
შველემ მრავალი მიშველებია. მასუკან ზღვის პირად აუ-

A⁸⁹ შენებიათ. ზღვის პირს ერთი კლდეა ვაკე. უფლის ციხის
მსგავსი, ადვილი საქრელი. და ერთი ნავსაყუდელი
ერთს მხარეს მოუვლის, მეორე—მეორეს მხარეს, და
მერმე ოროლად გაიყოფა. ორივე ქალაქს უკან თავებს
მოიკრებენ ახლო-ახლო და ორი სხვადასხვა მხარეს
მიდგებიან. სულ კლდეა. ერთი კარი ზღვიდამ შვეა,
ერთი ხმელეთიდან. ორივე კარები, კლდე გაუხვრე-
ტიათ. დიდს ადგილსა, და ისე შეისვლება. შესავალზე
ორგანეე ხიდები დაუცთ. ქვეშეთ კლდე ჩაუჭრიათ.
ხიდს როსცა უნდა აიღებენ, როცა უნდა გასდებენ.
ჯაკვეებით არის [გა] მართული. ხმელეთის გზისაკენ,
ხიდს იქით, ერთი კაი მინდორი აქვს. მინდორსა და

B¹⁷³ ქალაქსა შუა ორს ალაგს კლდე გაუჭრიათ. ორი

ფილისკინა შემოუვლიათ, რომ მეტად ღრმა და განი-
 ზი. მიწოდორს უკან, ზღვის სრუტეებიც ახლო-ახლო
 ზოვა. ერთი მაგარი ციხე შუა გაუბამთ და კარი
 გვირგვინად ჩაუტანიათ. ეტლები შევა, გამოვა. იმას
 ქვეით გალაგნები: ზოგი ციხის მსგავსად, ზოგი წალ-
 კოტები აუშენებიათ. და მაღალი გალაგნები მოუს-
 წორებიათ და ხეები დაურგავთ, რომ ფოლორცები
 ასე დაუქსაქსავთ, მშვიდობაში, თუარ იქაური კაცი,
 ვერას გაიგებს, ძნელად შევა; არამთუ მიმხლომმა
 კაცმა რა გააწყოს. ზღვის ორსავე ნავსაყუდე-
 ლის პირზე სულ გარშემო სხვა სოფლები აუშენე-
 ნიათ. ერთ ქალაქად გაუხდიათ. შიგ სრულ ახლო-
 ახლო ციხეები დიდრონი დაუტანებიათ. ოცდა
 ცამეტი ციხეა. და ახლა ჩემობას იმ სოფლებს გარს
 სრულ გალაგანს ავლებდენ, ციხედ ამაგრებდენ.
 ხვანთქრის მილოდინს ჰგონებდენ. ქალაქი არც დი-
 დია, არც მომცრობა ეთქმის. მაგრამ აქ რაც შენობა
 დამიწერია, სრულობით გათლილი ქვაა. ქალაქი,
 გალაგნები, ციხეები, გაღმა სოფლები, მისი გალაგ-
 ნები, თუ ფოლორცის ქვაფენილი, გაუთლელი ქვა
 არსად იპოვება. ციხეებში, თუ გალაგნებზე სულ ასე
 ზარბაზნები აწყვია, ორი კაცი შუა თუ გაუარს.
 წყალი შორიდან აქვს მოტანილი. მაგრამ ასეთი ქები
 მოუერთავთ, ერთის წლის წყალი შეინახება. და ამას
 გარდა რაც წვიმა მოვა სრულ ხეებში აქვს ადგილი
 შესანახავი. სიკილია ახლო აქვს. შუა სამოცი მილია
 ზღვა. ალკორნა ექვსასი მილია. და მარჩილია ცხრა-
 ასი მილი. ჯენევიაც ახლო, ალიკორნიას ზეით. მალე
 მიეშველებიან.

ქ ვ ღ ვ ი ნ ო ბ ი ს თ ვ ე ს მათს უფროსთან წაგვი-
 ყუანეს. გრან მაგისტროს ეძახიან, რომელ გამოითარ-

A⁹⁰
B¹⁷⁴

B¹⁷⁶

გმანება: დიდი ოსტატი.. ვინც მალთას ელად დადგება, დიდის თავადის შვილი უნდა იყოს, ან მეფისა, ან დუკასი, თვარა შვიდს თაობას აქათ, თუ მათს სახლში ან ვაქრის ქალი, ან უგვაროს კაცისა შესულა, ველარ შეიქნება მალთისელად. ის დიდი ოსტატი— სპანელი ფრენჭიფე იყო, სამოცდა თხუთმეტის წლისა, მაგრამ სიბერე მეტათ დასჩნეოდა. თავი, ხელი სულ ძალზე უკანკალებდა. მოგვიძღვნენ. მათი სახლები სულ თლილი იყო. მისი სასახლე ხომ უკეთესი იქნებოდა. მრავალი ჯარი იდგა. დაბლა გავლეთ და კიბეზე ავედით. რიგის რიგისად მალთისელნი გამოგვეგებნენ. გვისალამნეს. რა მალლა ავედით ერთს დიდს სახლში, აქათ და იქით, სრულ მალთისელნი იდგენ. შევლეთ— და სხვა სახლი უპატიოსნესი და უცხოს ფარდაგებითა. და უპატიოსნე მალთისელნი იდგენ წყობითა. შევლეთ, სხვა სახლი. აგრევ მათი უკეთესი და მათგან უხუცესნი დგენ. და სხვა სახლში— მხცოვანი და ძველად მისულნი დგენ. და რომელი მიგვიძღოდა, ის მალთისელი ფრანცისი იყო. რასა წამს მძვედიზ, მაშინვე მოვიდა და გვნახა. დიდს ოსტატს ჩამოღმა ის იყო. ისიც მეტად ბერი კაცი. ხელმოკიდებით იარებოდა. მიგვიძღვა დიდის ოსტატის კარზე. დიდი ოსტატი კარზე გამოგვებება. შეგვიყვანა. დაჯდა. წინ დამისეა. სწორედ მომიკითხა. მიალერსა. ჩემის ქვეყნის| აშბავი მკითხა, ჩემის მგზავრობისა. და წამოვედით. სადაც ვიყავით, იქილამ აგვყარეს. კაფუჩინის მონასტერში დაგვაყენეს,

კ ზ დ ვ ი ნ ო ბ ი ს თ ვ ე ს მოვიდნენ რიგისრიგით მალთისელნი დიდებულნი და გვნახეს.

იე ღვინობისთვის. ერთი მალთისის ხომალ-
 დი და ერთი არაბის ხომალდი ღამით შეყრილიყვნენ.
 არაბის ხომალდში ხუთას კაცი მჯღდარიყო და სამოცი. B¹⁷⁶
 ზარბაზანი. მალთისისაში ცოტანი. არაბისას ეკითხა:
 ვინა ხართო? მალთისელებს ეთქვათ: ჯენეველნი
 ვართო. ამათ ეკითხათ. იმათ სიცოტავით აეგდოთ:
 ჩვენ ზღვისანი ვართო: იმ ღამეს ვერა გაეგნოთ. რა
 გათენდა, ეცნათ ერთმანეთი. დაეშინათ. ის არაბის
 ნავი მთლივ დანთქმულიყო. ზარბაზნები წყობით
 ეკრათ. და ამათში ორი საპატიო კაცი მალთისელი
 და ხუთი დაბალი კაცი მომკვდარიყო. იმ ხომალდისა
 ხუთასისაგან შვიდი კაცი მორჩოპილიყო. ცურვით
 მოეწიათ, თოკებით ამოეყვანათ. ოთხი ქრისტიანი
 ტყვე რომ მათ დაეტევებინა და სამი არაბი. მათი
 ახალხანის ომები მრავალი მიაშბეს, მაგრამ ერთი
 ოთხის წლისა მიაშბეს. ასევ ორის ხომალდის შეყრა:
 ერთი მალთისელისა და ერთი ჯაზაირეთისა. მაშინც
 მალთისელებს ასევ გამარჯვებოდა და მათი რეიზი
 მტურავი დაეჭირათ. იმ რეიზს ერქვა: მარტო მე ამ
 ხომალდითაო შვიდასი ქრისტიანის ხომალდი წამიხ-
 დენიაო. ეს ამისთვის დაეწერე, რომ ამ დიდს საქრის-
 ტიანოსაც ასეთი მტერები ჰყვანან. მაგრამ მალთი-
 სელები დიად კაცნი არიან. ქრისტიანთ მტერთ ასე
 უშბენ. ღმერთმან იმდენი დღეგრძელობა და ცხოვ-
 ნება მოგცეთ, რამდენი ასი ათასი ტყვე, ან იმ
 ქალაქში, ან კუნძულში და ან ნაუებში ჰყვანდესთ.
 ქართველნიც ვნახე: ზოგი აფხაზი, ზოგი იმერელი,
 გურული, მეგრელი, რომ თათრისათვის წაერთმიათ.
 ენა ისევ კარგა იცოდნენ. აფხაზმა რატომ იცოდა,
 ის გამიკვირდა, *ქართული!

B¹⁷⁷

ქც ღვინობისთვის ღამენას გაღმა გაველ
 პაპის ჯანიშინის სანახავად. გაღმა ციხეები რომ

A⁵¹⁷

იყო, მალთისის ქალაქს პირდაპირ, უბრძოლველს სრფელს ეძახიან ამისთვის, რომ ხვანთქარი რომ მოსულა, მაშინ ეს ქალაქი მალლა სახლებულა. ყველა აულიათ და ის ციხე ვერ აულიათ. ახლა ეს ქალაქიც დაბლა ჩამოსახლებულა, უმაგრესსა და მის პირდაპირ ადგილსა. და ის ციხეებიც უფრო გაუმაგრებიათ და დიდი ქალაქი შექნილა, იმ მხრის ნავსაყუდელი ექვს შტოდ განიყოფა, გრძლად, რომ უფროსი ლიმენა არც კი მინახავს, სივიწროეს გარდა, რომ თოფი ყველგან გაუწევს. და გაღმა ერთი შენობა შექნილა, რომ სამს ლიმენას სულ გარ შენობა შემორტყმა. დიდრონი ციხეები და ქალაქი სრულ თლილი ქვა.

B¹⁷⁸

გალაენები, წალკოტის კედლები, — სრულ თლილი ქვაა. მე ასე მგონია, ეს თლილი ქვებით შენობა გაძრახ ექნათ. კლდეს სჭრიან. რაც დაღრმავდება გარდასავარდნელი შეიქნება. და მოკრილით კედლებზე აგებდენ, ორ რიგად მაგრდება. მაგრამ ქალაქს გარეთ მინდორი და კარი რომ დავსწერე და გზები დაქსაქსული, იქიც სამს ადგილს ისევ თვითო კარი გაუზრეტიათ კლდეში, რომ ეტლები შევა-გამოვა, და ზედ ზარბაზნები მოურთავთ. და სრულ ის კუნძული საცნაური, თუ რაც კედლებით დაუქსაქსავთ, რომ კაცს გაუკვირდება.

ლ დ ვ ი ნ ო ბ ი ს თ ვ ე ს ერთმა მალთისელმა უფროსმა კაცმა გვიწვია სადილად. ფრანცისი იყო. ქალაქს გარეთ ერთი მომცრო ნარინჯის წალკოტი ჰქონდა. კაი სასახლე ზღვაზე წაკიდებული. და კარგა დაგეხვდა. მერმე წაგვიყვანეს სადაც თოფის წამალს ნაყვენ. დიდი სახლი იყო. სად გვარჯილას აღუღებდენ, სად გოგირდსა და გვარჯილას ნაყდენ. დიდი ორი ველაზი იყო კობისა. თორმეტი როდინი

იყო სინისა და როდინის სანაყელა ხისა. ერთის
ჯორით ქახრაქს ამბრუნებდენ. თორქმეტს აღგილს B¹⁷⁰
წამალი ინაყებოდა. ერთს დღეს ხუთი ყანთარი დაი- A⁹¹
წაყებოდა. თვითო ყანთარი ოცდა ათი სტამბოლის
ბათმანი იქნებოდა. თვითო ბათმანი ორმოცდა რვა
თუხტი რომ ხუთი ცხენის საპალნე უფრო მოვა.
ერთს სხვას ახალს აკეთებდენ: როდინს ხისასა და რო-
დინის ქვას სინისასა. ასე თქვეს: ეს ორს იმდენს და-
წაყსო. და ჩემობას მზა არ იყო. კარგა გვიალერსა.

ლ^ა [ღ ვ ი ნ ო ბ ი ს თ ვ ე ს] დიდმა ოსტატმა გვა-
წვია. თვითონ თავს იჯდა. ერთი მე და სამი უფ-
როსი მალთისელი. ერთი ის გუშინდელი მასპინძელი
იყო. დაგვსხა. ჩვენ ოთხნი მოქვემოთ ვაღმა-ვამო-
ღმა ვისხედით. სხვა ვერაფერს დაჯდა. მოსამსახურედ
სრულ დიდრონი მალთისელნი იმსახურებოდენ. ზო-
გნი ისე გარ თავს გვადგენენ. მისი ფიალა და ნალ-
ბაქი მისი დანა-კოვზები ოქროსი იყო. სხვა სრულ
ყველა ვეცხლისა. და უცხოს ფარდაგებით მოფარ-
დაგული სახლები. და სხვა ხარჯი და ულუფა არა
დაუხარჯავს რა. სადილს უკან სხვა მალთისელი იყო.
ისიც ფრანცისი. იმას უდარბაზე. დია კაი მორთული B¹⁸⁰
სახლ-კარი ჰქონდა, ზღვაზე წაკიდებული. მრავალი
რამ. კაი ვნახეთ მის სახლებში. მაგრამ გრძელი ამ-
ბავი თავის საწყენია. ერთი საკრავი ვნახე მის სა-
ხლში. ზოვის საკრავს ეძახდენ. სამკუთხი ჩანა
ჰქონდა, ბოლოსაკენ ერთი მტკაველი იყო.
და ექვს მტკაველამდი ჩანის სიგრძე თავი
წვლილად წამოსული. ხელიც გრძელი, ჰქონდა.
ხუთ ძლის სისხო. ჩანა და ხელით მაღალს კაცს
უმაღლეს იყო. ერთი ალყა ება ლერწმის კალმის
ძისხო. და კიანურსავით ძუით უკრევედა. ტარის.

კერძო მართო ცერს ხმარობდა. ზედ ალყაზე რვასა
ადგილს ქალაღლის ნიშანი ეკრა, ფარდის მაგიერ-
მართალს მოგახსენებ, არც უცხოობით, არც სიტყ-
ბოთი და არც სიმალღე-სიმდაბლით უკეთესი სა-
კრავი [არ] მინახავს. სხვა საკრავებიც იყო: წინწი-
ლი, ქიანური. მაგრამ ერთის ალყით, ერთის თითით.

A⁹² R¹ კრული, დიად მეუცხოვა| და ყველასაც სჯობდა. არ-
ვიცბ, ეგება უცხოობამ მაჩვენა ისე ტბილად და-
არ იყო. მაგრამ მე ხომ ასე მგონია. მალთისელები-
უფროსი გრა მაგისტრო, რომელი დიდს ოსტატად.

B¹⁶¹ გამოითარგმანება, ყველაზე| უფროსობს. და იმას გა-
რდა შვიდი თავი კაცნი არიან: სამი ფრანცისი, ერთი-
იტალიელი, ერთი ნემსა და ორი სპანისა. იმ შვიდ-
თა თვითოს სამსამი შედეგი ჰყავს, რომ ოცდა ერთი
იქნება. ამ ოცდა ერთს კაცს გულზე დიდრონი
ჯვარები აკერია როგორც უფროსსა. და თავნი ეს-
ენი არიან. ამათგან გამოირჩევა დიდი ოსტატი, რომ-
მოკვდება, შვიდში, რომელიც სჯობს. ეს ოცდა ერთი-
კაცი გამოირჩევეს. რომელსაც თერთმეტი თანმო-
ხმე ჰყავს ის დაჯდება. ნაკლებით არ იქნება. ამა-
ოცდა ერთს თავს კაცს ზოგს ასი ახლავს მალთი-
სელი; სულ დიდებულთ შვილი, ზოგს ორმოცი, ზოგს-
ათი, ზოგს ორასიც. ნამეტნავი კაცის გუნებაზე და-
სიკეთეზე ჰკიდია. ჩემობას თქვეს ახლა სამი ათასი-
იქნებიანო და ხან მოემატებაო და ხან დააკლდებაო.

ორს გიორგობის თვეს წამიყვანეს, იმათი-
ქსენონი მაჩვენეს. ერთს უფროსს მალთისელს ებარა-
სამასი სნეული იწვა. ამ სნეულებს სხვა მოსამსახურე
ვერ მსახურებს. შვიდს დღეს ეს შვიდი თავი მალთი-
სელნი, თავისის უმცროსის თავადის შვილებით, ემ-
სახურებიან, მაგრამ, დიად, სუფთად და პატიოსნად-

შეც მამსახურეს. მათში გამირიეს. მაგრამ სამსახურ-^{B¹⁸²}
 რებელი და ჭურჭელი სულ: ქვაბი, სინი, თეფში, ჯა-
 ში, სნეულის შარდის გასასვლელი ამდენის კაცი-
 სრულ ვეცხლი იყო. ზოგმა უფროსმა კაცებმა გვაწვიეს.
 მრავალი სიმდიდრე ვნახე. მათს სახლში ვინც მათი
 მოკვდება, ოთხი წილი საქონელი იოვანე ნათლის
 მცემლისა არის და ერთი წილი თუ უნდა ნათესავს
 მისცემს, თუ უნდა სხვას საქმეზე დახარჯავს. ვინც
 ამათში მრავალს ომსა და საჯილდოოს იქს, დიდი
 ოსტატი სოფელს მისცემს. ასე თქვეს: ორი წლის
 მოსავალს თავისთვის დაიკერსო. ჩემობას თორმეტი^{A²⁷}
 ათასი თათრის ტყვე თქვეს, რომ იყო. ან სნეულსა,
 ან ტყვეს, ან მაგისტანა მწირსა და მოსრულეს სულ
 ნათლის მცემლის თეთრი ინახავს სასნეულოში. ის
 დამავიწყდა: მრავალი რიგი საქმელი იყო, სხვადა-
 სხვა რიგი. და რაც სნეული იწვა თითო ფიცარი
 ეკიდა. ნიშანი რომ ეწერა საქმლის კამაზე. წამოდგა
 აქიმი, ნუსხა ხელთ ეჭირა და უკითხვედა: ამ სნე-
 ულს ეს საქმელი მიართვით, ამას ესო და იმ საქმელს
 მიართმიდენ. ტყვეების სასნეულო სხვა იყო და
 დედაკაცებისა, სხვა ცალ-ცალკე.

B¹⁸:

დნოემბერს წამიყვანეს ნათლის მცემლის ეკ-
 კლესიაში. ის არის მალთისელთ ბატონი. დიად, კა-
 რგა ნაშენები და შიგნითაც უცხოლ მოყვანილი იყო.
 ცხრაშეტი სამწირველო იყო. თვითოს სამწირველოს
 ტრაპეზი მთელი ვეცხლი იყო და ოროლი სასან-
 თლე ასეთი, თვითო ოცს თუმანს ვერ გამოვიდოდა.
 სხვასა სანთლისა და კანდლის რიცხვი არ ამიღია. ვერც
 გაუელ. პირველ მიმიყუანეს მარცხენას მხარეს სამწი-
 რველოში. დიად, კარგა მორთული იყო. ერთი ყოვლა
 წმიდის ხატი მალლა ესვენა, დიდი, და ძე არ ეჭირა.

კარგა შემკული მურასად, იმისი მითხრეს: პირველ
 ეს მალთისელნი როდოსს მდგარან და იმის მთაში
 უპოვიათ. როდესაც აქ ჩამოსულან, თან წამოუყვა-
 ნიათ. და არც იცოდნენ ვისი დახატული იყო. მე-
 რმე დიდს ტრაპეზთან მიმიყუანეს. იქ მარმარილო
 გათლილი ქრისტე და იოვანე ნათელს სცემდა. რო-
 მიდამ მოეტანათ. დიალ, უცხოდ გასაკვირვალი იყო.
 ცოცხალი გვეგონა, და მასუკან მარჯვენას სამწირ-
 ველოზე მიმიყუანეს. იქ ესვენა წმიდა მოწამე კლემენ-
 ტოს მთელი. ეს სხვა მოწამეა. ესეც წმიდა პაპას-
 მოეცა ამათთვის. და იმას ზეით მრავალი მოქედლი-
 წმიდის კლარას ხელი, თუ თავი, თუ სხვა ნაწილები-
 იქიდან ეკკლესიაში ჩაგვატარეს. სამწირველოები
 ვნახეთ. და ბოლოს კარისაქენ ერთი კარი გააღეს.
 იქ შეგვიძღვნენ. მრავალი უცხო რამ ვნახეთ: ჯვა-
 რის ნაწილი დიდი და მალალი, ოქროთ მინაქრათ-
 გაკეთებული. ჯვარის ნაწილი ცოტა იჯდა, მაგრამ
 ჯვარი დიდი მურასად შემკული. მრავალი კაი თვა-
 ლი. დიდი წინ საძლოლი ჯვარი ოთხი: ორი ოქროსი
 მურასა, ორი ვეცხლისა უცხოდ გამოყვანილი. ქრის-
 ტეს აკვნის ნატეხი მომცრო, ვეცხლით გაკეთებუ-
 ლი. მრავალს ანგელოს, ზოგს ექირა, ზოგი გარეხ-
 ვია. უცხოდ და საკვირველად ნაქმარი ერთი, უკეთე-
 სი არცარა მინახავს, ზიარების შარავანდელი. წმი-
 დას ნათლის მცემელს თავზე ადგა, აღმასით გაკე-
 თებული. ზიარების შარავანდელი ყირმიზის იაგუნდით
 გაკეთებული. სხვა უცხო ზიარების შარავანდელი,
 დიდი, ორი ლიტრა ოქრო უფრო მგონია, უცხოდ
 ნაქმარი და ვეცხლის კუბო, ორს დიდს ანგელოსს
 ექირა. და მალა დიდი გვირგვინი, ვეცხლისა აგ-
 რევ ანგელოსებს ექირა. სხვა ზიარების შარავანდელი

სხვა მინაქრად პატიოსნად გაკეთებული. ბარძიმა B¹⁸⁵
 ფეხშუმი ოქროსი, მინაქარი სამი. სხვა ოქროსი,
 ორი ვეცხლისა. არ დამითვლია. ჯვარი ბროლისა,
 ზედ ჯვარცმა და ოთხნი მახარებელნი, მინაქრად
 ნაქმარი. ყელსაკიდი სხვა ჯვარი, კაის თვალეებითა
 და სხვილის მარგალიტით. ყელსაკიდი კიდევ, სხვა
 ოქროს ჯვარი. ყელსაკიდი იუდას აღებული
 ვეცხლისაგან. ორი, თითო აბაზისტოლი იქნებოდა,
 ბეჟედი, მურასა. დიდი სხვა, მურასა. გულსაკიდი
 დიდის თვალეებითა. ყავარჯენი საეპისკოპოსო, კარგა
 შემკული. მიტრა ექვსი: სამი მურასად თვალმარგა-
 ლიტით, სამი სირმით შეკერული. წმიდის ნიკო-
 ლოზის მარჯვენა მკლავი მურასად შემკული. წმიდის
 იოვანე ოქროპირის მკლავი, მურასად შემკული.
 დიდის ანტონის მკლავის ნატეხი, შემკობილი. წმიდის
 ილარიონის ნაწილი. წმიდის ეკატერინე ალექსანდრივე
 ლის ქალწულ-მოწამის მარჯვენა მკლავი, კარგა
 შემკული. ქრისტემ რომ ბეჟედი შეაცვა, ისევ ზედ
 აცვია. წმიდის სტეფანე პირველ მოწამის მკლავი.
 წმიდის სტაქოს თავი. წმიდის სილოვანეს მკლავი. A⁹² ♣
 წმიდის პიოს, რომ-პაპის სამხრე. წმიდის ჯოსულას
 ნაწილები. რაც ვერ დავისწავლე სხვა. ვეცხლის
 დიდი ზანდუკი, ბროლით. გაკეთებული. მრავალი
 წმიდათ ნაწილები. ვეცხლის ყუაილები უცხოდ
 მოყვანილი. ოქროსი ერთი. და ვეცხლის საცეცხ- B¹⁸⁶
 ლურები. ოქროსი და ვეცხლისა კანდლები, უან-
 გარიშო. სხვა ვეცხლის ზიარების შარავანდედი,
 უცხოდ ნაქმარი, ძოწით შეწყობილი. ზიარების
 შარავანდედი, საკვირველი, ოქროთ შოკედლილი.
 სახარებები, კონდაკები და მისი ვეცხლის სკა-
 მები. სხვა სახლში შეგვიყვანეს. მრავალი უცხო.

შესამოსები. თითოს ფერისაგან ცხრა ხელი. ზოგი ნაკერი, ზოგი სტავრა, ხარა ხავერდი, ზოგი ქამბა. ერთი ვეცხლის ხომლი იყო, მოშლილი, არ ეკიდა. ორი ათას ორას სკუთად გაეკეთებინათ. ოთხმოცი სანთელი აენთებოდა: სხვა კანდლები, რაც დაეკიდებოდა, არ ვიცი. ერთი იმისთანა სხვაგან ვერსად ვნახეთ. იქილამ გაგვაბრუნეს სხვა მხარეს. ცხრა კლიტით დაკლექილი იყო. ერთი იმ დიდს ოსტატს ჰქონდა, ერთი დეკანოზს და შვიდი კლიტე შვიდი თავი მალთისელი რომ დავსწერე, იმათ. გააღეს. მაღლა ერთი ვეცხლის კუბო იყო. გამოასვენეს ოქროს კუბო, ბროლით გაკეთებული. მერმე ის გახსნეს. გამოასვენეს წმიდის ნათლის მცემლის მაჯას წინ მარჯვენა ხელი, მთელი, უნაკლულო, რომელიც ხელი ჭრისტეს თავზე დაადვა, ძვირფასად შემკობილი. ამას გვამთხვიეს. ის იმისი დეკანოსი ხუცესია და სხვა ხუცებიც მრავალი იყო, მაგრამ ის დეკანოსი: მთავარეპისკოპოსის პატივში არის. და იმისი უმცროსი ხუცები ეპისკოპოსის პატივში. სამიოდ დიდის საქმით არის. მერმე თავის სასახლეში აგვიძღვა. სასახლისას ვერას დაგიწერ. ზედ სასახლის ერდოზე ერთი ასეთი ნარინჯის წალკოტი ჰქონდა, გავეკირდი. ბოლოს შადრევანი ამოდიოდა. გათლილის ქვის თალარი ედგა. სამგნით ზღვას უმზერდა.

B¹⁸⁷ შუა ქალაქში იყო. ქალაქის თავს დასკვრეტდა. მრავალი კაი ყვავილი უყვარდა. სხვას მხარეს ისევ ერდოზე ვაზის ტალავარი ჰქონდა. ერთს საკვირველად ესეც გამიკვირდა. მალთაზე ბარბაროზნი ახლო არიან. ას ოთხმოცდა ხუთი მილია.

მალთადამ მარჩილია ცხრა ასი მილია.

მალთადამ ჯენეგია რვა ასი მილია.

მალთადამ ალიკორნა შვიდასი მილია.

მალთადამ რომი ექვსასი მილია.

მალთადამ ნაპოლი ოთხას ორმოცდა ათი მილია.
სიკილია ნაპოლისა და მალთას შუა კუნძული ძეს.

მალთადამ სიკილია სამოცი მილია.

მალთადამ მორა ხუთასი მილია.

მალთადამ კონსტანტინეპოლი ათას ორასი მილია, მაგრამ ათას ოთხასად უნდა იანგარიშოს, ამისთვის მრავალი კუნძულია და გზა მიუზღვევს.

მალთადამ კანდია, რომელსა თურქნი გირითს უხმობენ, ექვსასი მილია.

მალთადამ ზმირინი ცხრაასი მილია.

მალთადამ როდოს კუნძული, რომ მალთელები პირველ იქ მდგარან, იერუსალიმს უკან ცხრა ასი მილია.

მალთადამ კვიპრეს კუნძული ათას-ასი მილია.

ერთს დღეს მოვიდა ისევ თრანციისი, წალკოტში რომ გვაწვივა. წამიყვანა, ქალაქს გარეთ გალაგნები დამარონინა და კარები და მათი შემოსავლის სიმაგრეები მაჩვენა. სამს გალაგანს გარეთ სამი-ათასამდი მუშა უდგა. კლდეს ჰკატდენ. განით ორმოც ადლამდი იქნებოდა და სიგრძით სულობით გარშემო. ასე სიღრმე უნდა ჩაეჭრათ, რომ კაცი უხიდოდ ვერ გამოსულიყო. და ნაქერს ქვას გალაგნებზე მუშაობდენ, უცხო რიგად რასმე ამაგრებდენ. რომ რომელიც გალაგანი აელოთ, შიგნიდამ ეომათ. მაგრამ გალაგნები თავად კლდე იყო ჩაქრილი. მერმე თლილის ქვით ასეთი კედლები, რომ ზარბაზნისაგან არა გაეწყობოდარა. იმ დიდებულს მუსუ დესამსონ ერქვა. კიდევ წაგვიყუანა თავის სახლში სადილად. კარგა დაგვხვდა. ეს ოთხმოცის წლისა იყო და ისევ ვაჟკაც-

A⁹⁴v სავით შეძლება. ჰქონდა. არც კბილი აკლდა, არც თვალს, არც ყურს. ეს თავის ვაჟეაცობას წასულიყო კონსტანტინეპოლის დასაწვავად. თანადოს რომ მისულიყო მიპარვით, მრავალი ნავი დახდომოდა. იქ ხვანთქრის ხომალდებია. ისინი იქ დახდომოდით. შემბულიყვნენ და გამარჯვებოდა. იქილამ წამო- ელო დიდი ყალიონი იბ, ხომალდი ლ^ს, ჩქეთურა ორმოცდა თქვესმეტი, სხვა ნაგებიასი, კათინის მანუნა სამი და გამობრუნებულიყო. მშვიდობით მო- სულიყო. მერმე სხვა წასულიყო იქავ. თანადოს მიხდომოდა და იმასაც დიდი ზიანი ექნა. თანადო- რ კონსტანტინ პოლზე ახლოა, თეთრის ზღვის სრუ- ტის პირში.

ტაძრად მიყუანება დღეს მათი უფროსი ნათლის- მცემლის საყდარს გამოვიდა.

კ^გ გიორგობის თვეს ფრანგულის ანგარი- შით ოთხი ქრისტიშობის თვე იყო,—წმიდის ბარბა- რას დღეობა. იმავე წუხრსა და მეორეს დღეს ორასი ზარბაზანი მეტი, მგონია, გასტყორცნეს. იმავე ბარ- ბარობას დღეს ის გამარჯვებული ხომალდი მოვიდა, რომ ბარბაროზნი დაენტქა, და ცოტახანს უკან სხვა მეკობრე მოვიდა. ერთი ბარბაროზის მეკობრე ნავი შემოჰყროდა, შემბულიყვნენ. მეორედ დაერჩინათ, მოიყუანეს. ასი კაცი იჯდა შიგ.

კ^დ გიორგობის თვეს წაგვიყუანეს ძველს. B¹⁹⁰ ქალაქში, სადაც წმიდა პავლეს ექადაგა. კაი შენობა იყო. შუა ადგილია იმ კუნძულისა, მაღალი გორა. ზღვა ყოლგნით ჩანს. კაი წყაროები გამოდის. წყალი მალთას იქილამ მიდის. შვიდი მილია მალთადამ ის ადგილი. შუა ადგილს ერთი მომცრო, მაღალი ად- გილია. წმიდა პავლე იქ მდგარა და იქ უქადაგია-

იმისთვის: გარ გათლილის ქვის ფახჯარა შოუვლიათ და შუაზე მარმარილოს გათლილი პავლე დგას, ხელგაშლილი, ქადაგებასავით. კაცს გეგონებოდა, აგერ ხმას ამოიღებსო. იმას იქით ერთი კაი ეკლესია, ლიდი, წმიდის პავლესი, სადაც გველმა უკბინა, კარგად შემკული. და იმას იქით სხვა მომცრო ეკლესია თყო, წმიდა პავლესი: იმას ქუეში ჩაგვიყვანეს. ერთს A⁹⁵F ტრაპეზზე წმიდა პავლე იღვა მარმარილოსი, მქადაგებელი. და მეორეს ტრაპეზზე წმიდა ლუკა მახარებელი. ხელთ ყოვლად წმიდის ხატი ეჭირა, მარმარილოსი. ვითამ ხატევდა. სამს თვეს იქ მდგარან ორნივე მოციქულნი. იმას შიგნით ერთი პატარა ქვაბია. წმიდის პავლეს და წმიდის ლუკას ხატები ესვენა. მაგრამ წმიდას პავლეს თეთრი მიწა იქ ითხრება. მრავლის ქუეყნის კაცნი მიდიან, ჰკაფენ, სჭრიან, სპალნეებით მიაქვსთ და ისევ პატარაა, როგორც მაშინ ყოფილა. B¹²B

ქს გიორგობის თვეს ფრანგულის ანგარიშით რვა დეკენბერი იყო, ანას მუცლად ღება. მალთას დადი ქაზი ყოფილა. მრავალი მოწყვეტილაო. წმიდის ანნას მებვეწიან, ალთქმა დაუცთ. მაშინვე ქაზი გაქარვებულა. ციხეს გარეთ მინდერის ბოლოს ანნას მუცლად ღების ეკლესია აუშენებიათ. მომცრო და დია ტურფა. და ყოველს იმჟღეს ნათლის მცემლის დიდს ეკლესიაში დიდს დღესასწაულს გარდაიხდიან და შუას დღეს უკან დიდებას გამოვლენ, იმ საყდარს მოვლენ. პირველად კაფუჩინების დროშა გამოვიდა და ოროლნი კაფუჩინები მოდიოდნენ. მერმე კომენტვალისა, მას უკან კარმელიტანისა, მას უკან აგვისტინისა, მერმე წოკოლანტისა, მას უკან დომენიკანისა. სრულ ოროლნი მოდიოდნენ. მერმე ნათლის-

მცემლის ხუცები, შემოსილნი. დროშა არა ჰქონდათ. ჯვარი მოუძლოდათ. მერმე უფროსი ხუცესი მიტრია. ერთს მლუდელს, შემოსილს, ცალი ფილონის კალთა ეჭირა, მეორეს მეორე. იმას უკან გრამესტრო მოვიდოდა. წინ ორი ჯვარი შემოსილს მლუდლებს ეჭირა, მოუძლოდენ. უკან რაც მალთისელია, რაც იქ იყო, თან მოსდევდა. მალთისელნი, საპატრო. კაცი შეილნი, სამი ათასი იქნება. ოთხი ათასი სოლდათი ჰყავსთ. მე რომ მიველ ტყვე თორმეტი ათასი თქვეს. და ას და შვიდი ჩემობას მოიყუანეს. რასაც ქრისტიანებს დაახელებენ, არ დაატყვევებენ: თუ უნდა გაუშვებენ, თუ უნდა შეინახვენ. თათარი ტყვედ ჰყოლოდათ. ერთი აფხაზი, ოთხი გურიელი, ერთი გუგუნავა სეხნიას შვილი იყო. დედაკაცებიც გურიელი, მეგრელი დარჩომოდათ. კაის პატივით ინახედენ. წამოსვლა უნდოდათ. მე დაუშალე. რომ მოდენა დაიწყო ჯარმა ყველგან ზარების ცემა შეიქნა: და რა დროშები ქალაქის კარს გამოვიდა, დაიწყეს ზარბაზნის სროლა. ასე ნელა ისროდენ, თვლა დაესწრობოდა. ასი ზარბაზანი გასტყორცეს. მერმე დასავლეთის მხარეს ნავსაყუდლის ხომალდებმა დაუწყეს სროლა. მოვიდენ ეკკლესიაში. ილოცეს. გაბრუნდნენ. სამხრის ნავსაყუდელში მე რასაც ხომალდს ვხედვედი, იმათ ზარბაზანი არ გაუგდიათ, მაგრამ იქით სხვა ნავსაყუდელი იყო. დიდრონი ხომალდები იმაში იდგა. ოთხი სხვა ციხე იყო. დაუშინეს. თვლა არა და ზარბაზნის სროლაც აღარ გაირჩეოდა. ორი დიდი ციხე ხმელეთის კარს აქათიქით არის. ორისავე ბანზე სრულ ზარბაზნები წამოაწყვეს. მერმე ისინი ერთს ამ ციხილამ გამოადგებდენ, მეორეს იმ სხვილამ. მოგვიანოდ ისროდენ.

B¹²²

A^{25v}

B¹⁹³

მათ თელასაც დაასწრებდა კაცი. მე ორმოცდა ათამ-
დი ვთვალე და წამოველ. მწუხრის არ მელოცა. და-
რამდენი ესროლეს, არ ვიცი. მალთაში არიან თორ-
მეტის წლიდამ უზემოესი, რაც ეზიარებიან, ორმოც
და ჩვიდმეტი ათას ორმოცდა ცამეტი სული ქალი
და კაცი.

კ¹⁸ გიორგობის თვეს ფრანცისის მეფის
ხომალდი მოგვივიდა, კოსტანტინეპოლეს წასა-
ყუანი.

ოცდა რვა გიორგობის ავეს წაველ.
გრამესტროს გამოვესალმე. და სრულ დიდრონი კა-
ცები და პიპის ჯანიშინი მოვიდენ, გვნახეს და ეპის-
კოპოსმან. მალთა, დიად, თფილიადგილია. დეკემ-
ბერში იასამანი და ყვავილები ჰყვაოდა. ლელეს
გასცვავდა ფურცელი, თვარა ვენახს ისევე ესხა. არც
თოვლი, არც თრთვილი, არც ყინვა არ იცის იქა-
ურ ზამთარ. რა ჩრდილოს ქარი აქროლდება ცო-
ტარამ სიცივე შეიქნება. ზაფხულ მეტად ცხელს ამ-
ბობენ. სულ კლდება; ვაკე და ყორე. მრავალი გვე-
ლი და ვერას აენებს კაცსა. უნაყოფო. სადაც წალ-
კოტია, ნარინჯ თურიჯი დგა, თვარა უწალკოტოთ
ხე არსად არის. - ზამთარი სულ მწვანეა. ბალახი
ზაფხულ არ იქნებაო სიცხისაგან. მალთას პირდაპირ
რომ ბარბაროზთ თემია, სამი დიდი ხელმწიფე ზის.
ხუანთქარს არ ემორჩილებიან. აქათ თავს თუნის
ხელმწიფეა, ხუანთქარის მესაზღვრე და უარშიო და
მალთისაც მტერია. და მრავალი მეკობრე ნავი
იარება. ხმას იქით ალჯერი არის. და მერმე მორა-
გო ფრანცისის. ზეით ოლანდისის პირდაპირ ფრან-
ცისის მეფე. და მორაგოს ბატონს თავისის ხელით
სამოცდა ათი ათასი კაცი მოუკლავს. მათში დიდი

A⁹⁶R

B¹⁹⁴

სახელი სადმეა, მეტად ცხელს ქუეყნებს ამბობენ.
შავნი არიან.

ვ დ ე კ ე მ ბ ე რ ს წამოვედით მალთაღამ. გრამასტროს დიდი კატარლა ებოდა ჩვენის ხომალდის გასატანად ამისთვის, რომ ნავსაყუდელიდამ თუ ხომალდს ასე არ გასწიეს და ზღვამდი არ შეიტანეს, თუ ქარი არა სცემს, ვერ გავა. ქარი სრულობით თავათ ჩვენი არ იყო. მერმე ნავსაყუდლით არ გაისვლებოდა. ორასი კაცი იქნებოდა ნიჩბის მწვეელი. გაგვიყუანეს. გავედით ვიარეთ და ვერ ვიარეთ. იმ ღამეს სრულობით დავრჩით ცუდად.

ვ დ ე კ ე მ ბ ე რ ს იქვე შევედით. მალთას რომ ქარი წინააღმდეგი იყო და შვიდსაც იქვე დავდევით.

ვ დ ე კ ე მ ბ ე რ ს ღმერთმან კაი ქარი გვიბოძა. წამოვედით. შუა დღე და ის დღე, ის ღამე სულ ჩვენი ქარი გვიქროდა, კაი. მერმე გაძლიერდა. ხომალდს ჩქარა ატარებდა, მაგრამ ძლიერად ღელავდა. მორია ^{A^{96v}} გამოვიარეთ და ვლეთ. ხან ქარი სრულობით დადგუნელრა პონტო გამოვლეთ. ჩრდილოსაკენ დარჩა. და კანდია, რომელსა თათარნი გირითს უხმობენ, ^{B¹⁹⁸} სამხრეთისაკენ დარჩა. გამოვლეთ ქიო, რომელსა თათარნი სახიზს უხმობენ. იქ გამოდის თეთრი კევი.

ქარი ძლიერი იყო. ის ღამე შიშით ვიბრუნეთ. ზმირინს აღარ მიგვიშვა. გათენდა. გამოვებრუნდით.

ჩ ვ ი დ მ ე ტ ს დ ე კ ე მ ბ ე რ ს მიტილინის კუნძულში შემოვედით. უცხოდ დიდი გრძელი და კაი ნავსაყუდელი ჰქონდა. სხვა კუნძულები, რაც მოჩნდა უნაყოფო, უხეო. და ეს სულ ზეთის ხე. სხვა ხენი მრავალი, სრულობით შეფოთლილი. ზაფხულივით საამოვნო იყო.

კა დეკემბერს კაი ქარი აღგა. გამოველით
 ნავსაყუდლით. სამოცდა თხუთმეტი მილი იყო ზმირ-
 ინამდე. შუადღემდე სამოცი მილი გამოვლეთ. ქარმა
 იკლო. შუადღეს უკან ღამის ერთ უამამდე ნავსა-
 ყუდლამდი ვერ მოვაწიეთ. ზმირინის ქალაქს ქვეით
 ციხეა. ციხეს მოშორებით ღუზა ჩააგდეს. დავდევით.
 იქიდან აღარ დავიძარით. კაფითანი ნავით წავიდა
 ქალაქში. ზმირინის ზღვა, ერთი ყურე უკუდწყვე-
 ტილია. თხუთმეტი მილი იქნება, განიც დიდი, და
 ზმირინის ქალაქი მე ვერ ვნახე, კაის ადგილს, ყო-
 ველი ქვეყანა მხრად არის იმაზე. ასეთს ადგილს
 მგზავრი არ დააკლდება. ქალაქი აგერ დიდი არ
 არის. მიღმადამ ჩნდა: კარგა ვერა, მაგრამ ვისგა-
 ნაც შევიტყუევით სიდიდე მაგდენი არა აქვს. და
 სხვა რიგად ყოვლის ქვეყნის მგზავრი იქ იპოება. B¹⁹⁶
 გარშემო მთები. კიდევ წამოეთოვლა შუამდე. მთებზე
 თხელი თოვლი მოჩნდა. დაბლებზე არ იყო. დაბალი
 სრულობით ზეთის ხე. გვერდობი და გორები შემ-
 წვანებული ხეებითა. უფროსი ერთს ფოთელი ესხა.
 ისევ ზაფხულის მზგავსი იყო. სიცივეც შევიტყუევით.
 მერმე შობას ღამეს თოვლიც მოვიდა ამდენი, რომ
 ხომალდებზე ხელით მოიხვეტებოდა. მომცრო ქა-
 ლაქი კაის ქალაქს გვანდა. მაგრამ ან უწინ რომ A^{97r}
 კუნძულში ვიყავით, ან ამ ქალაქის გარშემო შენობა
 არსად ერქვა. აწინდელი კუნძული საბიზის ტოლია.
 მისი ზომა ზეით დამიწერია. მაგრამ შენობა ერთს
 ადგილს ექვსიოდ, მეორეს ადგილს ათიოდ კომლი
 კაცი ჩნდა. სხვაგან თუ რამდენი იყო არ ვიცი. რაც
 არ მინახავს არ დავსწერე. გარედამ ზმირინის გა-
 რეშემო რაც ჩნდა, დიალ, დიდი და კაი ადგილი ჩნდა,
 მაგრამ ხუთი ექვსი სოფელი არა ჩნდა. ერთი

მოჩნდა. ასამდი კუამლი, თუ მეტი, თუ ნაკლები იქ-
ნებოდა. ორ უბნად იყო, სხვა ათსა და თხუთმეტს.
კუამლზე მეტი არა მგონია. მაგრამ ადგილი, მიწა,
ნაყოფი სანატრელი. და სადაც თათარს მიუწევია, იქ
ღვთის ნათელი აღარ დამდგარა. ამას გაუოხრებია.
ნეტავი ნახოთ და ვინც ნახავთ ჩემს სიმართლეს
მაშინ შეიტყობთ. ეს რაც ვნახე ხომალდიდამ, თვა-
რე იქ მიწაზე არ გავსულვარ. |იმ კუნძულში კი გაველ. B¹³⁷
მრავალიც ვიარე. ამ ზმირინის თათრები უფრო სი-
კეთის ხმას იგდებენ. ქრისტიანს პატივს სდებენ.
ძალს ვერ უზმენ. კაცთ სიკეთითა, თუ ფრანგების
სათნოდ იქმონენ, თქვენ გასინჯეთ. საფრანგეთის
გზაც დიად არის, პირდაპირ არის.

წუხ დეკემბერს წამოვედით ზმირინიდან და
იქვე ახლო ნავსაყუდელში დავედგით. ქარი არ გვი-
ვარგოდა.

ქთ დეკემბერს კაი ქარი იდგა. წამოვედით.
ორ მილი ვლეთ. ბიტლიმის ქალაქს მოვედით. მასვე
კუნძულს შინ მივდევით, მაგრამ იმ ნავსაყუდელში
სხვას გარეთ ქალაქიც იყო, არც მომცრო და ციხე.
ფაშაც იჯდა. ადგილი კარგი და შეენიერი. შენობა
ცოტა რაღაც იყო იქავე. უფრო ერქვა შენობა. მაგ-
რამ ქალაქი კაის ადგილს იყო. ანადოლი ახლო და
სხვა კუნძულები. მიწა და ადგილები მოსაწონი და
სანატრელი. და შენობა მეტად ცოტა.

ლ დეკემბერს წამოვედით ბიტლიმიდან გა-
მოვლეთ სრუტი. ბიდლიმის კუნძული იყო. ზეთის A^{97v}
ხეოვანი, ნარინჯოვანი. მაგრამ შენობა ძვირად.
მარჯვნივ ანადოლი. ანადოლზე ახლო ვიარებოდით.
ნაყოფიერი და კაი ქვეყნები იყო. ის დამე სულ

ღელვა იყო. კონსტანტინეპოლის სრულტან რომ მო-
ვაწიეთ გათენდა.

ლ^ა დეკემბერს სრულტში ველარ შევედით. B¹⁹⁸
ქარი პირისაკენ იყო. იქ ერთს ადვილს ლუზა ჩააგ-
დეს. დადგენ. ავი ქარი ქროდა. სხვაგან წასვლა
აღარ იქნებოდა. ის ღამე, მეორე დღე, ერთი იანუ-
არი სულ დღე და ღამე ძლიერი ღელუა იყო. ავდა-
რი, ნისლიანი. ასეთი ღელვა იყო, ლუზაჩაგდებული
ხომალდი დიდს ადვილს დაძრა. ათს იანურამდი,
ხან ცოტად დაწყნარდის ზღვა და უფროსი ერთს
სრულობით ღელუა იყო. ათს იანუარს ცოტარამ
ჩვენი ქარი ამოვიდა. ვიარეთ სრუტისკენ და შევე-
დით, ღეთის ძალითა, პირველს დარდანელს ციხე-
თა, რომელ არს გაღმა-გამოდმა პირველითგანვე
ქრისტიანობის ეამთასა. ხოლო არს დარდანელის
ციხით მთაწმიდამდე მილი სამოცდა თხუთმეტი.
პირველის დარდანელით ამ მეორეს დარდანელამდე,
რომელი აწ თურქთ აუშენებიათ, არს მილი ათორ-
მეტი კონსტანტინეპოლის მხარეს.

ი^ა იანუარს შუა ღამე დაიწყო ისევ იმავე ქარმა
წინააღდგომმა ქროლა. დავრჩით სრულტში, მაგ-
რამ ღელვის შიში აღარ გვქონდა.

ი^ვ იანუარს ამოვიდა ჩვენი ქარი. ვიარეთ და
გამოვღეთ კალი პოლი და მოვახლოვდით მარმარას.
კალი პოლი ერთი მომცრო ძველი, ქალაქია, ზღვის
პირს, ურუმელში. და მარმარის ზღვაში ერთი კუნ-
ძულია, მაღალი, მთა, თეთრი მარმარილო გამოდის,
ანადოლის მხარეს. იქ ქარი ჩავარდა. ის დღე ის B¹⁹⁹
ღამე იქ ვიდევით ცუდად. მაგრამ, დიად, კაი ქვეყ-
ნები მოჩნდა. შენობა ძვირად. და სადაც სოფლები
იყო ცოცოტა, თათართაგან აოხრებულნი.

A^{98r} იწ იანუარს ვლეთ. ცოტარამქ და მარმარას გამოვცილდით. და ისევ ქარი ჩავარდა. ხანდახან ამოვიდის, არ ერქვა.

იწ იანვარს ქარი გვერდისა ჰქროდა. ღამე ბნელი და ნისლიანი ვიარეთ. ავი კაფიდანი გვეყვანდა, ბრიყვი და შეუსმინარი. კონსტანტინეპოლეს მივახლოვდით. ღამით ნავსაყუდელში ვერ შევიდოდით. ქარი იქიდაშ იყო. იქავ ტრიალი დაიწყეს გათენებაშდი. თურმე ბნელაში ველარა გაიგეს რა. ხმელეთი ახლო იყო. ჩვენი ხომალდი ღიას მოხვდა და შიგ დაეფლა. ღმერთმან შეგვიწყალა, ქვა არ იყო, არც რიყე, თვარა ხომალდი გასქდებოდა. ჯერ შუალამე ვერ იყო. გაისარჯნენ. ღმერთმან ქარიც დააწყნარა, თვარა წავხდებოდით. ხან ზარბაზნები ბოლოზე დააყარეს, ხან ლუზაები ჩაყარეს და თოკით ზივეს. შეგვიბრალა ღმერთმან, გათენდა და ხომალდიც მოგლიჯა. წამოვედით. კონსტანტინეპოლეს მივედით. იედი ყულასთან დავდეგით.

იწ იანუარს დილაზე დესპანს ნავი ებოძა, ენგიჩრები. გამოვედით ხომალდიდამ. კოსტანტინეპოლის სამი კუთხე შემოუარეთ. იქიდამ კარგა გავსინჯე. ხომალდიდამაცა. დიდი ქალაქია და მრავალი შენობა, მაგრამ საფრანგეთიდამ მოსულს აღარას მოგვეწონა. ოლონ ადგილი მისთანა არსად არის, თვარა შენობა და სხვა რამე არად გვეჩემა. გარ გალავანი უფროსი ერთს დაქცეული, დაძველებული; ახალი ნაკეთები არცადრა. ოლონ იედი-ყულა, შვიდივ კოშკი. რუსის ელჩი რომ იქ შეიყუანეს, მაშინ გაუთეთრებიათ, გაუგლესიათ სხვა რივად. შიგნით არ შევსულვარ. არც მინახავ, მაგრამ გარედამ რაც ჩნდა, გავსინჯეთ და შიგნითაც მნახველის კა-

ცისაგან შევიტყვევით რაც შეიტყობოდა. მოვედით და დესპანმა იქვე ჩვენს სადგომს დაგვაყენა კაის ხელის შეწყობითა.

გ მარტს ხვანთქარმა ნაღლი მანქანა ქნა: მო-
რაზე გალაშქრა.

ექვსს მარტს საღამოს კოსტანტინეპოლეს
სუქუდარას, პერასს, გალატას, რაც მინარა იყო, ყვე-
ლაზე ჩირახოვნი ქნეს ხვანთქარის გამარჯვებისათვის. A⁹⁸✓
მაჰმადის შობის ღამე არისო.

თ მარტს გალატასაკენ ნავსაყუდლის სასახ-
ლეში დაჯდა. რაც ნავის რეიზი იყო, ხალათები
ჩააცვა. და კაფიდან ფაშა გადგა. მრავალი წვრილი
ნავი შეიყარა. ხვანთქარის წინ შეგროვდნენ. დიდხანს
იდგნენ. მერმე საომარმა კატარლამ დენა დაიწყო.
ოცდა ათი დიდი და მომცრო კატარლა იყო. მრავალი
ზარბაზანი გავარდა. კაი შილინგი იქნა. იდ
დიდიკატარლა იყო. სხვა მომცრო. ერთი დიდი გა-
ლიონი. ას ოცი ზარბაზანი ძესო, ათას ხუთასი კაცი B²⁰¹
არისო. ამ გალიონისა ასე მითხრეს: თხუთმეტი წე-
ლიწაღია აშენდაო და პირველი მგზავრობა ეს არისო.
მეტად შეენიერი გალიონი იყო. იმ დღეს ორი დიდი
გალიონი სხვა უკან მიჰყვა. და ყველანი შავის ზღვის
სრუტში დადგნენ.

კ მარტს გადგა კაფიდან ფაშის უფროსი გა-
ლიონი და ხუთი კატარლა თან ახლდა. სხვა თავ-
წვრილად წავიდა.

თ აპრილს ხვანთქარს ქალბი ეყოლა. და აღ-
რანიდამ ამბავი მოვიდა: სამი დღე სულ შილინგი
იყო, ზარბაზნის სროლა. ზედ ვაჟის ყოლის ანბავი
მოვიდა. ათს დღეს სულ ზარბაზნის სროლა იყო.
სამი დღე ქალისათვის, შვიდი ვაჟისათვის.

კოსტანტინეპოლის სიმგრვლე არის ექვსი
ჯჯი რომელ არს თვრამეტი მილი.

კოსტანტინეპოლეს და გალატას და პე-
რას და უსკუდარას არიან ხარკის მიმცემი თხუთმე-
ტის წლიდამ სამოც წლამდი:

ბერძენი სული ორმოცა სამი ათასი,

სომეხი—ჩვიდმეტი ათასი,

ქურია—თორმეტი ათასი,

ფრანგი სული—ორი ათასი,

ქრისტიანი სტუმარი—ოთხი ათასი,

ტყვე კატარლისა, თუ სხვა—ორი ათასი,

თათარი—ოთხას სამოცდა თხუთმეტი ათასი.

ფრანგი და თათარი ხარკს არ მოსცემს.

ჩვიდმეტი თთვე კოსტანტინეპოლეს დაყავ და
მაისის ცამეტს წამოვედით. ფრანცისის დესპანმა
საგძალი ხარჯი გაგვირიგა. და ერთი ქანეთის ათი-
ნელი რეიზი იშოვეს. ოთხასი მარჩილი მისცა: ესენი
ქობულეთს გურიას გაიყუანეო და გურიელს მიაბარეო.
და ამათი წიგნი მოგვიტანეო, მშვიდობით მის-
ვლისა. და ეს პირობა გამოართვა, რომ ოცის-
თავის მეხომალდის მეტი არაეინ ჩასვას ჩვენს
ხომალდში. წამოგვიყუანა: რა კოსტანტინეპოლის
სრუტს გამოვედით, შავი ზღვის შემოსხვალზე, მოი-
ყუანა. თათრები, ენგიჩრები, ენგ არ ალა და სულ
ჩვენი ხომალდი ასე თათრით ააესო. მე ზეით ვერც
კამარად, ვერც აღგილი ვიშოე. დაბლა ხომალდის
ფსკერში ჩემს პაქსიმადზე ვიჯდი და ვიწვი. მაშინვე
შევიტყვევ სიმუხთლე, მაგრამ რა მექნა. დაბრუნების
ლონე აღარ იყო. და ტკბილის სიტყვით გვატყუებდა.
კარგი ქარები დაგვიდგა. შეათეს დღეს აოინას მის
სახლებთან მოვედით. მითხრა: შინ გავეალო, ორსაოდ

A^{98v}

B²⁰²

დღეს მოვისვენებო, ამ თათრებს ხომალდიდამ ამოუ- B²⁰³
 შვებ, თავთავეთვის წავლენო და შენ მშვიდობით
 ქობულეთს მიგვიყვანო. რომ არ დამეჯერებინა, რა
 მექნა. გავედით. თათარნი ამოიყუანა, სრულ გაუშვა.
 უკან ტრაპიზონის ფაშას შეატყობინა, წინ გონიის A^{99v}
 სანჯახსა, რომ ამისთანა დიდი კაცი მოვიაო. მრავალი
 საქონელი მოაქსო და ფრანგები მოჰყავსო. ელჩები
 არიანო. ესენი დაიქირეთო. მე თან სამი პატრი
 კაფუჩინი თბილისის ქალაქისათვის და ერთი პატრი
 იეზოვიტი შირვანისათვის მომდევდენ. და ერთი ზან-
 დუკი ისპაანის? პალიოზისა, ფრანცისის დესპანმა
 გამომატანა, ისპაანს გასაგზანი. და ბურსელი ვაქარი,
 ხოჯა აივაზა ჩალაბი ერქვა, შვილიან თან მომდევდა,
 განჯას აბრეშუმის სასყიდლად. ოთხი დღე იქ დაგ-
 ვაყენა. მასუქან გვითხრა: მე გურიას ხომალდს ველარ
 წამოვიღებო, აფხაზი აშლილია, მეშინიანო და თუ
 გინდათ პატარას ნავით წადითო, გინდა გურიას,
 გინდა ახალციხეზედაო. რალა მექნა. ერთს ნავში
 ხოჯა აივაზა და მისი ამხანაგები ჩასხდენ. ერთში
 ჩვენ და პატრები. წამოვედით. ზღვისპირ ცოტა ხანი
 ვლეთ. აგვიღელდა ზღვა და ორივე ნავი ერთმანეთს
 მოსხლიტა. იმათი ნავი ხოფას გააგდო და ჩვენი
 ნავი იმას ქვეით. იქ მეტყვე თათრები იყვნენ, იმე-
 რეთილდამ ტყვეები მიჰყუანდათ კონსტანტინეპოლეს
 დასასყიდლად. თუ ისინი იქ არ დაგვსწირებოდენ, B²⁰⁴
 სრულ წაგზნებოდით. მოგვეშველნენ. გავედით.
 ოთხი დღე იქ ვიდევით. სრულ დღე და ღამე ძლიერი
 ღელვა იყო. მოვიდენ ქანები. დაგვიქირეს. მრავალი
 გვსარჯეს. ოცი მარჩილი წაგვართვეს. ზანდუკები
 დაგვიმტვრივეს. ტყუილად მებაჟობა იჩემეს და
 მრავალი გვაქირვეს. მე ჩემი ზრუნვა არა რა მაქნდა,

მარამ სამთა მათ იტალიელთა მამათათვის ვიყავ
 A^{100r} დალონებული, რამეთუ უცხონი იყუნეს| და ენა არ
 იცოდენ. და ხვანთრისაგან ბრძანებულ იყო არა
 წამოსვლა შავთა მათ ზღუათა იტალიელთა და და-
 სავლეთის კაცთა. ოთხი დღე და ღამე მუნ ვიყავით.
 მეხუთე დღეს წამოვედით. ნავებით მოვედით ხოფას.
 იქ გონიის სანჯახი დაგხვდა. ნავები წინ მოგვაგება.
 დაგვიჭირეს. წაგვიყუანეს. მიგვასხეს ერთის სახლში.
 აღარც აივაზა გვაჩვენეს. დაგვიჭირეს ჩვენ და პატ-
 რები და ერთს აღვიღს დაგვაყენეს. მაშინ ახალციხის
 ფაშის დისწული იქ მოსულიყო, ალიბეგ, ჩვენი მცნობი
 იყო. რა შეეტყო, ჩემი სახელი კაცები გამოგვზანა.
 ჩვენი თავი და პატრები და ჩვენი საქონელი ყველა
 წაართვა და თავის სადგომს მიგვიყუანა დიდის
 პატივით. იმ ღამეს აივაზი ჩალაბი მოვიდა, მითხრა:
 ეს ალიბეგ ხვალ კოსტანტინეპოლეს მივაო. ხომალდი
 მზათა ჰქონდა. რა ეს წავა უკან დაგვეწვიან და უარესს
 B²⁰⁵ იქმონენ. ახლა ამან მოგვარჩინა. ცო|ტარამ მივარ-
 თვათო, მიზეზი არა დავიდვართაო. მომეწონა და
 ოთხმოცი მარჩილი იმ გონიის ბეგს მივეცი. და
 დილაზე ალიბეგ ცხენები გვიჭირავა. ერთი ფაშის
 კაცი თან გამოგვატანა და გამოგვისტუმრა. აივაზა
 იქვე დარჩა. ჩვენ არტანუჯისაკენ წამოვედით. ის
 დღე ვიარეთ. საღამო ბინდზედ ჩხალას მოვედით.
 იქ დავდეგით. იმ გონიის ბეგს, ალიბეგ წასული
 ენახა, ევლო ის ღამე. მეორეს დღეს დილაზე უკან
 მოვეწვია. მე მითხრა: შენ შენი ბარგი გადაარჩიეო,
 ეს ფრანგები მე მომეცო, ხვანთქრის ყადაღა არისო.
 მე შორს დაუჭირე: როგორ მივეცემდი. დაგვიჭირეს
 ყველაყანი. ბარგი და კარავ-მოფენილობა სრულ
 აიკლეს. ჩვენ ენგიჩრებს მიგვცეს. ქვეითები გონისა-

კენი გაგვგზავნენ. მე მაცხელებდა: აგვატარეს ერთი A^{100v}
 უცხო პირალმართი. სულს იქით გზა აღარ მქონდა:
 ბერი კაცი და სნეული და მაცხელებდა. სამოცი
 თლური უბეში მედვა; ისიც წამართვეს. ამაში აივაზა
 ჩალაბი მოსულიყო. ეშულა: ვის კლავ, ვინ გგონია,
 რას გიზმენ, არ იციო? მოვიდა ჩემთან. მალალს
 წვერზე მთის თავზე დაგვაყენეს. ოთხასი მარჩილი
 უქადა ჩვენის გაშვებისათვის. თვითან ჩამობრუნდა
 ვეცხლის მოსატანად. იქ იმათ მძეველად პატრი ით-
 ხოეს. ისინი და ჩემი მოსამსახურენი გამოგვგზავნე.
 მე მზეველად დაქვდე და ჩემთან დავით კანდელაკის B¹⁰⁶
 შვილიც დაიჭირეს. წამოვიდა აივაზა. სანამ ამ მთას
 ჩამოივლიდა და თეთრს ამოიტანდა, დაბინდდა.
 წაგვიკრეს ხელები, თეთრი მოგვატყუეო, და ამ
 ღამეში გონიისაკენ გაგვგზავნეს. წვიმა და ნისლი. ღამე
 და ავი დაღმართი. ეშმაკისაგან თუ გაივლებოდა.
 რას პირით ჩაფიარეთ, ენით არ ითქმის. შუალამისას
 ერთის კაცის სახლში შევედით და მაშვრალთ წაგ-
 ვეძინა. იმ ღამეს თურმე აივაზა მოსულიყო, ვეცხლი
 მოეტანა. ორი პალმიანი ცხენი გამოგვგზავნათ. და-
 გვალეძეს, შეგესხეს, წამოგვიყვანეს. ერთი ენგიჩარი
 მოგვეწია. უბელო ცხენს იჯდა. წვიმაში საწვიმარი
 წამართო, თვითონ ქუეშ დაიდვა. მე სიცივემ და
 წვიმამ უარესი მიყო. მოგვიყვანეს აივაზა ჩალაბთან.
 სანამდის ჩვენ მთილამ ჩამოვიდოდით, ორი პატრი
 სხვა თათრებს დაეჭირათ. წაეყვანათ. ჩამოველ, შვეი-
 ტყევე თავსზარი დამეცა. ჩვენ გამოგვისტუმრა აივაზა
 ჩალაბმა და თვითონ წავიდა. სამოცი მარჩილი იმ
 პატრებისათვის მისცა და მოასხა ისინიც. ვიარეთ.
 ნიგალის ხეში ხან იქ გარდაგვიდგენ წინა და
 დაგვსაჯეს და ხან იქ. თეთრი სულ აივაზა ჩალაბისა

იხარჯებოდა. არტანუჯს მოვედით. ისაყ ფაშის ცოლი
A¹⁰¹Γ კარგა მოგვეპყრა, კარგა დაგვაყენა: საფაშშმო
B²⁰⁷ ებოძა. ერთი თავიქსი ალა იმან გამოგვიტანა. არ-
ტანს რომ მოვედით, მაშინ ახალციხეს ასლან ფაშა
იჯდა, ისაყ ფაშის ბიძაშვილი. არტანს წინ გადა-
გვიდგა, ექვსასი მარჩილი იმან წაგვართვა. სხუა რამ-
დენი რამ წაგვიხდა. ძაღლებიც არ გამოგვატანეს.
მოვაწიეთ. ჩვენს ქვეყანას მოვედი აბოცს.

მაშინ ქართლში მეფედ იასე იჯდა, გიორგი მე-
ფის ძმის წული ცოლად შეერთო. არ ერგებოდა. ნათე-
საობაც შეეშალა. და ვერც ჩემზედ იყო კაის გული-
თა. მე ვალი მრავალი მემართა ბურსელის ვაჟრებისა.
რომ რაც გზაზე წამართვეს, მათგან ავიღე და იმე-
რეთს მათ აღარ გამიშვეს. ჩემს ძმებსაც კაცი გამოუგ-
ზენათ, ქართლში ჩასვლა დაეშალათ. მაგრამ ღონე
აღარ იყო. ჩამოველ. მეფემაც კაი პატივი მცა, მაგ-
რამ ასრე სრვა ვახშირებულ იყო, მრავალი სული ამოე-
წყვიტა. და თბილისიც აყრას და ხიზენას აპირობდა.
ჩემი მოვალეები განჯას აბრეშუმისათვის მიეშურებო-
დენ. ივლისის თვე იყო. ქართველი ეპისკოპოსნი
და სამღვდელონი რომს წასვლისათვის გამიმტერდენ
და ასე შეკრეს ყოველი: ჩემი ნათესავი და მოყვა-
რე და მეფე დარბაისელნი, ვერავენ შემომეწია. ვალის
მიცემაც გამიპიქირდა. თბილისს ერთი დავრდომილი
B²⁰⁸ ნათლი დედა მყვანდა | კათოლიკე მართლმადიდებელი.
მან დაიწყო სიარული. მას ავს დროს თავისის მოყვ-
რებისა და მეცნიერთაგან, რაც ვალი მემართა, სულ
მოაგროვა და მოვალეები გაისტუმრა.

მერმე სამღვდელოთ შფოთი აღძრეს ჩემზედ. კრე-
ბა და ბოროტის ქნა მოინდომეს. მაგრამ მეფე ვერ
აიყოლიეს. სამი თთვე კიდეც იბატონა და მერმე.

მეფე ბაქარ დასჯდა მეფედ. ვისთვისაც ესოდენი კირი
მენახა და ვისაც მეფობას ვსცდილობდი, ათხუთმეტის
წლისა იყო. მოატყუეს. მცხეთას, ჩემი სიყვარული და
სამსახური სულ დაავიწყეს, კრება მიყვეს და წმიდის ^{A 101}
პაპის გინება მომიღვეს. მე მართლმადიდებლობა ვერ
შარ ვყავ. და მრავალი ავი მოინდომეს, მაგრამ ღმერთ-
მან ყოვლისაგან დაგვიხსნა. მეფემაც პატივი მოგვაპ-
ყრა და მათი ვერაგობაც გაცუდდა. ვახტანგ შეფეს
ამენოდა, დიდად სწყენოდა და ყოველნი დაეტუქსა.

Բ Ն Յ Ն Ց Ն Ե Ն

წმიდა პაპისა რომისასა, მათერთმებრს
კლემენტოსს *

„ქ: ზეცისა სასუფეველისა კლიტეთა მპყრობელსა: და ქუეყანასა ზედა წმიდათა შესაკრებლთა თავსა: თავისა მის მოციქულისა პეტრეს მოსაყდრესა: იყოს ქრისტეს სისხლით მოსყიდულთა ცხოვართა მართალსა მწყემსსა: წმიდათა უაღრესსა: ცრემლით და შვერდომით აღუარებ ყოველთა ცოდვათა: და ვევედრები წმიდათა ფერხთა მთხვეველი მუდლითურთ ჩემით: მინდობილნი მადლისა მაგათისანი: რათა ცოდუათა ჩუენთა სიმრავლეთა აღზოცად ვევედროს ღმრთსა: და წმიდა კურთხევა მათი მოგვფინოს, და ლოცუა ყოს ჩუენ უღირსთათვის: რათა სიმტკიცით ვეგნეთ მართალსა სარწმუნობასა ზედა შურყვევლად, სიტყვით და საქმით: უწყით რამეთუ ზენ გაქუს ხელმწიფება მიტევებად ცოდუათა, რომელი მოგცა განხსნა და შეკრვა იყოს ქრისტემან:

თქვენის მადლის მფარველობითა უხილავ მტერსა ზედა ზომეს მარე, თუ არა ხილულს მტერს ჩემზედ არა შეუძლია რა:

ოღონ ეს ვინცავინ აქ მართმადიდებელნი არიან ამათხედ თქუენი ლოცუა და საქმითაც მოხმარება იყოს ხილულის მტრებისგან დიდს ჰირში არიან:

ყოველთ ცოდვილთ უცოდვილესი ორბელისშვილი სულხან ყოფილი მონაზონი საბა. მიწა ფეხეთა თქვენთა:

„179: (1709) აგვისტოს 15^ე.

(312 გ.)

* წერილები ამოღებულია მღვდელ მიქელ თამარაშვილის წიგნიდან—ისტორია კათოლიკობისა ქართველთა შორის. ნამდვილის საბუთების შემტანითა და განმარტებით XIII საუკუნეიდან ვიდრე XX საუკუნემდე. ავტორის მიერ გამოცემული. ტფილისი. 1902 წ. გვ. 311—333

შ ი ნ ი ს ტ რ ო შ რ ს ი ს

„მოწყალე ხელმწიფე. ...ერეწიდან წაველ საქართველოში ტფილისს, საცა მფლობელადაა ძმა ვახტანგ მეფისა, რომელიც არის ისპაჰანს. თქვესმეტი დღე თავისთან დამიჭირა, შემდგომ რამდენიმე აფიცერი მომცა, რათა გამომყოლოდენ ვიდრე შავ ზღვამდე. რა გავიარე გორში, იქ დამხვდა სულხან საბა, ბიძა საქართველოს მეფისა. რამდენიმე წელიწადია, რაც მონაზონობის სამოსელი შეიმოსა; მონაზონად შედგომამდე თავის ძმებს დაუტოვა ერთი დიდი პროვინცია, რომელიც მისი საკუთრება იყო. იმიტომ ჰყო, რათა უფრო ადვილად აღეარებინა კათოლიკე სარწმუნოება.

ამ თავადმა აღზარდა ვახტანგი და მისი სახლობა. ამისათვის ისეთს პატივს სცემენ და ისე უყვარსთ, როგორც საკუთარი მამა; ეგრეთვე მთელ საქართველოსაც მამად მიაჩნია. ისპაჰანიდგან მიიღო თავის წერილის პასუხი, რომელიც ხელმწიფემ კეთილ ინება და გამოუგზავნა. რაც მისმა საფრანგეთის მიმართ სიყვარულმა ჩააგონა ყოველი პატივი მცა. შემდგომ ბევრის აფიცრებით და მოსამსახურეებით შავ ზღვამდე გამომყვა სამეგრელოს გზით. ამ დროს ამან ვახტანგისაგან წერილი მიიღო და გამოძიებდა, რომ დიდი ხანია ზემწიფის (ლუდოვიკეს) ნახვა მინდა და უკეთესი შემთხვევა არც მექნებოდა და ამიტომ მთხოვა თუ ჩემი სიყვარული გაქვს და ან რაც ამავგი მისიონებს მივაგე, თუ დამიფასო, თან წამიყვანეო.

მისმა მხლებლებმა შეიტყეს მისი განზრახვა თუ არა, მაშინვე აცნობეს დედოფალს, რომელმაც სასწრაფოთ ოცდაათზე მეტი შიკრიკი გამოუგზავნა და ეგრეთვე ის ბატონები მამულებისა, სადაც უნდა გაგვევლო.

დედოფლისა, ახალგაზდა ბაქარის ვახტანგის პირველი შეილის და ზოგიერთის აფიცრებას წერილებმა გული მეტად აუჩვილა ამ თავადს. იგინი უცხადებდენ, რომ დედოფალმა რა შეიტყო თქვენის წასვლის ამბავი, მეტის ტირილით სიკვდილის პირად არისო. თავადმა ყველა ანუგეშა, მალე დაგბრუნდებიო და განვაგრძეთ ჩვენი მგზავრობა. სამეგრელოსა და სხვა პროვინციების. პატრიარქი შავ ზღვამდე წამოგყვა. წინეთ ამ პატრიარქმა ბევრ გზის გამოძიებდა კათოლიკე ეკლესიასთან შეერთების სურვილი. მთხოვა გამომგზავნა მისიონერები სამი ადგილისათვის, რადგან უნდოდა დაეყენებინა სამეგრელოსა, იმერეთსა და აფხაზეთში, წარმართების პროვინციაში. ამას აზრად აქვს სარწმუნოება განავრცელოს ჩერქეზთა შორისაც და ეგრეთვე სხვა მახლობელ პროვინციებში, სადაც სულ წარმართები

არიან. ბატონი საბა დაესწრო ყველა ჩვენს საუბარს და შეაგულ-
ლიანა პატრიარქი, რომ მისთვის გაეყოლებინა თავისი შემწე დავით
მონაზონი, რათა შემდგომ წამოჰყოლოდა იმ მისიონერებს, რომლებ-
საც მე გამოვგზავნიდი. მისივე რჩევით ერთი კარგი ადვილი გზა
ვაოეთ ჩვენ ვაპარ ფრანგებისათვის, რომლებიც ისურვებენ კოსტან-
ტინეპოლიდან შავის ზღვით საქართველოსა და სპარსეთს წასვლას.

მოვედით რა კოსტანტინეპოლს, ბატონი სულხან საბა და ეს
მონაზონი მივიყვანე ბატონ დეზალურ ელჩათან, რომელმაც
მეტის მეტი გულკეთილობით მიიღო და საბაც დარწმუნდა, რომ
რაც გაეგონა კოსტანტინეპოლში მყოფის საფრანგეთის ელჩის დი-
დებისა სულ მართალი ყოფილა. ყველაფერმა განაკვირვა იგი. მაგ-
რამ უმეტესად გაუხარდა, როდესაც ეგოდენი, ჩენი საბრალო ტყვე-
ფრანგები, რომლებიც ელჩმა ისე კარგად მიიღო. მათმა დახსნამ
ძრეულ გააოცა საბა, უფრო იმიტომ, რომ ზემო ქართლში, საუბე-
დურათ, ჩვეულებათ აქვსთ ერთმანერთი თათრებს მიჰყიდონ ზოლმე.
ბატონმა დეზალურმა თავის პალატში ბინა მოგვცა და პირ-
ველ მარჯვე შემთხვევაშივე გამოგვისტუმრებს... ი. რ ი შ ა რ დ, მი-
სიონერი, კოსტანტინეპოლით, 17 ნოემბერს 1713.*

მ ი ნ ი ს ტ რ ტ შ რ ს ი ს

„მოწყალე ხელმწიფევე. მგზავრობამ ეგოდნად დამალა, რა
იძულებული გაევხდი ერთ სხვა საიმედო პირის საშუალებით მომე-
წერა თქვენის დიდებულებისათვის და მეუწყებინა, რომ ამთვის
(იანვარს) 23 მოვედით მარსელს მე და წმიდა ბასილის წესის მო-
ნაზონი ბატონი საბა სულხანი, ბიძა საქართველოს მეფისა. ამას მო-
აქვს პასუხი იმ წერილებისა, რომელიც კეთილ ინება და მისწერა
ხელმწიფემ და თქვენმა დიდებულებამ.

„ბატონმა არნუმ * კეთილ ინება და ისეთის პატივით მიიღო,
როგორათაც მოითხოვს ამისი ჩამომბეჭდვა და ღირსება, იმანაც
იმნაირივე პატივი სცა, როგორც კონსტანტინეპოლში ბატონმა დე-
ზალურმა... იმედი მაქვს, რომ ბატონი არნუმ თქვენს დიდებუ-
ლებას უკვე აცნობებდა აქ ბატონ სულხან საბას მოსვლას და მის
ნატვრას მეფის ნახვისას, რის გამო მარსელში ბევრხანს დარჩენა არ
უნდა. გარნა დიდად მაფიქრებს მგზავრობისაგან მისი დალაღვა,

*. ეს პირი მარსელის ქალაქის თავი უნდა იყოს.

მისი ხანში შესულობა, ზამთრის სუსხი და ეგრეთვე მომავალი დიდ-მარბეა, რომელიც კიდევაც დაწყებული იქნება, ვიდრე თქვენი ბრძანება მოვიდოდეს. გარანა ისე მოვიქცევით, როგორც თვით ინებებს და ჩემის მხრით, რაც შემოძლია სიფრთხილის ზომებს ვიხმარ, რათა გზაში ავად არ გახდეს.

ვგონებ, თქვენს დიდებულებას ბატონი დეხალური აუწყებ-და, რომ ამ ბატონს სამეგრელოდან წამოჰყვა ერთი მონაზონი, რომელმაც, თავისი პატრიარქის ბრძანებისამებრ, უნდა წაიყვანოს ფრანგი მისიონერები თავის ქვეყანაში; მათ პატრიარქი მისცემს სამ სახლს: ერთს სამეგრელოში, ერთს აბაშიძეებთან (იმერეთში) და მესამესაც აფხაზეთში, სადაც წარმართები არიან და მეზობლებადაც წარმართი ჩერქეზები ჰყავსთ. სამეგრელოში იმ პატრიარქთან 40 დღეს დავრჩი. ძრიელ კაი ხასიათის და გონიერი კაცია, კათოლიკე სარწმუნოების სიყვარულით და ეგრეთვე ჩემის პატივის ცემით ბევრ გზის მეხვეწა, რათა მისთვის მომეყვანა მისიონერები. მეც მის მრავალგზის განმეორებულ ვედრებას უარი ვეღარ ვუთხარი და ამიტომ ვიკისრე მონდობილობა. მას არ ვაცნობე ეს ჩემი თანხმობა. მომანდო წამომეყვანა ხსენებული მონაზონი, რომელსაც ძალიან ენდობა და დიდი იმედიცა აქვს, რომ ამან შეისწავლოს ჩვენი ენა და შემდგომ ასწავლოს თავისი ენა იმ მისიონერებს, რომლებიც ამას წაჰყვებიან... ი. რ ი შ ა რ დ ი, მარსელით, 1 თებერვალი, 1714 წ. (1)

საბას წერილი რომის კარდინალთან

დიდსა და ღირსს უფალსა:

ქ: დიდებულო. ვიცი რომ თქვენ ვერ მიცნობთ: მე თქუენის სამსახურის ღირსი, სულნან საბა ორბელიანი, წმიდისა ბასილის მონაზონთაგანი: — სიწმიდისა თქვენისა მოხსენებას ვიკადრებ; — თქვენს ღირსეულებას რომ პატრი კაფუჩინები ჩვენს ქვეყანას გამოეგზავნა მათგან შევიტყე თქუენ მართლის სარწმუნოებას გამრავლებას დიად ცდილობთ ჩვენ ქუეყანას: — ამისთვის დიდად მადლს გადვიხბდი. და თქუენს სიწმიდეს თაყვანსა ვცემ სრულ ქართველიანად:

რადგან მალალსა და დიდად ქრისტიანს, დიდებულს ფრანცისის მეფეს ჩვენის მეფისათვის წიგნი მოეწერა, მე მისის პასუხის მოსატანად საფრანგეთს წამოველ: შერმე ამისი ნდობა მაქვს, რომ უფროსად წმიდისა პაპის ფეხს კოცნა მეღირსოს: მაგათის ბრძანებით უფრო მრავალი პატრები გაიგზავნოს, რომ ჩუენს ქუეყანას

მართალი სარწმუნოება გამრავლდეს: — იმისი უკეთესი ღონე ეს არის, რომ ფრანცისის დიდი მეფე ჩვენი მეფის მოხმარებას ეცადოს, რომ თავის უნდომლად აჯამშია: და ის თავის ქუეყანას მოვიდეს. მისი საქმე ვიცი, გუნებით და სიყვარულით ახლოა ამ წმიდას რჯულზედ და მალე ის გაამრავლებს:

ეს ვიცი, თუ უფროსად წმიდა მამა ჩვენი თავის შეილს ფრანცისის მეფეს ტკბილად ასწავლის, და ფრანცისის მეფე მოინდობებს, ჩუენს მეფეს ეშველება. თუ ამ წყალობას გვიზამთ. ჩუენთვის დიდი საქმე იქნება, რომ მე მოვალე ვარ საქართველოსთვის:

ღირსი პატრი უმფროსი იაჯინთო, წმიდის ტერეზიას პატრიბის მთავარი მარჩილიას დამხვდა. თავის მონასტერში დამაყენა და დიდად ხელი შემიწყო: ჩვენგან რა სამსახური გაეწყობა: მაღლს მოვახსენებ: შევიტყვე, რომ თქვენი ღირსი ძმა ყოფილა: რადგან ასე კარგა დამხვდა ჩუენ წიგნი მას პატიოსანს მივეც, რომ თქუენს სანატრელს ხელს მიერთვას: თქვენს ნეტარელს თავს ვებეჭებო, რომ უფროსად წმიდის პაპის შენდობა გვიშოვნოთ: და გვიბოძოთ: — 1714, მარტის: 11: (საბას ბეჭედი.)

[ვახტანგის VI წერილი საბასადმი]

საბა სულხანს. დიდაც საყვარელო ჩემო ბატონო ბიძავ, თქვენს გაველილ 28 ნოემბერს კონსტანტინეპოლიდან გამოგზავნილი წიგნი მივიღე 14 თებერვალს. დიდად გამახარა. მასთანავე ერთად მივიღე პატიოსანი წერილიც მათის უმაღლესობის საფრანგეთის იმპერატორის ელჩისა, რომელმაც დიდად დამავალა თუ იმ პატივით, რომელიც თქვენა გცათ და თუ თავის სათნოებინი და გულითადი რჩევით, რომელსაც მე მაძლევს ბატონი რიშარდის პირით. იმას ისე მოვეპყრობოდი და დავავალედი, რომ თავის დღეში ვხსომებოდი, მაგრამ რა მექნა, რომ ჩემს მამულში არ ვიყავი. ახლა კი ვპირდები, რომ მომავალში, რაც შემიძლია, კარგად მოვეყრა ყველა-ფრანცუზებს და მათ მეგობრებაც, რომელთათვისაც კი რასმე მთხოვენ. ჩემი დასძარება, იმედი მაქვს, მალე ცოტა ხანში ნახონ, თვით ამ შემთხვევაშიაც, რომ სპარსეთის სამეფოში არსდება საფრანგეთის სამეფო კამპანია.

დიდად შეწუხბდი, როცა შევიტყვე, რომ გზაში მეტად შეწუხებულხართ, მაგრამ ენუგეშობ თქვენს მშვიდობით, მისვლას საფრანგეთსა, სადაც, იმედი მაქვს, ნახოთ ამ ქვეყანაზე ყველაზე დიდი და

ყველაზე გულუხვი მეფე, ევროპის საუკეთესო აღყვავებული მთავრობა. ვერეთვე ნახოთ რაც უფრო განსაკუთრებით ყურადსაღები აქვს მაგათ მეფესა და მის სამთავროს ღირსს ერსა, რომელიც მორწმუნეა და დიდად მოწადინებულია იესო ქრისტეს, უფლისა ჩვენის, სარწმუნოების გასავრცელებლად. ყველა მისი თვისება ღირს ჰყოფს ამ ერს, რომ მთელმა ქვეყანამ ნახოს იგი. ხოლო-მარტო მე ვარ აქამდე მოკლებული ნახვისა, მაგრამ ნუგეშად ის მაქვს, რომ ცოცხალი ვარ და ვიდრე ვიცოცხლებ, ეს იმედიც მექნება.

ვერ ვბედავ და ჩემის ხელით ვერაფერსა გწერ, რადგან მეშინია ჩემის ძმის არტილერიის გენერალის იესუსი, რომელიც, როგორც მუდამ განდგომილი მტერი და ეშმაკი, ისე დამტრიალებს გარს, რათა ჩამოქას; ამას ყველას შეიტყობთ თქვენის ძველის მეგობრის იოჰანესისაგან, როდესაც ის საფრანგეთს მოვა. იმედი მაქვს ამ დიდ მარხვის შემდგომ წამოვიდეს. ძრიელ მეძნელება იმისი გა-მოშვება, რადგან მარტო ესაა, რომელიც ყოველდღივ ჩემთან მოდის და მანუგეშებს, მაგრამ რა ვქნა, სხვანაირად არ შემიძლია. ეს არი მიხეზი, რომ ჩემის ხელით არა გწერ. აწ გთხოვთ ილოცოთ ჩემთვის და ვერეთვე ალოცოთ ეს ყველა მონახონებიც, რომლებსაც ამ თქვენს მგზავრობის დროს დაემეგობრებით. ვევედრები მოწყალე ღმერთს, რომ ინებოს და აღდისრულოს ყოველი თქვენი კეთილი სურვილი და მოგანიჭოს ყველანაირი ბედნიერება. დავშთები მარად, როგორც აქამდე ვიყავი, ჩემი ყოვლად საყვარელ ბატონის ბიძის უმდაბლესი დის წული. მეფის მაგიერ: მათი ყოვლად მდაბალი, ერთგული, დიდად დაეალებული და ერთგული მონა, იოსებ ფრეხერატი, ვერონეზელი, 20 თებერვალს, 1714.

ბატონ სულხან საბას, საქართველოში წმიდა ივანე ნათლისმცემლის მონასტრის უფროსს წმიდა ბაზილის მონაზონებისას.

საგას წერილი საფრანგეთის მინისტრ პანპატრენისადმი

ქ. ბატონო ბრძენო და მეცნიერო: ღმერთმან დიდი მეფე დაიცვას, და შენ დღენი კეთილნი მოგცეს: მე სულხან საბა ორბელიანი ამ წიგნს გწერ და ამას გაცნობებ, რომ თქვენის მალალის მეფის ბრძანებით, წყალობითა და ნიჭითა, აქ დიდ ქალაქს ფარიზს მოვედით და მეოთხე ვახტანგ* ქართველთ მეფის პასუხები დიდებულთაანაც და თქვენთაანაც მოვიტანე: როდესაც გინდათ, თქვენთან მოვალ

* ეს მეექვსე ვახტანგია და არა მეოთხე.

და მადლსაც გარდევინდი. რომ ორნი პატიოსანი თქვენი მოსამ-
სახურე მოგვეგებებინათ და აღერსები და მოკითხვა შემოგეთვალათ
და წამოგვიძღვენ და დაგვასადგურეს.

ჩემთან უფალი მუსუ რიშარ მღვდელი არის, რომ ქართლიდან
ამან მომიყვანა. რა ვახტანგ ეს შეისწავლა, დიად, გაეწყო. ამისთვის
ეთქვა თავის პასუხები: რადგან ამან ყიზილბაშური—თათრული კარ-
გად იცის. ამის სიტყუას უკეთ შეიტყობ და ჩემსა ეს შეიტყობს და
ჩემი საქმე და სანდომი რაც არის, ამან ყველა კაი იცის. და თუ
უბრძანებთ ყველაკას ეს მოგახსენებს და გაგისინჯვებს:

ბატონი ი თ ა ნ დ ა ნ დიდებული მარცილიას რომ არის, მისი
დიდათ მადლიერი ვართ, რომ საქართველოს საქმეები მუსუ რიშა-
რით დაგვაწერინა და გაახლათ: თუ აკლია რამე მხათა ვართ, და
გავაკეთებთ: ამ პატიოსნის დ ე მ ა რ ა ს ი დიდათ მადლიერი ვართ,
მრავალი გვამო გზახუდა: აწე გუმართებს, რომ თქვენ შემოგავედ-
როთ: მარტს: 23, ს ა ბ ა ს უ ლ ხ ა ნ. (1714).

რომის კარდინალის პასუხი საბას წერილზე

მამა სულხან საბას, წმიდა ბასილის მონაზონს, 17 აპრილის
1714.

უგავილი თვის 11-ის თქვენმა მოწერილმა წიგნმა დიდათ გა-
მახარა, რადგან ესცანი მით თქვენი მისწრაფება გასავრცელებლად
კათოლიკე სარწმუნოებისა, რომელიც უკვე მიგილიათ და გინდათ
განავრცელოთ იგი არა მარტო საქართველოში, არამედ მის გარეშე
პროვინციებშიაც. ყოველივე ეს ვაუწყებ ბატონ კარდინალებს, რომ-
ლებიც დიდად გავედრებენ და მზად არიან ყველა შემწეობა აღმო-
გონონ თქვენის კეთილის სურვილის შესასრულებლად. ამიტომ აქ
მოგვლიან, რათა თქვენის პირით მოისმინონ ყველაფერი და იხმარონ
ყველანაირი შესაფერი და საჭირო საშუალება ამ წმიდა აზრის გან-
სახორციელებლად. აწ მათი უწმიდესობა პაპიცა, თქვენის თხოვნი-
სამებრ, სთხოვს თავის უქრისტიანეს მეფეს, რათა საქართველოს მე-
ფეს შეეწიოს. პაპის წერილს ვუგზავნით პარიჟში მყოფ ნუნციოს,
რათა მან თქვენ გარდმოგცესთ და თქვენის ხელით მიართვათ მთ
ხელმწიფებას: მასთანვე ამავე ნუნციოს დაგავედრეთ თქვენ და თქვე-
ნი საქმე, ამიტომ იმედი გქონდესთ, რომ მაგ მთავრობის წინაშე და-
გებმაროს ყოველნაირად. მასთანვე დიდად გამეზარდა, რომ, როგორც
თქვენ თვითონ იწერებთ, ფებშიშველ კარმელიტანების უფროსი-

საგან მიგილიათ ეგეოდენი პატივი. ამნაირის ქცევით იმან აღასრულა თავისი მოვალეობა, რომელიცა ჰქონდა თქვენის ღირსების წინაშე. დასასრულ გთხოვ მომიხსენიოთ თქვენს ლოცვაში.

რომის პროკავანდის წერილი პარიზის ნუნციოსადმი

მათ უმაღლესობას პარიზის ნუნციოს 17 აპრილს, 1714.

თქვენთან მოვა მამა სულხან საბა ორბელიანი, წმიდა ბაზილის მონაზონი, ნათესავი საქართველოს მეფისა და ძრიელ ერთგული კათოლიკე.

გამოუგზავნია სპარსეთის ყეინს * მაგ მთავრობასთან და გამოუტანებია რამდენიმე წერილის პასუხი უქრისტიანეს ხელმწიფესთან შესახებ მისიონისა. მასთანვე ანავე ხელმწიფეს უნდა მოსთხოვოს თავისი უძლიერესი მფარველობა ხსენებულ საქართველოს მეფისათვის, რომელიც სპარსეთის მეფის წინაშე არის დატყვევებული. რადგან ამ მეფეს ძრიელ მისწრაფება აქვს კათოლიკობისადმი და მისი განთავისუფლება დიდად შეეწყვეა მის სამთავროში კათოლიკე სარწმუნოების განმტკიცებას და გავრცელებას. ამიტომ პაპმა კეთილ ინება და დაავედრა უქრისტიანეს ხელმწიფეს ამ მთავრის საქმე, როგორც თაც თქვენ სცნობთ აქვე ჩადებულის პაპის წიგნისაგან, რომელსაც გადასცემთ ხსენებულ მონაზონს, ხოლო უკანასკნელი თვითონვე გარდასცემს ხელმწიფეს. თქვენ უსაზღვრო გულკეთილობას მივანდობ ბიილოთ ეგ მონაზონი პატივით, დაეხმაროთ ყველა ღონისძიებით მთავრობის წინაშე თავის საქმეებისათვის და აღმოუჩინოთ ყველანაირი თქვენი შემწეობა-მფარველობა. ერთი სიტყვით მაგას დიდად გავედრებთ პაპის და ამ წმიდა კრების მაგიერად. მარადის თქვენი.

პაპი კლემენტი XI-ის წერილი ლუდოვიკე XIV-ს

ქრისტეს მიერ ჩვენს საყვარელს შვილს ლუდოვიკეს, ფრანგთა უქრისტიანეს მეფეს, პაპი კლემენტი XI.

ქრისტეს მიერ ჩვენო ფრიად საყვარელო შვილო, მშვიდობა. მთელმა საქრისტიანომ უწყის, თუ მუდამ როგორ მხად ხართ,

* აქ შეცდომაა, რადგან საბას კი არა რიშარდს ჰქონდა რაღაც მიწოდებობა შაჰისგან შესახებ ვაქრობისა. აქ უნდა დაესახელებინათ სპარსეთში მყოფი ვახტანგი და არა ყეინი.

სადაც კი კათოლიკე სარწმუნოების დასაცველად და გასაერცვლებლად შოიბოების თქვენი გაელენა. ხშირად გვიქია და დაგვიედრებია ესეთი თქვენი წარჩინებული და ძველებური თვისება, ამიტომ სრულიად ეჭვი არა გვაქვს, რომ აღსწრაფებით და სიამოვნებით თქვენის ძოილის მფარველობის ქვეშ მიილოთ და თქვენი შემწეობა აღმოუჩინოთ საქართველოს მეფეს, რომელიც ამ უამად სპარსეთის მეფის მიერ დატყვევებულია. როგორათაც ვსცანიოთ, თუ ეს მეფე თაგის სამშობლოში დაბრუნდა თაგისუფლად, ცხადად აღმოუჩინს თაგის გულკეთილობას კათოლიკებს და გულმოჯგინებით მათ ყველანაირად შეეწევა და დიდნი იმედოცა გვაქვს რომ იქ კათოლიკე სარწმუნოება, ღვთის შემწეობით, აღორძინდეს და დღითი-დღე წარემატოს. ამას დაწერილებით სცნობთ წმიდა ბასილის წესის მონაზონის, ჩვენის საყვარლის შვილის, საბა სულხან ორბელიანისაგან, რომელიც ნათესავია საქართველოს მეფისა და რომელიც გადმოგცემს ამ წერწლს. აღზნებული ღვთიური სასოებით, მდაბლად და დიდის ვედრებით შოიბოვს თვენს სამეფო მფარველობას. აწ დიდად ვევედრებით თქვენს ხელმწიფებას, რომ ჩვეულებრივის სახიერებით მოუსმინოთ მას და აღმოუჩინოთ ყოველგვარი შემწეობა ხსენებული მეფის გასათავისუფლებლად. კუშმარიტად ეს საქმე დიდად ღირსია თქვენის წარჩინებულის გულმხურვალეობისა; ამით ჩვენ მეტად გვასიამოვნებთ და ღმერთიც გადღეგრძელებსო, ყველაზედ უმეტესად გაგაბედნიერებსო აქ და შემდგომ მოგაგებსო საუკუნო სასუიდელსა, რადგან ეს საქმე განსაკუთრებით შეეხება ღვთის დიდების საქმეს. აწ, ქრისტეს მიერ ფრიად საყვარლო შვილო, ჩვენის მწყემსებრივის სიყვარულის ნიშნად სიამოვნებით განიჭებთ მოციქულებრივ კურთხევას. რომით, 13 აპრილი, 1714*.

საბას მოხსენება ლულოვიკე XIV-სადმი

საქართველოს მეფე ვახტანგი ისპაჰანშია და საქართველოს ერთიანად გამაჰმადიანება მოელის და დიდ განსაცდელშია. თუ დაბრუნდა თაგის სამთავროში, ქართველები არა მარტო ქრისტიანედ დარჩებიან არამედ კიდევ შეუერთდებიან კათოლიკე ეკლესიას თავიანთი მეფის მაგალითისამებრ, რომელიც საამისოდ მზად არის და რომელმაც აღთქვა, რომ მობრუნდება თაგის სამშობლოში. თუ არა, კათოლიკობა მიილოს, რადგან იგი ამ თაგის უბედურობას აწერს. ამას, რომ აქამდე შეაყოვნა კათოლიკობის მიღება. მეფე ამას გარდა

ფიქრობს ყოველი დახმარება აღმოუჩინოს მისიონერებს, რათა მოაკციონ მთელი ჩერქეზეთი, რომელიც საქართველოს საზღვარზე დასაიდანაც თავისი მეუღლე მოიყვანა.

რადგან ვუწყვი, რომ საფრანგეთის დიდი იმპერატორი იმიტომ უჩენს თავის მფარველობას სარწმუნოებისათვის დევნულ მეფეებს, რათა განაწინოს მთელ ქვეყანაზე ის სარწმუნოება, რომელსაც თვით ეგოლდენის გულმზურვალეებით აღიარებს, ამიტომ მეც ვუჩვენებ მას, თუ რაოდნად ადვილია კათოლიკედ მოქცევა მთელის ოცდა-ოთხის პროვინციისა, რომლებიც სავსე არიან ერთი და ეგრეთვე ბევრს მეზობელ სამთავროებსაც, რომლებიც წარმართობას მისცემიან.

აი, მხოლოდ ამ ერის ცხონების გამოა, რომ მე ვიკისრე ეს დიდი მგზავრობა, მოველ და ვემზობი ეკლესიის პირმზო შეილის ფერხთა წინაშე. იმედი მაქვს, ამ წერილმა წადილსა გვწიოს და დაავალოთ ყვინს, რათა თქვენის ბრძანების აღსასრულებლად ვახტანგი საქართველოში გამოგზავნოს. უკეთუ შეპირდებით საჩუქარს სპარსეთის დიდებულთ, მაშინ ამ დაპირების გამო ყვინს დაავალბენ რომ მალე აღასრულოს.

ამნაირის საშუალებით ვერავინ გაიგებს თუ რა დახმარების აღმოჩენა ეწადა თქვენს იმპერატორობას; ხოლო ამის ასრულებას მიანდობთ თქვენს მიერ არჩეულ პირს. სპარსეთში ჩვეულებად აქვსთ ხოლმე, რომ რომელსამე საქმის შესასრულებლად, ჯერ შეპირდებიან მარტო წერილით და არაფერს მისცემენ, ვიდრე საქმეს ბოლომდე არ ასრულებენ. ამიტომ სპარსეთის გავლენიან პირთ ჯერ არაუერი უნდა მივცესთ, ვიდრე ვახტანგი თავის სამეფოში არ დაბრუნდება უვნებლად.

დავასახელოთ თუ რა გვარი დახმარება იქნება საქირთ. საქირთა 300.000 ეკიუ და კიდევ კმარა. მაგრამ საქართველოს მეფემ რა ჰქმნა ისეთი, რომ ღირსი გახდეს ამ წყალობისა? ესწერთი ქრისტიანე მიფეა და, იმის საბუთად, რომ ისიც ღირსია დახმარებისა, ასახელებს ბევრს მეფეებს და მთავრებს, რომელთაც სხვადასხვა უბედურების დროს შეეწია და კვალად ეწევა ეგოლდენის დიდებით მათი უქრისტიანესი ხელმწიფება. გარდა ამისა, ეს მეფე დიდათ ნატრობს თავის ერის ცხონებისათვის, გულწრფელად მიბაძოს კეთილ მაგალითს უავგუსტოესის და მეტად გულუხვის ხელმწიფისას, რომელსაც სთხოვს შემწეობას. ხოლო ვერ მიბაძავს, უკეთუ მისი ძლიერი მფარველობა არ ექმნა.

გარდა ამ წყალობისა, რომელსაც ვახტანგისათვის ვსთხოვ საფ-
ხანგეთის უძლიერესს იმპერატორს, კვლად მინდა მოვახსენო მას
კვლად მდაბალი სათხოვარი სამეგრელოს პატრიარქისა. ამ ეპის-
კოპოსს მე ძრიელ დიდი ხანია ვიცნობ სათნო კაცად; როცა მის
პროვინციაში გამოვიარე, დიდის ვედრებით მევედრა, რათა რვა
ანუ ათი მისიონერი ვსთხოვო მათ ხელმწიფებას, რომელიც ცნობი-
ლია მთელს აღმოსავლეთში ყველა მისიონერების მფარველად და
მემწედ.

„ამ პატრიარქის აზრი ეს არის, რომ შეუერთდეს წმიდა საყდა-
სა და მისიონერებთან ერთად ეცადოს აფხაზეთის მოქცევა. იმის
საბუთად, რომ ყოველსავე ამას გულწრფელად მთხოვდა, თან გამო-
მატანა მონახონი დავით, რომელსაც იგი უზომოდ ენდობა, ამან უნ-
და მოუყვანოს მას მისიონერები, რომლების გამოგზავნასაც მოელის
მათის ხელმწიფობის გულკეთილობისაგან... ინებოს და მოწყალების
თვალთ გადახედოს ეგოდენს გაჭირვებულ პროვინციებს. მას აღვი-
ლად შეუძლია ამთავანს ზოგს გააცნოს კემშარიტი ღმერთი და ზო-
გიც ეკლესიის მორჩილი გახადოს.

ამ აზრის განსახორციელებლად ყველაზედ მეტად ბუნებრივი და
შეგვიძლია ვსთქვათ, ერთად ერთი საშუალება ის არის, რომ ვახ-
ტანგი დაბრუნდეს თავის სამეფოში. რადგან მას იტყურენ ისპაჰანში
სპარსეთის მოწინავე პირნი, რომელთაც ყვინი თავის ნებაზე დაპ-
ყავს და აგონებენ, თუ თავისი სარგებლობა უნდა, არ გაუშვას ვახ-
ტანგი საქართველოში, ამიტომ საჭიროა იმ პირთა გულის მოგება,
ოის კმნაც შეიძლება საჩუქრებით. ხოლო ამ საჩუქრების მიცემა ვა-
ხტანგს არ შეუძლია თუ იმიტომ, რომ ცოტა ხანია, რაც მეფობს
და თუ იმიტომ, დიდი ხარჯი მოუვიდა.

თავისი გულმოდგინებისა და სახიერების გავლენით თუ აწ ინე-
ბებს ყოველად ქრისტიანი ხელმწიფე და შეეწევა ამ მეფეს, საუკეთესო
საშუალება ამისი სისრულეში მოყვანისათვის ის არის, რომ ინე-
ბოს და ერთი თავისი საიმედო პირი გაგზავნოს და მასვე გაატანოს
ვახტანგისათვის საჭირო ნივთიერი შემწეობა, რათა იმან შეიძლოს
სპარსელთ მოწინავე პირთა გულის მოგება; ეგრეთვე სპარსეთის მე-
ფეს ერთი წიგნი მისწეროს და სთხოვოს, რომ მან უბრძანოს საქა-
რთველოს მართველებს, რათა ფრანგებს, რომლებიც იქ გაატარებენ,
თავიანთ საქონელს სპარსეთში წასაღებად, შიში არაფრისა ჰქონ-
დესთ.

ცნობები საქართველოს მისიონის შესახებ უცნობ
პირის მიერ დაწერილ მოხსენაზიდან

...როგორც სწანს, სულხან საბას საქართველოში გავლენა აქვს ხალხსა და მეფის სასახლეზე. ეგრეთვე ეტყობა, რომ, დიდი სასიკეთა აქვს კათოლიკე სარწმუნოებისა და უნდა მიაღებინოს ეს სარწმუნოება თავის ქვეყნის მთელს ერს, რომელიც რომისაგან განყრილიაო. თვითონ, 22 წელიწადია, რაც კათოლიკობა მიიღო და შემდგომ გახდა მონაზონი, რათა უფრო თავისუფლად იღვაწოს შეერთებისათვის, ამიტომაც იმ სიშორიდან მოვიდა საფრანგეთს, რომ მოიპოვოს მისიონერები. სამეგრელოს პატრიარქი, რომელიც იმავე დროს პატრიარქია აფხაზეთისა, იმერლებისა და გურულებისა, რომელნიც სულ სხვადასხვა ხალხნი არიან, ამავე აზრით მას მიემხრო. ამ პატრიარქს უნდა ჯერ თვითონ შეისწავლოს კათოლიკობა და შემდგომ რომის ეკლესიას შეუერთოს ყველა ეს ქვეყანა. ისინი ამბობენ, რომ საქართველოს მიფე ვახტანგ ძრიელ ნატრობს მიიღოს კათოლიკობა და ამ ნაირად თვითვე მისცეს მაგალითი ყველა იმ თავის ქვეშევრდომებს, რომლებიც კიდევ დარჩენია, ჯარდა ამისა ეს მეფე თავის მეუღლის საშუალებით დაკავშირებულა სამ მთავართან, რომლებიც განაგებენ ჩერქეზეთს და რომლებიც ძმები არიან—ამის გამო შემდგომი ადვილი იქნება მოქცევა მათი ქვეშევრდომებისა, რომლებსაც ვრცელი და მიუდგომელი ადგილი უკავიათ კავკასიონის მთების იქითა მხარეს. ღრმად დასაჯერი და მოსალოდნელია ამ ერთა შექმნა. მით უფრო ადვილი შეიქმნეს, რომ პატიოსანნი, მშვიდნი, ზრდილნი, უცხოების ძრიელ პატივის მცემლნი და შემწყნარებელნი არიან; სწორედ არც ერთ სარწმუნოებას არ აღგანან: ზოგნი ქრისტიანედ უწოდებენ თავიანთ თავს და ზოგნიც მაჰმადიანად. ხოლო არც ერთმა და არც მეორემ იცის, თუ რა არის ის სარწმუნოება, რომელსაც ვითომ თვითონ აღიარებს. შეიძლება ითქვას, რომ ნელ-ნელა, იგოდენი ვრი მოაქციოს კაცმა, რაოდენიც საფრანგეთშია. ეს საქმე ძრიელ ადვილია, ამიტომ ყურადღებელი არ უნდა დარჩეს. ამის დასაწყობად და სისრულეში მოსაყვანად საჭიროა მხოლოდ საკმაო რიცხვი კარგად გამორჩეულის მისიონერებისა, რომელთაც სხვა არაფერი უნდა ეძიონ, თუ არ თავიანთი მისიონის კარგად აღსრულება. თქმა არ უნდა, რომ მარტო ეს მიზანი ჭეშმარიტად ღირსია მეფის დიდებისა, მისის გულმოდგინებისა და მხურვალებისა...

პატივი გვაქვს მოვართვათ თქვენს ხელმწიფებას წერილი, რომელიც ჩვენმა წმიდა პაპმა კეთილ ინება და გამოგზავნა საქართველოს მეფის ვახტანგის სასარგებლოდ. მათი უწმიდესობა ამითი ჩვენ ძვირფას შემთხვევას გვაძლევს, რათა მეორე გზის წარვსდგეთ თქვენის მეფობის ტახტის წინაშე, რაის ნებაც კეთილ ინებეთ და გვიბოძეთ. ამ თქვენის მოწყალეების განმეორება საქმაოა ჩვენს დასავალბლად, რათა მარადის გამოუთქმელის სიამოვნებით მოვიგონოთ ეს ჩვენი მგზავრობა, კიდევ რომ ღვთის ნებით სხვა აღარც ერთი დასარგებლო ნაყოფი მოჰყვეს.

რა დიდი ბედნიერებაა აწ ჩვენთვის განვაცხადოთ, რომ ღირსი გავზნით დავსწრებოდით და გვეხილა ყოველივე ის, რაც სხვებს შორიდან აკვირვებს და აოცებს, ვინაიდან ჩვენი თვალით ვიხილეთ თქვენს უაკგუსტოვს ხელმწიფებაში არა მარტო სოლომონის სიბრძნე და დიდება, არამედ დავითის სარწმუნოება და სასოებაც.

დიდებულა მეფეო, სწორედ ამ სასოებით არის, რომ თქვენი ზღმწიფება შეიქმნა მეფეთა შემწე და სარწმუნოებრს მფარველი თვით იმ დაშორებულ ადგილებშიაც, როგორც არის ჩვენი ქვეყანა.

საბას წერილი მინისტრ პანშანტრანთან

აქ დიდისა და მადლის მეფის საყვარელო და გულითადო მისანდობელო, და ხუაშიადის შემნახაო, უფროს ვეზირო, ბატონო მუსუ პანშანტრან, სულხან საბა ორბელიანი. გიბაროდენ.

ღვთის მადლითა და მადლის მეფის ბედნიერებით, მეფის კატარლით, ცხრა ივლისს* მშვიდობით მოვედით რომს. თქვენი პატროსანი წიგნები კარდინელს მისინიორ ლატრიმულს, და კარდინელს მისინიორ საკრიპანტის მივართვით, რომელიც თქვენი ვედრება ეწერა. ნამეტნავად გაისარჯუნენ, და სიკეთე მოიჭირვეს, და კარგად დაგვხვდნენ, ერთს კაის ადგილს დაგვაყენეს.

რადგან მტკიცე ქრისტიანის მეფის გამოგზავნილი ვიყავით წმიდა პაპმა მამაშვილურის თუალით და გულით შეგვიტკბო. მუსუ რიშარს რაც დააბარა თავის შვილ მეფესთან ჩვენის საქმისა ეს მოჯახსენებს. მუსუ რიშარიც მეფის ბრძანებითა და წმიდა პაპის ბრძა-

* ერთ სხვა საბუთში ივლისის ათია მოხსენებული.

ნებით მანდეთ წამოვიდა. ჩვენც ამის მოიხედნე ვართ, როგორათაც: თქუენის მართლის პირისაგან ჩუენის საქმის გარიგების პირობა გვიბრძანეთ, ისუები ისე გაგვითათო. ჩვენც დღე და ღამე თქუენი მლოცავი ვართ. და თქუენის შვილისა რომ ღმერთმან დიდი დღე მოგცეს. კვ. ივლის დაიწერა: ს უ ლ ხ ა ნ ს ა ბ ა. (1714).

რომის პაპის კლემენტე XI-ის წერილი საქართველოს მეფის ვახტანგ VI-სადმი მიწერილი

ბრწყინვალე და უძლიერეს ვახტანგს, აზიელ ივერიის მეფეს.
კლემენტე XI.

ბრწყინვალე და უძლიერელო მეფევე, მშვიდობა და ღეთის მადლის ნათელი არ შეგვიძლია სიტყვით გამოვაცხადოთ თუ რაოდნად გავგახარა ამ წარჩინებულ ქალაქში მოსვლით ჩვენმა საყვარელმა შვილმა, საბა სულხან წმიდა ბასილის მონაზონმა და თქვენმა ნათესავმა. ბევრი რამ გვიამბო ისეთი, რაც მაგ მხარეში კათოლიკე სარწმუნოების წარმატებას ხელს შეუწყობს. რა ვცხანით თქვენი დატყვევება სპარსეთის მთავრობისაგან, ძრვიელ შეესწუხდით, ვინაიდგან თქვენი ძლიერი და განუწყვეტელი დახმარება კათოლიკე სარწმუნოებას დიდად შეეწევა. ამიტომ ჩვენც არაფერი დავზოგეთ, ყოველი ღონე ვიღონეთ, რათა თქვენ გელირსოსთ მალე განთავისუფლება და თქუენს სამთავროში მობრუნება, ვითარცა ამას ვრცლად მოგახსენებს ეს ხსენებული მონაზონი. აწ უფლისა მიერ მამობრივის სიყვარულით შეგაგულიანებთ, რათა ყოველი შეწუხება და სატანჯველი, რომელიც ხშირად შეგვემთხვევა ამ ცრემლის ხევში, მოთმინებითა და მხნედ იტვირთოთ და ამნაირად მაგ შეწუხებისაგან გამოიღებთ ნაცოფს. თუმცა კარგად ვუწყით, რომ თქვენ არ გჭირიათ გამხნეება, რათა, მსგავსად თქუენ წინაპართა, კათოლიკე სარწმუნოება, მისი აღმსარებელნი და მისი მოძღვარნი დაიფაროთ და შეეწიოთ მათ. გარნა, რადგან ეს ჩუენის მწყემსებრივის ვალდებულობის უმთავრესი საზრუნველია, ამიტომ სულ არ დავდუმდებით, არამედ დიდად დავაუდრებთ და გთხოვთ, რაც თქუენის ნებით ჰყოფთ მათ სასარგებლოდ, ინებეთ მისი კმნა ჩვენგამო, რათა უფრო გულმოდგინებით იყოს. ვინაიდგან ვცხანით, რომ თქვენი ხელმწიფება დიდად მოწადინებული ყოფილა კათოლიკე ეკლესიასთან შეერთებას და აღთქმაც დაუდგია. ამის გამო ჩვენც გირჩევთ რათა დაუყოვნებლად აღასრულოთ ეგ თქვენი სასარგებლო და საჭირო სურვილი, რომ მითმიაგოთ ღმერთს რაც აღუთქვით. უკეთუ ეს აღასრულოთ, თქვენის-

სულის საუკუნო ცხოვრება უზრუნველ ჰყოთ; ეგრეთვე ჩვენც თქვენ-
დამი მამობრივის სიყვარულის გამოცხადება არ შევსწყვიტოთ და.
რითაც კი შეგვიძლია, ყოველთვის შეგეწიოთ. აწ სიმდაბლით ვევედ-
რებით ღმერთსა, რომლის ხელთ არიან გულნი მეფეთანი, რათა-
სრულ ჰყოს თქვენში ის საქმე, რომელიც დაიწყო, განამტკიცოს და
დიდხანს უვნებლად გაცოცხლოს და მოგანიკოსთ ცხოვრების ყო-
ველგვარი ბედნიერება. რომით, 17 აგვისტოს 1714.

ცნობა ბრანდუკა კოზიმო III არქივიდან

ხუთშაფათ დილით 13 სექტემბერს 1714, წინაღობით, რომი-
დან ფლორენციაში მოვიდა ბასილიანი მონაზონი სულხან საბა ორ-
ბელი, საქართველოს ერთი თავადთაგანი; დააყენეს იგი წმიდა სამე-
ბის მონასტერში, სადაც გრანდუკა დიდის პატივით მოეპყრო, ეს-
უკვე გაათოლიკებული იყო; ამას ჰყავდა ორი მეუღლე; უკანასკნელი
გარდაიცვალა კათოლიკედ. თვითონაც ამ დროს 62 წლისა იყო, ამ
ქართველი თავადის თხოვნით ახადეს ფარდა 18 სექტემბერს ხარე-
ბის ღვთის მშობლის ხატს, რასაც დიდი ხალხი დაესწრო.

20 სექტემბერს 1714, ხუთშაფათ დილით ხსენებული საბა ორ-
ბელი ბასილიანი მონაზონი თავისი მისიონერებით აზიაში დასაბრუ-
ნებლად წავიდა მეტად კმაყოფილი გრანდუკას და ფლორენციის
ქალაქისაგან.

1714 წ. ივლისის 10, ზღვით მოვიდა რომს საქართველოს მე-
ფის ბიძა, რომელიც პაპმა, კარდინალებმა და თავადებმა დიდის პა-
ტივით მიიღეს; კარდინალებმა და თავადებმა მას ძრიელ ბევრი სა-
ჩუქრები მიართვეს; ეგრეთვე პაპისაგანაც მიიღო ერთი დიდი ოქროს
მედალი; სხვადასხვა საჩუქარი და მასთანვე საკმაო ფულიც სა-
ქართველოში დაბრუნების გზის ხარჯად, რადგან ეხლა გალარიბე-
ბულია იმის გამო, რომ ხსენებულ საქართველოს მეფეს, მის დისწულს,
სულთანმა სამთავრო ჩამოართვა და ახლა დატყვევებულია. რომს
იმიტომ მოვიდა, რათა პაპისაგან და სხვა მთავრებისაგან შემწეობა
მოიპოვოს თავის დის წულის დასახსნელად.

28 აგვისტოს მიწვეული იქმნა უცხოელთათვის გამართულ
ნადიმზედ, საცა თვით პაპი ემსახურებოდა, რის გამოც ამ მთავარმა
მეტად კეთილი მაგალითი მიიღო.

11 სექტემბერს მოვიდა ფლორენციაში, ჩამოხდა წმიდა ლუი-
ჯის სასტუმროში; მაგრამ, გრანდუკას ბრძანებით, ორი ეტლით
წაიყვანეს წმიდა სამების სასახლეში, სადაც მშვენიერად მოწყობილია

ჰველაფერი ამისთანა სტუმრებისათვის. ეს 60 წლისა არის, მალაღობრივია, მხნე და ძლიერის აგებულობისა, შშვენიერი სახეაქვს და თეთრომწითლო ფერი; ერთ მტკაველზე მეტი გრძელი წვერი აქვს, რომელიც დიდად უხდება. ბერძნების სარწმუნოებისა იყო, მაგრამ 20 წელიწადზე მეტია, რაც კათოლიკობა მიიღო საქართველოში მყოფ ჩვენი პატრების საშუალებით, განსაკუთრებით, პატრი სილიბისტრე და პატრი ანჯელოს შემწეობით. ქართულის და თათრულის მეტი სხვა ენა არ იცის. ამიტომ მოითხოვა და რომში გაუგზავნეს ხსენებული პატრი სილიბისტრე (რომელიც კარგა ხანია საქართველოდან დაბრუნებულიყო), რომელმაც ქართული ძლიერ კარგად იცის. იგი თან ახლდა მოწვევად და სხვა საკუროების დროს (რადგან რიშარდი მას განწირდა 25 ივლისს). ამის გამო ის პატრი თან მოჰყვა ფლორენციაში.— აქ გრანდუკა მიჰყვა პაპის მაგალითს და, რაოდენადაც შეეძლო კარგად მოეპყრო და დიდი პატივი სცა, რადგან არა მარტო თავის ეტლს აძლევდა ქალაქში სასიარულოდ და შესანიშნავს სუფრას უშლიდა, არამედ ძრიელ შვენიერი საჩუქრებიც უთავაზა.— კაფუჩინმა პატრებმაც მიჰბაძეს და გამოუცხადეს თავიანთი სიყვარული და პატივი, რაოდენადაც კი თავიანთი სიგლახაკე ნებას აძლევდათ. რადგან რომის პროვინციალს თავი გაუცნობებია ამიტომ მონთუგის მონასტრის უფროსმა 17 სექტემბერს მონასტერში სადილად მიიწვია მისის მზღებელი პირებიტურთ, ვინც კი იყო: ერთი მღვდელი, ერთი თავისი ბაზილიანი მონაზონი და ერთიც თავისი მოსამსახურე. მოიყვანეს ექვს ცხენიანი ეტლით. დილით აღსარება სთქვა და წირვაზედ ეზიარა დიდის სასობით; ამ დროს დიდი კეთილი მაგალითი მისცა იქ დამსწრეთ. რაოდენათაც კი შესაძლებელი იყო კაი სუფრა გაუწყვეს; რასაც დიდი კმაყოფილი დარჩა. საღამოზე გრანდუკამ ექვს ცხენიანი ეტლი გამოგზავნა და წააყვანინა სადგომში. მეორე დღეს აქ მოვიდა პატრი ანჯელო, რომელიც მას იცნობდა საქართველოში. მაშინვე ერთ სხვა მისიონერთან ერთად მივიდა მის სუნახავად, რაც ძრიელ გაეზარდა საბას, რადგან ამ პატრმაც ქართული იცოდა; ეს ორივე თავისთან დაიჭირა სადილად და ძრიელ შინაურად შეექცენ. 20 სექტემბერს, თავის მზღებლებით წავიდა ფლორენციიდან მათი ხელმწიფობის საგანგებო ნაევით. პატრი ანჯელო ლიორანმდე გაჰყვა ხოლო პატრი მისიონერი კი თან წაიყვანა სიზილიამდე.

აბაგას წერილი საზრანგებთის მინისტრ პანჟანტკანთან
მიწერილი

დიდათ ბრძენო და პატიოსანო, უფროსო ვეხირო ფრანციის მე-
ფისაო მუსუ ჰანშანტრან:

ქ. ვიცი რომ დავაკელი, თქვენ რომ მიბრძანეთ „სადაც მიხ-
ვიდე შენი ამბავი მომწერეთ.“ რომიდან მოგწერე, რომელიც
წმიდა პაპმა ჩვენზე წყალობა ქნა; რომელიც დიდმა მეფემ მისწერა
ჩვენის გულისათვის, კიდევ ნამეტნავი წყალობა გვიყო.

რომიდამ წამოსვლის უკან, წმიდის პაპის ხარჯით ის ქვეყნები
გამოვიარეთ და ფლორენციაში მოვედით. რა კრანდუქამ ჩვენი პა-
ტივი დიდის მეფისაგან, და წმიდა რომის პაპისაგან შეიტყო, მაშინ-
ვე კარგად დაგვაყენა, კაი პატივითა. კარგად დაგვხვდა. იქ ყოფა-
შიაც, და გზაზე მამულშიაც სრულებით მისი ხარჯი იყო. კაის ხე-
ლის შეწყობით მოგვეპყრა.

ალიკორნას თქვენი კუნძული (კონსოლი) მუსუ დემალია.
დაგვხდა. იმან მოინდომა რომ სახლში დამდგარიყავით. მაგრამ კრა-
ნდუქასაგან ბრძანება იყო რომ ჩვენ მონასტერში დამდგარი-
ყავით. და მისთვის ვერ დავდექით: კუნძულო მალ-მალ მოვიდის.
გვიალერსის: და აჯამის ქუეყნის ამბები ჩამოვარდა, ასე იცოდა
სპარსეთის საქმე, იქ გაზდილი მეგონა. დიად, მიამა მისი ასეთი ცო-
დნა იმ ქუეყანას კაი გასაგზავნია. პირველად ეს კუნძულო და იმ
ქუეყნის საკადრისი.

მე მაგას არ მოგახსენებ რომ თქვენს დიდ ჭკუას დავეცილო
საქმესა. მაგრამ მე, რაც მოხსენება მართებს, მოგახსენებ, რომ ფრან-
ცისები ჩემთვის დიდად საყვარელნი არიან.

ალიკორნიდან წამოსული, პალერმოს მოვედით იქ თქვენი კუნ-
ძულო მრავალს გაისაჯა. სხვა არავინ გვინახამს: იქიდან მისიონას
მივედით: აქაური კუნძულო თუ არ დაგვხედომოდა, არ ვიცი სად
უნდა დამდგარიყავით: იმან თვითონ წამიყვანა. წმიდის ბასილის,
ჩუენის მონასტერში დამაყენა. ყოველ დღეს თავის ეტლს გამოგზავ-
ნიდის: ყოველ დღე მოვიდის, გვიალერსის; ეს ბატონები ყველა, თქუ-
ენის გულისათვის, კარგა გვეპყრობოდენ. ამისათვის მოგწერ რომ
იმათ წყალობა უყოთ.

გვხვეწები რომ მოციქულები მალე გამოგზავნოთ, რომ კონს-
ტანტინეპოლს მივიყვანო. ამ ზამთარ აქ მოვასვენო. ვიცი ჩუენის სა-
ქმისათვის დიდად მომჭირნე ბრძანდებით. და ამას მოველი უფრო

თავს გამოიდგოთ, რომ ჩემი მეფე და ჩუენი ქუეყანა შენი მოვალე შეიქმნენ და მე ნიადაგ შენი მლოცველი ვიყო.

„დაიწერა ოკდომბერს: 26: (1714) სულხან საბა ორბელიანი მოგახსენებ.“

საბას წირილი მინისტრ კანშანტრანისადმი კონსტანტინე- კოლით ბაგჰავნილი

მუსუ პანშანტრან: კ. მალალის მეფის გულითადო ვეზირო, და საყვარელო მოსანდობელო.

მერმე, ღთის მადლითა და თქუენის ბრძანების შეწეენითა; ით: იანვარს კონსტანტინეპოლს მშვიდობით მივედით მალთიდამე. ბატონმა ელჩმა ერთს სახლში დაგვაყენა კაის პატივით, ხელის შეწყობით, როგორც უწინ ვიყავით, ისრე ვხლა გაგვირიგა. აქ ვახტანგ მეფის, და ჩემ ძმების წიგნები დამხვდა მონაწერი: ვახტანგს ივნისის თვეში მოეწერა და აჯამთ ქრისტეს სარწმუნოებისათვის, დიად, შეუწუხებიათ. მაგრამ მიხარიან რომ მაგრა მდგარა, და რამდენიც შეაწუხონ უფრო გამაგრდება.

ჩემთვის ეს მოუწერია „ჩემი იმედი, ღთის გარდა, არა არი რაო. და შენ იცი ჩემს საქმეზე რასაც გაირჯებო. და დიდი მეფის შეწეენას და შველის მაყურებელი ვარო“: თქუენ ხომ მრავალს გაისაჯენით მაგრამ ამას გეხვეწება კიდევ უფრო გაისაჯოთ, რაც დიდმა მეფემ თავის უტყუარი პირით წყალობა მიბძანა, მისი მომლოდინე ვარ.

თქუენ მიბძანეთ „წადი, კონსტანტინეპოლს დაჯდეგო. ჩვენც ელჩს მივსწერთო, რომ იქ რაც ვახტანგს ერგებოდეს ის კნათო. და აქ ამა ელჩს ბრძანება არა მოსვლიარა:

ჩემს ძმებს ხვეწნა მოუწერია ჩემი მისვლისა. ჩემი ქუეყანა აშლილა, ყუელას უნდა მალე მივიდე. მაგრამ თუ მეფის წყალობა და ან ეგ მოციქულები არ მოვლენ, მე ვერ წავალ. ჩემი საქმე და ჩემის ქუეყნისა გამიშვია და. უწინ უნდა მაგ მოციქულების საქმე ვინაღვლო, მერე ჩემს თემს წავიდე: ჩემის ქუეყნის დაშლას, თქუენ ნურას. დაიხედავთ, მაგ მოციქულების საქმე არას დაამარცხნებს: თუ ამ თათრებსა და შავ ზღვას მოვრჩით. იქით ღთით, მოციქულების საქმე არა დაშავდება რა. ჩემი აქ ყოფნა გრძლად არ ვარგა მისთვის, რომ ვინ იცის, თუ ჩემი რამ ითქუა და საჯაროდ გამოვიდა, მრავალი საქმე წახდება.

იყო საყვარელი, ანუ საყვარელია ყველა თქუენს საფარველს. შეგობი-
გდია, და შენ იცი.

ერთს ამას გეხვეწები, მალთილამ, რომ წამოგვიყვანა თქუენის
ბრძანებითა, ან ეს ელჩი, რასაც ჩვენზედ ირჯება. მე მმართვეს ამისა-
თვის ღვთის წინაშე ვილოცო. სხვა არა შემიძლიარა. ეგება თქუენს
წყალობას გარეთ არ დარჩნენ. თქუენი მოსამსახურე სულხან საბა.
18 თებერვალს 1715“ (1).

პაპის კლემენტე XI წერილი საბა ორბელიანისადმი

ჩვენს საყვარელს შვილს, წმიდა ბასილის წესის მონაზონს უფ-
როსს, საქართველოს თავადს სულხან საბას, პაპი კლემენტე XI.

საყვარელო შვილო მონაზონო, მშვიდობა და მოციქულტბრივი
კურთხევა. თანახმად შენის ნატურისა და თხოვნისა, გადავწყვიტეთ
გამოგზავნოთ ამ მოკლე ხანში მოციქულტბრივი მისიონერები მაგ
მხარეს, თუმცა დიდად დარწმუნებული ვართ შენს მზურვალეობაზე,
რომლისაც მრავალნაირი და წარჩინებული ნიშნები გვიჩვენებ ამ
ბრწყინვალე ქალაქში ყოფნის დროს, და მზათ ხარ შეეწოთ, მაინც
კი კვალად და კვალად დიდის თხოვნით დაგავედრებთ მათ, რათა
შენი გულკეთილობის ნაყოფი უჩვენო და შენი ძლიერი მფარველობა
არ მოაკლო. უწყოდეთ, რომ ჩვენთვის მეტად სათნო საყოფელი იქ-
ნება და ბევრს გვასიამოვნებს ყველა იმ სამსახურით, რასაც შენის
გულკეთილობით და პატიოსნებით მიაგებ მათ, რომ შეიძლონ ყვე-
ლა თავიანთი მოციქულტბრივი სამსახურის აღსრულება. რადესაც
შემთხვევა მოგვეცემა, კიდევც გამოგიცხადებთ ჩვენს მადლობას. აწ
დაუცბრომელად ვევედრები მოწყალე ღმერთსა, რათა ნაყოფიერი
ბყოს ამ მისიონის წმიდა მოღვაწეობა და შენც წარგიმართოს ზეცი-
ერი მადლი და მასთანვე მოგანიჭოს ყოველი ბედნიერება. ჩვენე მამო-
ბრივის სიყვარულის ნიშნად განიკებთ მოციქულტბრივი კურთხევას.
რომით, მაისისა, 1715.

რომის პაპი კლემენტე XI წერილი საბა ორბელიანისადმი კონსტანტინეპოლში მიწერილი

ბატონ სულხან საბას, 30 ივლისი, 1715.

ამ წმიდა კრებას ძრიელ ესიამოვნა თქუენი მშვიდობით მისე-
ლა მაგ ქალაქში, ეგრეთვე რა სცნო თქუენი ეგრედ კარგად მიღება
და მოპყრება უკრისტიანების მეფის ელჩის მიერ. კარდინალეგმა და

მეც თქვენთან ერთად განვიხარეთ მაგ ამბითა. თქვენი ოშვიდობის ამბავი ვაუწყებ პაპსაც; მანაც განიხარა და გამოაცხადა განსაკუთრებული მამობრივი სიყვარული და პატივი, რომელიც აქვს თქვენდამი. ეგრეთვე პაპი და კარდინალები ძრიელ შეწუხდნენ, როცა, გაიგეს, რომ საქართველოს მეფის ვახტანგის ძმას მთავრობა ხელში ჩაუგდება და ამით ვახტანგის საქმე აურ-დაურევეია; გარნა იმედია, რომ სპარსეთის მეფის წინაშე უქრისტიანესი ხელმწიფის გავლენიანი შუამდგომლობით, გარემოება შეიცვალოს და ეგ ქუეყანა ჩაჰბარდეს თავის კანონიერს მთავარს.

ხოლო მისი, რომ კაფუჩინების უფროსმა საქართველოში გაგზავნა, ესეი უხერხულ დროს, ეგრედ მრავალი მისიონერი ერთად იგი ღირსია შებრალებისა, რადგან მოიქცა ამნაირად იმ აზრით, რომ სასწრაფოდ და გულმოდგინეთ აღესრულებინა თავისი მოვალეობა მისიონერების საჩქაროდ გაგზავნისა, თქვენი წასვლა ეგრეთ მოულოდნელი შემთხვევის გამო, რომ არ შეგულიანებულყოს, მაშინ ამნაირი მოქცევისათვის ღირსი იქნებოდა ქებისა. აწ მისიონერებს დიდად დავავედრებ თქვენს მფარველობას, რალა თქვენის შემწეობით შეიძლონ მოტანა იმ უდიდესი ნაყოფისა, რომელსაც მოველით მათის შრომისაგან. დავშთები თქვენი სამსახურის მონატრე.

შენიშვნები, დექლარაციები

და

საქმიანობების

3*. ქ³ს ჩლია ივნისის თხუთმეტს... ხელნაწეს რის ეს თარიღი ჩლია (1711) დამახინჯებულია. ჩვენამდომოდნულ საბას ლექსიკონების მინაწერებით მისი ბიოგრაფიის შემდეგი თარიღებია ცნობილი:

ქორანიკონს ჩლი (1710), დეკემბერს ა (1) ხვარასანს წავიდა, — მეფეს ქაიხოსროს ეკმო და ფებერვალს კ (20) გამოისტუმრა მრავლის ნიქითა. მაისს ია (11) ქართლს მოვიდა.

ქორანიკონს ჩლიბ (1712), აპრილს კგ (23) მეფეს ვახტანგს ისპაანს გაჰყვა.

ბ (2) ნოემბერს გამოაბრუნა. დეკემბერს კ (20) ქართლს მოვიდა.

ქორანიკონს ჩლიგ (1713) აგვისტოს იზ (17) საფრანგეთს გაიპარა, ფრანცა, ჯენევა, სიკილია, ჰრომი ნახა. ფრანცისის მეფე, ჰრომპაპი, კრან-დუკა უცხოლ კარგად დახუდენ. ყოველი კაცი გაჰკვირდა. რაც იმ ქვეყნებში უცხო და ძვირად სანახავი იყო, ყველა აჩუნენს. წმინდა პაპმა წმიდის ჯვარის ნაქერი, წმიდის მოწამის კლემენტოზის თავი და სხუანი მრავალი ნაწილნი უბოძა.

იC (18) მარიამობისთვის გამოისტუმრა. გზაზე წმიდა სახლი და მრავალი წმიდა ადგილები მოილოცა.

ქ (20) ღვინობისთვის მალთას მოვიდა.

(8) დეკემბერს ფრანცისის მეფის ხომალდი მოუვიდა, წამოვიდა.

ქორანიკონსა ჩლიე (1715) იანვარს ით (19) კონსტანტინეპოლეს მოვიდა. ის წელიწადი იქ დაეგვიანა. ფრანცისის დესპანისას იდგა კელის შეწყობითა (ნ. ხელნ. საქ. მუზ. S ფონდის №1658).

* გასამართავ ტექსტის წინ დასმული რიცხვი წიგნის გვერდს აღნიშნავს.

ამგვარად, ირკვევა, რომ საბა საფრანგეთიდან 1714 წ. გამოგზავრებულია. მაშასადამე ქ^რკნი იქნებოდა არა ჩლია არამედ ჩლიდ.

ახლა სიკილია მისცეს ამ შერიგებაზე. სპანის მეფისა იყო... სიკილია--სიცილია--კუნძული ხმელთაშუა ზღვის ცენტრში. მოხერხებულ გეოგრაფიულ მდებარეობის გამო მრავალ ეროვნებათა შეხვედრისა და ბრძოლის ადგილად იყო ქცეული.

241 წ. (ჩვენს ერამდის) სიცილია რომაელებმა დაიპყრეს. 493 წ.—ოსტგოთებმა; 535—ბიზანტიამ; 827 წ. არაბებმა. მე-11. საუკ. მეორე ნახევარში ნორმანებმა, რომელთაც სიცილიის სახელმწიფო დაარსეს. მე-16—17 ს. სიცილიას განაგებდნენ ესპანეთის მეფის მოადგილეები. ამ შერიგებაზე... საბა აქგულისხმობს უტრეხტის ზავს, რომელიც მოხდა 1713 წლის 11 აპრილს. ამ ზავით სავოის ჰერცოგმა მართლაც სიცილიის სამფლობელოები მიიღო.

საბიასავე პატარა ქალაქი ლაფრანგა...

საბია—ახლანდელი სავოია (Savoie)—საფრანგეთის სამხრეთ-დასავლეთით მდებარე მთლიანი ოლქი შვეიცარიისაკენ იტალიის საზღვარზე.

ლაფრანგა—საბა აქ გულისხმობს ქ. Frangy-ის, მდებარეობს St. Julien-ის სამხრეთ-დასავლეთით 22 კმ. მანძილზე. სახელგანთქმულია თეთრი ღვინით.

იმ ქალაქის ვოივადა გამოეგზავნა... ვოივადას საბა ქალაქის თავს, მოურავს, ადგილობრივ ადმინისტრატორს უწოდებს. (ნახ. მოხილეთა წმინდათა და სხუთთა აღმოსავლეთისა ადგილთა ტიმოთესგან ქართლის მთავარეპისკოპოსისა. თფილისი 1852 გვ. 112. ტიმოთეს შენიშვნა: ვოივადა რუსული ენაა. ქართულად მოურავი ეწოდების).

საბიას ბატონის ქალაქი ნისი... ნისი (Nice)—ახლანდელი ნიცა. ზღვისპირის ალპების ქალაქია სამხ. საფრანგეთში. საშუალო საუკუნეებში მნიშვნელოვან სიმაგრედ ითვლებოდა და პროვანსის გრაფებს ეკუთვნოდა. 1388 წლიდან—სავოის გრაფებს. უფრო გვიან სარ-

დინის მეფეს. ამფითეატრულად დაშვებული ზღვისაკენ იგი სავსეა ველებით, ლიმონისა და ფორთოხლის ბაღებით, ზვრებით.

4. მოვედით მონაკო ქალაქსა. ზღვაში ერთი კლდე შესულიყო თბილისის მეტეხსაკვით. აქ იგულისხმება მონაკოს მინიატურულ სახელმწიფოს დედაქალაქი, რომელსაც აგრეთვე მონაკო ჰქვიან. ეს სახელმწიფო მდებარეობს ხმელთაშუა ზღვის ლიგურიის კლდოვან სანაპიროზე. ქალაქი გაშენებულია ზღვაში წამოშვერილ კლდოვან კონცხზე (სიმაღლით 58 მ.), რომელსაც საბა მეტეხის კლდეც ამსგავსებს. დანარჩენი ქალაქები: მონტე-კარლო და ლაკონდამინა ფაქტიურად მონაკოსთან არიან გაერთიანებულნი. ძირითად მცხოვრებლებს, იტალიელთა და ფრანგების შერევით წარმოშობილნი, მონეგასკები შეადგენენ. განვითარებულია მეხილეობა.

ის ქალაქი (მონაკო) ერთის ხელმწიფისა იყო. ყრმა არ ვისია. ეხლა ფრანციცის მეფისათვის ზურგი მიუყუდებია. მე რომ ფარისს ვიყავი თითონ ის ფრენქიფეც ვნახე. საშუალო საუკუნოებში მონაკო გენუის კოლონია იყო. XIV საუკუნიდან თავად გრიმალდების სამფლობელოს შეადგენდა. პერონის ხელშეკრულების (1641) მიხედვით მონაკომ მიიღო საფრანგეთის პროტექტორობა. საბა ამ პროტექტორობას აღნიშნავს „ფრანცისის მეფისათვის ზურგის მიუყუდებით“. მას პარიზში ამ სავგარეულოს წარმომადგენელი მთავარი (ფრენქიფე) უნახავს.

ამ საბიის მეფის ქალიყო სპანიის მეფის ცოლი, რომ ზეით სიკვდილი დაეწერეთ. სპანიის მეფედ საბა აქ გულისხმობს გაბსბურგთა სახლის ესპანურ შტოს უკანასკნელ წარმომადგენელს, უშვილოდ გარდაცვლილ, კარლოს II (1661 — 1700). მის სიკვდილს მოჰყვა ბრძოლა ესპანეთის მემკვიდრეობის შესახებ. ამ ბრძოლის დროს (1700—14) ესპანეთმა დაჰკარგა (იტალიურ სამფლობელოებისა და ბელგიის გარდა) გიბრალტარი და მინორკის კუნძულები ინგლისის სასარგებლოდ.

6. მარჩილი დამ... ჯენევიამდე, თუ სწორად ივლი, სამასი მილია. მარჩილი...—მარსელი—საფრანგეთის და მთელ ხმელთაშუაზღვის სანაპიროების პირველი სავაჭრო პორტი. ერთი უძველესი ქალაქთაგანი დასავლეთ ევროპაში. მალე დაამყარა მეგობრული განწყობილება რომთან.

მე-16 საუკ. დასასრულს სავოისის ჰერცოგები უშედეგოდ ცდილობდნენ მის ხელში ჩაგდებას. ლუდოვიკო XIV დროს ქალაქმა დაჰკარგა თავისი მუნიციპალური დამოუკიდებლობა და ადმინისტრაცია მეფის მოხელეთა ხელში გადავიდა (1660 წ.).

7. ქალაქი საონა, სადაც აკეთებენ უმჯობეს ფარფურსა და ჩინურებს... იტალიაში რბილ ფაიფურის კეთება იწყება მე-16 საუკ. ჯერ ვენეციაში და შემდეგ სხვა ქალაქებშიაც. ფლორენციაში ფრანჩესკო მედიჩიმ (1574 წ. ახლოს) გაიმენა საფაიფურე სახელოსნო, რომელსაც პირადად ხელმძღვანელობდა.

საონა (Savona) გენუის პროვინციის ქალაქი აგრეთვე ცნობილი იყო ფაიფურის ქურჭლის წარმოებით.

8. ით (19) ივნისს დილაზე ჯენევაში შემოვედით... გენუა — ჯენევა — (GENOVA) ჩრდილოეთ იტალიის ოლქის — ლიგურიის დედაქალაქი. იტალიის უმნიშვნელოვანესი სავაჭრო პორტი. მდებარეობს გენუას ყურეს ჩრდილოეთ ნაპირზე. გაშენებულია ამფითეატრულად ლიგურიის აპენინების ფერდობებზე. ცნობილია უძველეს დროიდან, როგორც ლიგურიის მთავარი ქალაქი. 222 წლიდან (ჩვენს ერამდის) იგი შედიოდა რომის რესპუბლიკაში.

მე-12-ე საუკუნიდან დამოუკიდებელ რესპუბლიკად ითვლებოდა. ადრე განავითარა თავისი სავაჭრო ძლიერება და უკვე მე-11-ე საუკ. დასაწყისში დიდი ფლოტის მებატრონე იყო. ჯვაროსანთა პირველმა ომმა (1096—99) გენუა წამოსწია როგორც ძლიერი საზღვაო და სავაჭრო ძალა. მე-14-ე ს. მეორე ნახევრიდან პირველობა ვენეციაზე გადადის. მე-17-ე საუკუნიდან იგი უკვე ჰკარგავს მნიშვნელოვან როლს დასავლეთის ისტორიაში.

გენუაში მრავალი ძველებური სასახლეა მარმარილოს ფასადით, კიბითა და კოლონადით. ამიტომ არის, რომ საბა წერს: ზოგი ასეთები რამ ვნახე, არც ფრანციციის მეფის სახლში მინახავს (გვ. 12).

9. ერთს თიატინის მონასტერში მივედით... თიატინების (პავლელების) ორდენი დაარსდა რომში 1524 წ. მისი დამაარსებელი იყო კარდინალი კარაფა (შემდეგში პაპა პავლე IV თიატის ანუ კიეტის (Chieti) ეპისკოპოსი. ორდენის წევრი—მონაზვნები იცავდნენ სასტიკ მონასტრულ რეჟიმს და მოციქულებრივი უბრალოებითა ცხოვრობდნენ.

11. ერთი დომენიკონის რიგისა მოხუცებულ ენკრატისი თავს ადგას... დომინიკელი—დომინიკაანი—კათოლიკური ეკლესიის ერთი „მოგლახაკო“ მონაზონთა ორდენი. დაარსებულია 1215 წ. დომინიკოს მიერ. ამ რიგის (ორდენის) მონაზვნები უმთავრესად ქადაგებდნენ. რომის ეკლესიამ მათ ინკვიზიცია ჩააბარა.

12. (ჯენევიას) ზოგი ასეთები რამ ვნახე, არც ფრანციციის მეფის სახლში მინახავს... ფრანციციის მეფის სახლად საბა—აქ გულისხმობს ვერსალის (Versailles) სასახლეს. რეზიდენცია. საბა ლუდოვიკოს ვერსალის სასახლეში წარუდგა (1714 წ.). სასახლე განთქმულია პარკებით (დიდი და მცირე ტრიანონი). იგი გაშენებულია ლუდოვიკო XIII—და XIV დროს არქიტექტორების ლემერსიე და მანსარის მიერ. ლენოტრის მიერ შექმნილი პარკი ითვლება ნამდვილ შედევრად. სასახლის აგება და პარკის გაშენება მილიარდზე მეტი ფრანკი დაჯდა. ვერსალი ამ უამად სენისა და ეაზის დეპარტამენტის მთავარი ქალაქია. მდებარეობს 17 კმ. მანძილზე პარიზიდან.

14. მასა სხვა ფრენჭიფისაა. თეთრი მარმარილო ამის ალაგში გამოდის... მასა (Massa) — იტალიურ პროვინციის მასა-ე-კარარას ქალაქი; ძველი ციხე. მასა სახელგანთქმულია თეთრი მარმარილოთი.

კდ (24) ივნისს ალიკორნიდან წამოველ...

ა ლ ი კ ო რ ნ ა — საბას ენაზე ლივორნოს (Livorno) უღრის. პორტი—ტირენის ზღვაზე. ცნობილია მარჯნითა და სხვა მინერალებით. ფიზის დაცემის შემდეგ (XV ს.) ქალაქმა იწყო განვითარება. ალექსანდრო მედიჩმა (1510—37) გაამაგრა იგი. კოზიმომ (1389—464) პორტო-ფრანკოდ აქცია.

ჟურნალ „ცისკარში“ გამოქვეყნებული საბას „მოგზაურობა“—ამ სტრიქონებიდან იწყება. (ნახ. „ცისკარი“ 1852 წ. იანვარი. „ჰსწავლა და ხელოვნების“ განყოფილება).

16. წყლის შესართავზე წმიდის პაპის ორი ეტლი დაგვიხვდა. ავიდროაო. წყლით ნუ წამოიყვანთო. ჰაერმა არ აწყინოსო... მდინარე ტიბრის სანაპიროები, რომელზედაც იტალიის სატახტო ქალაქი რომი მდებარეობს, ზაფხულობით მეტად დამცდელია და ციებით დამზავადებული. რომის პაპს ამ მხრივაც საბასათვის ზრუნვა არ მოუკლია და ორი ეტლი უახლებია, რომ მდინარით არ ემოგზაურა რომამდის.

17. კარდინალები უწინ არავისთან მივლენ სანახავად, სანამდისინ სხვანი არ ნახავენ... ფრანციცის კარდინალს საბას პატივსაცემად ეს წესი დაურღვევია და შეხვედრა ფარულად მოუწყვია... კარამდინ არ გამიგება, არც გამიყოლა, ვითომც ჩემს სანახავად არ მოსულაო.

კარდინალი კათოლიკურ ეკლესიის წარჩინებული მოხელე. კარდინალთა კრება (კონკლავი) თავის შორის ირჩევს პაპს.

მინდორს შუა ერთი ოთხკუთხედი ქვა, ყაბახს უმაღლესა. პეტრეს უშესანიშნავეს ტაძრის მოედანზე ამართულ ობელისკს საბა ყაბახს ამსგავსებს.

ყაბახი—ძველად ქალაქის მოედნის შუა ადგილს აღმართავდნენ გრძელ ორთაყვირის ხეს და ზედ დასდგამდნენ ოქროს, ან ვერცხლის თასს. დღესასწაულებსა და ყველიერში მოედანზე გავიდოდნენ მეფე და დიდებულები. ცხენების ქენებით გაუვლიდნენ ყაბახს და ისრის

ტყორცნით ვინც თასს ჩამოაგდებდა, იგი რჩებოდა გამარჯვებული და თასის მეპატრონე.

მეფე-ფილოსოფოს მარკ ავრელიოსის ეპოქაში (161—181) მარსის მოედანზე ამართული იქმნა მისი-სახელობის სვეტი (კოლონა). მას უნდა გაემარადისებინა ხსოვნა მეფის იმ გამარჯვებათა, რომლებიც მან მოიპოვა მარკომანებსა და დუნაის ოლქის სხვა გერმანულ ერებზე. მარკ ავრელიოსის კოლონა თავისი ტიპით ტრაიანის კოლონას ჩამოჰგავს. სვეტი შემკულია რელიეფების ხვეულ ლენტით. შიგნით სვეტს ასდევს 206 საფეხურიანი ხვეული კიბე. სვეტს აგვირგვინებდა მარკ ავრელიოსის ქანდაკება, რომელიც 1859 წ. მოციქულ პავლეს ფიგურით იქმნება შეცვლილი. სვეტის სიმაღლე პოსტამენტისა და ქანდაკების სიმაღლის ჩათვლით 44,15 მეტრს უდრის.

წამიყვანეს წმიდა პეტრეს ეკლესიაში. შევედი სასუფეველის მსგავს ეკლესიაში. სამასი ბიჯი სიგრძე აქვს, ორასი ბიჯი განი.... სახარების მიხედვით პეტრე უხუცესი მოწაფეა ქრისტესი. კათოლიკობაში იგი ითვლება ქრისტეს მემკვიდრედ, როგორც ეკლესიის თავი. გადმოცემით იგი იყო რომის პირველი ეპისკოპოსი—პაპი. ნერონმა (37—68) იგი, პავლესთან ერთად, თავდაღმა ჯვარცმით აწამა. ეკლესია მათ 29 ივნისს მოიხსენიებს. წმინდა პეტრეს ეკლესია (S. Pietro in Vaticano) პირველად ბაზილიკის სახით აშენებული იყო კონსტანტინე დიდის (306—337) დროს პაპის სილვესტრ I-მეორ.

XV ს. პაპმა ნიკოლოზ V—დაიწყო მისი გადაკეთება, რომელიც მალე იქნა შეჩერებული. ახალი ტაძრის საძირკველი პაპი იულიუს II—დროს იქმნა ჩაგდებული. ტაძრის გეგმა შეიმუშავა იტალიის აღორძინების ცნობილმა არქიტექტორმა დონატო ბრამანტემ (1444—1514). მისი სიკვდილის შემდეგ მშენებლობას სხვათა შორის ხელმძღვანელობდნენ იტალიის დიდი აღორძინების დიდი მხატვარი რაფაელ სანციო (1483—1520) და იტალიის გენიალური მოქანდაკე, ხუროთმოძღვარი, პოეტი და მხატვარი მიქელ ანჯელო ბუონაროტი (1475—1564).

მთავარი გუმბათი, რომელიც მსოფლიოში უშესანიშნავეს გუმბათად ითვლება, მიქელ ანჯელოს ნახაზების მიხედვით დასრულებულ იქმნა 1590. ტაძარი აკურთხეს 1626 წ. პაპი ურბანოს VIII—დროს. ტაძარი დაჯდა 120 მილიონი ლირა. ტაძრის სიგრძე 187 მეტრია, განივი ნეფის სიგანე—137 მეტრს უდრის, ხოლო ხუთ კოლოსალურ სვეტზე დაბჯენილ გუმბათის სიმაღლე 117 მეტრია.

ტაძრის მრავალ ღირსშესანიშნაობის შორის ცნობილია მიქელ ანჯელოს Pietà და ბერნინის (1598—1680) ბრინჯაოს კათედრა. თვით ტაძარი უმშვენიერეს არქიტექტურულ ძეგლად ითვლება მთელ მსოფლიოში. (ნ. სურათი პეტრეს ეკლესია გვ. 17.)

18. რომის წყალზე ხიდი ძევს. ხიდის თავს წმიდა პეტრე დგას და აქათ წმიდა პავლე მოციქული და ხიდზე აქათ და იქით ათი ანჯელოზი. (ნ. სურათი ადრიანის სამარხი. გვ.18)

ხიდის თავს პაპის ციხე და ზედ მარმარილოს ანჯელოზი დგას, ხმალს ქარქაშში აგებს. (ნ. სურათი ადრიანის სამარხი. გვ.18)

მეფე-არქიტექტორის ადრიანის ეპოქიდან (117—138). სხვათაშორის შესანიშნავია მის მირ 132 წელს დაწყებული გრანდიოზული მავზოლეუმი (Moles Hadriani), რომელიც დასრულდა მისი სიკვდილის ერთი წლის შემდეგ (139 წ.). მავზოლეუმმა ჩვენამდის ძალზე დაზიანებულმა მოაღწია. საშუალო საუკუნეებში და შემდეგომაც მავზოლეუმი ციხედ იყო გამოყენებული. ამ უამად იგი ცნობილია Castello St. Angelo-ს სახელით. მავზოლეუმი მარმარილოთი იყო მოპირკეთებული.

22. კოსტანტინე მეფეს რომ პირველი ეკლესია აეშენებია, შევედით... კოსტანტინე დიდი — რომის იმპერატორი (306—337 წლებში). ტაბტის მოწინააღმდეგეებთან ბრძოლისას ისარგებლა რიცხვობლივად გაძლიერებულ ქრისტიანთა ძალით, რომელთა ინტერესების დასაკმაყოფილებლად 313 გამოსცა მილანის ედიქტი სარწმუნოების შემწყნარებლობის შესახებ.

23. კაფუჩინების მონასტერში წაგვიყვანეს... კაფუჩინები — მონაზონთა ორდენი (რიგი) ფრანცისკელების ორდენიდან გაპყოფილი.

24. იეზოვიტების მონასტერში მივედი თ... იეზოვიტები, იუზუიტები — იესოს საზოგადოების წევრები — მებრძოლ კათოლიკეთა სასულიერო ორდენი. იგი დაარსა 1539 წ. ყოფილმა სამხედრო პირმა, ესპანელ იგნატი ლოიოლამ (1491—1556). ორდენი აგებული იყო სამხედრო დისციპლინის სასტიკ პრინციპებზე. ორდენის მოღვაწეობა დამყარებული იყო იმ დებულებაზე, რომ „ყველაფერი დასაშვებია ღვთაების მეტი განდიდებისათვის“, აქედან — „მიზანი ამართლებს საშუალებებს“. სკოლისა და აღსარების საშუალებით იეზუიტები დიდ გავლენას ახდენდნენ ოჯახურსა და საზოგადოებრივ ცხოვრებაზე. იეზუიტები აქტიურ რელიგიურ-პოლიტიკურ როლს ასრულებდნენ გერმანიისა და საფრანგეთის რელიგიურ ომებში. ორდენი წარმოადგენდა კონტრარეფორმაციის ერთერთ უმთავრეს იარაღთაგანს. ორდენის მისიონერები (ფრანცისკ ქსავერიოსი და სხვა) მოგზაურობდნენ შორეულ ქვეყნებში (ინდოეთს, ჩინეთს, იაპონიას, აბაშეთს და სხვ.).

იეზოვიტების მონასტერში მივედი თ. წმინდა იგნატი, მათი თავი, იქ ასაფლავია... იგნატი ლოიოლა (1491—1556) იეზუიტების ორდენის დამაარსებელი.

ფრანცისკო ქსავერიოსის ხელი იქ არის... ფრანცისკო ქსავერიოსი (1506—52) — იეზუიტი და კათოლიკურ ეკლესიის წმინდანი. ფილოსოფიის პროფესორი ბოვეში. იგნატი ლოიოლას (1441—1556) ერთგული თანამშრომელი.

კარმელიტანების მონასტერში წაგვიყვანეს... კარმელიტანები — კარმელიტები — მონაზონთა ორდენი კალაბრიელ ბერთოდის მიერ დაარსებული (12ს.) მთა კარმელზე, სადაც გადმოცემით ცხოვრობდა ილია წინასწარმეტყველი. მთა კარმელი (ჯეზალ-მარ-ელიას — ილია წინასწარმეტყველის მთა) ერთერთი ცნობილი მთაა პალე-

სტინაში ბიბლიურ-ისტორიულ ამბებთან დაკავშირებული.

25. წავედით წმინდა ბრანოს მონასტერში, სადაც დეოკლეტიანეს სახლი ყოფილიყო, აწ ეკლესიად იყო... დეოკლეტიანე—რომის იმპერატორი (284—305 წლებში.) მის დროს (305 წელს) აშენდა რომის ყველაზე დიდი თერმები (აბანოები), რომლებიც იტევდა 3.200 კაცს. დეოკლეტიანეს თერმების ტებიდარიუმი (თბილი აბანო) შენახულია ჩვენს დრომდის: იგი მიქელ-ანჯელომ გადააკეთა Maria degli Angeli-ს ეკლესიად.

27. დომინიკიანი ჯენერალი მოვიდა ჩვენს სანახავად... დომინიკიანთ—შესახებ ნ. შენიშვნა 11, გვ. 183 ჯენერალი — ორდენის უფროსი.

28. წამიყვანეს ბურგონია ფრენკიფის წალკოტში... ბურგონდია—დაარსებულია ხალხთა დიდ გადასახლების ეპოქაში 413. ბურგუნდების მიერ. 1034 წლიდან შედიოდა წმინდა რომის იმპერიაში. 1378 წლიდან გადავიდა საფრანგეთის ხელში (გარდა ბურგუნდიის საგრაფოსი, ზემო ბურგუნდიაში).

წალკოტები როგორც ფარიზისა და ეს-წერე, ესეც მისთანა იყო... ესტრიქონები ნათლად მოწმობენ, რომ საბას მოგზაურობა პარიზის წალკოტების აღწერილობასაც შეიცავდა. მოგზაურობის ეს ნაწილი დაკარგულია.

31. მე იმ ბუსიმონიას წალკოტში ვიყავ... გადამწერის შეცდომა უნდა იყოს. საბა აქ უნდა გულისხმობდეს „ბურგონია ფრენკიფის“ წალკოტს.

35. უწინ საწიგნე მაჩვენა... პლატონ, არისტოტელი და მათი ამხანაგები დახატული, რასაც სახისა ყოფილა და მათი წიგნები... საბა აქ ვატიკანის ბიბლიოთეკას გულისხმობს. ვატიკანის ბიბლიოთეკა ევროპის უქველესი ბიბლიოთეკაა. პირველი ცნობები მის შესახებ მე-5-ე საუკუნეს სწვდება. მე-8-ე საუკუნიდან ჩნდება ბიბლიოთეკარის თანამდებობა. 1295 წლიდან შენახულია „საინვენტარო წიგნი“. ბიბლიოთეკა 188

შეიცავს 50 ათასზე მეტ ხელთნაწერს და ნახევარ მილიონ ტომს ნაბეჭდ წიგნებს. მათ შორის 6 ათას ინკუნაბულებს (პირველნაბეჭდ წიგნებს).

35—36. წამიყვანა მალა, სხვა სახლები მაჩვენა, მაგრამ რა ენა იტყვის... საბა განცვიფრებულია ვატიკანის მრავალ საკვირველებათა ნახვით და მათ შეძლების დაგვარად აგვიწერს.

ვატიკანი—პაპის რეზიდენცია რომში (1317 წლიდან). იგი მდებარეობს ვატიკანის ბორცვზე. შეიცავს მრავალ უმდიდრეს დარბაზებს (რაფაელ სანციოს მხატვრობით)—, გალერიებს, კაპელებს (შესანიშნავე სიქსტინის კაპელა მიქელ ანჯელოს მიერ შესრულებულ ფრესკებით), მუზეუმებს (ანტიურ ქანდაკებისა და სურათებისას) და ბიბლიოთეკას.

37—38. ბატონის სალაროში ღორის კბილსავით რომ კბილია, ორი მისთანა. მაგრამ იმტოლი ვერ იყო. კაცის თავი გაქვავებული, სოკო გაქვავებული. ეს ქართლშიაც მინახავს... საბა აქ გვაწვდის მეტად საინტერესო ცნობებს საქართველოში „მუზეუმის“ ჩანასახისას, ბატონის სალაროში. საყურადღებოა აგრეთვე მისი პალეონტოლოგიური ცნობები ქართლის გაქვავებულ ცხოველთა და მცენარეთა შესახებ.

48. სხვაში აბაშისა... აბაში—აბისინიის, ეთიოპიის მცხოვრები (აფრიკაში).

61. ეს პაპა დიდის კაცისშვილის არის. მეთორმეტე კლემენტე იყო... გადამწერის შეცდომა უნდა იყოს. საბას დროს ვატიკანს განაგებდა პაპი კლიმენტ XI (და არა მეთორმეტე). კლიმენტ XI (1649—1721) პაპობდა 1700—21 წლებში. საბას მიმოწერა კლიმენტ XI-სთან ჰქონდა.

70—71. ერთი საკერპო ყოფილიყო. სიმართლის ღმერთს ეძახდნენ თურმე... იმკერპისას თურმე ასე იტყოდნენ... საბას მიერ აქ მოთხრობილი ამბავი მოგვაგონებს ცნობილ ეპიზოდს,

„ტრისტან და იზოლდადან“ [ნახე: Le roman de Tristan et Yseult. Renouvelé par Joseph Bédier, სახელდობრ: Le jugement par le fer rouge. გვ. 125—127].

71. მარიამ მეგვიპტელის ეკლესიაში... სომხები ვინც მივლენ, აქ დადგებიან. იქ სმენ და სქამენ. ვინც მოკვდება, იქ დაემარხებიან... საბა რამდენიმე ადგილას აგვიწერს სომხების ეკლესიებს. ეს ცნობები სომხების შესახებ პირველად გამოაქვეყნა პროფ. ლეონ მელიქსეთბეგმა. ნახ. „ქართული წყაროები სომხეთის შესახებ“ (სომხურად ტ. II. ერევანი. 1936 წ. გვ. 118—121).

ექსცერპტები საბას მოგზაურობიდან სათაურით: „სომხები ევროპაში“— 1. ალიკარნა, 2. რომი, 3. კონსტანტინეპოლი ნახ. იქვე გვ. 124—125.

75. მე ნემსა ვარო... ნემსა—გერმანელი.

რაც ღარიბი და გამოვარდნილი ლოტრანი... ლოტრანი—გერმანულ რეფორმაციის მეთაურისა და იდეოლოგის მარტინ ლუთერის (1483—1546) მიმდევარი. ლუთერანობა პროტესტანტიზმის ერთი შტოა. წარმოიშვა მე-16-ე საუკ. პირველ ნახევარში. მოძრაობას მოჰყვა უმთავრეს გერმანულ ქვეყნების კათოლიკობიდან ჩამოშორება და მათში დამოუკიდებელ ეკლესიების წარმოშობა. კათოლიკურ მოძღვრებას—საეკლესიო იერარქიის (პაპის მეთაურობით) ლეგიტიმაცია და სარწმუნოებით და „საქმეებით“ ხსნის შესახებ, ლუთერმა დაუპირისპირა საყოველთაო წმინდაობისა და სარწმუნოებით ხსნის დოგმატები.

მე ბოშნალი ვარო... ბოშნალი—ბოსნიის მცხოვრები. ბოსნია სამხრეთ სლავიის დასავლეთ ნაწილი. მე-6—7-ეს. დასახლებულ იქნა სლავურ ტომებით (სერბ-ხორვატებით). ეკუთვნოდა ბიზანტიას, სერბიას, ხორვატიას. მე-12 საუკ. უნგრეთისაგან იყო დამოკიდებული. 1463 წლიდან ბოსნია ოსმალეთის პროვინციად გადაიქცა. 1699—1739 წ. ბოსნიის ნაწილი გაბსბურგთა მონარქიის გამგებლობაში იყო.

82. მერმე წალკოტები და შადრევენები გვაჩვენეს, და უცხო და კარგები, მაგრამ ფრანცისის მეფისთანა ვერ იყო. საბაზე განსაკუთრებული შთაბეჭდილება მოუხდენია ლენოტ-რის მიერ შექმნილ ვერსალის პარკს. მასთან სხვა წალკოტები და შადრევენები აღარ მოსწონს.

85. ას სამოცი იქაური სკუთი ებოძა (სამასი მარჩილია) გზის ხარჯად... სკუთი (Scudo) იტალიური ვერცხლის ფული. მისი ღირებულება აპენინის ნახევარ კუნძულის სხვადასხვა სახელმწიფოში მანეთნახევრიდან ორმანეთამდის აღიოდა.

96. მოვედით ქალაქსა ფლორენციას. იტალიის ამავე სახელწოდების პროვინციის მთავარი ქალაქი. მდინარე არნო მას ორ ნაწილად ჰყოფს. მარჯვენა მხარეზე მდებარეობს ქალაქის უძველესი ნაწილი. შესანიშნავი მოედნები და შენობებია: სინიორის მოედანი (Piazza della Signoria) 13—14 სასახლით (Palazzo vecchio) და ღია გალერით, ფლორენციის ტაძრის მოედანი 13—14-ს. ტაძრით: (Santa Maria del Fiore), მდინარე არნოზე მდებარე ექვს ხიდის შორის უძველესი პონტე ვეკიო (Ponte vecchio) ჯერ ისევ რომის ეპოქაშია აშენებული და გადაკეთებული მე-14 საუკ.

ფლორენცია — ახალ არქიტექტურის აღორძინების საშობლოა. დიდ მხატვრულ ინტერესს იწვევს ფლორენციის ტაძარი ბრუნელსკის (1377-1446) გუმბათით, სანლორენცოს ეკლესია ბრუნელსკისა და მიქელ-ანჯელოს შინა ნაგებობით და სხვა. ყურადღების ღირსია აგრეთვე პიტტის სასახლე (15-17), მსოფლიო მნიშვნელობის მუზეუმები, პიტტის და უფიცის სამხატვრო გალერეები, აკადემიის გალერეა მიქელ ანჯელოს ქანდაკებით (დავითი, მონები) და სხვა [ნახე სურათი — ფლორენცია გვ. 96].

99. წალკოტების ქება, ამბები ფრანციისა დამიწერია, მაგრამ ამისი ასე სჯობდა... (ნახ. 28 გვერდის შენიშვნა).

104. ზოგი ბენედიქტები, ზოგი სხვა რიგი... ბენედიქტები — ბენედიქტელები — რომაულ-კათოლიკურ ეკლესიის მონაზონთა უძველესი ორდენი (რიგი); დაარსებულია ბენედიქტე ნუსრიელის მიერ, რომელმაც, გადმოცემით, მონაზონთა ერთად ცხოვრების წესები დააწესა. 6—8 სს. ევროპის სამეურნეო რღვევის გარემოში ბენედიქტელებმა საკმაო მნიშვნელობა მოიპოვეს, როგორც ეკონომიურ, ისე კულტურულ ცხოვრებაში.

112. ფისას მოვედით. ფლორენცასავით მდინარე შუა ჩაუდოდა... ფისა—იტალიის პროვინციის (ფისის) მთავარი ქალაქი მდ. არნოზე.

ბაპტისერია (Battisterio)—ნათლის დების ეკლესია, რომელიც საბას აქვს აღწერილი, აშენებულია 1153-1278 წლებში დიოტისალვის პროექტის მიხედვით. ბარელეფიანი ემბაზი გაკეთებულია ბიგარარელის მიერ (1246 წ.), ხოლო მარმარილოს კათედრა შესანიშნავ ქანდაკებებით—ნიკოლო ფისელის მიერ.

სახელგანთქმული ფისის უნივერსიტეტი დაარსებულია 1338 წ. ფისა — დიდ იტალიელ ფიზიკოსისა და ასტრონომის გალილეო გალილეის (1564-1642) სამშობლოა. საშუალო საუკუნოებში ფისა მნიშვნელოვანი სავაქრო ქალაქი და ძლიერი საზღვაო სახელმწიფო იყო.

114. სამრეკლო ასე წახრით აეშენებიათ, კაცი შეშინდებოდა, აგე წაიქცევიაო... ფისის ტაძრის (აშენებულია 1063-1118) აღმოსავლეთით აღმართულია შესანიშნავი, ცილინდრულ ფორმის დახრილი კოშკი (Campanile). კოშკი აშენებულია 1174-1350 წ., იგი რვა სართულიანია და სიმაღლით—54,5 მეტრი. დახრილობა ვერტიკალიდან 4,3 მეტრს უდრის. კოშკის უცნაური ფორმა გამოიწვია ნიადაგის დაწვეამ. დახრილობა შემდეგ ხელოვნურად გაამაგრეს და ისე დატოვეს. (ნახ. სურათი 112 გვ.)

115. სომხის საყდარს მივედით. ნახე 71 გვ. შენიშვნა).

ის ხომალდი სიცილიის ქვეყნისაკენ მივიდოდა, მისინა ქალაქს... მისინა—ქალაქი კუნძულ სიცილიის ჩრდილო-დასავლეთით, აქვს ჩინებული რეიდი უდიდეს გემებისათვის. მდებარეობს სიცილიისა და სამხრეთ იტალიის ვულკანურ კერათა ხაზზე. დიდმა მიწის ძვრებმა (1783-და 1908 წ.) ქალაქი თითქმის მთლად დაანგრიეს.

ჩვენ მალთას გვინდოდა მოსვლა... მალთა—კუნძული ხმელთაშუა ზღვაში. მდებარეობს სიცილიისა და აფრიკის (ტრიპოლის) შორის. მთავარი ქალაქია ლავალეტა (1570 წლამდის სატახტო ქალაქად ჩიტა-ვეკია ითვლებოდა). მალთა (ბერძნ. მელიტა) 1400 წ. (ქრ-მდე) ფინიკიის კოლონიად ითვლებოდა, შემდეგ—ბერძნებს, 400 წ. (ქრ-მდე) დაიპყრო კართაგენმა; 218 წ. (ქრ-მდე)—რომმა; 454—494 წ. (ქრ. შ.) ბატონობდნენ ვანდალები, შემდეგ ოსტგოთები; 534 წ. ბიზანტიელები; 900 წ. არაბები; 1090 წ. იგი დაიპყრო ნორმანდელ გრაფმა როჟერ სიცილიელმა; 1530 წ. კარლოს V-მ გადასცა იგი მალთელ ორდენს. ამ ხნიდან მალთა გადაიქცა ქრისტიანების სიმაგრედ ოსმალთა წინააღმდეგ, რომელთაც 1565 წ. მას უშედეგოდ შემოარტყეს ალყა. ამ დროს თავი ისახელა ორდენის დიდმა მაგისტრმა ლავალეტმა. 1800 წ. მალთა ინგლისელებმა დაიპყრეს.

116. პალერმო ქალაქს მიმართეს... პალერმო—პროვინცია პალერმოს მთავარი ქალაქი—კუნძულ სიცილიაში. დაარსებულია ფინიკიელების მიერ. 1416 წლამდის იყო სატახტო ქალაქი სიცილიის სახელმწიფოსი. 1860 წელს იგი გარიბალდიმ დაიქირა, რის შემდეგ გაერთიანებულ იტალიის შემადგენლობაში მოექცა. (ნახე სურათი, გვ. 117).

120. გაღმა იტალიის ბოლო იყო, მაგარი ადგილი, კალაბრია ერქვა... კალაბრია—(Calabria) იტალიის უსამხრეთესი ნახევარი კუნძული. მდებარეობს ტირენისა და იონიის ზღვათა შორის. ვიწრო მეტინის სრუტე მას ჰყოფს კუნძულ სიცილიისაგან. დაფარულია

კალაბრიის მათა კლდოვან ჯაჭვით. იცის ხშირი მიწის-
ძვრები (1783, 1905, 1908).

122. მათს წალკოტს ლობეთ სულ ნარინ-
ჯი და თურინჯი ევლო, როგორც ფრანცი-
სულს წალკოტში ბზა და გვიწერია... საფრან-
გეთის (პარიზის) წალკოტების აღწერილობას სბა ერთ-
ხელ კიდევ იხსენებს. მოგზაურობის ამ ნაწილს ჩვენამ-
დის არ მოუღწევია. (ნ. 28 გვ. შენიშვნა).

124. სირაკუზა ჩამოვიარეთ მიღმად და
დავინახეთ... სირაკუზა—ბერძნული კოლონია, კუნ-
ძულ სიცილიის მარჯვენა ნაპირზე. დაარსებულია, გად-
მოცემით, კორინთელების მიერ 735 წ. ახლოს ქრისტემ-
დე. შემდეგში ყველაზე დიდი და მდიდარი ქალაქი.

126. მალთა კუნძულია მელიტონი... მალთა—
სიცილიის (სიკილიის) სამხრეთით მდებარე კუნძული ხმელ-
თაშუა ზღვაში. ინგლისის კალონია. მელიტონი—მელიტა-
კუნძულის ბერძნული სახელწოდებაა.

134. პირველ ეს მალთისელნი როდოსს
მდგარან... მალთის რაინდები (იოანიტები)—
უძველესი სასულიერო-სარაინდო ორდენია. როდესაც
ოსმალებმა როდოსი ჩაიგდეს ხელში. როდოსის რაინ-
დები მალთაზე დასახლდნენ (1530 წ.).

137. მალთა დამ ნაპოლი ოთხას ორმოცდა-
ათი მილია... ნეაპოლი—ერთი ულამაზესი ქალაქთაგა-
ნი მსოფლიოში. იტალიის ამავე სახელის პროვინციის მთავა-
რი ქალაქი, ნეაპოლის უბის ნაპირზე მდებარე. დაარსებუ-
ლია მე-8 ს. ქრისტემდე. რომაელებმა დაიპყრეს 326 წ.
ქრ.-მდე. უმდიდრესი ქალაქი. შესანიშნავი ქალაქის. პარ-
კები. ძეგლები დანტესი, კარლოს III და ფერდინანდ I.
წმ. თანუარის ტაძარი (1272 წ.). უნივერსიტეტი დაარ-
სებულია 1224 წ. ცნობილია შესანიშნავ ბიბლოთეკებით,
მუზეუმებით, მსოფლიო მნიშვნელობის არქივით.

კანდია, რომელსა თურქნი გირითს უხმო-
ბენ... კანდია—ჭერაკლიონი—ქალაქი და პორტი. კუნ-

ქულ კრიტის ჩრდილო ნაპირზე; კუნძულ კრიტის ძველი სახელწოდება.

მაღალადამ კვიპრეს კუნძული ათას ასი მილია... კუნძული კვიპროსი—ხმელთაშუაზღვის აღმოსავლეთ ნაწილში, სირიისა და მცირე აზიის ახლო. ქრისტემდე მე-10-თე საუკ. კვიპროსზე მოსახლეობდნენ ბერძნები. პტოლომელთა ეპოქაში კვიპროსი ეკუთვნოდა ეგვიპტეს. მას მოჰყვა რომისა და ბიზანტიის მფლობელობა. მე-12 საუკ. კვიპროსი გადადის ჯვაროსანთ ხელში. მე-15 საუკ. კვიპროსს იპყრობს ვენეცია. 1570 წ. კვიპროსი დაიპყრო ოსმალებმა. 1878 წლიდან. ინგლისის ხელშია.

141. იმას იქით აღჯერი არის... აღჯერი—აღიერი უმნიშვლოვანესი და უძველესი, ფრანგული კოლონა აფრიკის ხმელთაშუაზღვის ნაპირზე მაროკოსა და თუნისის შორის. საშუალო საუკუნოებში აღიერი იყო ხმელთაშუაზღვის მეკობრეთა ცენტრი.

იმას იქით აღჯერი არის და მერმე მორაგო ფრანცისის... მორაგოთ—საბა აქ გულისხმობს საფრანგეთის მაროკოს, რომელიც მდებარეობს ატლანტიურ ოკეანეს ნაპირსა და აღნიერის შორის.

142. გამოვლეთ ქიო, რომელსაც თათარი სახიზს უხმობენ... ქიო—ქიოსი—ეგეის ზღვის ერთი მოზრდილი კუნძულთაგანი. ეკუთვნის საბერძნეთს.

ნელრაპონტო გამოვლეთ. ჩრდილოეთისა კუნდარია... ნელრაპონტო—ნეგრეპონთი—ანუ კუნძული ევბე. დედაქალაქი ნეგრეპონთი.

(ნახე: მოკლე გეოგრაფია ფიზიკებრივი მოქალაქებრივი და ისტორიებრივი სასოფლო სკოლებისათვის. მონთობანი (საფრანგეთში) ენრიკო ჭაბრის სტამბა 1877 წ. გვ. 75.)

144. მარჯვნივ—ანალოლი. ანალოლზე ახლო ვიარებოდი... ანალოლი—ანატოლია, მცირე აზიის სახელწოდება ბიზანტიურ ეპოქიდან.

145. პირველს დარდანელის ციხეთა... დარდანელი — ძველი ჰელლესპონტი — მარმარილოს ზღვის ეგეოსის ზღვასთან შემაერთებელი ვიწრო სრუტე (57 კმ. სიგრძით). ეკუთვნის ოსმალეთს.

147. საღამოს კონსტანტინეპოლს, სუკუ-დარს, პერის, გალატას რაჯ მინარაიყო, ყველაზე ჩირახოვანი ქნეს ხვანთქარის გამარჯვეებისათვის... კონსტანტინეპოლი—(ოსმალურად სტამბოლი) ოსმალეთის უდიდესი ქალაქი. ოტომანთა იმპერიის ყოფილი სატახტო ქალაქი. დაარსებულია მე-9 ს. ქრისტემდის (ბიზანტია). 326 წ. ქრ. შემდეგ კონსტანტინე დიდმა გადაარქვა სახელი—კონსტანტინეპოლი. 395 წლიდან ბიზანტიის იმპერიის სატახტო ქალაქი. ოსმალებმა დაიპყრეს 1453 წ.

პერა—ევროპიელებით დასახლებული ქალაქის ნაწილია.

ქალაქის მეორე ნაწილი—გალატა მე-13 საუკ. დაიქირეს გენუელებმა და ვენეციელებმა, უცხოელების ესკვარტალი საგრძნობლად გაიზარდა მე-16 და მე-17-ე საუკ.

სუკუდარა—სკუტარი—ქალაქის აზიური კვარტალი მდებარეობს ბოსფორის აზიურ ნაწილზე.

148. ჩვიდმეტი თვე კონსტანტინეპოლს დავყავ და მაისის ცამეტს წამოვედით. საბას ლექსიკონის მინაწერები მის კონსტანტინეპოლში ყოფნაზე, შემდეგს გადმოგვცემენ:

ქორნიკონსა ჩლიე (1715) იანვარს ით (19) კონსტანტინეპოლს მოვიდა. ის წელიწადი იქ დაეგვიანა.

საბაკი წელიწადსა და 5 თვეს ანგარიშობს. კონსტანტინეპოლიდან გამომგზავრებულა 1716 წლის 13 მაისს.

149. და ბურსელი ვაჭარი ხოჯა აივაზა ჩაღლაბი ერქვა, შვილიანთან მომდევდა, განჯას აბრეშუმის სასყიდლად... ბურსა, ბრუსა, ბირსა—ოსმალეთის ამავე სახელწოდების ვალაიეტის მთავა-

რი ქალაქი. ოსმალეთის ძველი სატახტო ქალაქი (1329—65).

და ერთი პატრიი ეზოვიტი შირვანისათვის... შირვანი აზერბაიჯანის უძველესი პროვინცია, მის ჩრდილო-აღმოსავლეთის ნაწილში მდებარე რაიონი ცენტრით—შემახა.

უკან ტრაპიზონის ფაშას შეატყობინა... ტრაპიზონი—ამავე სახელწოდების ოსმალეთის ვალაიეტის მთავარი ქალაქი მცირე აზიაში. სმირნის შემდეგ ყველაზე მნიშვნელოვანი სავაჭრო პუნქტი აზიურ ოსმალეთში.

152. ჩემი მოვალეები განჯას აბრეშუმისათვის მიეშურებოდნენ... განჯა—შირვანის (აზერბაიჯანის უძველესი პროვინციის) ცნობილი ქალაქი (ამჟამად კიროვობადი). ნიზამი განჯელის სამშობლო. ცნობილია მეაბრეშუმეობით, მეღვინეობით და მებალეობით.

ა

ა დ ლ ი 17, 21, 26* საზომი (ოთხი მტკაველი, ან 16 გოჯი) ა ვ ა ხ ი 117 ავაზა, ვეფხზე მცირე და მისი მსგავსი ცხოველი. მოშინაურებულ ავაზებით ნადირობენ. ა ვ ა ჯ ი თ კ ი თ ხ ვ ა 33 წამღერებით, დიღინით კითხვა. ა ვ ხ ი 44 აუზი. ა ლ თ ა ფ ა 107 ხელსაბანი. ა ლ ყ ა 73, 131, 132 ძალი, სიმი (აბრეშუმის ან ცხვრის წელის). ა მ ა ლ ი 12 მეზარგული, ტვირთის მზიდავი.	ა მ ა რ ტ ი 5 ეშმი, ქარვა, იასკი. ა მ ა ლ ლ ე ბ ა 22, 74 ქრისტიანთა დღესასწაული („ქრისტეს ხეცად ამალღებისადმი“ მიძღვნილი) აღდგომის მეორმოცე დღეს. ა მ ყ ო ლ ი 26 (კარის) წირთხლი, ჩარჩო. ა ს ო რ ს ა ლ ე ბ დ ე ნ 56 ახვევდენ. ალა 148 ბატონი. ა ლ ა პ ი 56 მკვიდრის მოსახსენებელი ლოცვა და კამა-სმა. ა ყ ი რ ო 49 გრძელყელიანი გოგრა.

ბ ა ბ ი ლ ო 111 მალლარი, კრიკინა; გარეული ვაზი. ბ ა ზ მ ა 78 ხეთის სანათი, ლამპარი. ბ ა თ მ ა ნ ი 131 თორმეტი გირვანქა; ზოგან მეტი. ბ ა რ ბ ა რ ო ხ ი 125, 136, 138 უცხოელი; ველური. ბ ა რ ძ ი მ ი 40 ვერცხლის (ან ოქროს) სირჩა, (ფეხიანი კათხა), ქრისტიანულ კულტის კურ-	პელი, რაშიაც ზიარებას ამხადებდნენ. ბ ა რ ძ ი მ - ფ ე შ ხ უ მ ი 135 ბარძიმი—ქრისტიანულ კულტის კურპელი, ვერცხლის, ან ოქროს სირჩა. (ფეხიანი კათხა); ფეშხუმი—ფეხიანი თასი (ქრისტიანულ კულტის კურპელი). ბ ი ს ო ნ ი 66 ძვირფასი ქსოვილი, ხეზი. ბ ო ხ ი 54, 125 ბანი (ხმა).

ბ

გ ა ლ ი ფ ე ს 79 წმინდა სანთელი წაუსვეს, გასანთლეს. გ ა მ ო ი ხ ი ე ს 125 გამოიწიეს. გ ა რ 116 გარე, გარეთ. გ ა რ დ ა მ ო ხ ს ნ ა 108 ქრისტეს ჯვარიდან ჩამოსვენების ხატი. გ ა უ ა რ შ ი ვ დ ე ბ ი ა ნ 45 გაარ-	შივება— დაუმორჩილებლობა, წინააღმდეგობის გაწევა, გაუგონლობა, ურჩობა. გ ა ფ ა ნ ჩ უ ლ ი 99 გაშლილი. გ ე ლ ა ხ ი 130 საფქვეის (წისქვილის) ქვა. გ ვ ა რ ჯ ი ლ ა 130 თოფის (ასა-

* გვერდების აღმნიშვნელი ციფრებია.

ფეთქებელი) წამლის ხაშური
(მარილი).
გ რ ა მ ე ს ტ რ ო 141, 142 გრან
მაგისტროს, დიდი მაგისტრი

(სასულიერო და რაინდულ
ორდენთა უფროსი).
გ რ ა ნ მ ა გ ის ტ რ ო ს 127 დიდი
ოსტატი, უფროსი.

დ

დ ა მ ზ ღ ვ ლ ე უ ლ ი 15 ჩამოქვე-
ული, ჩამოწოლილი, ჩამოშ-
ლილი (ადგილი).
დ ა რ ა ნ ი 70, 71, 78 ქვაბი (გა-
მოქვაბული) მიწაში ან კლდე-
ში.

დ ე ს კ ა ნ ი 146 ელჩი, მოციქული.
დ ი ვ ტ ი ლ ა 33 დიფთერა, ქების
წარმოქმნა.
დ ე უ კ ა 3, 40 მთავარი, დიდი თა-
ვადი.

ე

ე ლ ი 128 მწყემსი ხალხი, ქოჩად
მავალი (ხენა-თესვას მიუდგე-
ვარი) ბინის მცვალებელი, ნო-
მადი.
ე მ ბ ა ზ ი 19, 23, 113 მოსანათლა-
ვი კურკელი, რომელშიაც ას-
რულებენ ნათლობის საკულტო
წესს.
ე ნ გ ი ჩ ა რ ი 146, 148, 150 იანი-

ჩარი; დაქირავებული ჯარის-
კაცი.
ე ნ კ რ ა ტ ი ს ი 10, 67, 77 დედათ
მოწესე (მოლოზანი).
ე რ ქ ე ბ შ ი 78 ერქვეფში—ცერის
ბეჭედი.
ე შ მ ი 29, 37, 102 იასკი (ქვა).
ე ჯ ი 6, 17, 63 სამი მილი (მანძი-
ლის ზომა); მილი—ათასი რუ-
ჯია.

ვ

ვ ე ზ ი რ ი 58 ვაზირი, მეფის თა-
ნაგამზრახი, მრჩეველი, მესა-
იდუმლე, მინისტრი.

ვ ე ი ვ ა და, ვ ა ი ვ ა და ვ, 16 ქა-
ლაქის თავი, უფროსი.

ზ

ზ ი ვ ე ს 146, ზევა, წევა, გამოწე-
ვა.
ზ ი ა რ ე ბ ა 9, 111, 118 ქრისტიან-
ულ ეკლესიის წესი (ე. წ.
საიდუმლო)—მორწმუნეს აზი-
არებდნენ ღვინითა და სეფის-
კერის (პურის) ნაწილით.

ზ ი ლ ი 125 წვრილი ხმა (გალო-
ბაში).
ზ რ ო ხ ა 36 შინაური ხვასტაგი
(საქონელი).
ზ უ რ ნ ა კ ი 36 სტვირი (მწყემსისა
ან მესაკრავესი).

თ

თ ა ლ ა რ ი 99, 136 ფანჩატური,
საჩრდილობელი (დერეფანი
ფოთლიან ტოტებით დაზუ-
რული).
თ ა ნ მ ო ხ მ ე 132 მომხრე, ხმის
მიმცემი.

თ ე თ რ ი (ძველი) 79 ძველი
ვერცხლის ფული.
თ რ ი ა ქ ფ ა რ უ ხ ი 51 მათრობე-
ლა წამალი; ბანგი.
თ უ რ ი ნ ჯ ი 4, 39, 99 მარად

მწვანე ნაყოფიერი ხე სამხრეთ
აზიიდან, მწარე აპელსინი; ამ

ხის ნაყოფი (*Citrus gran-*
dis).

ი

ი და დ მეფესა! 5 სიცოცხლე,

სიხარული მეფეს.

კ

კანდელი 8, 39, 65 სანათი;
ზეთის ლამპარი (ხატის წინ).

კეისარი 29 რომის მეფე, იმპე-
რატორი.

კანკელი 19, 76 ხატების და-
სასვენებელი კედელი (ზღუდე),
რომელიც ჰყოფს საკურთხე-
ველს ეკლესიის დანარჩენ ნა-
წილიდან.

კონდაკი 135 წირვის წიგნი
(საეკლესიო).

კაპილონი 111 კაპილონი,
მგზავრების სადგომი სახლი;
ფუნდუკი.

კონცული 115 (Consul) კონ-
სული, სახელმწიფოს რწმუნე-
ბული მეორე სახელმწიფოს
ქალაქში (დიპლომატიურ ურ-
თიერთობისათვის).

კარაკი 101 აკაური, ბატის
მსგავსი დიდი (თეთრი) ფრინ-
ველი.

გრანდუკა 14, 98, 106 Grand-
duc გრანდუკა, დიდი თავა-
დი.

კარდინალი 17, 33, 34 კათო-
ლიკურ ეკლესიის ერთ-ერთი
უმაღლესი სასულიერო პირი.

კრიელოსანი 10, 57 კრიალო-
სანი, ასხმული მძივები (სათვ-
ლელად).

კატარღა 7, 8, 142 საბრძოლ-
ველი ნავი.

კოკოდოლო 48, 101 დიდი
ტანის ქვეწარმავალი (ხელი-
კას ჯიშისა) სქელ ჯავშანკა-
ნიანი.

კაფიდანო 15, 138, 146 კაპი-
ტანი, სამხედრო და სავაჭრო
ნავის (გემის) უფროსი.

კრონოს 29 ცთომილი ვარსკე-
ლავი (ზუალი) სატურნი.

კატოშეუგებელი 65 კაცთ-
მიუმხედარი, კაცთათვის გაუ-
გებელი.

კუნკული 33 მონახუნის თავ-
საბურავი (ქუდი).

კურთხევანი 33, 34 საეკლე-
სიო წიგნი.

ლ

ლია 146 საფლობი (ტალახი)
ნოყა.

ლედსუარი 4 ვევიტური სქე-
ლი ფურცელი, ლედუს ისხამს.

ლიმენა 14 ნავსაყუდელი.

ლედსულელი 123 ჟოლა,
თუთა.

ლიტრა 9, 40, 43 ცხრა გირვა-
ნიანი (საწონი).

ლუსკუმა 35, 55, 68 მაღალი
საფლავი.

მ

მახმანური 10 მსხვილი ქსო-
ვილი (ბალნისა).

მაკაბელნი 41, 45 ძმანი მაკა-
ბელნი.

მანქანა 147 მანქანება ეშმაკური
ქცევა, სავნებელი ხერხი.

მაშია საქალა 48 საქალა
ფეხსაცმელი.

მ ა ც ხ თ ვ ა რ ი 22 ცხოვრების მომცემი (იესო ქრისტე).
 მ ა ხ ა რ ე ბ ე ლ ი 67 სახარების დამწერი ავტორი.
 მ ა ხ ვ ა თ 11 მარჯვედ.
 მ ი ლ ი 3, 124 ათასი ბიჯი (მანძილის ზომა).
 მ ი ნ ა რ ა 147 მიხეითის (მეჩეთის) ბურჯი, საიდანაც მუეხინი მოუწოდებს მაჰმადიანებს სამლოცველოდ.
 მ ი ტ რ ა 80 მღვდელთმთავრის გვირგვინი (საეკლესიო ქუდი).
 მ ე კ ო ბ რ ე 125, 138 მცარცველი, ყაჩაღი, პირატი.
 მ ე მ ა შ ი ე 57 ფეხსაცმლის მკერავი, (გამყიდველი).
 მ ხ ე ვ ა ლ ი 151 მძევალი, წინდად მიცემული კაცი.
 მ ი ღ მ ა 124 შორისა და ახლოს საშუალი; იქითკენ.
 მ ო ა ბ ა 104 მუაბა, მხრით სატარებელი საწოლ-საჯდომი; საქუმელი.

მ ო გ ვ ი 36, 68, 107 ცუცხლმსახურთა ქურუმი; ვარსკვლავთმრიცხველი გრძნეული.
 მ ო ნ ა ზ ო ნ ი 97 ბერად შემდგარი
 მ ო რ კ მ ა 94 დოვლათი, სიმდიდრე.
 მ ო წ ა მ ე 19, 43, 71 მარტვირი, სარწმუნოებისათვის წამებული.
 მ ო წ ლ ე დ 35 მხიარულ თვალგულით.
 მ ო წ ლ ო 28 მოწერილო, ცოტათი წერილი.
 მ უ რ ა ს ა 43 მოლოკილი.
 მ უ ს ა ი ბ ი 71 ხმის გამცემი, მეგობარი, მოსაუბრე.
 მ უ ს ლ 4, 11, 16 (monsieur) ბატონი.
 მ ძ ი ვ ი ს ძ ვ ა ლ ი 48 ხერხემლის მალი.
 მ წ ვ ა ლ ე ბ ე ლ ი 52, 75 რჯულიდან, სარწმუნოებიდან განდგომილი.
 მ წ ვ ე 102 ძალიან, მეტად.
 მ წ უ ხ რ ი 40 შელაგება.

6

ა რ ი ნ ზ ი 4, 6, 28 მარად მწვანე ხეხილი სამხრეთ აზიიდან, მწარე აპელსინი; ამ ხის ნაყოფი (*Citrus aurantium*).
 ნ ა ს ნ ა ს ი 49 მცირე მაიმუნი.
 ნ ა ლ ა რ ა 50, 80 დუმბული, ანუ გოშანალარა, პატარა ლიტაერები გ. ი. წყვილი პატარა დოლი ცალფა ტყავის მემბრანით. ამ ლიტაერების ქოთნის მსგავსი კორაპუსი კეთდება

გამომწვარ თიხიდან. ერთი ლიტაერის დიამეტრი მეტია მეორისაზე, ამიტომ ერთი უფრო მაღალ ხმას გამოსცემს. უკრავენ სპეციალურ ჯოხებით, დიპლიპიტოებით.
 ნ ე ტ ა რ ი 10 ბედნიერი, წმიდანთა სახელწოდება.
 ნ ი ჩ ბ ი ს მ ხ ე ვ ე ლ ი 142 ნიჩბის მომსმელი.

ო

ო მ ფ ო რ ი 66, 103, 120 ეპისკოპოსის მხარმოსახვევი; საეპისკოპოსო სამოსის ნაწილი.

ო რ ლ ა ნ ო 39, 54 ორგანო, დიდი სასულე-კლავიშებიანი ინსტრუმენტი.

3

პ ა ლ მ ი ა ნ ი 151 აუჯახავი, სახურავიანი.
 პ ა ს ე ქ ი 37 ქრისტიანთა დღესა-

სწაული ქრისტეს აღდგომისადმი მიძღვნილი.
 პ ა ტ რ ი 45, 50, 149 შამა (ლათინ-

ნურად) კათოლიკე მონახონი მღვდლის ან დიაკნის ხარისხში; კათოლიკეთა მღვდელი. პაქსიმადი 148 ორცხობელა (პური).

3 ვ ტ ი 17 უფროსი, უზეცესი (საქ-მით).

3 ო პ ლ ი კ ი 8 გადაყენებული, გამოცვლილი დუკა (ნ. დუკა).

რ
ს

რეიზი 129, 147, 148 რეისი, სავალი მიმართულება (ხო-

მალდის და სხვა სამგზავრო საშუალებათა).

საბერველი 79 ქარის შესაბერავი; ცეცხლის გასაღვივებელი გუდა.

დასაკმეველი, მუჯამარი, მანკანი; ლითონის ჭურჭელი იხმარება მართლმადიდებლურ და კათოლიკურ ლეთისმსახურებაში.

სადაფი 48 მარგალიტის კეტყავი, ბუღე, მარგალიტის ნიჟარა.

საწვიმარი 151 სამოსელი (წვიმის დროს სახმარი).

საია 57 ერთფოროვანი, არა კრელი (ქსოვილი).

სახარება 69, 135 სახარებელი; ბიბლიის ნაწილი, შეიცავს ოთხ წიგნს (საქრისტიანო სჯულის მოძღვრებისას).

საკურთხეველი 80, 103 მსხვერპლის შესაწირავი ადგილი (ეკლესიის მთავარი ნაწილი).

სეფისკვერი 125 დიდებულთა კვერი; თეთრი მრგვალი კვერი (იხმარება მართლმადიდებელთა ლეთისმსახურებაში).

სალხინებელი 21, 59, 69 ტრაპეზის გავალაკი (საჩრდილობელი); საკურთხეველი.

სიმართლის მზის დედა 71 მარიამი; სიმართლის მზექრისტე.

სამარტვილე 35, 43, 64 მოწამეთა სასაფლაო.

სირჩა 23, 50 ფეხიანი კ. (ხისა ან კიქისა).

სამოციქულო 69 ქრისტეს მოციქულების წიგნები (საეკლესიო წიგნი).

სკარა 44 ფეხიანი რკინის ჭურჭელი სანაღვრდლე.

სანთური 51 სამუსიკო საკრავი; ჩანგი.

სკუთი 121; 136 სკუდო (Scudo) იტალიური ვერცხლის ფული (1¹/₂ — 2 მ. ოქროსი).

საპალნე 131 ულაყის (ცხენის სახედრის) ტვირთი (27 ფუთამდის).

სონარი 50 ხუთი სტვირი ერთად შეწყობილი; ქანის ფლვიტა.

სასარტხლო 56 სამრეცხაო.

სოლდათი 140 მეომარი, მოლაშქრე; დაქირავებული ჯარისკაცი.

საფსალმუნე 73, 74 მაღალი კონქე, ეკლესიაში, სადაც ფსალმუნი (დავითის საგალობლები) იკითხება.

სრვა 152 სენი ამომწყვეტი, მომსერელი ავადმყოფობა.

საქადაგო 73, 113 ამბიონი, ამადლებული ადგილი ეკლესიაში, საიდანაც ითქმის ქადაგება (სწავლება მაღალხმით წარმოთქმული).

სჯანდრევედენ 57 სტეკევედენ (ქსოვილს).

საცეცხლური 54 საკმეველის

ტალავარი 136 საჩრდილო-ბელი.
ტერტერა 14 სომეხთა მღვდელი.
ტრაპეზი 5, 34, 62 ტაბლა,

საკურთხეველის შუა ადგილი სადაც წირვას ასრულებენ.
ტრუმბედა 51 (trompette) საყვირი; ჩასაბერი საკრავი.

უარშიო 57 გაუწყობელი, ურჩი, არ გამგონე (კაცი).
უგძე 8 უგრძელესი.
უდისხე 108 ალოე, საბრი (აფრიკული მცენარე).

უკუწყვეტილი 16 უკან შეწყვეტილი, გაუგრძელებელი.

ფარსაგი 24 კეთილისა და ავის საშუალი, გამოსაყენებელი, გამოსადეგი, ვარგისი.
ფარფური 7, 106, 122 ფაიფური.
ფაშა 150 უმაღლეს სამხედრო და სამოქალაქო წარჩინებულ მოხელეთა ტიტული (წოდება) ოსმალეთსა და ეგვიპტეში.
ფეიქარი 57 სამოსელის ქსოვილი.
ფილონი 32, 104 სამღვდლო შესამოსი.

ფლური 6, 151 ოქროს ფული 6 ან 7 5 აბაზი.
ფოლარცი 12, 28, 80 შუკა; მეადანი.
ფოსტი 16 ფოსტა.
ფრენჯიფე 4, 15, 28 მთავარი, უფროსი.
ფსალმუნი 117 ფსალმუნთა წიგნი (ბიბლია მიაწერს ებრაელთა მეფე დავითს) რელიგიური საგალობელი.

ქამხა 19, 52, 136 აბრეშუმის ნაქსოვი.
ქანარა 80 მომცრო ბუკი, საყვირი.
ქარგადანი 38 ფარის თასმა-ქაშნის ჭურჭელი 50 მოკი-ქული, გაელვარებულ თიხის ჭურჭელი (ქ. ქაშანიდან).

ქაბი 71 გამონაკაფი კლდე, გამოქვაბული.
ქოთანი 51 გუმბათის მრგვალი ნაწილი.
ქსენონი 9, 10, 110 სასწეულო სახლი.

ღვინის ღმერთი 63 ბახუსი, ბაქქი (ანტიურ მითოლოგიიდან).

ღვინჭილა 37 წერილი ნიურა.

ყადაღა 150 აკრძალვა, დაშლა.
ყაისი 4 გარგარი, ჭერამი.
ყალიონი (ყალიუნ) 138 გალიონი, სამხედრო დიდი ნავი.

ყანთარი 131 ცალსასწორი.
ყენი 79 ყენი, სპარსეთის მეფე შაჰი.
ყიხილბაში 50 თურქული ში-

იტური გვარდია სეფევიდთა დინასტიის დროს (16—18-ს.); ატარებდნენ წითელ დოლბანდს (რედეს); თურქული შიიტური ტომები.

ყუმური (კურკელი) 50 ყუმის-კურკელი; ყუმი — ეოლიური კოლონია მცირე აზიაში.

შ

შანდაკი 46 ვრცელისა და ვი-წროს საშუალი.

შარაფან დედი 9, 41 ხიარების სხივოსანი კურკელი (კათოლიკურ ეკლესიაში).

შაფხა 31, 34 ერთგვარი საბუ-

რავი კარდინლად კურთხევი-სას დაჭურავდნენ ხოლმე.

შაქრიელი 50 სხვადასხვა გვარად შექმადებული შაქარი და ტკბილეული.

შილინგი 4, 100, 147 სასიხარუ-ლო თოფ-ხარბახნის სროლა.

ჩ

ჩანა 131 ალყებიან საკრავის ქვე-და ნაწილი (ქვედა ყბის მიმ-სგავსებით).

ჩარსავი 77 ზეწარი (ქვეშსაგე-ბის გადასაფარებელი).

ჩექთურა 138 თოკით საწვევი ნავი.

ჩირახოვნი 147 პრაქ-სანთ-ლებით განათებული, ილუმე-ნებული.

ც

ცა 22 პერი.

ცადაქნილი 78 დახრილი პერ

ძ

ძელი (ცხოვრებისა) 66 მო-კვეთილი, ხე (ქრისტეს ჯვრის ხე).

ძოწის ზღვა 13 ბროწეულის ყვავილის ფერი მდელო

(შველის რქებივით) გენუას ზღვაში. ზღვიდან ამოღებული მაგრდება. ითლება კრიალოს-ნად და სხვა სამკაულებად.

წ

წაბოჩებოდა 98 წასჩოქებოდა.

წალკოტი 6, 12, 30 ხილნარი, ხეხილის ბალი.

წინწილა 73, 80 ლითონის ორი

თეფში ერთი ერთმანეთზე შე-მოკვრით საელერელი.

წყრთა 113 ზომა—იდაყვიდან შუათითის წვერამდის.

ჭ

ჭახრაკი 50, 114, 131 საბრუ-ნავი; საქანჩავი ხრახნილი.

ჭურკელი ყუმური 50 ყუმის კურკელი ნ. ყუმი.

ხ

ხათბანდი 22 დოხოკონი, ხუ-რო სკივრთა და სადაფქართა

(სადაფის ნაყეთობათა) გამომ-ყვანი.

<p>ხალკად გენახა 19 ხალვა, მარტო; მარტომ გენახა.</p> <p>ხარა 136 აბრეშუმის უსახო ქსო- ვილი (დატალღებული).</p> <p>ხარება 105 ქრისტიანული დღე- სასწაული (მარტის 25) მარია- მის მუცლადღებისა.</p> <p>ხართუთა 13 ეოლა, მსხვილი (ფოთლით და ნაყოფით) თუ- თა.</p> <p>ხვანთქარი 126, 130, 150 ხონ-</p>	<p>თქარი, ოსმალეთის მეფე, სულ- თანი.</p> <p>ხიზენა 152 გახიზენა, გადამდებ სენის, ან მტრის შემოსევის დროს გაცლა, გარიდება.</p> <p>ხირნატი 123 ჭკვიანი სახნავი მიწა.</p> <p>ხომლი 113, 136 კორაკანდელი. ჭალი.</p> <p>ხონჩა 10 მოგრძო ტაბაკი.</p> <p>ხუთძალი 73 ხუთალყიანი (სი მიანი) საკრავი.</p>
--	---

ჯ

<p>ჯახირეთი 129 კუნძულეთი.</p> <p>ჯანიშინი 129 გამგებელი, მოა- დგილე (მეფის, პაპის) ნაცვა- ლი.</p> <p>ჯარაობა 111 ქირურგიის ხე- ლობა, დაკრილ ნაღძობ-მო- ტეხილის მკურნალობა.</p>	<p>ჯერენალი 26 გენერალი, ორდენის უფროსი.</p> <p>ჯრილობა 106 ჯრა, შეჯგუფება დიდ სივიწროეში, შემქიდრო- ვება, მოწოლა; [იმ დღეს ჯა- რის ჯრილობით... შეც- დომით დაბეჭდილია: კრი- ლობით].</p>
---	---

А. პირველი ნაწილი

აგათი—120
 აგვისტინე—19, 46, 139
 ადალიბერდოს—55
 ათანასე—52
 ათანასე ალექსანდრიელი—75
 აივაზა ჩალაბი—151
 ალექსანდრე—31, 58
 ალექსი—31
 ალიბეგ—150
 ამბროსი—19
 ანა—139
 ანასტასი—42, 44, 77
 ანდრია—54, 45, 47
 ანესა—69, 63
 ანესერმოს—44
 ანტონი—59, 135
 ანტონინე—103
 ანუსია—62
 ანძიო ძორელი გრიგოლ—19
 აპოლონი—47
 არიოზი—42
 არისტოტელი—35
 არტემი—42, 63
 ასატუროს—42
 ასლან ფაშა—152
 ატიკა—63
 აღაპისტო—56, 72
 გათლომე—54, 55
 ბალბინა—72
 ბარბარე—138
 ბასილი—17, 44, 52
 ბაქარ—153
 ბენარდე—44, 47, 77
 ბენედიქტე—46, 47
 ბიბინი—35
 ბიკენტი—72
 ბრანო—25

ბაბინო—60
 გაბრიელ—105, 106
 გიორგი—45
 გრიგოლ—66, 72
 გრიგოლ დეოლოლი—19, 60, 71
 გრიგოლ პართეველი 71
 გრიგოლ საკვირველ მოქმედი—66
 გრიგოლ ლვთისმეტყველი—19, 52
 გუგუნავა სეზნიას შვილი—140
 დამიანე—80
 დავით კანდელაკი—151
 დავით წინასწარმეტყველი—51
 დამეტრე—35, 120
 დეოკლიტიანე—25
 დეორონია—69
 დესამსონ—137
 დიონოსე არიოპაგელი—80
 დომენიკოს—16, 31, 52
 დონატოს—44
 დოფინოს—59
 ეგნატი—23, 40, 60
 ეგნატიოს—31
 ევლუქსია—41
 ევსები—35
 ევსტანი—56
 ევსტატე—56
 ევფემია—45
 ეკატერინა—21, 28, 135
 ელენე—79
 ელიაზარ—41
 ეპიფანე—69

ეპრაქსია—35
ერკონო—55
ეფემია—69
ეფრემ—52

ვალენტინა—35, 64
ვარდუა—118
ვახტანგ—20, 42
ვახტანგ მეფე—79, 153
ვერონიკა—28
ვიჯენსი—77
ვონიფანტი—31
ზენონ—35, 77, 103
ცეროდე—36

თადეოს—19
თეოდორე—42, 69
თეოდორე რომელი—55
თეოდულოს—31
თეოფისტა—42, 56
თობა—44, 55, 120

იაკობ—47
იაკობ ზებედესძე—44
იანვარა—72
ივლიანე—19, 42, 45
ილარიონ—135
ინოკენტი—42
იოანე—23, 55, 67
იოვანე დამასკელი—52
იოანე მახარებელი—47, 70, 77
იოვანე ნათლისმცემელი—9,
იოვანე ოქროპირი—19, 52, 120
იოლოლიო—13
იონა—48
იოსებ—36, 44
ისაყ ფაშა—152
იუსტინა—42
იუსტინე—59
იუსტინიანე—42
იუდა—135

კალინიკა—64
კარლოს—80
კატურინა—10, 11, 26

კელესტინე—20
კვირიაკი—60
კვირინე—42, 72
კვიპრიანე—45
კიკილია—43
კირიაკი—42
კირისკო—42
კლარა—134
კლემენტე მეთარმეტი—61
კლემენტო—67, 77
კოზმან მკურნალი—44
კონკორდი—46, 69
კოსტანტია—63
კოსტანტინე მეფე—22, 63, 66.

ლავიტორია—25
ლაკრენტი—44, 59
ლაზარე—17, 22, 23
ლარგო—42
ლარდო—42
ლომონილა—7
ლოდოვიკოს—79, 80
ლოხოლა—118
ლონგონე—15
ლუი—7
ლუდოვიკო—79
ლუკა—53, 64, 105

მავნოს—72
მავროს—42
მართა—55
მარია—36, 97, 118
მარიამ მაგდანელი—44, 109
მარიამ მეგვიტელი—71
მარინოს—55
მარტინე—41, 42, 68
მაქსიმე—44

მაჰმადი—147
მემია—42
მერანციანა—62
მოსე—60

ნერონი—70
ნიკარტოს—42
ნიკოლოზი—135
ნოე—113

ოგურიო—13
ორბანო—44, 72

პავლე—18, 23, 61
პავლინო—55
პალინო—42
პანტელეიმონ—72
პასკალო—35
პელაგია—55
პეტრე—17, 22, 51
პეტრონილა—19
პილატე—22
პიოს—135
პირო—21
პლატონ—35
პოლიონე—42
პონტიანოს—45
პრაზა—35

რანიგრო—113
რემიჯიო—44
რიშარ—4, 11, 16,
როგო—66

საბა—47
საბიანა—31, 68
სევასტიანე—61, 64, 70
სერაფია—31
სეიმონ მოგვი—68
სილიბისტრო—41, 42, 44
სილვია—72
სილოვანე—135
სიმეონ—20
სოლომონ—37
სოსანა—60
სოფიო—42, 47
სტაქო—42
სტერია—42
სტეფანე—59, 64, 135
სუტურო—42

ტერეზია—109
ტიბერია—44
ტურეზია—23, 62
ურსულა—45

ფავრა—100, 101
ფეჩიტა—77
ფილიპე—47, 65, 66
ფილიქსი—23
ფილიქსიმონ—72
ფილიჩიტა—60
ფლაბიანე—41
ფოსიოსი—77
ფრანჩისკო—27, 45, 58
ფრანჩისკო ქსავერიოსი—23,
40.

ფურდუსუ [5]—13

კრისენტი—42
კრისტე—10, 18, 22
კრისტეფორე—64, 120

ჩიჩინია—42

ჯერასიმე—19, 21, 52

B. ტოპონიმიკა, ეთნო-
ნიმიკა

აბაშა—48
ათინა—148
ათინელი—148
ალექსანდრიელი—42
ალიკორნა—14 111, 1127
ალჯერი—141
ანადოლი—144
ანაპოლის თემი—122
არაბი—48, 74, 129
არტანი—152
არტანუჯი—150
აფხაზი—129, 140, 149
ასური—75
ატენური—123
ახალციხე 149, 150, 152

ბეთლემი—21
ბერძნული—47, 59 6
ბიდლიმი—144
ბიტილიმი—144
ბოშნალი—75
ბურგონია—28
ბურსელი—149, 152

გალატა—147
განჯა—149, 152
გირითი—137, 142
გონიის სანჯახი—149, 150
გურია—149, 149
გურული—140
გურული—129
გუსტა—123

ღარდანელი—145
ღინა—6

ებრაელი—75
ეგვიპტური—106
ეთიოპელი—74
ეთიოპი—74, 125
ეტნა—123

ვანია—7

ვმირინი—137, 142, 143

ვითარნი—129, 140, 148
თანადოს—138
თბილისი—149, 152
თუნისი—141
თურქი—75

იედი ყულა—146
იერუსალიმი—79, 113, 137
იმერელი—129
ინდი—48
ინდოეთი—22
ინდოური—101
ისპანია—149
ისრაილი—60
იტალია—3, 12, 28
იტალიელი—132

კანდია—137, 142
კალამბრია—120, 122
კალი პოლი—145

კეპრე—137
კონსტანტინეპოლი—8, 137,
148

კონსტანტინეპოლის სრუტე
145

ლათინი—74
ლათინური—74
ლაფრანგა—3

მალთა—115, 119, 125
მალთისელი—125
მანტო—5
მარმარის ზღვა—145
მარჩილი—6, 67, 104
მასა—14
მეგრელი—129, 140
მელიტონი—126
მისინა—115, 119, 122
მისინელი—121
მიტილინი—142
მონაკო—4
მორა—137, 147
მორაგო—141
მუგუთი—6
მცხეთა—153

ნაპოლი—137
ნემსა—75, 132
ნელრა პონტო—142
ნიგალი—151
ნისი—3
ნორი—7

ოდში—111
ონელი—6
ოსმალის—125

პალერმო—116, 118
პერა—147, 148
პორტუგენ—13

როდოსი—134, 137
რომი—17, 20, 24
რომის წყალი—18, 23, 54
რუსი—75, 146

საბია—3, 4, 6
საოა—120
საონა—7
სენერემ—5
სიკილია—3, 115, 124
სირაკუზა—124

სპანელი—128
სპანია—3, 4, 15
პარსი—75
ომები—14, 59, 75
უკუდარა—147

ტანტიბ—3
ტრაპიზონი—149

ურია 14, 148
ურუმელი—48
უფლის ციხე—126

ფარისი, ფარიზი,—4, 28
ფინი—7
ფიორტუმორი—6
ფისა—112, 114
ფლორენცა 105, 111
ფომბინო—15
ფორტე ვეკოლე—16
ფრანგები—47, 149
ფრანგული—138
ფრანცა—66
ფრანცია—37
ფრანციაული—7
ფრანჩა—45, 79
ფრანცისი—3, 137

ქართველი 75
ქართლი—38
ქართული—5
ქიო—142
ქობულეთი—148

ყიზილბაში—50
ყუმური—50

შავი ზღვა—150
შირვანი—149

ჩივტავეთია—16
ჩინეთი—36
ჩინი—48, 50
ჩინური—7, 50, 106
ჩხალა—150

ძოწის ზღვა—13

ჯანები—149
ჯანეთის ათინელი—148
ჯანეთი—148

ჯენევი, ჯენოვია—5, 12, 38
ჯაზაირეთი—129

ხოფა—149, 150

ჯრომი—7

C. ფ ა უ ნ ა

ავაზი—117
არწივი—9, 27
არჩვი—48

ბველი—38, 101, 138
ბზუული—50

ვეფხვი—110
ვეშაპი—26, 38, 48
ვირი—46

ჯროზა 36

თევზი—24, 38, 48
თევზის კბილი—108
თევზის წიბო—37
თუთი—101
თხა—10, 38
თხა გარეული—48

ინდოური ქათამი—39, 123
ინდოური ცხოველები—48
ირემი—28, 48, 117
იხვი—28, 101

კაკაბი—39
კამეჩი—48
კიბორჩხალა—6
კრავი—36
კროკოდillo—48, 101

ლეკვი—48
ლომი—24, 107, 117.
ლოფორთქინა—38, 48

გაიმუნნი—49
მარტორქა 101, 117
მაჩვი—101
მგელი—36, 110
მსვენი—48

ნადირი—38, 49
ნანსასი—49

პილო—108
პირუტყვი—116

სირაქლემა—101
სპილო—27, 117

ტრედი—107
ტურა—110

ფარაოს ქათამი—101
ფარშამანგი—101
ფრინველი—28, 37, 102

ქათამი—39, 123
ქოფაქი—110

ლორი—38, 39
ლრიანკალი—48

შველი—48

ჩიტო—78

ქალღი—36, 50
ჭია—49

ცხენი—29, 97, 151
ცხვარი—36

ჭარი—32
ზბოიანი—28, 36
ზელიკი—48
ზოზობი—101

ჯიხვი—48
ჯერანი—30, 101

D. ფ ლ ო რ ა

ალვისხე—30, 99
აყირო—49

212

გაბილო—111
ბალი—4
ბროწეული—43, 63, 107
ბზა—29, 99

დაფნი—29, 99

ვაზი—9
ვარდი—51
ვაშლი—37, 39, 105
ზეთისხე—4, 6, 111
თურინჯი—4, 39, 99
ქოშვი—37

ლერწამი—124, 131
ლეღვი—13
ლელსუარი—4
ლელესულელი—123
ლიმონი—4, 28
ლობიო—6

გარწყვი—39
მუხნარი—28

ნარინჯი—4, 6, 28
ნარინჯოვანი—144

სოკო—38
სხალი—37, 39, 107

უდოს ხე 108
ფიკენარი—13

ქლიავი—37, 107

ქაისი—4
ყვავილი—49, 66, 74
ყურძენი—9, 39, 63

ხართუთა—13
ხე—5, 29, 66
ხილი—38, 39
ხურმა—65, 78, 123

E. მინერალური

აინალური—46
აკატი, აქატი—12, 69, 102
ალაბასტრი—50, 69, 106

ალმასი—102, 121
ამარტი—12, 21, 29
ამიანტოს—79

ბროლი—10, 106
გრანიტი—46, 63, 76

ვერცხლი—9, 40, 58
ჯებურჯა—103
ხურმუხტი—102, 107

თეთრი აკატი—69
თეთრი იამანი—107
თილია—103

იაგუნდი—103, 109
იამანი—29, 37, 68
იასპი—68, 69
ინდილალი—107

კოხი—130

ლავეარდი—29, 68, 118

ვარგალიტი—107
მარმარილო—5, 22
მარმარილო თეთრი—9, 40
მარმარილო მოჭრელი—117
მარმარილო ჭრელი—34
მალნიტი—98
მარჯანი—121
მინაქარი—64, 108, 134

რკინა—15, 26, 98

ოქრო—9, 105, 136
პარაგონე—29, 69, 102
პორფირი—19, 78, 113

სინა—131, 133
სპონდილი—28

ტყვია—117
ფერადი იამანი—121
ფერადი მარმარილო—98
ფირუზი—108
ფრანჩაგვი—79

ქარვა—108
ქვა—26, 68, 98
ქვა თლილი—98
ქვა უცხო—68

ქუთელი იაგუნდი—105, 107
ყირმიზი იაგუნდი—134

შავი მარმარილო—8, 9
შავი ქვა—68, 97

ძოწი—29, 50, 102
ძოწის ხე—12, 38

F სახელწოდებები ცხოვრება

აკიმი—133
აკიმობა—111
ალა—148

ბარბაროზი—125, 136, 138

გრამესტრო—141, 142
გრან მაგისტრო—127

დალალი—12
დარბაისელი—72
დედოფალი—55
დესპანი—146
დიდ ვაჭარი—12
დუქა—3, 40

ოლი—128
ენგიზარი—146, 148, 150

ვაჭარი—12
ვაჭრის ქალი—128
ვეზირი—58
ვოივოდა, ვოივოდა—3, 16

ზარბაზანი—4, 5, 121
თავადი—12, 13, 73
თეთრი—79
თემი—22

იურადორი—16, 59, 121
ქარდინალი—17, 33, 34
ქარდინალი საკრიპანტი—79

კარის კაცნი—19
კაფიღანი—15, 138, 146
კატარლა—7, 8, 142
კეისარი—29
კრანდუკა—14, 98, 166
კონცული—115

მასწავლებელი—104
მებაღე—58
მეთოფე—105
მეკობრე—125, 138
მემაშიე—57
მენავე—5, 124
მესტვირე—125
მეფე—6, 12, 20
მელვინე—12
მეწულე—57
მეზილე—58
მეხომალდე—115
მზარეული—12, 111
მოსამსახურე—10
მრჩეველი—12
მუშა—137
მცველი—13
მწყემსი—36
მხატვარი—22, 106, 120
მხატვრობა—57

ომი—49, 107
ოსტატი—30, 51, 68
ოცის თავი—148

პეტი—17
პოპლიკი—8
სააქიმო—51
საკრიპანტი—20, 32, 79
საოსტატო—108
სოლდათი—140
სჯული—75
ტყვე—129, 140

უხუცესი—128

ფაშა—150
ფეიქარი—57
ფოსტი—16
ფრენჯიფე—4, 15, 28

მალაქი—5, 105, 107
ქვეყანა—37
ქსენონი—9, 10, 110

ყენი—79
ყმა—4

ხვანთქარი—126, 130, 150
ხელმწიფე—4

ჯანიშინი—104, 129
ჯარა—111
ჯარი—34, 40
ჯაჭვი—38, 49, 126
ჯერენალი—26

С. ყოფა-ცხოვრება

აბრეშუმი—74
აგური—76
ავზი—44
აკვანი—134
ალთაფა—107
ამყოლი—26
ანძა—101

არაყი—51
ატლასი—9
აუზი—24, 26, 45
აფრა—101

ბადია—106
ბაზარი—12, 122
ბანი—25, 140 (შენობისა)
ბარგი—150
ბეჭედი—9, 135
ბიძა—62
ბორკილი—57
ბჭე—18, 26

ბაზი—47
გალავანი—124, 146
გამრიგე—56
გამსყიდველი—12
გაჯი—37, 78
გელაზი—130

გვარჯილა—130
გვირაბი—127
გვირგვინი—34, 53, 120
გოგირდი—130
გულსაკიდი—135
დამკვრელი—73
დამხდომი—12
დარანი—70, 71, 78
დერეფანი—106
დროშა—104
ერქებში—78
ეტილი—12, 31, 59
ვარდის წყლის სახადი—51
ვენახოვანი—6
ჯანდუკი—71, 135, 149
ზეთების სახდელი—51
ზითვეი—104
ზღუდე—8
თალარი 99, 136
თეთრი შაქარი—124
თეფში—106, 133
თოკი—9, 146
თოფის წამალი—130
თრიაქფარუხი—51
იატაკი—62, 77, 112
ისრები—50, 64
კალო—117
კამარა—23, 35, 63
კანაფი—56
კარაგ-მოფენილობა—150
კარი—28, 105
კედელი—27, 28
კევი—142
კენჭი—37
კენჭით დახატული—63
კვერთხი—60
კიბე—22, 62
კიდობანი—108
კლიტე—50, 58, 106

კოლოფი—108
კოშკი—13, 98, 146
კრება—52, 63
კუბო—10, 53, 104
ლაშპარი—98
ლანგარი—106
ლახტი—38
ლექსი—75
ლოგინი—66
ლუსკუმა—68
ვახარა—33
ვახმანური—10
მანუნა—138
მარნები—63
მაშია საქალო—48
მეტყვე—149
მზითვეი—67
მინაქარი—9
მეკეტის აგარაკი—113
მოაბა—104
მოგნე—105
მოკედელი—70
მუშია—49
ნავი—4, 101, 114
ნაკერი—136
ნალბაქი—131
ნაცარი—9
ნიჩაბი—142
ნუსხა—133
ობოლი—57
ორმო—45
ორლანო—50
ოქრომკედი—52, 54, 88
კაიჭები—57
პალმიანი—151
პაქსიმადი—148
პერანგი—29, 62, 109
პინა—48
პირამიდი—21, 24, 26
ჟამი—18, 120
რეიზი, რეისი—129, 147, 148
როდინი—130

როდინის სანაყელი—131
რკები—37, 38, 48

სათის ბუდეები—108
საბელი—10
სადაფი—48
სადგომი—27, 45, 66
სათვალე—37
სათითური—50
სათხრელი—21
სალარო—38, 109, 120
სამადლო—56, 59, 110
სამეფო სასახლე—106
სამხარეულო—56, 67
სამუშაო—67
სამწიგნობრო—52
სამხეცო—110
საჩხრე—32
საპალნე—51, 98, 138
საპყრობილე—72, 121
სარკე—24, 49, 51
სარკის ჩადრი—51
სარკმელი—25
სარტყელი—30, 44, 46
სასარცხლო—56
სასაფლაო—102
სასაქმე—56, 67
სასახლე—12, 23, 98
სასახლე ზღვაზე წაკიდებული—130
სასთაული—102
სასმელი—67
სასნეულო—58, 133
საუდაბნო—13
საუნჯე—106, 112
საფარველი—120
საფეიქრო—57
საფლავი—19, 55, 64
საწვიმარი—151
საწიგნე—35, 51
საწოლი—45, 66, 72
საქმელი—67
საჯარო—110
სახე—38
სახლი—5, 12, 36
სახლი ცის მზომელობისა—38
სახლი წიგნისა—35

სახორციელო—35
სახუცო—63
სენაკი—52, 66
სირმა—76, 135
სირჩა—23, 50
სვეტი—22, 25, 34
სკამი—33, 52, 135
სკივრი—12, 37, 65
სკლატები—57
სნეული საწოლი—56
სპილოს ძვლის ყვავილები—49
სტავრა—32, 136
სტამბა წიგნისა—57
სხრტე—99

ტაბლა—29, 52, 107
ტალავარი—136
ტანისამოსი—98, 122
ტანოსაცვამი, ტანსაცვამი—45, 67
ტაშტი—100, 107, 117
ტახტი—33
ტილო—44, 76, 79

უბანი—144
ულუფა—17, 131

ფანარი—14
ფანჯარა—10, 22, 62
ფარდა—8, 9, 52
ფარდაგი—32, 39, 52
ფარი—38, 50
ფარფური—7, 106, 122
ფარჩის ტანისამოსი—109
ფეხსაცმელი—111
ფთა—37
ფიალა—106, 131
ფიტი—49
ფიცარი—133
ფოლორცი—12, 28, 80

ჭამხია—19, 52, 136
ქარგადანი—38
ქალადრი—132
ქაშნის კურკელი—50
ქვაფენილი—127
ქვის სამოსელი—109

ქვის სვეტები—62, 76
ქვეშაგები—45, 66
ქმარი—44, 67, 71
ქორწილი—104
ქული—48
ქების ლექსები—74
ქვა—47, 65
ქვაბის ქვები—21
ლუხა—143, 145, 146
ლვინკილა—37
ყავარჯენი—135
ყელსაკიდი—135
ყაღალი—150
ყალიონი—9
ყორე—141
ყრმათა სადგომი—56
ყუმური კურკელი—50
შადრევანი—18, 26, 24
შალი—56
შარავანდელი—9, 41
შარდის გასასვლელი—133
შაფხა—31, 34
შაქარი—37
შაქრიელი—50
შენებულობა—64
შენობა—7, 114
შესამოსები—54, 136
შილინგი—4, 100, 147
შუბი—56
შუკა—17, 18, 80
ჩარსავი—77
ჩექთურა—138
ჩირახოვნი—147
ჩოხა—10, 47
ციხე—3, 5, 15
ცოლი—7
ცოლ-ქმარი—21
ძაფი—52
ძუა—131
ძვირფასი თვლები—37

წალკოტი—6, 12, 30
წამალი—110, 111
წიგნი—33, 52, 57
წისკილი—13, 52
წყალი—108
წყარო—24, 26, 27
ჭა—127
ჭახრაკი—50, 114, 131
ჭიქა—49, 65, 78
ჭურჭელი—12, 36, 99

გავერდი—136
ხალათი—147
ხარა—136
ხარისხი—18, 116
ხარკი—148
ხარიხი—55, 100
ხარჯი—6, 131
ხელსაფქვაფი—51
ხელოვნობა—67
ხილნარი—123
ხიდი—109, 126
ხომალდი—140, 145, 146
ხომლი—113, 136
ხონჩა—10
ხორცი—39, 46
ხრმალი—18, 38, 50
ხუთძალი—73
ხურა—57
ჯამი—106, 107, 133

ნ. რელიგია

ამაღლება—22, 74
ანგელოსი—9, 39, 72
ალაპი—56

ბაზმა—78
ბასილიანი—119, 120
ბარძიმი—40
ბარძიმ-ფეშხუმი—135
ბენედიქტენი—104
ბერი—4, 17, 110
ბისონი—66

გარდამოხსნა—108
გუმბათი—97, 113
დაფხეკილი ძვლები—113
დედათ მონასტერი—67
დეკანოსი, დეკანოზი—33, 34, 136
დიაკვანი, დიაკონი—13, 55, 104
დომენიკანი—11, 52, 139
ემბაზი—19, 23, 113
ეკლესია—21, 35, 58
ენკრატისი—10, 67, 77
ეპისკოპოსი—13, 31, 66
ეშმი—29, 37, 102
ვაჟთ ობლების მონასტერი—67
ჯიარება—9, 111
ზიარების კიდობანი—62, 118
ზიარების კოლოფი—76
ზიარების შარავანდედი—134
ზეცის კიბე—77
თიატინები—9, 54, 117
თიხის ჯვარის მონასტერი—7, 79
იოზოვიტები—23, 39, 104
კანდელი—8, 18, 39
კანკელი—19, 76
კაპილიონი—111
კარმელიტანები—23, 69, 139
კაფუჩინები—23, 46
კელაპტარი—104
კერპი—37, 49, 106
კერპსახურობა—13
კომენტვალი—139
კონდაკები—135
კრიალოსანი—10, 57
კურთხევენი—33, 34
კუნკულები—33
ლოტრანი—75
ლოცვა—61
ლუსკუმე—35, 55, 68
ლურსმნის სარტყლის ნატეხი—44
გაკაბელნი—41, 45
მამანი—26, 46, 59

მაცხოვარი—22
მახარებელი—67
მგალობელი—54, 73
მეცხრე ჟამის ლოცვა—90
მზის ღმერთი—71
მინარა—147
მიტრა—32, 135, 140
მიტრა საეპისკოპოსო—80
მლოცავი—35
მოგვი—36, 68, 107
მონაზონი—97
მონასტერი—4, 10, 24
მოციქული—64, 122
მოძღვარი,—11, 21, 56
მოწამე—19, 43, 71
მღუდელნი—19, 25, 40
მწვალებელი 52, 75
მწირველი—67
მწუხრი—40
ნაწილი—9, 70, 120
ნეტარი—10
ოცნოტი—66, 103, 120
კაპა—7, 11, 34
კაპის დიეტილია—33
კაპის ეკლესია—66
კაპის ციხე—18
პასეჟი—27
პატრი—45, 50, 149
პეტრეს ეკლესია—19
პეტრეს ჯაჭვის თაყვანის ცემა—40
რომპაპის—64
რომპაპის მონასტერი—67
საბერველი—79
საეპისკოპოსო მიტრა—80
საკერპო—25, 35, 63
საკერპო ეკლესია—70
საკურთხეველი—80, 103
სალოცავი—72
სალოცავი წიგნი—57
სალხინებელი—21, 59, 69
სამარტვილე—35, 43, 64
სამოციქულო—69

სამრეკლო—5, 24, 97
სამწირველო—9, 19, 57
სანათლაგი—113
სანაწილე—39
სანთელი—37, 64, 105
სასანთლე—9, 39, 41
სასწაულთმოქმედი—10
სასწაული—11
საუფლო—113
საფსალმუნე—73, 74
საქადაგო—73, 113
საქრისტიანო—129
საყდარი—24, 35, 68
საცეცხლური—54
სეფისკვერი—125
სვიმონ მოციქული—19
საძლალი ჯვარი—134
სახარება—69, 135
სჯულის საქმე—67

ტაძარი—25
ტერტერა—14
ტრაპეზი—5, 34, 62

ფილონი—32, 104
ფსალმუნი—117

ქალწულების სადგომი—56
ქალწულ მოწამე—31, 42
ქვაბი—71
ქრისტე—65
ქრისტე ჯვარცმული—49
ქრისტეს გარდამოხსნა—5
ქრისტეს სვეტი—34
ქრისტიანი—20, 44, 64
ქრისტიანობა—145

ღვთის მშობელი—61, 120
ღვინის ღმერთი—63
ღმერთი—25
ღვთისმეტყველება—74

ჟოვლად წმიდა—22, 74
ზობა—107
ჩოხის ნაპერი—47
ძელი ცხოვრებისა—66

წიგნები სასულიერო—35
წინამძღვარი—5, 73
წირვა—12, 80, 125
წმიდა—9, 21, 40
წმიდა ნაწილი—78
წოკოლანტები—23, 54, 139
წოკოლანტების მონასტერში—57

ხარება—105
ხატი—12, 69, 113
ხუცესი—11, 65, 125

ჯვარი—18, 36, 78
ჯვრის ეკლესია—61
ჯვარის ნაწილი—18
ჯვარის სახე—68
ჯვარცმა—10, 77, 103
ჯვარცმის ხატი—36

I. რიცხვი და თბი

ა'(1)—63, 116
აგვისტო—17
ა'(1) ენკენისთვე—96
ა'(1) მარიამობისთვეს—63
ა'(1) ღვინობისთვესა—116
ათ-ათი—90
ათასასი—137
ათასი—37, 40, 90
ათას ოთხასი—137
ათას ორასი—56, 137
ათას სამას ოთხი—77
ათ ენკენისთვეს—111
ათ-თორმეტნი—94
ათი—3, 4, 7
ათი ათას—35
ათის—27, 57
ათსა და თხუთმეტს—144
ათსა ივლისს—23
ათს მკათათვეს—25
ათხუთმეტს—153
ასამდე—144
ას და ათი—109
ას და შვიდი—137
ას და თერთმეტი—102
ასი—9

ასი ათასი—129
ას თექვსმეტი—65
ასიოდ—26, 95
ასოთხმოცდაათი—25
ას ოთხმოცდა ხუთი—136
ას ორმოცდა ათი—119
ას ოცი—14
ასსამოცდა ექვსი ათასი—64
ას სამოცი ათასი—124
ას ორმოცი—55, 99
ას სამოცდა თექვსმეტი—48
ას სამოცი—23, 85

ბ(2)—66
ბ(2) ეკენისთვეს—96
ბ(2) მარიაშობისთვეს—66

ბ(3)—93, 147
ბ(3) ენკენისთვეს—98
ბიორგობის თვეს—124

დ(4)—70, 133
დეკემბერი—124
დ(4) ენკენისთვეს—102
დ(4) მარიაშობისთვეს—70, 75
დ(4) ნოემბერი—133

ე(5)—71, 142
ე(5) დეკემბერი—142
ე(5) ენკენისთვეს—103
ე(5) მარიაშობისთვეს—71
ერთი—3, 5, 9
ერთი იანუარი—145
ერთს მკათათვეს—17
ექვსასი—85, 137
ექვს-ექვსი—21, 69
ექვსი—7, 11, 31
ექვს მკათათვეს—20
ექვსიოდ—27, 68
ექვსს ღვინობისთვეს—116

ვ(6)—72, 142
ვ(6) დეკემბერი—142
ვ(6) ენკენისთვეს—105
ვ(6) მარიაშობისთვეს—72

220

ზ(7)—93, 116
ზ(7) ენკენისთვეს—165
ზ(7) ღვინობისთვეს—116

ც(8)—72, 142
ც(8) დეკემბერი—142
ც(8) ენკენისთვეს—109
ც(8) მორჩილი—46
ც(8) მარიაშობისთვეს—72
თ(9)—75, 93, 94, 119, 147

თექვსმეტი—29
თექვსმეტს მკათათვეს—30
თებერვალი—24
თერთმეტი—10, 17, 49
თერთმეტს მკათათვეს—25
თექვსმეტი—26
თვითო—57
თვითო თვითოს—60
თვრამეტი—19, 53, 124
თითო—74
თ(9) მარიაშობისთვეს—75
თოთხმეტი—65
თორმეტი—11, 17, 63
თორმეტი ათასი—139
თორმეტიოდ—6, 32
თორმეტს მკათათვეს—26
თ(9) ღვინობისთვეს—119
თხუთმეტი—143
თხუთმეტს მკათათვეს—28, 31

ი(10) 75, 119
ი(10) ენკენისთვეს—111
ი(10) მარიაშობისთვეს—
ია(11)—76, 120, 145
ია(11) ენკენისთვეს—114
ია(11) მარიაშობისთვეს—76
იანუარი—94, 124
იანუარი—145
ია(11) ღვინობისთვეს—120
ია(12)—76, 96, 138
ია(12) მარიაშობისთვეს—76
ივ(13)—79, 87, 121, 145
ივ(13) მარიაშობისთვეს—79
ივ(13) ღვინობისთვეს—121
ივ(14)—23, 79, 88

დ⁽¹⁴⁾ მარიაშობისთვე—79
 იე⁽¹⁵⁾—80, 87, 95
 იე⁽¹⁵⁾ მარიაშობისთვე—80
 იე⁽¹⁵⁾ ლვინობისთვე—129
 ივ⁽¹⁶⁾—122
 ივ⁽¹⁶⁾ ივნისს—5
 ივლისი—16, 152
 ივ⁽¹⁶⁾ მარიაშობისთვე—82
 ივ⁽¹⁶⁾ ოქტომბერს—122
 იხ⁽¹⁷⁾—112, 123, 146
 იხ [17] ლვინობისთვე—123
 ი[ხ] (17) ივნისს—5
 იხ⁽¹⁷⁾ მარიაშობისთვე—123
 იც⁽¹⁸⁾—123
 ი[ც] (18) ივნისს—7
 ი⁽¹⁸⁾ მარიაშობისთვე—68
 ი⁽¹⁸⁾ ლვინობისთვე—123
 ი⁽¹⁹⁾ 146
 ი⁽¹⁹⁾ ივნისს—8
 ი⁽¹⁹⁾ მარიაშობისთვე—86
 ი⁽¹⁹⁾ მკათათვე—34

კ⁽²⁰⁾—124, 147
 კ⁽²⁰⁾ მარიაშობისთვე—87
 კ⁽²⁰⁾ მკათათვე—35
 კ⁽²⁰⁾ ლვინობისთვე—124
 კ⁽²¹⁾—143
 კ⁽²¹⁾ მარიაშობისთვე—87
 კ⁽²¹⁾ მკათათვე—39
 კ⁽²¹⁾ ლეკემბერი—143
 კ⁽²²⁾ ხობათვე—12
 კ⁽²²⁾ მარიაშობისთვე—88
 კ⁽²²⁾ მკათათვე—40
 კ⁽²³⁾—45, 124, 138
 კ⁽²³⁾ გიორგობისთვე—138
 კ⁽²³⁾ მარიაშობისთვე—88
 კ⁽²³⁾ მკათათვე—45
 კ⁽²³⁾ ლვინობის თვეს—124
 კ⁽²⁴⁾—47, 51, 138
 კ⁽²⁴⁾ გიორგობისთვე—138
 კ⁽²⁴⁾ ივნისს—14
 კ⁽²⁴⁾ მკათათვე—47, 51
 კ⁽²⁴⁾ ლვინობისთვე—125
 კ⁽²⁴⁾—95
 კ⁽²⁵⁾ მარიაშობისთვე—93
 კ⁽²⁵⁾ მკათათვე—52

კ⁽²⁶⁾—54, 119, 127
 კ⁽²⁶⁾ ენკენისთვე—115
 კ⁽²⁶⁾ მარიაშობის თვეს—93
 კ⁽²⁹⁾ მკათათვე—54
 კ⁽²⁶⁾ ლვინობისთვე—127
 კ⁽²⁷⁾—54, 115, 139
 კ⁽²⁷⁾ გიორგობისთვე—139, 144
 კ⁽²⁷⁾ ლეკემბერი—144
 კ⁽²⁷⁾ ენკენისთვე—115
 კ⁽²⁷⁾ მარიაშობისთვე—93
 კ⁽²⁷⁾ მკათათვე—54
 კ⁽²⁷⁾ ლვინობისთვე—128
 კ⁽²⁸⁾—56, 94, 129
 კ⁽²⁸⁾ მარიაშობისთვე—93
 კ⁽²⁸⁾ მკათათვე—56
 კ⁽²⁸⁾ ლვინობისთვე—129
 კ⁽²⁹⁾—59, 115, 144
 კ⁽²⁹⁾ ენკენისთვე—115
 კ⁽²⁹⁾ მარიაშობისთვე—94
 კ⁽²⁹⁾ მკათათვე—59
 კ⁽²⁹⁾ ლეკემბერი—144

ლ⁽³⁰⁾—51, 59, 130
 ლ⁽³⁰⁾ მარიაშობისთვე—95
 ლ⁽³⁰⁾ მკათათვე—59
 ლ⁽³⁰⁾ ლეკემბერი—144
 ლ⁽³¹⁾—60, 131, 145
 ლ⁽³¹⁾ მარიაშობისთვე—95
 ლ⁽³¹⁾ მკათათვე—60
 ლ⁽³¹⁾ ლვინობისთვე—131
 ლ⁽³²⁾—93
 ლ⁽³⁸⁾—138

მ(40)—87
 მარიაშობის თვე—40, 59
 მეშქესე—61
 მეოთხე—60, 61
 მეორე—13, 27, 40
 მესამე—60, 61
 მეშვიდე—61
 მეცხრამეტე—88
 მეხუთე—61
 მკათათვე—10

ო(70)—88, 144
 ოთხასი—67

ოთხასი ათასი—121
ოთხას ორმოცდა ათი—137
ოთხას სამოცდა ექვსი—110
ოთხგნითვე—27, 57, 116
ოთხი—4, 38
ოთხი ათასი—140
ოთხივ—55
ოთხიოდ—14, 40
ოთხიოდ—71
ოთხი ქრისტიანობის—138
ოთხნი—45, 54, 131
ოთხოთხი—21, 76
ოთხმოცდა თექვსმეტი—41
ოთხმოცი—137
ოთხმოცი ათასი—114
ოთხსაე—98
ოთხჯერ—97
ორასი—18, 81, 115
ორასამდი—100, 104
ორას ოცდარვა—113
ორი—7, 48, 49
ორი ათასი—15
ორი ათას ორას—136
ორივ—15, 54, 60
ორთავ—21, 31, 90
ორისაე—77
ორმოცამდი—47, 60, 73
ორმოცდა ათამდი—140
ორმოცდა-ათი—86
ორმოცდა ათი—47
ორმოცდა ერთი—75
ორმოცდა თექვსმეტი—54, 112, 138
ორმოცდა თორმეტი—94
ორმოცდა თორმეტნი—104
ორმოცდა თხუთმეტი—54
ორმოცდა ოთხი—27
ორმოცდა ჩვიდმეტი ათას ორმოც-
და ცამეტი—140
ორმოცდახუთი—26, 62
ორმოცი ათასი—14, 25
ორმოცი—16, 63
ორმოციოდ—57, 65
ორმოცნი—59
ორმოც-ორმოცი—17, 114
ორნი—11, 89
ოროლი—63, 74, 86

ორს გიორგობისთვის—132
ორს მკათათვეს—17
ორჯულ—9
ოცდა ათი—24, 121, 131
ოცდა ათი ენკენისთვე—116
ოცდა ათს ივნის—17
ოცდა ერთი—114, 132
ოცდა ექვსი—111
ოცდათერთმეტი—7
ოცდათექვსმეტი—32, 99
ოცდათოთხმეტი—80
ოცდაოთხი—5, 41, 108
ოცდაროი—30, 40, 43
ოცდარვა—22, 25, 45
ოცდარვა გიორგობის თვეს—140
ოცდა რვა ენკენისთვე—115
ოცდასამს ივნისს—14
ოცდა ცამეტი—127
ოცდაცხრა—86
ოცდა ცხრა თიბათვე—17
ოცდა ცხრამეტი—53
ოცდახუთი—21, 68
ოცდა ხუთი მარიამობისთვე—79
ოცდახუთს ენკენისთვეს—115
ოცდა ხუთს ივნისს—15
ოცდა ხუთს ღვინობისთვეს—126
ოცი—51, 82, 102
ოციოდ—34

პირველ—59, 61

რვა—66, 69, 113
რვა—22, 66, 136
რვა დეკემბერი—139
რვას ივლისს—23
რჯვ [126]—94

სამასი—7, 18, 113
სამგანვე—78
სამგნით—115
სამი—4, 7, 8
სამი-ათასამდი—137
სამი ათასი—140
სამი ათას-ოთხას ოთხმოცდა თორ-
მეტი—75
სამივ—39
სამიოდ—39, 81, 125

სამნი—14
 ს.მნივ—69
 საშისაგ—13
 სამსაში—30
 სამს მკათათვეს—17
 სამს ლეინობისთვემდე—1 6
 სამოცამდი—75
 სამოცდა ათი ათასი—141
 სამოცდა ექვსი—51
 სამოცდა თოთხმეტი—103
 სამოცდა თორმეტი 89,—112
 სამოცდა თექვსმეტი—40, 96
 სამოცდა თხუთმეტი—143
 სამოცი—88, 113, 126
 სამოციოდ—55
 სამსაუ—39, 92
 სამჯერ—10, 11, 126
 ს'დ(204) 76
 ქ'კს ჩლია იენისის თხუთმეტს—3
 შვიდასი—51, 70, 85
 შვიდა—4, 5, 10
 შვიდიოდ—73
 შვიდნი—41, 53
 შვიდს ივლისს—23

ჩვიდმეტი—51
 ჩვიდმეტს დეკემბერს—142
 ჩვიდმეტს მკათათვეს—31

ცამეტი—46, 74, 85
 ცამეტს მკათათვეს—27
 ცხრა—73, 116, 136
 ცხრამდი—89
 ცხრა ასი—47, 136

ხუთასი—52, 88, 137
 ხუთი აგვისტო—53
 ხუთი—3, 6, 7
 ხუთივ—24
 ხუთს მკათათვეს—19
 ხუთ ხუთი—59

I. მუსიკა

აფაჯით კითხვა—33
 ალყა—73, 131, 132

ბოზი—54, 125

ზილი—125
 ზურნაკი—36

ნალარა—50, 80

ორლანო—39, 54

საკრავი—54, 131

სანთური—51

სოინარი—50

სტვირი—125

ტრუმბედა—51

ქანარა—80

ქნარი—51

წინწილა—73, 80

ტიანური—73, 80

ტმა—80

ხუთძალი—73

K. ზოგა, ფული და წონა

ადლი—17, 21, 26

ბათმანი—131

ბიჯი—18, 25

ეჯი—6, 17, 63

ეთერი ძველი—79

ლიტრა—9, 40, 43

მილი—3, 124

მტკაველი—26

საპალნე—131

სკუთი—121, 136

ტერფი—25

ფლური—6, 151

ქანთარი—131

ყურთა—113

შენიშვნების დაწერისას და წიგნის საილუსტრაციოდ გამოვიყენე შემდეგი ნაშრომები:

1. Rom als Kunststätte von Albert Zacher.
2. Charles Yriarte. Florence. L'Histoire—Les Medicis—Les Humanistes—Les Lettres—Les Arts. Paris 1881.
3. Géographie générale physique, politique et économique par L. Grógoire. Paris 1877.
4. В. Д. Блаватский, Архитектура древнего Рима М. 1938
5. Н. И. Брунов. Дворцы Франции XVII—XVIII вв. М. 1938.

ს. თ.

ს ა რ ჩ ე ვ ი

	88-
წინასიტყვაობა	V
ტექსტი .	1
დამატება	... 155
შენიშვნები, ლექსიკონი და საძიებლები	. 177

ილუსტრაციების სია *

1. ნიცა .	3
2. მარსელი .	7
3. პეტრეს ეკლესია .	17
4. აღრიანის სამარხი .	18
5. ტიტუსის თალი	20
6. ულპიის ბაზილიკა ტრაიანის სვეტით	22
7. ვერსალი	24
8. რომაული ფორუმი .	36
9. კოლიზეის ნანგრევები.	70
10. ფლორენცია	96
11. ფიზის ტაძარი დახრილი კოშკით .	112
12. ნეაპოლი	. 115
13. პალერმო .	. 117
14. მესინა 119
15. კუნძული მალთა	. 126
16. კონსტანტინეპოლი .	. 148

* ილუსტრაციები გადმოღებულია საგ. სახ მუზეუმის ფოტო-
ლაბორატორიის მიერ.

შემჩნეულ შეცდომათა ბასწორება

გვერდი	სტრიქ.	დაბეჭდილია:	უნდა:
20	11 ქვემ.	პიპის	პაპის
21	7 "	პროფირის	პორფირის
34	2 "	ადგილი	ადლი
38	13 "	სადავები	სადაფები
39	7 "	თვით	თვითო
43	13 ზემ.	ვიკილა	კიკილა
48	16 ქვემ.	გარეგულელი	გარეული
63	13 ზემ.	გაგრამ	მაგრამ
76	15 "	შმიდს	შვიდს
80	9 "	ფილორცებიც	ფოლორცებიც
84	15 "	ყვალას	ყველას
106	3 "	ჭრილობით	ჯრილობით
109	1 ქვემ.	ჩქედლილში	მოქედლილში
118	1 "	პლაერმოს	პალერმოს
128	12 ზემ.	გამოგვეგებნენ	გამოგვეგებნენ
143	12 "	აგერ	აგრე

სულხა-საბა ორბელიანი

ПУТЕШЕСТВИЕ

ПО

Е В Р О П Е

под ред-ви

С. Нордашвили

Изд-во „Федерации“

10 Тбилиси 40

* *

რედაქტორი — ვ. კიკნაძე

* *

გადაცა წარმოებას 1/IV
1939 წ. ხელმოწ. დასაბეჭ-
დად 29/II 1940 წ. ტირაჟი
4000. წიგნის ზომა 5 x 8
ფორმათა რაოდ. 16 ფ 4 გვ.
შეკვეთის № 260 მთავლი-
ტის რწმუნებული № 2029

* *

გამ. „ფედერაცია“-ს სტამბა
თბილისი, ბლენჩანოვის 181

ფასი უფრო — 10 ზ. 50 კ.

ქრისტიანული თეოლოგიისა და კულტურის ცენტრი

წყება ს ა ბ ა

1. სულხან-საბა ორბელიანი. *სამოთხის კარი: საქრისტიანო მოძღვრება*, თბ., 2004.
2. გიორგი ლეონიძე. *სულხან-საბა ორბელიანი*, თბ., 2004.
3. სულხან-საბა ორბელიანი. *მოგზაურობა ევროპაში*, თბ., 2005.

გამოსაცემად მზადდება:

სულხან-საბა ორბელიანი: ანთოლოგია
სულხან-საბა ორბელიანი. *სასულიერო კრებული*
სულხან-საბა ორბელიანი: ბიოგრაფია წყაროების
მიხედვით